

OD VƏ BÜT

(roman)

- Ey Xəlil, hacətin varmı?

...Xəlilullah ayıtdı:

- Ehtiyacım var, amma sənə yox.

Cəbrayıl ayıtdı:

-Mədəd istə ondan ki, ona möhtacsan.

İbrahim ayıtdı:

*Qafil olmaz dərddən dərdə giriftar eyləyən,
Aşiqi - arif degil dərdini izhar eyləyən.
Əl çəkin dərdim əlacından ki, təhqiq etmişəm,
İstəsə sihhət verir bimarə bimar eyləyən.*

...İbrahimin qeyridən kəməli-istiğnası dəryayi-rəhməti mövcə gətirib xitab gəlmişdi ki: «Məndən qeyri-ümmid tutmayı mən də qeyrə möhtac etməzəm»...

Məhəmməd Füzuli

Yanan daş parçaları bir-birinə çırpılır, nəhəng alov laylarının toqquşmasından əmələ gələn dəhşətli gurultular düzü-dünyanı bürüyürdü. Lut iki qızının əlindən bərk-bərk yapışmışdı. Arvadı da yanınca gedirdi. Odlu kösöv parçalarına oxşayan uzunsov daşlar onların sağına-soluna, ayaqlarını yenicə götürdükləri addım yerlərinə düşür, yolun ortasına dəyib dağılır, qığılımları ulduz-ulduz ətrafa səpələnirdi. Qızların gözləri dəhşətdən bərəlmişdi, əsim-əsim əsirdilər...Alov dilimləri sanki onları daban-dabana təqib edirdi. Qorxudan və həyəcandan nəfəsi tənqiyən Lut tez-tez təkrarlayırdı:

- Geriyə baxmayın haa...

Qızlar qorxudan atalarına sığınib yeriyir, arxaya baxmırdılar da. Lutun arvadı Vailə isə tez-tez təlaşla qışqırırdı:

- Sən bizi hara çəkib aparırsan? Görmürsən yer-göy od tutub yanır?

Vailənin, deyəsən, getmək həvəsi yox idi. Lut gördü ki, Vailə tez-tez yolunu kəsir, onun hərəkətinə mane olur. Qarşı tərəfdə dağılan alov dilimləri onu dəhşətə gətirirdi. Qorxu onun ağlını başından çıxarmışdı. Qadın artıq yeriyə bilmirdi. Lut qəzəblə bağırmaqda davam edirdi: “Geriyə baxma, yeri”. Bu zaman Vailə odlu kürələrin ayağının ucuna qədər səpələndiyini görüb dayandı. Lut irəli şığıyaraq qışqırdı: “Arxamca gəl. Mənim arxamca gəlsən, düz kürəyimə baxsan, heç bir qorxu-hürkü

hiss eləməzsən. Bu bələdan canımızı qurtararıq”. Dəhşətdən bağı yarılan Vailə gözlərini düz ərinin kürəyinə zilləyərək Lutun arxasınca addımlayırdı. Ancaq qadının vahiməsi səngimirdi:

-Üzü qabağa hara yüyürsən? Görmürsən ətraf, dağ-daş od tutub yanır?!

Hər yerin od tutub yandığını Lut görürdü. Amma onu da hiss edirdi ki, nə onun, nə də qızlarının, hətta bir neçə addım geridə qalan, gəlməyə tərəddüd edən Vailənin ayağına od dəymir. Qaçmaq, qaçmaq və dayanmadan qaçmaq yeganə çıxış yolu idi. Amma bu, övladlarını xilas etməyin yeganə yolu idimi? Lut qəlbində Allaha dua edib, yalvarıb-yaxarırdı ki, tək qızları onu dartıb saxlamasınlar. Biraz tələssələr arxada gördükləri dəhşətləri önlərində görməyəcəkdilər və elə bununla da hər şey bitəcəkdə. Kürəyinin ortasını qarsan alov sanki xəbərdarlıq edirdi: nə qədər ki, kürəyini alov qarsır, demək o, getməlidir. O qədər getməlidir ki, daha öz kürəyində bu dəhşətli istini hiss etməsin.

Qarşıda isə yana-yana tüstülənən dağlar görünürdü. Qızlar atalarının xəbərdarlığından bilirdilər ki, geriye baxmaq olmaz. Amma irəlindəki tükürpədicə mənərə də onları qorxudurdu. Elə buna görə gözlərini yummuşdular. Lut nə qədər yol getdiyini bilməsə də, qızlarının əlini buraxmırdı. Axırncı dağı aşıb o biri tərəfə enməklə canlarını qurtara bilirdilər. Lut bilirdi ki, dağın zirvəsindən onun qoyub gəldiyi yer-yurd, şəhər əlinin içi kimi görünür. O, çox istəyirdi ki, dönüb doğma şəhərinə baxsın, elatının başına gələn müsibəti gözlərilə görsün. Görsün ki, şəhər necə yanıb külə dönür. Ürəyində bir sıxıntı vardı. Az qalırdı ağırdan qızlarının əlini buraxıb sinəsini ovuşdursun. Lutun gözləri dumanlanır, başı gicəllənirdi. Elə bil indicə huşu başından çıxacaqdı.

- Ya Allah, sən mənim son gücümü alma. Balalarımı məndən qoparma!

Sanki Allah onun yalvarışını eşitdi. Dumanlanmış gözlərinə işıq gəldi. O, axırncı gücünü toplayıb övladlarını sürüyə-sürüyə zirvədən aşırı bildi. Elə bu vaxt Vailənin fəryadını eşitdi:

- Ay aman, evimizi od götürüb, şəhərimiz yanır!..

Lut başa düşdü ki, arvadı dözməyib, geriye boylanaraq şəhərə baxıb. Lutun qəlbi gizildədi, qızlarının anası, ömrünün yeganə dayağı Vailənin artıq yox olduğunu anladı.

Lutun qəlbi qubarlandı, gözləri doldu. Hələ də bu vahimənin ötüb keçmədiyini dərk etdiyindən qızlarının əlini buraxa bilmirdi. Sanki dəmir barmaqları uşaqların biləyində kilidlənmişdi. Lut üzəşığı-dərəyə sarı necə tələsdiyini bilmədən yanındakıları sürüyüb aparırdı. Bu vaxt zirvədə arvadının sonuncu fəryadını eşitdi:

- Mən, mən, Lut, mən qaldım axı. Mən yeriyə bilmirəm, ayaqlarım gəlmir. Vay, mənim qollarım daş olur. Yox, daş yox, əllərim buza dönür, ovulub tökülür... Məni xilas edin, yalvarıram, Lut, Lut...

Ancaq nə Lut, nə də qızları arxaya baxmadılar. Əgər baxsaydılar, bu onların sonu olardı...

Və birdən Vailə öz faciəsini dərk elədi, acı bir səslə fəryad qopartdı:

- Siz gedin, Lut, qızlarım sənə əmanət olsun...

Lut qarşıdakı yarğana çatmışdı. Burdan o tərəfə yol qurtarırdı. Başa düşdü ki, hələ bəla sərhəddini keçməyib. O, bu həddi mütləq aşmalı idi. Onsuz da yarğanın başından onlara tərəf uzanan ərazi Allahın qəzəbinə gəlmiş yerlər idi. Əgər cəsərətini toplayıb bu yarğandan atılmasalar, onlar da Vailənin taleyini yaşayacaqdılar.

Lut buracan – düz yarğanın qırağına qədər gözləri açıq gəlmişdi. Amma qızlarına yalvarırdı ki, gözlərini açmasınlar. O, bilirdi ki, əgər qızlar gözlərini açıb ətrafı görsələr, o yan-bu yana boylanacaq, çevrilib geri baxacaqdılar. Bu isə onların məhv olması demək idi.

Lut indi bu dibsiz yarğanın başında vaxt itirə bilməzdi. Anlar bir-birini qovurdu. Başa düşürdü ki, getdikcə qüvvəsi tükənir, iradəsi zəifləyir. Yarıdumanlı gözlərini qapadı. Qızlarının əllərində kilidləşən barmaqlarını bir az da sıxdı. Uçurumun başından dərəyə atılmaq qərarını qətiləşdirdi.

Aşağıda onları nə gözlədiyini bilmirdi. Qranit qayalar, şiş uclu xəncər kimi sivri daşlar ömür-gün sirdaşının əmanətlərini və öz qövmündən xilas etdiyi iki ciyərparasını parçalayacaqdımı? Bir anlığa düşündü ki, lap elə qızları salamat qalsa, özü həlak olsa necə? Bu kimsəsiz yarğanlarda ac-susuz qızlar nə qədər dözə bilərdilər? Bu ilan mələyən qayaların arasında biçarələr qurda-quşa yem olmazdıarmı? Ağlı yenə dumanlanmağa başladı. Az qala Allahına asi olacaqdı:

- İlahi, bu nə taledi mənə qismət elədin? Qövmümün, elimin-obamın ağlı başından çıxdı, yolunu azdı, nə qədər onları düz yola dəvət etdimsə, məni saymadılar, sözümü qulaqardına vurdular. Məni başa düşmədilər. Axı, mən onlara yalvarırdım, xahiş edirdim, dalaşırdım ki, bəd əməllərdən çəkinsinlər. Bəs onlar niyə pis yolun yolçusu oldular? Bəs yazıq arvadım hansı günahın sahibi idi ki, onun da qisməti bəd gətirdi?

Lut mömin idi, Allahı sevirdi, heç bir qərarında tərəddüd etmirdi. Həmişə düz yol tutduğuna bağlayırdı işinin avand getməsinə. İndiyəcən baş verənlərin hamısı onun gözlərinin qabağından xəyalən ötürdü. İndi o, elə bil həyatını yenidən yaşayırdı. Yetimliyi, kimsəsizliyini gözünün

qabağına gətirirdi. Düşüncəli, fərasətli idi. Qeyri adi ağılna görə tay-tuşları elə bilirdi ki, onun başı xarabdır, ağılı yerində deyil. Yaşadları yanında ağıllı-ağıllı danışan bu oğlanın boy-buxununa, uşaq görkəminə nəzər salıb, lağ edir, məsxərəyə qoyurdular:

- Bunları yəqin əmindən öyrənmişən. O əmindən ki, atasının çörəyinə haram qatır, atasının qazandıqlarını haram hesab edir.

- Əmim sizə nə deyir ki? O, sizi başa salır ki, daşdan-kəsəkdən Allah olmaz. Allah təkdir, şəriki yoxdur.

Cansız-çəlimsiz Lut bu sözləri elə qətiyyətlə deyirdi ki, sanki yaşlı bir adam danışdı.

- Yox bir, bu şəhəri əminlə sən dəyişəcəksən. Bəlkə, elə əminlə birləşib Allahı çağırırsız yanınıza?! Bizim Allahlarımız yerdədir, qoy sizin Allahınız da gəlib bizim Allahlarımızla görüşsün. Görək hansı yaxşıdır?

- Bizim Allahımız göydədir. O, göydən hər şeyi görür. Yerə enməsə də, bizim yanımızdadır. Amma sizin Allahlarınız əllərinizdə gəzdirdiyiniz cansız gil parçaları, heykəlciklərdir. Onları çiyinizə qoysanız da, qucağınızda saxlasanız da, heç nəyi görmür, anlamırlar. Bu düzəltmə gil parçaları, daş heykəlciklər heç nəyə yarayan deyil. Siz də ağılınıza gələnə danışırırsınız. Hansı pis əməllərdən çıxdığınızı dərk etmirsiniz. Əgər onlar siz deyəndilərsə, qoy ürəyinizə işıq salsınlar, qəlbinizdən səs gəlsin, sizi bəd əməllərdən çəkindirsinlər, həqiqət yoluna yönəlsinlər.

Lut başa düşürdü ki, oyatmaq asan deyil. Geri çəkilmək də mümkünsüzdür. İki yol ayrıcında cəsarətlə sözünü dedi:

- Bax, bu daş bütü yerə çırpıram. Əgər onun gücü varsa, mənə yox eləsin. Birdəfəlik məhv olum, dünyada heç izim-tozum qalmasın.

Lutun yaşadlarının kindən və qəzəbdən gözləri bərəldi. Onlar daş bütün yerə dağılmış parçalarını götürüb Lutun başına yağdırdılar. Lut başa düşdü ki, ehtiyatsız davranıb, indi onların əllərinə nə keçəcəksə, üstünə yağdıracaqlar. Fərsət tapan kimi onlardan aralanıb qaçmağa başladı. Büt tərəfdaşları arxasınca nə gəldi qolazlayırdılar.

- Qaç, qaç, düz əminin yanına qaç. Səni korlayan o imansızdır. Siz bu şəhəri dağıdacaqsınız. Qoy böyüyünün haqq-hesabını çürütsünlər, biz də sənə halına birtəhər əncam çəkərik.

... Lut indi yarğanın başında bütün həyatını yenidən yaşamaq idimi? Od-alov başının tüklərini qarsıdı. Hiss edirdi ki, hələ kürəyinin tən ortası yanır. Nazik ağ paltarını arxadan alov tutmaqdaydı. Deyəsən, qızlarının da paltarlarına artıq alov düşməkdə idi. Əlbəttə, Lut bunları görmür, yalnız hiss edirdi. İndi bircə an da keçəcək, hər şey qurtaracaqdı. Bəlkə, bu yarğanın başından atılmaqla qızlarını xilas edə bildi. Bəlkə, nəslə bu qızları ilə davam elədi. Bəlkə...

Biləyindən saqqız kimi yapışdığı qızları uçurumun lap başına gətirdi və bir anda gözlərini yumdu...

Şəhərin zalım və qəddar hakimi Nəmrud baş meydanda böyük tonqal qalamağı əmr eləmişdi. Tonqaldan kənarda, nisbətən hündür yerlərdə bütləri sıra ilə düzdürmüşdü. İri daşlardan yonulmuş, adamaoxşar bütlər, gil parçalarından yoğrulub-yapılmış yarıminsan fiqurlar tək-cə onları düzəldən ustaların əl işləri deyildi, həm də memarının arzu və istəklərini, əhvallarını ifadə edirdi. Nəmrudun əmrinə görə bütün şəhər əhli baş meydana yığılmışdı. Heykəl sərgisinə təşrif gətirənlər nisbətən hündürdə qoyulmuş bütlərin qarşısından təzim edə-edə keçirdilər. İbrahim də adamların arasında idi. O da təzim edənlərlə birlikdə dolanıb meydanın açıq tərəfində dayandı. Nəmrud bir-bir hamını gözdən keçirirdi. Kimin hansı bütə yaxınlaşmasına diqqət göstərirdi. İbrahim bütlərə nəzər yetirdikcə gülümsünür, nifrətini gizlədə bilmirdi. Ən qəzəbli büt elə Nəmrudun özünə oxşayırdı. Bu qəribə heykəl, deyəsən, meydandakı digər bütlərin hakimi idi.

Şəhərin bütlərə tamaşa qılan əhalisindən fərqli olaraq, İbrahim bu bütləri hazırlayıb düzəldən ustalar haqqında düşünüb-daşınırdı: kim idi onlar? Bu işə könüllü cəlb olunmuşdular, yoxsa məcburi vadar edilmişdilər? Quru bütlər, dilsiz-ağızsız heykəlciklər ağızlarına su alıb sakit, müti görkəmlə durmuşdular. Tərs zəmanənin qovğalarının, daxili savaqların, müharibələrin, insanlar arasında münasibətlərin qeyri-adi tərzdə parçalanmasının, qəribə məcraya yönəlməsinin onlara heç bir aidiyyəti yox idi – “susmaq qızıldır” prinsipi ilə öz aləmlərindəydilər. Əslində, Allahın qarğıdığı bu məmləkətin sakinləri arasında papağını qabağına qoyub düşünən insanlara da rast gəlmək olardı. Fəqət bu təkəmsəyrəklər qorxularından cıncıqlarını çıxarmır, kütlənin ab-havasına uyğunlaşırdılar.

Başqa bir tərəfdən, Nəmrudun əmriylə qalanmış tonqal hamının gözünün odunu almışdı. Kim istəyərdi ki, dirigözlü oda atılsın, sümükləri kösöv kimi alovlansın, külə dönsün?! Heç kəsin ixtiyarı çatmırdı başqa cür fikirləşsin, ağıllar, fəhmlər, hisslər, duyğular bütə çevrilmişdilər. Alov dilimləri göyə bülənd olduqca şəhər qövmünün gözü daha artıq qorxur, onların heykəl-Allahlara rəğbəti çoxalır, tövbə-iman yolunu azırdılar. Uca Yaradanın isə səbri böyük, hövsələsi çox idi...

Haqq yolçusu qoca Azər mənzerəni seyr edir, Allahdan rəhm, mərhəmət diləyirdi. Nəmrudun qəddarlığı, zalımlığı ona bəlli idi. Azərə əyan olmuşdu ki, qalanan tonqal oğlu İbrahim üçündür, bütü cansız daş

parçası sayan, onlara açıq-aşkar nifrətini bildirən, hamı kimi səcdə etməyən İbrahimin həyatı təhlükə altındaydı.

Azər evindən çıxıb meydana gələnəcən min cür fikrə düşdü, yaşı və təcrübəsi bəzi şeyləri diqtə edirdi. Axı, bu şəhərdə ondan sinni adam yox idi. Kimsə əl-qolundan yapışmaz, özü yeriyərdi; gözləri də pis görmürdü, hələ nurunu saxlayırdı. Adətən, uzun, ağ əba geyər, saç-saqqalı bəmbəyaz olduğundan kənardan baxanlara elə gələrdi ki, göy üzündən enib insanların arasına düşmüş bulud topasıdır. Deyəsən, zəmanə altdan-altdan sözünü deyirdi axı – qədd-qaməti bir balaca əyilən kimi idi. Saqqalı az qala yerlə sürünürdü. Yerişinə mane olmasın deyə, saqqalını belinə çəkdiyi qurşağının altına yığırdı.

Sübh tezdən, günəşin ilk şüaları Həranın söykəndiyi dağları işıqlandırandan, kölgələri qovub itirəndən sonra, hamının meydana toplanması üçün şəhər hakiminin əmrini evbəev çatdıranların səsi kəsildi. Azər bu əmrdən kənarda qala bilməzdi. Çünki ayağı yer tutanların hamısını şəhər meydanına çağırırdılar. Müdrik qocanın qəlbini bir narahatlıq bürüdü: “Bu nə əmrdir belə? Yenə görəsən, özlərindən nə uydurublar?” O, bu səhər evdən çıxıb dükanlarını yoxlamalı idi. Alış-verişin vəziyyətindən hali olmaq, dağlarda qoyun sürülərini saxlayan çobanların gətirdiyi südün, qatığın, pendirin alqı-satqısından xəbər bilmək istəyirdi. Zəhrimar ticarət tamam ölürdü...

“Axşam tərəfi dükan-bazara baş çəkərəm”, - qoca Azər meydana getməyi qəti qərara aldı. Yaxın gəlib evindən azca aralı, hündür sütun üstündə qoyulmuş bütün qənşərində durdu. Bu büt qoca qiyafədə təsvir olunurdu. Aralıdan elə daş sütunun özünə bənzəyirdi. Bütün çiyinlərinə tökülən uzun saç-saqqalı elə Azərin saç-saqqalı kimi idi – ağappaq. Ustalar bəlkə də onu elə Azərə oxşatmışdılar. Azərin sevimli oğlu İbrahim bu bütü sevirdi. Ona görə yox ki, bu büt xeyir, yaxud ziyan rəmzi idi. Evdə nədənsə hamı həmin bütə təzim edir, əlləri ilə ayaqlarını sıgallayır, hər səhər qabağında dayanıb gündəlik işlərinin uğurlu olması üçün dualar edirdilər. Təkcə İbrahim heç bir dua etmir, sadəcə, saatlarla dayanıb həmin bütə baxırdı. Hər dəfə heykəli düzəldən ustanın məharətinə heyran olurdu. Axı, atasının heykəlini bu qədər gözəl yapmaq adi bir ustanın yox, istedadlı adamın əl qabiliyyəti olmalıydı. Abidənin qıyılmış, bir qədər çuxura düşmüş mənalı gözlərindən müdriklik, səbr və təmkin yağırdı. Bircə damcı da olsun qəzəb işartısı yox idi. Elə bil yaşadığı ömrün bütün zamanını usta qoca Azərin timsalında heykəlin simasına hopdurmuşdu. Bu heykəli onlar Hərana gələndən sonra düzəltmişdilər. Axı, onlar əvvəl Urda yaşayırdılar.

Ur uzaq məmləkətin dağ kəndi idi. O kəndin bol suyu, torpaqları, otlaq sahələri olsa da, dolanışıqları üçün əlverişli deyildi. Elə ona görə də qoca Azər köç-külfətini yığıb Hərana varmışdı. Onun əmlakını, təsərrüfatını oğlu İbrahim idarə edirdi. İbrahim qoçaq, ağıllı, təsərrüfatdan baş çıxaran olduğu üçün işinin öhdəsindən asanlıqla gəlirdi. Dükən-bazardakı xırda ticarətə Azər nəzarət edirdi. İbrahimin nüfuz dairəsi Hərana gələndən sonra böyümüş, adamların arasında xətir-hörməti artmışdı. Haqsızlığa məruz qalanları, adətən, təsərrüfatından ayırdığı xərcin hesabına qurtarırdı. Ona görə də ətrafı İbrahimi sevirdi. Şəhərbaşı Nəmrudun qəzəbindən qurtarmaq, bu qəzəbə düçar olmamaq üçün tez-tez İbrahimin yanına məsləhətə gəlirdilər. İbrahim sipər idi, ağıllı tövsiyələri ilə camaatı qoruyurdu. Özü isə, hər dəfə sadə adamlara himayədarlığı üstündə şəhər hakiminin qəzəbinə tuş gəlirdi. Nəmrud sonuncu dəfə İbrahimi yanına çağıraraq hədələmiş, xəbərdarlıq eləmişdi: bu adamlara sən dil verir, qudurdur, yolundan azdırırsan. Sənin atanın köç-külfətini ilk dəfə bu şəhərdə mən qəbul eləmişəm. Yaxşılığımın əvəzini belə qaytarırsan? Hamınızı çıxarıb qovaram. Dilini dinc saxla! - demiş və sonra əlini sağ tərəfində elə özü hündürükdə olan bütə tərəf uzatmışdı:

- And olsun bu Yaradana, əgər inad etsən, səni odda yandıraram.

Səsin-ünün od içindən ərşə qalxar. Hay-harayına dağlarda saxladığın sürülərin çobanları tökülüşüb gəlsə belə, xeyri olmaz. Eşitdin?

İbrahim acı-acı gülmüşdü.

- İstehza edir, gülürsən? Bəlkə inanmırsan sənə cəza verəcəyəm?

- Yox, ona gülürəm ki, sən böyründəki daşa əlini uzadıb and içirsən.

O ki elə sənin oxşarıdır. Daha harası Yaradan oldu ki?

Nəmrud bütə sarı baxdı. Doğrudan da, bu büt elə onun özü idi ki vardı, əlində tutduğu uzun əsanı yerə söykəyib dayanmışdı. İri, geniş alınına qırıq düşmüşdü. Başı pırpız, saqqalı bir-birinə qarışmış, dolaşmış, dolaşmış, dolaşmış saçları uzun və qıvrım idi. Bu əcaib görkəmdə sanki başından onlarca ilan sallanırdı. Bu ilanların hamısı acgöz idi. Özü də hücum etməyə hazır kimi görünürdülər. Yuxarıya-aşağıya, sağa-sola, hər tərəfə ağız atmaq, didib-parçalamaq, qəzəblərini soyutmaq, zəhərlərini dişlərinin dibindən çıxarmaq istəyirdilər.

Nəmrud hər dəfə bu bütə baxanda güc alırdı. Amma qəzəbləndiyi məqamlar da olurdu. Məsələn, o, çox istəyirdi ki, bu büt əlindəki ağacı qaldıraraq İbrahimin gözünü töksün. Onun bu nüfuzə baxışlarından Nəmrudu xilas etsin. Nəmrud İbrahimin baxışlarına davam gətirə bilmirdi, dözə bilmirdi bu baxışlara. Ona görə dözə bilmirdi ki, İbrahimin həlim, mülayim üzü, nurlu gözləri vardı. Bu baxışlardan elə gur işıq saçılırdı ki, Nəmrud az qalardı əllərini gözünün qabağına tutsun. Bu işıq onun

gözlərini deşirdi, alov kimi saçını, saqqalını ütürdü, Nəmrudu yandırırdı. Elə ona görə İbrahim üçün ən yaxşı cəza onu odda yandırmaq olardı.

Nəmrud göstəriş vermişdi: dağlardan şəhər bazarına gətirilən mal-heyvandan bütələr üçün pay ayırırsınlar. Əslində, bu payların hamısı Nəmrudun sarayına axıdılırdı. İbrahim isə, adamları başa salırdı ki, bu daş bütələr insan kimi nəfəs almır, yerimir, yüyürmür, danışmırlar və əgər onlar yemir, içmirlərsə, nə üçün biz boğazımızdan kəsib onlara pay ayırmalıyıq?!

Əlbəttə, şəhərin kasıb əhalisini özündən çıxarmaq təhlükəli idi. Nəmrud bunu anlayırdı. Elə İbrahim də kasıb təbəqənin sevgisini qazanmağın müqabilində özünü oda atdığıının fərqi idi.

Azər evdən çıxıb şəhər meydanına doğru gedəndə oğlu İbrahimlə Nəmrudun axırncı toqquşması düşmüşdü yadına. Ürəyində evindəki bütə yalvarıb-yaxarmışdı ki, oğluna kömək olsun. Hərçənd Azər bilirdi ki, oğlu İbrahim bütələrin fəvqəlgücünə, qüdrətinə inanmır. Hər kəsin əlində odun parçası tutması, şəhər meydanına tərəf tələsməsi Azəri çox narahat eləyirdi.

- Bu qədər quru odunla qalanan tonqal şəhəri başına götürər ki... Neyləyirlər bu qədər oduncağı?

Tonqal meydanın ortasında qurulmuşdu. Azər meydana çatanda gördü ki, hamı bir nəfər kimi əlindəki odunu tonqala atır. Adamlar bir ucdan şəhər meydanına axışmaqda və odun gətirməkdə idilər. Nəmrud qəzəbli halda lap yuxarıda, bütün yanında oturub şəhər meydanını izləyirdi. Hündür pillələrin lap yuxarı başında qoyulmuş daş kürsünün üstündə rahatca bardaş qurmuşdu. Əl içi kimi görünən meydan həyəcanlı və təlatümlü idi.

Nəmrud özündən razı halda ətrafı seyr etdi: "Bax, qoca Azər də gəlib çıxdı. Yaxşı oldu, özü ayağıyla gəldi. Necə gəlməyə bilərdi?! Mən tapşırırdım ki, ayaq tuta bilənin hamısı bu meydana gəlməlidir. Qoy indi ədalət hamıya çatsın, hər kəs axırncı dərslərini alsın. Təkcə İbrahimi yandırıb külə döndərsəm, kifayətdir. Onun tonqalda yanması hələ bir neçə il heç kimin yadından çıxmıyacaq və hər kəs anlayacaq ki, mənim göstərişimdən çıxmaq nə deməkdir. Bizim bütələrimizin əleyhinə getməyin, Allahlarımıza istehza etməyin nəticəsi necə olur. Bunu hər kəs görməli və dərk etməlidir.

- Ehey, gətirin o əqidəsizi yaxına, - Nəmrud lovğa-lovğa qışqırdı.

Nəmrudun adamları İbrahimin qolundan tutub qabağa gətirdilər. İbrahim atasının lap böyründən keçdi, üzünü yana döndərmək istədi,

ancaq gözlərini atasından heç cür gizləyə bilmədi. Qoca Azərin sifəti tərləmiş, gözləri dolmuşdu. Özünə o qədər qapılmışdı ki, Nəmrudun yanına gedib oğlunun bağışlanmasını xahiş etmək belə ağına gəlmirdi. Çünki yaşadığı uzun ömürdə çox haqsızlıqların şahidi olmuşdu. Sonra haqq yerini tapmışdı, hansısa gözəgörünməz qüvvə ədaləti bərpa eləmiş, hər şeyi yerinə qoymuşdu. Heç vaxt bağışlamağı bacarmayanlara isə, həyat görk olmuşdu. Azər düşündü, Nəmrud daş bütün özü kimidir. Dilsiz-ağızsız daş rəhmə gələ bilərsə, onda Nəmrudun da qəlbi yumşalar.

Qoca Azərin məzlum sifətinə bu mənzərədən xəfif bir təbəssüm qondu. Elə bil bu anda anladı ki, bütdən Allah olmaz. Axı, necə Allah olsun bütdən? Onu bəyəm elə adi usta, insan əli düzəltmirmi?! Edamın astanasında olan oğlunun nurlu çöhrəsi, işıqlı baxışları Azərin bütün varlığına nur çiləyirdi. Bu çətin durumda, uzun illər ərzində oğlu İbrahimin daş bütlərə təzim etməməsinin səbəbini sanki indi anlamağa başlayırdı. Əyan olurdu ki, insanları cəhalətdə saxlamaq, köləyə, qula çevirmək, itaətə məcbur etmək üçün bu daş bütlər Nəmrud kimi əzazil başçıların əlində vasitədir.

Doğrudan da, əgər bu daş bütlər olmasaydı, Nəmrud kimin adından danışardı? Axı, o, həmişə əməllərinin icrasını bunların adından verir! Guya bütlər bütün həqiqətləri qabaqcadan deyir, anladır, başa salır, onu düz yola yönəldir.

Qoca Azərdən bir neçə addım o yanda, adamların içində, lap qabaqda Lut dayanmışdı. İbrahimin qardaşı oğlu idi Lut. İbrahimdən xeyli cavan idi. Sağlam vücudlu, qolu güclü bir gənc olsa da, adamlarla həlim, mülayim davranardı. Şəhərin özündən deyən, dava-dalaşda ad çıxaran cavanlarını büküb dizinin altına qoysa da, heç vaxt gücünü zəif sandıqlarının üstündə sınınamırdı. İbrahimi tonqala sarı aparalar onun yanından keçərkən Lut bir-iki addım qabağa yeridi. Deyəsən, qeyrəti güc gəlmişdi, İbrahimi alıb buraxmaq istəyirdi. Amma bu qara-qorxunc kütlənin içindən onu almaq mümkün idimi? Nəmrudun bircə işarəsi bəs idi ki, nəinki İbrahimi, elə Lutu da, neçə yüz illik ömür sürmüş qoca Azəri də, onların əhli-əyallarını da – hamısını daşıyıb bu tonqalın içinə töksünlər. Məgər bu tonqalı şəhər meydanına yığışmış adamların gətirdikləri odun parçaları ilə qalamamışdırlarmı?

İbrahim Lutun gərilmiş əzələlərinə, təlatümlü sifətinə baxdı. İşarəylə başa saldı ki, tərpənmə, sənin köməyin dəyməz, əskinə, artıq hərəkətinlə bütün tayfamızı məhvə apararsan. Mənim tonqalda yandırılmağımdan qorxma. Çünki gözəgörünməz Allahın rızası olmasa, onlar məni tonqalda yandıra bilməzlər. Yox, əgər onlar məni tonqalda yandıracaqlarsa, bu bəlkə də daha böyük fəlakətin qarşısını alar.

Lut İbrahimin ayın-arxayın baxışlarından sarsıldı. Anladı ki, artıq hərəkətə yol vermək olmaz. Amma gözləri dolmuşdu. İbrahim Lutun qabağından ötəndən sonra heç kimə baxmaq istəmirdi. Amma anlayırdı ki, bu adamlar öz iradələri xilafına bura yığılıblar. Əmrin Nəmrud tərəfindən verildiyini, Nəmroda isə bu əmrin guya bütldəndən gəldiyini düşünürlər. Deməli, bütler əmr veribsə, cəza icra olunmalıdır. Şəhər əhli İbrahimi sevsə də, sevməsə də, fərq etməzdi; Nəmrudun əmri yerinə yetirilməliydi.

İbrahimin baxışları Nəmroda zillənmişdi. Onu tonqalın başına dolandırıb Nəmrudun işarəsilə yanına apardılar. Daş pillələri İbrahim özü çıxırdı. Təmkinlə bütün göstərişlərə riayət etsə də, nədənsə, qollarını buraxmırdılar.

Nifrətdən qovrulan Nəmrud axırıncı dəfə İbrahimlə göz-gözə gəlmək niyyətindəydi. Onun sarsılmış vücuduna, yalvarış dolu gözlərinə bir daha baxmaq istəyirdi. İbrahim yalvaracaqdımı, ayaqlarına düşəcəkdimi? Nəmrud yanındakı qəzəbli bütü göstərib:

-Mənə yox, ona de, ona yalvar. Qoy səni müqəddəs büt bağışlasın. O bağışlayarsa, mən də bağışlayaram,- deyəcəkdi.

İbrahim onunla qabaq-qənşər dayandı. Nəmrud başını qaldıraraq İbrahimin gözlərinə baxan kimi səksəndi, qeyri-ixtiyari qışqırdı:

- Çəkin o tərəfə, bir az aralı çəkin. Bunun gözlərindən alov çıxır.

Nəmrud çaşmış, özünü itirmişdi, İbrahimə nə deyəcəyini yaddan çıxarmışdı. Canının hayına qalmışdı. İbrahimin işıqlı, gülümsər, parlaq çöhrəsi onu dəhşətə gətirmişdi. O təəccüblənirdi; necə ola bilərdi ki, insan bir neçə dəqiqədən sonra yox olacağını, əzabla öləcəyini, tonqalda yandırılacağını bildiyi halda, bu qədər səbr, iradə göstərsin?! Onun tapındığı kimdir, gücü hardandır? Cavabını bilmədiyi bu sualların hamısı içindəki ilanlar kimi öz canına darasmışdı. Bu qara ilanlar Nəmrudun sinəsini parçalayır, yaddaşını korşaldır, qanını sorurdular.

Nəmrud boğula-boğula bütün gücünü toplayıb, sonuncu dəfə İbrahimə tərəf boylanmaq istədi; ehtiyatla, yavaşca... Axırıncı ümidlə ki, bəlkə İbrahimin yalvarışını gördü, istəyinə yetdi.

Yox, bu baş tutmadı. Gözünü dolandıran kimi İbrahimin gözlərindən sıçrayan od-alov Nəmrudu yenidən qarsıdı. O, əlini qaşının üstünə qoyub qışqırdı:

- Atın, atın tonqala! Tez olun, atın! Yubatmayın!

Saranı atasının evindən Azərgilə gəlin gətirəndə ona bir büt də bağışlamışdılar. Cer-cehiz ilə bərabər, İbrahimgilin xanımına həmin büt də təşrif buyurmuşdu. Hər gün Sara İbrahimi evdən yola salanda üst-

başını qaydaya salır, paltarlarının səliqə-səhmanına baxır, təmizliyinə diqqət kəsilirdi. Lap axırda, qapıdan çıxmamışdan əvvəl əllərilə qaşlarını düzəldir, başına bürüdüüyü ağ, dolama şalın altından çıxan saçlarını dolamanın altına yığır, son anda İbrahimin düz gözlərinə baxırdı. Bu baxışlardan İbrahimin varlığına səssiz məhəbbət seli axırdı. İbrahim bu selin məcrası qabağında dayanmaqda çətinlik çəkirdi. Günəşin istisindən əriyən şam kimi, bu hisslər qayıdıb Saranın ruhuna da axır, büsbütün varlığına hopurdu.

Sara İbrahimi dərin məhəbbətlə, ürəkdən sevirdi. Uzun illər ərzində onun İbrahimə nəvazişi bircə misqal da azalmamışdı. Bütün ömürlərini sevgi haləsində yaşayan İbrahim və Sara bir-birlərindən ayrılmağı təsəvvürlərinə gətirə bilmirdilər. Allah onlara övlad bəxş etməmişdi, sonsuz idilər. Hərdən Sara İbrahimin qolundan tutub atası evindən gətirdiyi bütün qabağına çəkib aparırdı. İstəyirdi ki, İbrahim də onunla bu bütə yalvarsın, sidq-ürəklə övlad istəsin. İbrahim Saranın xətrinə zərrəcə dəymək istəməsə də, dil açıb bircə dəfə belə bütə yalvarmırdı. Əvəzində bütün qabağında səcdə edib, yalvarışlı nəzərlərlə baxan Sarasının boynunu qucaqlayır, hərərətli əllərilə saçlarını sığallayır, barmaqlarını çiyinlərində gəzdirir, illər keçdikcə gözəllik donunu dəyişən Saranın qırışmaqda olan üz-gözünə, ağaran saçlarına yenə əvvəlki məhəbbətlə baxır, belini qucaqlayıb özünə sarı çəkir, boynunu, boğazını, üz-gözünü öpüslərə qərq edir, bununla da sanki Saranın övlad həsrəti çəkən ürəyinə, yaralarına məlhəm olan ər nəvazişini, məhəbbətini əsirgəmirdi.

- Sən məndən hansı bəxşişi istəyirsən, Saram? Bizim var-dövlətimiz az deyil. Nə istəsən, sənə bağışlayaram.

- Yox, İbrahim, mənə sənə məhəbbətindən başqa heç nə lazım deyil.

- Bəs sənənin ürəyində yuva salmış bu kədər hardandır?

- İbrahim, mən istəyirəm, sənənin övladın olsun. Axı, ömür-gün keçir.

Gör neçə illərdir ki, biz ər-arvadıq. Sən bu qədər düz, qəlbi təmiz insansan. Səndən əziz mənim üçün bu fani dünyada bir kimsə yoxdur. Bəs axı, niyə bizim övladımız olmasın?

- Sən qəm çəkmə, Sara. Allahın kərəmindən asılıdır. Allah məsləhətidi, istəsə, bizə övlad qismət edər – deyə İbrahim ömür-gün sirdaşının dodaqlarından öpdü.

Sara bir anlıq özünü dünyanın xoşbəxti saydı. Amma İbrahimdən aralanan kimi yenə amansız nisgil ruhunu incitdi. Yenə qəm onu ağuşuna alıb üzüaşağı, çaya düşmüş selin qabağında daşlara çırpılan kötöklər kimi gedir, ixtiyarı özündə olmurdu. O, yenə ərinə yalvarırdı, sanki günahkar idi İbrahim.

- Sən özün deyirdin ki, gəlişinlə bizim var-dövlətimiz beşqat artıb. Sənin ayağın düşüb, qədəmin uğur gətirib. Bunları deyirdin, İbrahim. Mən isə söyləyirdim ki, mənim ayağımla gəlməyib bu xeyir-bərəkət. Bax, özümlə gətirdiyim, gecə-gündüz səcdəsinə durduğum bu büt gətirib mal-mülkü, varidatı. Sən də ona yalvar, tapın, iman gətir.

İbrahim arvadının yanğı dolu yalvarışlarının qarşısında dözə bilmir, əriyib gedirdi. Ancaq dilsiz, hissiyyatsız daş parçasına yalvarmağın da mənasızlığını anlayırdı. Hətta bunun üstündə bir dəfə az qala arvadını incidəcək, sevimli Sarasını özündən küsdürəcəkdi.

- Sən övlad istəyirsən, Sara. İstəyirsən ki, gələcəkdə bu var-dövlətin sahibi olsun. Sanki var-dövlətin əlindən çıxacağından qorxursan, ehtiyat edirsən...

- Yox, mən ondan qorxmuram, İbrahim. Mən istəyirəm ki, sənin kimi vicdanlı insanın övladı olsun. Sənin kimi xeyirxahlıq eləsin, hamıya dayaq dursun, düz yol göstərsin. Heç kim sənin yanında haqsızlıq eləmir. Hamı yaxşı bilir, sən ədalətli adamsan. Yaxşıya yaxşı deyənsən, pisə-pis.

- Hər şey gözəgörməz Allahın əlindədir, Sara. Bu bütləri isə, insanlar özləri uydurublar. Onlardan insana fayda yoxdur. Hər kəs öz qəlbindəkini, öz istəyini, arzusunu, bəlkə də xəbisliyini, paxıllığını, düşmənçilik niyyətlərini bütlərin adı ilə elan edir, haqsız əməllərinə bütlərin adından bəraət qazandırırırlar. Amma, axı, Allah təkdir. Bütün yer üzündəki insanların bircə Allahı var.

Sara dözmədi, İbrahimin yaxasından yapışıb silkələdi:

- İbrahim, sən illər uzunudu belə deyirsən. Əgər belədirsə, sən Allahına yalvar, bəlkə məndən mümkün deyil, kimi istəyirsən al, uzağa getmə, lap elə bizim qulluqçumuz Hacəri al, mənəcə o da səni çox istəyir. Bəlkə ondan bir övlad dünyaya gətirdin...

- Yox, Sara, mən sənə olan məhəbbətimi heç kimlə bölüşə bilmərəm. Sənin məhəbbətidir mənə bu qədər güc verən, uzun ömür bəxş edən. Mənim indi az qala yaşım səksənə yaxınlaşır. Özümü Allahın ən xoşbəxt bəndəsi hesab edirəm. Ata-anam sağdır. Bu qədər cavan və gümraham. Əlbəttə, mənim başqa arvadlardan övladlarım ola bilərdi. Amma məhəbbətsiz, sevgisiz doğulan övladın ədalətli olacağına inamım azdır.

Sara İbrahimin səmimi, həssas fikirlərindən vəcdə gəlib onun boynunu qucaqladı. Bu dəfə o, İbrahimi öpürlərə qərq etdi.

- Yox, İbrahim, mən qətiyyən incimərəm. Sənin başqa qadınlardan doğulacaq övladını da övladım bilərəm. Təki sənin uşağın dünyaya gəlsin. Söz ver mənə, söz ver ki, başqa qadınla – bəlkə elə bizim Hacərlə evlənməyə razı olacaqsan.

İbrahim karıxırdı, razılıq verməyə tərəddüd eləyirdi. Ancaq Saranın təkiddi xahişlərinə də etiraz etməkdə çətinlik çəkirdi. “Bəlkə bir az gözləyəsən, Sara. Əgər azca səbrin olsa, mən qərarımı qətiləşdirəcəyəm”, - handan-hana İbrahim doluxsuna-doluxsuna dillənmişdi.

İbrahim həmişə gecələr Allahına dua edirdi. Dua edirdi ki, Sarasını sevindirsin, qəlbindən olmanın kədəri, ağrını çıxartsın. Həm də dua edirdi ki, Sara da gözəgörünməzə, bütün insanların tək Allahına inansın, iman gətirsin. Hər gün işdən evə dönəndən sonra ayaqlarını yuyan qulluqçu Hacərin mərhəmanə, məhəbbət dolu nəzərlərini də görürdü. Baxışları toqquşan kimi anlayırdı ki, Hacər gözəgörünməz Allaha dua edir. Gecələrin birində dua edib öz yatağına girməmişdən əvvəl həyəətə çıxmaq istədi. Hacərin hücrəsinin yanından keçəndə belə bir hadisənin canlı şahidi oldu:

- Ey Allah, sən İbrahimi sevindir!

Onda əmin oldu ki, Hacər bütə deyil, Allaha inanır, Allaha sığınır, onun varlığına pənah aparır. Bu hadisə uzun müddət İbrahimi düşündürdü. Deməli, qardaşı oğlu Lutdan başqa onun tayfasından biri də - Hacər də Allahın yerdə deyil, bir gözəgörünməzlikdə olduğuna inanırdı. Həmin gecə İbrahim yatağına girəndən sonra rahatca yuxuya getdi. Şirin yuxuda ikən qulaqlarına qəribə, qeyri-adi səs gəldi. İbrahim gördü ki, qocaman dağların arxasından günəş bərq vurur. Bu günəşin apaydın süd işığında bir uşaq ona sarı yüyürür. Eşitdiyi səs elə həmin uşağın səsiydi. O, maraqla, intizarla cocuğun arxasınca gələnin kim olduğuna baxmaq istədi. Gözlərinə inana bilmədi, bu ki, Hacər idi.

İbrahim yuxudan erkən ayıldı. Qan-tər içində ayağa durdu. O, bilmirdi sevinsin, yoxsa kədərlənsin. Artıq başa düşdü ki, övladı Saradan deyil, məhz Hacərdən olacaq.

İbrahim yenə tərəddüd içində iki yol ayrıcında qalmışdı. Yuxusunu Saraya başa sala biləcəkdimi? O, Saranın özünün razılığına, hətta təkiddinə baxmayaraq onun kövrək qəlbini qanatmaqdan qorxurdu.

...Şəhərin bozumontul, ağır havası qan qoxuyurdu. Nəmrudun meydanda qaltdırdığı böyük tonqalın yanında dayandığını, hamının ora getdiyini və İbrahimi şəhərbaşının çağırıldığını bilən Sara təlaş içindəydi. O, İbrahimin yaxasından yapışıb buraxmaq istəmirdi:

- Getmə, getmə deyirəm, onlar səni yandıracaqlar.

Nəmrud dəfələrlə sənin bütləri ağacla vurub sındırdığını, təhqir etdiyini, ayağınla itələdiyini görüb. Üstəlik, şəhər əhlinə bəllidi ki, bütlərə ayrılan payı verməkdən imtina edirsən.

- Axı, mən cansız bütlərə nə üçün pay verməliyəm?

- Elə demə, İbrahim, ağzın əyilər, onlar bizim allahlarımızdır. – Sara dəli kimi qışqırdı: - Əlbəttə, onların da pay-puşu var.

- Yox, yox, inanmıram, bu payların hamısı Nəmrudun şəxsi xəzinəsinə axır. Nəmrud bir hakim kimi haqqından əlavə tamahgirlik edir, bütlərin adına sərvət yığır, adamları aldadır.

- Axı, o, səni tonqalda yandıra bilər.

İbrahim sövq-təbii əllərini uzadıb sevimli arvadının yanaqlarından süzülən göz yaşlarını sildi. Elə həmin anda onlardan bir qədər aralıda dizlərini yerə qoyub əllərini göyə açmış Hacərin hüznü səsi eşidildi:

- Ey gözəgörünməz, Allahım, yalvarıram, sən onu təhlükədən hifz elə, qoru. Sənin qüdrətinə inanmayan ata-anasını da tanımaz. Yalnız sən qurtara bilərsən onu...

Hacərin ürəkdən yalvarışını eşidən İbrahimin dumanlı çöhrəsi işıqlandı və o, Allahın onu qoruyacağına, oddan xilas edəcəyinə inandı. Nəmrud bütün ətraf dağların meşələrini doğratdırıb şəhər meydanında tonqal qalasa da, əhli-şəhər tez alışan yağları alovun üstünə töküüb şiddətləndirsə də, İbrahimi atəşə atsalar da, onun heç tükü də yanıb külə dönməz.

İbrahim dönüb ağlar gözlü Saraya, yalvarışından yorulmayan Hacərə axırıncı dəfə baxıb atasının açdığı darvazadan bayıra çıxdı.

Qoca Azər Nəmrudun yanına qalxmaq, ondan oğlunun bağışlanmasını diləmək istəyirdi. Ayaqları isə sözünə qulaq asmırdı. Nəmrudun hədəqəsindən çıxmış gözləri siçovul gözləri kimi parıldayırdı. Az qala əsr yarım qədər yaşamış Azər baba çox kinli, hikkəli hakimlər görmüşdü: ölkəsini vardan-yoxdan çıxaran, tayfabazlıq edib əhalisini cəhalətə sürükləyən, anasının-bacısının əmcəyini kəsən, zülmü ərşə qalxan, hətta bütünə hirslənib qıran, acığı soyuyandan sonra yenisini düzəltdirən, heç nədən müharibə törədən, lüzumsuz yerə hər bə meydan verən və s. və i.a. Ancaq Nəmrud kimisini heç yuxuda da görməmişdi. Nəmrud zəmanənin bəlası idi, gördükləri hakimlərin hamısından hiyləgər, hamısından əzəzil... İnsanları tovlamaqda, göz qırpımında aldatmaqda, bir yerə yığıb məqsədinə tabe etməkdə mahir idi. O, əmrlərini ustalıqla bütlərin, şəhər əhalisinin adından verir, hamını inandırır, haqq-ədalət mücəssəməsi rolunu oynayırdı.

İndi Nəmrudun hüzuruna aparılan oğlunun qorxmadığını, çəkinmədiyini, dizlərinin titrəmədiyini görəndə cəsarətə gəldi. Elə bil, edama aparılan heç oğlu deyildi.

Qoca Azər gözlərini dolandırıb geridə dayanmış qohum-qəbiləsinə tərəf baxdı. Lut ayın-arxayın durmuşdu, odun parçaları əllərində idi. Nəmrudun qəzəbnak adamları onları axtarıb tapır, camaatın içərisindən çıxarır, “haydı, tələsin, aparın əlinizdə gətirdiyiniz odunları tonqala atın”, - deyə göstəriş verirdilər.

Birinci Həcər əlindəki odun parçasını aparıb tonqala atdı. Sonra korpeşman Lut da onun bu hərəkətini təkrar elədi. Yerindən tərpənməyən Sara göz yaşlarını boğdu, çəkib onu qabağa apardılar...

- Əlindəki odunu at tonqala, gör sənin sevimli İbrahimin gözünün qabağında necə yanacaq. Özünün qaladığın tonqalda yanan İbrahiminə doyunca baxarsan...

Lut bütün ömrünü yaddaşında çözməyə, yaşadığı illərin hamısını bir neçə anın içində gözlərinin qabağına gətirməyə çalışdı. Yenə qızlarının əlini buraxmaqdan qorxdu. Uşaqlarının əllərini buraxmaqda onları həmişəlik itirə bilərdi. Qorxmasaydı, onlardan nigarançılığı sona çatsaydı, yapışardı uçurumun başındakı bu iri qayadan və gücü özünə çatardı, başını çırpardı o qaya parçasına; başının dağılmağı, buradan uçuruma yıxılıb ölməyi vecinə olmazdı. Başından süzülən al qanı dili ilə yalayar, başına çəkib içərdi. Təki bütün batmış yaddaşı oyanaydı, həyatı olduğu kimi gözlərinin qabağına gələydi. Axı, o harada, nə səhv eləmişdi, hansı günahın sahibiydi ki, başına belə bir müsibət gəldi? İman gətirdiyi gözəgörünməz Allahın bəxş etdiyi ömürdən hansı gününü onu unudaraq yaşamışdı ki? Bəs nə üçün Allah-Təala qabağına Allahını tanımayan adamlar çıxarmışdı? Elə bir qövüm, elə bir tayfa qismətinə yazılmışdı ki, yolunu azmış, Allaha şəkk gətirmiş, şərik qoşmuşdu. Axı, Lut həmişə vahid Yaradana yalvarırdı ki, qoy tayfası da özü kimi haqq yolunda olsun. Lut bütün ömrünü Allaha dua edə-edə Allahının kölgəsində yaşamışdı. O, gözünü açanda ata-anasını görməmişdi. Əvvəlcə babası Azərin himayəsində böyümüşdü. Ayağı yer tutandan sonra əmisi İbrahim onu öz himayəsinə götürmüşdü. Doğrudur, Azər İbrahimin Nəmrudun qəzəbinə tuş gələn vaxta qədər bütə sitayiş edirdi. Nəmrudun çoxsaylı bütələrin adından verdiyi bütün əmr və göstərişlərinə Allahın əmri kimi baxırdı. Əslinə qalsa, Nəmrudun özü də elə o bütələrin biriydi Azər üçün.

Lut bir müddət əmisi İbrahimplə Azərin əqidələri arasındakı fərqi görə bilmirdi. Amma dərk etməyə başlayırdı ki, həqiqətən, İbrahimin səcdə qıldığı Allah gözə görünmür. Babası Azərin sitayiş etdiyi Allah isə, gözünün qabağındadır. Bəzən ehtiyatsız bir hərəkət ucbatından gildən, palçıqdan düzəldilmiş heykəllər aşır, yerə dəyir, tökülür, sınıb-dağılırdı.

Qoca Azər buna fəlakət kimi baxırdı. Mal-dövlətindən ayıraraq qurbanlar kəsir, digər bütələrin qəzəblənə biləcəyindən ehtiyatlanır, xoflanırdı. İbrahim isə bu mənzərəyə acı-acı gülümsəyirdi.

- Atam bu qədər ömür yaşayıb; az qala bir əsr yarımından çox, sinninin bu vədəsində də dərk edə bilməyib ki, aşanda qırılıb-dağılan bütələrin heç bir qüdrəti, fəvqəlgücü yoxdur.

O məqamlarda, adətən, Lut əmisinin lap yaxınlığına gəlir və diqqətlə gözlərinə baxıb soruşurdu:

- Bəs sən iman gətirdiyin Allah hanı?

- O gözəgörünməzdir, – deyər İbrahim cavab verərdi. - O bizim əməllərimizə baxıb idarə eləyir. Biz elədiklərimizin nəticəsi olaraq yaşayırıq. Bizi idarə edən uca Yaradandır, gözəgörünməz Allah bütün vücudumuza nüfuz edir. Əgər əməllərimiz saleh olsa, Allahın qəzəbinə gələcək bir hərəkətə yol verməsək və ən başlıcası, ürəyimizdə Allahın varlığına şübhə etməsək, bunun müqabilində Allahımız bizi lütfüylə daha gözəl güzəranla mükafatlandırır.

İbrahimlə hər adi söhbət Lutun könlünə işıq salır, duyğularını aşır-daşdırır, əhvalını yaxşılaşdırır, kefini duruldurdu. Lut əmisinə daha çox bağlanır, söylədiklərinə inanırdı. Doğrudur, o, babasına da həmişə ehtiramla yanaşırdı. İstəmirdi ki, saç-saqqalı dümağ olmuş, dünyanın çox keşməkeşlərini gözlərilə görmüş babası Azər ondan narazı qalsın. Ədəb-ərkan məsələsində əmisi İbrahim təcrübə nümunəsiydi, misli-bərabəri yox idi. Lut İbrahimin atasına nə qədər ehtiramla yanaşdığını görürdü. Neçə qərinə əvvəl dünyadan köçmüş anasının da ruhunu hörmətlə yad edirdi. İbrahim müdrək idi: “Biz dünyadan köçənləri unutmamalıyıq, onların xatirəsini qəlbimizdə əbədi yaşatmalı, adlarına ehtiram göstərməliyik”, – kimi nəsihətamiz sözləri Lutun yaddaşında iz buraxır, yeniyetmə oğlanı təsirləndirirdi. O, başa düşürdü ki, dünyada yaşayan adamlar köçüb getmiş nəsillərlə gələcəyin sahibi olacaq nəsillərin arasında canlı körpülərdir. Bu körpülər nə qədər möhkəm olarsa, onda insan nəsli də saflaşsa-saflaşsa, durula-durula daha ali bir məqama çatar.

İbrahim həmişə Luta söyləyirdi ki, biz Allahdan uzaqdayıq. Gələcəyin adamları Allaha daha yaxın olacaqlar.

... Lut bütün bunları çək-çevir edə-edə fikir-düşüncə vurnuxmaları içərisində çabalayırdı. Səbəbini tapa bilmirdi ki, necə olmuşdu qadir Allahdan gen düşmüşdü. Səduunun – Lutun sakini olduğu şəhərin camaatı onun bircə kəlmə sözündən çıxmazdı. Əvvəllər Lutun burda hörmət-izzəti başdan aşırırdı. Adamlar qapısına məsləhət-məşvərətə gəlirdilər. Bəs onda necə oldu ki, qəfildən əhli-şəhərin imanı qırıldı, əhlədi kəsildi. İnsanlar simalarını dəyişdilər, əxlaqsızlığa yuvarlandılar?

Göydən tökülən odlu daşların altında qalmış şəhər sakinlərinin ah-naləsi Lutun qulaqlarında yenidən əks-səda tapdı. Bu qeyri-adi əks-sədanın, fəryadın, qaraqışqırığın içində Lut özünü də, qızlarını da unuttu. Heç indi harda olduğunu yaxşı dərk edə bilmirdi. Birdən yadına düşdü ki, axı, o, qızlarının əlindən tutub özünü uçurumun başından atmışdı. Bəs sonra necə oldu ki, üzü aşağı, dərin dərənin görünməz girdabına qızları ilə özünü atanda şiş qayalara dəyib parçalanmadı? Necə oldu ki, sağ-salamat qaldı? Bədəninə heç bir ağrı-zad yox idi. Başında bu hay-küyün, qaraqışqırığın zəif əks-sədası vardı. Hələ də qızlarının biləkləri əllərindəydi. Sanki barmaqları kilidlənmişdi. Uşaqları qəfil silkələdi. Onlar tərpəndilər. Bu tərpəniş o demək idi ki, qızları salamatdır. Lut bir daha üzünü göyə tutub:

- Ey Ulu Yaradan, sən sevdiyini harda olsa, qoruyursan. Əhsən qüdrətinə! Mənim sənə heç bir şəkkim yoxdur, - deyər sevinclə dilləndi.

Barmaqları boşaldı, qızlarının biləyini buraxdı. Qorxudan sanki dilləri batmış, sütləşmiş qızları bir-bir iri qaya parçasının dibinə çəkdi. Hər iki uşaq salamat idi, heç nə olmamışdı, heç burunları da qanamamışdı.

Lut səməyə baxdı. Hava hələ alatoran idi. Bir azdan işıq düşərsə, buradan necə çıxmağın yolunu tapacaqdı. Ən başlıcası, tufan səngimmiş, yer-göy sakitləşmişdi. Elə bil məhvərindən çıxmış odlu daş yağan göy yox idi, qeybət çəkilmişdi. Batmaqda olan tək-tək ulduzlar parıldayırdı. Uzaq üfüqdə qızarmağa başlayan günəşin qabağından nazik bulud topaları çəkilib getməkdəydi. Yenidən iri qaya parçasının dibinə - qızlarının yanına qayıtdı. Ətraf hələ yaxşı seçilmədiyindən sakitcə bir tərəfdə əyləşdi. Oda-alova bürünmüş şəhər, sevimli arvadı gözlərinin qabağına gəldi. O, Vailəni gətirə bilmədi. Başa düşdü ki, arvadı daha buz dağına dönüb.

Şəhərdəki sonuncu hadisədən bircə gün keçmişdi. Bu bir gecəlik vaxt o qədər məşəqqətli, uzun, qorxulu olmuşdu ki, sanki Lut yüz illik yol qət eləmişdi. Bu yüz illik yolun o biri ucunda, yəni ötən gecənin axşamında qonaqları gəlmişdi. Lut güclə yadına salırdı – həmin o qərribə adamları. Gözəl, cavan, sağlam. Çiçəyi çirtlamışdı, quşu qonmuşdu onlara. Görən kimi soruşmuşdu:

- Sizin bizim evə təşrif gətirməyinizdən şəhərdə xəbəri olan varmı? Gənc qonaqların cavabı qısa olmuşdu: “Bizi heç kim görməyib”.
- Ancaq siz də bu haqda kimsəyə deməyəsiz.

Lutun bu tapşırığını arvadı Vailə və qızları da eşitdilər. Qonaqlar Lutun səmimi göstərişindən razı qaldılar. Ancaq heç nədən çəkinmirmiş kimi evdə sərbəst hərəkət etməyə, deyib-gülməyə başladılar. Onlar Lutun

qızları ilə söhbətləşir, ortaya müxtəlif mövzular atır, şəhər haqqında məlumat alırdılar.

- Sənin qorxmağının səbəbini bilirik. Bu şəhər əhli vicdanını, əxlaqını itirib. Yəqin bizim gəlişimizdən xəbər tutsalar, bu evə hücum çəkər, sənə, camaatın qabağını ala bilməzsən, gücün çatmaz...

Lut qonaqların üzünə təəccüblə baxdı. Onların hər şeydən bu qədər dəqiq xəbərdar olmaları bir tərəfdən kefini durultdusa, o biri tərəfdən, kədərləndirdi. Şəhər əhlinin imansız və dinsizliyi, əxlaqsızlığı hər yana yayılmışdı, demək. Camaat adət-ənənəni unudur, keçmişini yaddan çıxarırdı. Cəmiyyət pozğunluq girdabına yuvarlanır, bakirəlik, saflıq ərsəyə çəkilir, zülm, zorakılıq adı hala çevrilirdi.

Lut bir anda baş verə biləcək hadisələri təsəvvürünə gətirəndə tükləri biz-biz oldu. Utandı, qulağının dibinəcən qızardı, bunu qonaqlar hiss etməsinlər deyə, sağ əlini boynuna, sifətinə çəkdi. Nə desən, baş verə bilərdi. Axı, bu qonaqların salamatlığına o cavabdeh idi. Onlar bu lənətlənmiş şəhərə gəlib Lutun evinə sığınmışdılar. Lut heç kimliklərini də doğru-dürüst bilmirdi. Lutun ağıllı davranışları, bu şəhərin adamlarından fərqli insani hərəkətləri qonaqları təəccübləndirmişdi. Neçə vaxt idi ki, Lut şəhərdən kənara çıxma bilmirdi. O, qızlarını evində tənha qoyub heç yana getmir, heç kəsə etibar etməirdi. Bilirdi ki, şəhərin həddini aşmış əxlaqsız adamları evinə soxulub, qızlarını da, arvadını da götürüb aparardılar. Qonaqlardan biri Luta üzünü tutub:

- Əgər bizim gəlişimizdən xəbər tutsalar, sən heç bir narahatlığın olmasın, məsələ yoluna qoyular, - dedi.

- Yox, bura ilan-əqrəb yuvasıdır, yəqin ki, tezliklə hamı xəbər tutar, heç kəs fil qulağında yatmayıb, - qonaqların ikincisi dedi.

- Bir üzünü göyə tut, - qonaqlardan biri ev yiyəsini diksindirirdi.

Axşamın zil qaranlığında şəhərin üstünə qəribə bir işıq düşmüşdü. Göy üzündə - lap səmanın əngin yeddinci qatında yanan ulduzlar bir-birinə doğru uçurdu. Lutun vahimə bürüdü. O, hələ indiyəcən belə halla tanış deyildi. Göyün üzünü parıldayır, alışıb-yanırdı. İşıq saçan ulduzlar bəhsə girirmiş kimi hərəkətə gəlmişdilər.

Lut təəccüblə üzünü qonaqlara sarı çevirib soruşdu:

- Bu nədir belə, mən anlamıram, siz bilirsiniz?

- Göy üzündə gördüklərin Allahın bəlasıdır, səhərə yaxın bu şəhərin üstünə yağacaq, hər şey alt-üst olacaq...

Lut Allaha yalvarmaq istədi:

- Ya Allah, sən bu şəhəri...

Yəqin mərhəmətli Lut "Sən bu şəhəri bələdan saxla" demək istəyirdi. Amma qonaqlar sözünü yarıda kəsdilər:

- Yalvarıb-yaxarma, qozbeli qəbir düzəldər, bu adamlar düzələn deyil, onlar məhvə məhkumdurlar. Onlar günahlarının içində boğulmalıdırlar. Bəyəm, bilmirsən bu şəhər sakinləri insanlıqdan çıxıblar? Axı, Allahın yazılmamış qanunları var, bu qanunlar, qadağalar şüurlu insanlara bəllidir, onların izaha ehtiyacı yoxdur. Söhbət kişi-qadın münasibətlərindən gedir. Şirin həyat təkə bədən rahatlığı, kef çəkmək üçün verilməyib insana, bu həm də gələcək nəsil artımı üçün məsuliyyət deməkdir. Bu şəhərdəkilər bunları unudub, vəhşiləşib, azğınlaşıb, haqq yolundan azıblar. Harınlığın son mənzili ölümdür, yox olmaqdır.

Lutun qızları qonaqlara qaynayıb-qarışmışdı. Onların üz-gözündə fərəh vardı. Allah elə bil qonaq gələn bu gənc oğlanları Lutun qızları üçün göndərmişdi. Bəlkə buna görə Vailə inadından əl çəkmir, sakitləşmirdi. O, gözəl-göyçək qərib qonaqların gəlişini hər vəchlə qonşulara bildirmək, qürrələnmək istəyirdi; təkə hamı görsün qonaqları. Sonra nə baş verəcəkdisə, fərində deyildi.

Vailə qonaqlara yemək hazırlayır, Lut bayıra nəzarət edir, ətrafa göz qoyurdu. Gözlənilmədən Vailə həyəətə çıxdı. Lut onun qarşısını kəsə bilmədi. Vailə qonşuya gedib duz istəmişdi.

- Qonağımız var, yemək hazırlayıram, duzumuz qurtarıb, mənə bir xörək qaşığı duz verin.

- Necə, qonağınız var? – qonşular bir ağızdan soruşmuşdular.

-Hə, evimizə qonaq gəlib. İki cavan oğlandır.

Vailə sözünü bitirib, əlində azca duz, geri qayıtdı. Onun qayıdışından az sonra Lutun həyəət-bacasında aləm qarışdı, hay-küy qopdu.

- Ey Lut, aç qapını. Sənin qonağın gəlib? Görək kimdirlər, nəçidirlər?

Lut çaşbaş qalıb darvazaya yaxınlaşdı. O, əvvəl qonağı olduğunu danmaq istədi. Kütlə zorla içəri keçəcəyini, hər tərəfi axtaracağını bildirdi. Lut başa düşdü ki, bu yolunu azmış, gözləri qızmış toplunun qabağını ala bilməyəcək. Əlacsız qalıb onlara yalvarmağa başladı:

- Çıxın gedin, xahiş edirəm, qonağın xətrinə dəyməzlər. Üstəlik, onlar günahsız, dilli-dilavər cavanlardır, pis niyyətləri yoxdur, şəhərimizi, adamlarımızı görmək istəyirlər.

Yarıserxoş, ağıllarını tamam itirmiş adamlar qəzəbli gülüşlərlə Lutun lağa qoydular.

- Onlar bizə dava-dalaşçun gərək deyil. Necə raftar etməyi özümüz müəyyənləşdirəcəyik. Yox, əgər düzünü bilmək istəyirsənsə, qulaq as, onları lümlüt, ətcəbala soyunduracağıq.

Əlacsız Lut yenə yalvardı:

- Axı, siz mənim qövmümsünüz, bir vaxt mənə iman gətirmiş, tapınmışdınız. Siz bir vaxt bircə kəlmə sözümə tabe idiniz. Sonra necə oldu ki, yolunuzdan çıxdınız. Madam belədir, əl çəkmirsiniz, onda götürün mənim qızlarımı. Qoy cavanlarınıza, subaylarınıza qismət olsun. Ancaq Allahın qoyduğu yolla onları evləndirək, birgə xeyir-dua verək. Biz kişiyik, onlar qadın. Qadınları Allah-Təala kişilər üçün həyat yoldaşı, qulaq yoldaşı yaratmışdır. Bütün ailəmiz bundan məmnun qalar. Mənim evimə təşrif gətirənlərə toxunmayın. Bu, mənim üçün ölümdən bətərdir...

- Ehey, cəld ol, cəld, çəkil yoldan! Sən kimsən, hansı yuvanın quşusan, yoxsa özündən başqa heç kəs bilmir, səni də...

Lut əllərini açıb Allaha yalvardı:

- Xudaya, heç olmasa, bu zalımların bir neçə saatlığa vaxtını al, qabağını kəs. Bəlkə göndərəcəyin bəla məni rüsvayçılıqdan qurtara, qonaqlarımı xilas edə.

Lutun gözü göylərə dikilmişdi. O, Allaha yalvarırdı. Bundan hiddətlənən adamlar onun əl-qolundan yapışıb həyətin bir küncünə atdılar. Lut zarıdı, yazıq-yazıq qışqırdı:

- Bir yuxarı baxın, Allaha yalvarın ki, bəlkə sizi gələn bəladan qorusun.

Doğrudan da, havadan qan qoxusu gəlirdi, azca əvvəl yanan ulduzlar bir-birilə toqquşur, hər toqquşan ulduzdan alov parçaları səmaya dağılır, üzəşəği tökülürdü. Kütlə vahimələnib Lutu buraxdı. Hamı təəccüblə göyə baxdı. Yalnız indi yaxınlaşan təhlükəni hiss etdilər. Yanan daşların yerə yaxınlaşmasından hürküb dağılışdılar.

Lut evə qayıtdı.

- Ey Lut, qızlarının əlindən tut. Ayağının gücü çatdığı qədər qaç, uzaqlaş. Qoy arvadın da sizə qoşulsun. Heç kəs arxaya çönməsin. Hərçənd bizim burada olmağımızı o xəbər vermişdi qonşulara. Biz Allaha yalvarırıq, ona da rəhm eləsin. Qulağında bərk saxla ha, sizdən kim geri baxsa, ölümdən qurtarmayacaq.

Lut qızlarının əlindən yapışıb həyətdən çıxdı. Arvadı Vailə də dallarınca düşdü. Qərib qonaqlar yağlı əppək olub yoxa çıxdılar.

Böyük bəla şəhərin başının üstünü artıq kəsdirmişdi...

- Ha... ha... ha... - Nəmrud ağızını açıb havaya gülürmüş kimi qıpqırmızı alov dilimlərinin üstündən göylərə sarı baxdı:

-Hanı sənin Allahın, bəs niyə gəlib odların arasından səni xilas etmir?

Tonqal çox hündür idi. Odu altdan vurmuşdular. Dörd tərəfdən alov dilləri tonqalın üst hissəsinə doğru qalxırdı. Tüstü burum-burum burulur, göydə əlçimlənir, meydan boyu sıralanan kütlənin başının üstündə bardaş qururdu. Elə bil yuxarıdan başqa ağır bir hava axını tüstünü aşağı sıxırdı. Tonqalın üstündə göyərçinlər dolaşır, harasa tələsir, uçub gedir, yenə qayıdıb sanki İbrahimi bürüməkdə olan alova etirazlarını bildirirdilər.

Nəmrudun əyləşdiyi daş kürsünün alt yarığından bir kərtənkələ çıxdı. Hakimin kütləni ehtizaza gətirən qəhqəhəsi, qorxunc təbəssümü onu da vahimələndirib yuvasından çıxmağa məcbur eləmişdi. Ətrafdakı yaltaqlar tappaturupla ayaqlarını daşa vurur, yumruqlarını düyünləyib silkələyir, sanki uzaqdan-uzağa tonqalın gur alışmasını tələsdirir, arzularını tez gerçəkləşdirmək istəyirdilər.

Bir qədər əvvəl daşların arasından sivişib çıxan kərtənkələ qayıdıb təzədən həmin oyuğuna girmək istədi. Haray-qışqırıq salan izdihamın uğultusundan kərtənkələ çaşıb özünü itirdi. Ətraf gözləri hədəqəsindən çıxmış insanla dolu idi. Elə indicə azğın kütlə onu əzib xıncım-xıncım edəcəkdə. Dairə get-gedə sıxlaşdı. Kərtənkələ özünü kükrəyən alova tərəf verdi. Ya qabağa gedib alovun içində külə dönməli, ya da qəzəblənmiş insanların ayaqları altında əzilib suyu çıxmalıydı. Təpiklər kərtənkələni boğaza yığır, quyruğunun, caynaqlarının yanından ötürdü. Dilsiz-ağızsız sürünən heyvanı xof basmışdı. Vahimə içində o tərəf-bu tərəfə boylanırdı: Axı bunlara nə olub? Əvvəl belə deyildilər, görəndə laqeydcəsinə dayanıb baxar, sonra da çıxıb gedərdilər. Ya da hardansa bir dəcəl uşaq yerdən daş götürüb ona atardı. O da hövlnək qaçıb meydan boyu sıralanmış daş hasarın arasındakı yarığa dürtülərdi. Kimsə yaxına gəlib bu daşların arasından onu çıxarmaq istəsə də, canının qorxusundan bir az da dərinə gedərdi. Uzaqbaşı quyruğundan vaz keçər, qurban verərdi. Quyruq kərtənkələnin nəyinə lazım idi ki... Nazik yerini qırıb atar, hansı bir dəcəl uşaqsə, bu quyruğu əlində göyə qaldırar, tənğnəfəs kərtənkələ baxıb qımışardı. Beləcə, kərtənkələ cisminin lazımsız ucunu verib canını qurtarardı. İndi Allahın kərtənkələsi təəccübdən donub qalmışdı: bunlar nə istəyir? Buyursunlar, yapışsınlar mənim quyruğumdan. Götürüb lap başlarının üstündən atsınlar o tərəf - bu tərəfə, oynatsınlar, nə vecimə, canım çıxmaz ki? Sürünən heyvan nə yolla olursa-olsun, qurtulmaq istəyirdi. İzdiham isə öz aləmindəydi.

İbrahim tonqalın tən ortasında idi. Aşağıdan alovlanan tonqalın cəhənnəm istisi İbrahime çatmaqda idi, onu əməllicə qarşırdı. Ancaq alov hələ tam yetməmişdi. Deyəsən, həyəcədən tərləyirdi. Alnının, üzünün, boyun-boğazının qırıqlarından, yenicə dən düşməkdə olan saqqalından süzülən tər damlları vücudunu isladır, paltarını əyninə yapışdırır, bədənini ağırlaşdırırdı. O, mətin baxışlarını dolandırıb meydanın əks

tərəfində donub qalmış atası Azəri gördü. Qoca Azər dinmirdi. Lal sükutla gözlərini uzaqlara zilləmişdi. Tonqalın ortasındakı İbrahimin üstündən əngin göyə baxırdı – üfüqə doğru. Havanın qərribə tərzdə tutulması ovqatına təsir eləmişdi. Qara buludlar hər tərəfdən sıx-sıx şəhərin üstünü bürüməkdə idi. İbrahim nəyinsə baş verəcəyini gözləyirdi. Birdən gözü adamların ayaqları altında qalacaq çaşqın kərtənkələyə sataşdı. Gözlərini bir də dolandırdı, deyəsən, Nəmrudu axtarırdı.

Nəmrud dəhşətli əzabın, vahimənin, qara-qorxunun içindən boylanan İbrahimi gördü. Bəlkə son sözü var idi? Bəlkə ona yalvarıb tonqaldan çıxarılmasını istəyəcəkdi? Heç bunları deyənə oxşamırdı axı.

Nəmrud yuxarıda, öz taxtında əyləşmişdi. İndi nə fərqi vardı, İbrahim qışqıran adamların səs-küyü, hayqırtısı içində nə desə də, Nəmrud onu eşidəsi deyildi.

İbrahimin sual dolu baxışları həyəcədən titrəyirdi. Ürəyindəki mərhəmət hissi ömrünün son məqamında da güc gəlmişdi. O, hay-haray qoparmaq istəyirdi ki, amandı, bu yazıq kərtənkələni ayaqlamayın. Özünü unutmuşdu, öz hayında deyildi.

Kərtənkələ alovun dibinəcən irəli gəlmişdi.

- Sən nə istəyirsən, səndən nə istəyirlər? –İbrahim astaca, kərtənkələnin eşidəcəyi tərzdə soruşdu.

- Mən sənə də, özümün də yanmağını istəyirəm, - İbrahimin qulağına pıçıltıyabənzər nida gəldi.

Bu, həqiqətən kərtənkələ idimi? Yoxsa, İbrahim ölümqabağı ağılı itirmişdi? Kərtənkələ danışa bilməzdi axı!

- Mənim sənə, sənə isə özünə nə pisliyin keçib, ay Allahın balaca heyvanı?

- Sənə mənə pisliyin keçməyə də, yanmağını istəyirəm, sən yanıb külə dönsən, bəlkə mən də yandım, canım qurtardı.

İndi İbrahimin taleyi ilə kərtənkələnin taleyi bir-birinə çox bənzəyirdi. Onlar xəyalən anlaşır, dərdləşirdilər. İbrahim bilirdi ki, kərtənkələnin günahı yoxdur, təsadüfən tələyə düşüb, canının hayındadır. İstəyir bu izdiham dağılışıb getsin, o da qayıdıb yuvasına girsin. Sakitcə, asudə, qorxusuz-hürküsz yenə daşların arasından öz ovunu axtarsın. Qarışqadan, cücüdən, həşəratdan tapıb yesin. Axı, onun həlləm-qəlləmləklə heç bir işi yox idi. Heç insanların azuqəsinə də şərik deyildi. O bütün gücü ilə vurnuxur, o tərəf-bu tərəfə çabalayır, kiçik canı-cəsədiylə üzünü qarşıyan alova lənət yağdırırdı, tək bu həngamə qurtarsın, qorxulu nağıl bitsin. Təki qəzəbli Nəmrud başıpozuq kütləyə dağılışmağı əmr etsin və o da pərən-pərən olub aradan sürülsün. Adamların birinin, beşinin, onunun ölməyinin və ya qalmağının kərtənkələ üçün nə fərqi var. Lap elə bil yer püskürdü, zəlzələ oldu. Yox,

zəlzələnin olmağını istəməz. İbrahim kərtənkələyə baxıb düşündü: zəlzələ olsa ətraf silkələnər, daşlar, qayalar oynayar, torpaq çat verər, bu kərtənkələ və onun kimi sürünənlər yarıqlardan birinin dibinə düşüb məhv olurlar, yerin təkindən qopan qaya parçalarının altında qalıb əzilərlər.

“Hə, cırıtdan dostum, zəlzələ istəmirsən. Çünki canından qorxursan, insanların ayaqlarının altında da qalmaq istəmirsən; əzilə bilərsən. Hələ balacasan, adamların gözünə görünürsən. Onlar sənə fikir də vermirlər”.

İbrahimin əl-qolu bağlı olmasaydı, kərtənkələni yerdən götürər, odun-alovun üstündən kənara atardı. Bəlkə onda kərtənkələ sağ qalardı.

İndi heç kəsin ağı kəsməzdİ İbrahim kimlə danışır, baxışları hara zillənib? Nə üçün dodaqları tərpənir, səsi çıxmır? Bəlkə dili tutulub? Sara da sevimli İbrahiminin hər tərəfdən onu bürüməkdə olan alovun ortasında kiminlə danışdığını bilmirdi. Bircə Hacər başa düşürdü, bilirdi ki, İbrahim Allahıyla danışır.

Hacər təmkinlə, qürurla baxırdı İbrahimə. Doğrudur, onun da ürəyinə şübhə toxumu dolurdu, həqiqətənmi İbrahim yanacaq? İbrahimin külünü bu tonqalın arasından, kül təpəsinin arasından yığıb aparmağa Nəmrud icazə verəcəkmi?

Hacər tez şübhələrini dağıtdı: “Yox, İbrahim yana bilməz. Səhər axı yenicə açılırdı, bu qaranlıq hardan düşdü bəs?”.

Doğrudan da, göy üzünü qara buludlar bürümüşdü. Ətraf yarıqaranlıq idi. Tüstü heç yuxarı qalxmır, adamların başı üstündə yığılıb sallanırdı. İbrahimin ağı paltarının ətəyini alov tutdu. Bircə an lazım idi ki, o, tamamilə yanıb külə dönsün.

Gözlənilmədən dəhşətli gurultu qopdu. Elə bil adamların ayaqlarının altından yer aralandı, göydə qapqara buludlar kəllə-kəlləyə gəldi. Odlu şimşək qığılcımları kütlənin başının üstündən meydana səpələndi. Bayaqdan sıxlaşıb şəhərin həndəvərində qərar tutmuş buludlar ilk toqquşmadaca tək cə özləri pərən-pərən olmadı, meydandakı adamları da dağıtdı. Zərbənin təsiri hamını çaşdırdı. Hər kəsin gözü böyüyüb dörd oldu, yaxınını, simsarını axtardı. Qorxudan hər kəs baş götürüb bu cəhənnəmdən birdəfəlik qaçmaq istədi.

Nəmrud başını itirdi. Güclü leysan şəhərin üstünü bircə anda elə aldı ki, şırl-şırl axan yağışdan göz-gözü görmədi. Meydan boşaldı. İbrahimin paltarının ətəyini qarsan alov söndü. Nəfəsi kəsən tüstü yoxa çıxdı, şıdırğı leysanın seli meydanı ağzına aldı. Hərə bir tərəfə qaçıb dağılsa da, qoca Azər yerində qaldı. Heç tükü də tərpənmədi. Sanki bu tufanı Nuh əyyamından gözləyirdi. Sara qətiyyətsiz və cəsarətsiz idi. Tək cə Hacər yaxına gəldi, İbrahimə əlini uzatdı.

İbrahim dizə qədər qalxmış lil suda dayandı, gözü nəyisə axtardı.

“Bəs necə oldu? Görəsən, izdiham gücsüz həşəratı ayaqlamadı ki?”
Yox, deyəsən, istədiyi kimiydi, tonqaldan aralıda üzən kərtənkələ dırnaq boyda pəncələrini kiçik qayaya ilişdirdi, daşdan möhkəm yapışdı. Sudan çıxıb üzüyuxarı – daşların arasına doğru süründü. Heyi qalmamışdı. Leysanın altında qalmış İbrahim sürünməkdə olan kərtənkələyə sarı baxıb dilləndi:

- Hə, maraqlıdır, görürsənmi, bu cür də xilas olmaq mümkündür. Sənsə başqa fikirdəydin, xilasının guya bircə yolu var – mənim yanmağım. Demək, mən yanmasam da sən qurtula bilərmişsən, balaca canlı. Şükür kərəminə, İlahi!

...Vahimədən səksənən adamlar evlərinə qaçmış, küçələr boşalmışdı. Nəmrudun özü də aradan çıxmışdı. Yanında qoyduğu büt başı üstə çevrilmişdi. Qolları qırılıb bir tərəfə düşmüş, başı arxaya əyilmişdi. Nəmrud qaçanda bəlkə özü də bilmədən bütü vurub aşırmış, qol-qabırğasını sındırmışdı.

Hacərin göz yaşları yağışın suyuna qarışaraq al yanağından süzülüb axırdı. Xilas yağışı başlayanacan Hacər ağlamırdı, indi isə göz yaşlarını saxlaya bilmirdi. Dözmürdü, ürəyi sıxılırdı Hacərin. Sevinirdi, fərəhlənirdi, nə etdiyini bilmir, vurnuxurdu. Bu hadisə ona bir daha əyan eləmişdi ki, çıxılmazlıqları dayandıran bir fəvqəlvə var. Hamıdan, hər şeydən yuxarıdadır, ünü çatmadığı, əli yetmədiyi heç nə yoxdur. Göz qırpımında çətini asan edir, müşkülün yolunu göstərir.

Hacər göz yaşı içində selə-suya əhəmiyyət vermədən İbrahimin başını qaldırdı, qollarının üstünə aldı, qucağına sıxdı. İbrahim Hacərdən yaşca çox böyük idi, onu evinə özü gətirmişdi. O zaman Hacər lap balaca, şıltaq uşaq idi, gözlərinin qabağında böyümüşdü, Saraya qulluq edə-edə, tərbiyəsini götürə-götürə, İbrahimə diqqət göstərə-göstərə.

Hacər yaşca ondan dəfələrlə böyük olan istiqanlı, qayğıkeş İbrahimin başını sinəsinə elə sıxmışdı ki, sanki ana balasını ovundururdu.

İbrahim Hacərin hərarətlə və həyəcanla çırpınan ürəyinin səsini eşidirdi. Nələr pıçıldayırdı bu səs? İbrahim bütün ömrü boyu Saraya bağlanmışdı. Saradan savayı bir kimsəyə gözünün ucu ilə də baxmamışdı. Amma indi, vaxtilə əhəmiyyət vermədiyi qızcığazın cazibəsindən qurtarmırdı. Onu sinəsinə sıxmış Hacərin isti nəfəsini bütün varlığında hiss edirdi. Demə, bu həyəcanlı, isti-ilıq nəfəsin, döyünən qəlbin dili varmış. İbrahim Hacəri təzədən kəşf edir, yaxından duyurdu artıq. Hacər ona doğma, əziz idi. Ömrünün ahıl çağlarını yaşayan kişi gözünün qabağında ərgən yaşına çatmış bu qızın səssiz sözlədiklərinin hamısını başa düşürdü.

Hacər balasını oddan çıxarmış ana kimi sevinirdi. Heç yadına düşmürdü ki, İbrahimin əl-qolu bağlıdır, ipi açsın və onu burdan

uzaqlaşdırsın. Bu anlarda Hacər də xoşbəxtlərin xoşbəxtiydi, hətta Nəmrud təzədən qayıdıb tonqal qalasa, məmnuniyyətlə İbrahimlə birlikdə odda yanmağa razı idi. Qaralmış kösövün və odun qalağının üstündə İbrahimin başını qucağına sıxmış Hacər azca aralıda dayanmış ata Azərə, sonra Saraya baxdı. Sara qaça-qaça gəlib ömür-gün yoldaşının əlini açdı və ayağına dolaşmış kəndiri diş-dırnağıyla aralayıb onu azad elədi. Saçına, birçəyinə çoxdan dən düşmüş, gəncliyini vermiş və həyatı boyu İbrahimi sevmiş Sara hansı duyğunun təsirindənsə yerə-göyə sığmırdı. Axı, İbrahimi xilas olmuşdu. Sara İbrahimin əlindən tutub qaldırdı. Qolunu çiyinə aşırıdı. İbrahimə odun qalağının üstündən aşağı, yerə düşməyə kömək elədi. Dizəcən qalxmış yağış suyunun altında büzüşən qoca Azər isə üzünü göyə çevirib dua etməyə başladı.

Səhər açıldıqca Lutun gözlərinin qabağında canlanan nəhəng vadi sonsuzacan genişlənir, uzanıb gedirdi. Vadinin üstündən zil qaranlıqlar çəkilir, yaşıllıqlara qərq olmuş dağ-yamac bəzənib-düzənirdi. Çağlayıb yarığana doğru şütüyən iti sürətli çay yaşıl vadini ortadan iki yerə bölən qılınca bənzəyirdi.

Əvvəl Luta elə gəldi ki, yuxu görür, belə bir yer heç vaxt olmayıb. Bu mənzərə yatan, korşalan duyğularını oyatmış, hisslərini durultmuşdu. Lutu təbiətin bu ecazkar gözəlliyi valeh eləmişdi. Bütün gecəni vahimə içində keçirən Lut az qala qət etdiyi məsafəni və müddəti tamam yaddan çıxarmışdı. Ona elə gəlirdi bir ildir yoldadır, dayanmadan, nəfəs dərmədən irəliləyib. Saçı-saqqalı da elə bu yolda-rizdə ağarıb. Axı, tamam başqa bir məmləkətə gəlib çıxmışdı. Yaddaşını silkələdi. Özünü yarığanın başından atanda yəqin ki, qoyub gəldiyi dünyadan birdəfəlik ayrılmışdı. İndi isə çıxış yox idi, geri qayıda bilməzdi. Üzüyuxarı, sıldırım qayaların arasından qorxunc ucalığa boylanmaq istədi. Yarığın əlçatmaz hündürlükdə idi.

Yox, daha oralara qalxmağa nə həvəsi, təqəti vardı, nə imkanı. Lap tutalım, o, yarığın başına qalxa bildi, o tərəfdə nəyi görəckdi ki? Qoyub gəldiyi səhranı mı? Yanıb-dağılmış şəhərinin xarabalığını mı? Odlu daşların yağdığı şəhərdə indi kim qala bilərdi? Orda bircə salamat adam tapılırdı mı?

Eh, Sədun, Sədun... Onsuz da mən Sədun torpağına ilk qədəm basanda yerli sakinlərdən ağlım bir şey kəsməmişdi. Onlar tamam korlanmış, özlərindən razı, müştəbeh olmuşdular. Mən xeyli çalışdım, əhalini düz yola dəvət etmək istədim. İlk vaxtlar eşitdilər. Bir müddət

zəhmətə qatlaşır, çörəklərini daşdan çıxarır, oğlanlarını evləndirir, qızlarını layiqincə köçürürdülər. Amma sonra...

Lut bu qarışıq düşüncələr burulğanında vadidən çəkilən kölgələrə baxdı. Bütün ərazi boyu bağ-bağat, əsrarəngiz yaşıllıq göz oxşayırdı. Ağacların sıx yarpaqları arasında yuva qurmuş quşların balalarına yem daşması, yumurtadan təzə çıxmış ətcə körpələrin ciggiltisi, dil boğaza qoymayan bülbüllərin cəh-cəhi adamın huşunu başından alırdı.

Qızlar bütün gecəni yaşadıkları sarsıntıdan hələ tam özlərinə gəlməmişdilər. Onlar bilmirdilər ki, bütün təhlükələr, qara-qorxular keçib gedib, sovuşub. İndi göy üzü sakit və aydın idi. Günəş üfüqdən neçə adam boyu qalxmış, hər yanı nuruna boyamışdı. Lut yarımhuşsuz vəziyyətdə sinəsinə sığınmış qızlarını tərpedib oyatmaq istədi, amma qıymadı. Özü də yarımıyuxuluydu. Müdhiş təhlükədən qurtardığına inana bilmirdi. Hələ ətrafın mənzərəsini yuxu sanırdı. Daşların arasından göyərək qalxan, qayaların üstündən ilanvari dolanıb keçən meynə tənəklərinə baxdı. Üzüm salxımları böyümüş, şirəyə dolmuşdu. Gilələr partlayırdı. Salxımların üstündə arılar vızıl-daşır, ətir çəkirdilər. Lut yenə diqqətlə baxdı. Bir qədər o yanda, qayaların sıx cərgəsində arıların yuvası vardı. Onlar tənəklərin arasında rahat-rahət, qorxusuz-hürkümsüz dolanırdı, yenə həmin ensiz daşın mamırlı yarığına qayıdırdılar. Lut qayanın arasındakı açıq koğuşa tərəf göz gəzdirdi.

İlahi, kərəminə şükür, bu necə gözəl ətir idi? Arı şanı? Üst-üstə qalaqlanmış şanların arasından dolub-daşan bal qayaüstü divarla üzüaşağı süzülürdü. Lut tez gözünü yumdu. Əcaib yuxu gördüyünə şübhəsi qalmadı. Beləcə, Lut xəyal apardı.

... O Hərana qayıtmışdı. O torpağa ki, əmisi İbrahimdən ayrılmışdı. Öz tərəfdaşlarını, ailəsini, zövcəsi Vailəni, qulluqçularını, çoban-çoluğu, mal-qaranı, qoyun sürüsünü götürüb Hərandan çıxmalıydı. Axı, əmisiylə münasibətləri düz gəlməmiş, üzünə qayıtmışdı. Gücü özünə çatmış, baş götürüb qohum-qəbiləni tərk etmişdi. İllərdən bəri əmisinin böyüklüyü, müdrikliyi, ağılı, iradəsi ilə oturub-durmuşdu. İbrahimin tayfası, nöker-naibi, qulluqçusu Lutun sözünü yerə salmazdılar. Nəslin böyüyü İbrahim olsa da, Lutun da göstərişləri əl-əlbət yerinə yetirilərdi. İbrahim uzaq səfərə çıxan zaman camaatı idarə etməyi Luta tapşırırdı. Lut sağ əli idi. Bəs sonra İbrahimlə arasında nə baş verdi? Necə oldu aralarına şeytan girdi, soyuqluq yarandı, əmisi ilə yola getmədi? Bəlkə Lutun başına gələn müsibətlərin kökü burdan qaynaqlanırdı?

Lut özünü qınamaq istədi, özünü günahkar saydı. Ancaq ortada heç bir səbəb yox idi. Bəs su hardan bulanmışdı?

“Əmim qocalmışdı. Gərək bizim tayfanı idarə etməyi mənə tapşırırdı. Mən axı, güvəndiyi, ən çox inandığı qardaşı oğluydum. Ancaq

o, mənə etibar etmədi. İnanmadı ki, mən tayfamızın qayğısını, təəssübünü onun kimi çəkərəm. Bəlkə, əmim doğru hərəkət eləyib; həqiqətən öhdəsindən gələ bilməzdim tayfanın? Əgər bacardım, onda elə Sədumu idarə edəydim də... Bəs nə üçün Sədumla bacarmadım? Yox, deyəsən, əmim nəşə bilirmiş. O, məni xəbərdar etməliydi. Görünür, hiss edirmiş ki, mənim qəlbimə bir inamsızlıq hakim kəsilib. Mənim daxilimə hakim olan inamsızlığı məndən yaxşı görürmüş”. Lut beynində çarpışır, vuruşur, mühakimələrdən usanmırdı. Bəzən az qalırdı başını daşlara çırpsın: “-Ey ağılsız qoca, günah sənin özündədir. Sənin ağılı olmayıb. Sən yadına sala bilmirsən, Həranda öləncən bütlərə, düzəltmə daş Allahlara pənah gətirən qocanın – sənin dostdoğma babanın bircə kəlmə sözünü də iki eləmədi İbrahim. Ata səcdəgahı idi, yolunda canından keçərdi. Qoca Azər İbrahimə də, Luta da dəfələrlə dərdləşərkən fəhmlə demişdi: “Sizin narahatlığınızı başa düşürəm, amma siz bu şəhərin adamlarını inamlarından, əqidələrindən döndərə bilməzsiniz. Onların hakimi daş bütlərdir. O qüdrətə malik deyilsiniz ki, həmin daş bütləri onların üreyindən qazıb çıxarasınız”.

Lut babasının sözlərini birər-birər xatırladı. İbrahimin tonqalda yandırılma səhnəsini yadına saldı. Nəmrud İbrahimi tonqalda yandıra bilməmişdi. İbrahim odun ağzından sağ-salamat qurtarmışdı, burnu belə qanamamışdı. Amma əvəzində günün-günortasında birdən başlayan leysan şəhərin küçələrində qənsərinə çıxanı sellə aparmışdı. Yüzlərlə daş bütü uçurub dağıtmışdı. Nəmrud canını güclə xilas eləmişdi. Az qala ev-eşiyi selin altında qalmışdı. Əhli-əyalından, uşaqlarından neçəsi selin ağzında əbədiyyətə qovuşub, itkin düşmüşdü.

Lut indi neçə on il əvvələ qayıtmışdı. O çağlara ki, hələ evlənməmişdi. Əmisi İbrahimin arxasınca düşür, yerişini təkrarlayır, oturuşunu-duruşunu izləyirdi.

... İndi onların taleyi necə olacaqdı? İndi bu şəhərdə yaşaya biləcəkdilərmə? Lut çox istəyirdi ki, İbrahimə desin: gəl, bu lənətlənmiş şəhərdən köçüb gedək. Amma bilirdi ki, İbrahim getməz. Yüz əlli ildən artıq ömür sürmüş atasını bu şəhərdən ayırmaq mümkünsüz idi. Hara aparsa da, Azər yenə bu doğulduğu yerlərə qayıtmaq, bu yurdda ölmək istəyirdi. Öz evlərinin kandarına çatan kimi sanki Azər Lutun da, İbrahimin də xəyalından keçənləri oxuyurmuş kimi çımxırdı:

- Yox, ağınlınızı başınıza yığın, heç yana getməyəcəksiniz.

İbrahim atasının hüzurunda mərdi-mərdanə dayandı. Əlini qocalıb balacalaşmış, yağışdan islanıb cücəyə dönmüş, çiyinləri bir qədər düşmüş atasının saç-saqqalına çəkdi:

- Ata, mənim heç yerə getmək fikrim yoxdur.

- Amma gec-tez, köçmək fikrinə düşəcəksiniz. Bu şəhərdə sizi rahat yaşamağa qoymayacaqlar. Onlar başlarına gələn hər bir bəlanı sizinlə bağlayacaq, sizi qaçaq salmağa çalışacaqlar.

Qoca Azər bütperəst qövmü və Nəmrudu nəzərdə tuturdu. Əyyam pis idi, zəmanə bəd. İbrahim daha bu şəhərdə qalmağın mümkünsüzlüyünü anlayırdı. Hiss edirdi ki, müxtəlif bəhanələrlə onları sıxışdıracaq, rahat yaşamalarına imkan verməyəcəklər. Onda Lut da, İbrahim də tərəddüd içindəydilər. Onların düşüncələrini sifətlərindən oxuyan qoca Azərə isə nəyisə izah eləməyin mənası yox idi.

Bu hadisədən az sonra Azər ata ağır xəstələndi, yorğan-döşəyə düşdü. Və bir daha yataqdan qalxmadı. Nəmrudun tərəfdaşları onu gözümçixdıya salır, şəhərə çıxmağa, dükan-bazara asudə gedib-gəlməyə imkan vermir, hər yerdə təqib edirdilər.

Lut bir gün səhər babasına baş çəkmək üçün yatağına yaxınlaşdı. İbrahimin ayaq tərəfində oturmaq üçün yer seçdi. Balacalaşmış, əriyib çöpə dönmüşdü ata Azər. Yorğan-döşəkdən varlığı-yoxluğu seçilmirdi. Bircə saç-saqqalı görünürdü. Xəstəlik dövründə canı ərimişdi. Çöp kimi arıq ayaqları qalmışdı. Barmaqlarının cüzi tərپənişindən hiss olunurdu ki, yatağın ortasında kimsə var. Canıyla əlləşən qoca Lutun içəri girməsini görən kimi dilləndi:

- Gəl, yaxın gəl.

Lut yaxına gəldi. Bir tərəfində saç-saqqalı ağarmış İbrahim, o biri tərəfində Lut dizi üstə çöküb başlarını qocaya tərəf əydilər.

- Məni bir az yuxarı qaldırın, dikəldin.

Azər atanı istədiyi şəkildə yuxarı qaldırdılar. Ona sanki güc gəldi. Əlini yuxarı qaldırıb başı üstündə, nisbətən arxa tərəfdə - hündür yerdə qoyulmuş, elə Azərin özü qədər qoca görkəmdə yonulmuş heykəli göstərdi:

- Götürün onu, eyvandan aşağı atın. İndi mən bütün varlığım la hiss edirəm ki, insanın Allahı təkdir, gözəgörünməzdir. Yaradan ağılda, düşüncədədir, fəvqəlgücə malikdir, sarsılmazdır.

Son nəfəsdə üzünü oğluna çevirdi:

- İbrahim, gözümün nuru, səni o odun-alovun içindən xilas edən qadir Allah hamınıdır. Mən də o Allaha iman gətirirəm. Mənim övladlarımdan birinin yadigarı Lutdur. Onu sənə tapşırıram. Qoy o, heç vaxt sənənin dediklərindən çıxmasın, sənənin yolunu davam etsin. Əgər sənə ürəkdən sədaqət göstərsə, onun da başı gec-tez bəlalardan xilas olar.

Lut gözlərini xəstə babasından çəkmirdi. Onun qəlbinə, ruhuna bu qocanın gözlərindən sanki nur seli axırdı.

Birdən qoca Azərin səsi xırp kəsildi. Nazilib çöpə dönmüş qolları süstəldi. Onun bir qolundan İbrahim, bir qolundan Lut yapışmışdı. Hər ikisi hiss etdi ki, qoca artıq haqq dünyasına qovuşub. İbrahim sağ əlini uzadıb atasının gözlərini ehmalca bağladı. Bayaqqı işıldayan nurlu gözlər əbədi qapandı.

Yüz əlli ildən yuxarı bu şəhərdə ömür sürmüş və hamıya arxa olmuş, dəyərli məsləhətlər vermiş, düz yol göstərmiş qoca Azərin dəfninə tayfasından, əhli-əyalından başqa heç kim gəlməmişdi. Ata Azəri elə həyətlərdəcə dər-kəfən edib basdırdılar.

İbrahim şəhərə çıxmırdı. Ticarət, alış-veriş məsələlərinə Lut baxırdı. Təsərrüfatdan gələn məhsulun bazara çıxarılmasına və satılmasına Lut nəzarət edirdi. Lut ögey-doğmalığı dərhal sezirdi, görürdü ki, əvvəl bazara çıxartdıqları məhsulu həvəslə alanlar daha onlardan qaçır. İki-üç həftə ərzində ailənin ticarəti tənəzzülə uğradı. Dolanışıq ağırlaşdı. İndi İbrahim də tərəddüd edirdi. Başa düşürdü ki, daha burada yaşamaq mümkün deyil. Əgər adamlar onların bazara çıxartdığı malı almırsa, qabaq-qənşər gələndə salam verməyib başını aşağı salıb keçirlərsə, əlac Allaha qalib. Ömrünü bu şəhərdə yaşayıb, adamları ilə qaynayıb-qarıxmış qoca Azərin dəfninə gəlməyirlərsə, daha dünyanın axırındır, onların arasında yaşamaq mümkünsüzdür.

Azərin vəfatından altı həftə ötmüşdü. İbrahim Lutu yanına çağırırdı:
- Sən bu vəziyyət barədə nə düşünürsən?

Lut anladı ki, bıçaq sümüyə dirənib, onlar üçün ağırdır. Bəlkə də güzəran ağırlığına, kasıblığa dözmək mümkün idi. Amma adamların soyuq münasibətinə dözmək olmurdu.

İbrahim əlacsız-əlacsız baxan Lutun gözlərindəki kədəri aydın gördü. Nə qədər ağır, çətin olsa da, onlar bu yurddan ayrılmalı idilər. Gözləri dolmuş İbrahim başını qaldırdı:

- Neyləmək olar, tək olan Allaha hər şey əyandır.

İbrahimin baxışlarına bulud çökdü, özünü saxlaya bilmədi, kövrəldi. Amma yuxarı baxan kimi bədəninə bahadır gücü doldu. Qamətini düzəltdi, sınımağa çalışdı. Az qala ağlamsınan Lut əmisinin inamlı baxışlarının təsirindən özünə gəlib toxtadı.

- Karvanın yola çıxması üçün bir həftə bəs edərmi?

- Bəli, - Lut bircə kəlmə ilə əmisinə cavab verdi.

Səhərə xeyli qalırdı. Uca dağların arxasından günün qızartısı da sezilmirdi hələ. Günün çıxacağı səmtdə üfüqdə qara bulud laylarının üfüqdə yığılması havanı bir qədər qaraldırdı. İbrahim yaylaq yerlərində müvəqqəti məskunlaşan çoban-çoluğa ismarıç yollamışdı. Onlar sürüləri karvanın gedəcəyi yolla aparacaqlarından xəbərdar idilər. Dəvələr təpədən-dırnağa yüklənmişdi. Böyür-başları, üstündəki bər-bəzəyin, kilim-palazın ətrafı elə bağlanmışdı ki, tayfanın bütün uşaqları kəcavəsayağı düzəldilmiş bu yatağın üstündə yerləşmişdilər. Balacaların yanında qadınlar oturmuşdu. Sara üçün dəvə seçilmişdi. Heyvanın xüsusi bəzəyi göstərirdi ki, üstündəki xanım-xatın ayrıca hörmət-izzətə malikdir. Dəvənin ovsarından karvanın ən qoçaq sarbanlardan biri tutmuşdu; mehtər qul Alizar idi bu. Alizar etibarlıydı, İbrahim onun xətrini çox istəyirdi. Qoçaqlığını, zirəkliyini, ayıq-sayıqlığını bildiyi üçün Saranın minəcəyi dəvə ona tapşırılmışdı. İbrahim özü yorğa at belində gedir, Hacər də dalınca cavan kəhərini mahmızlayırdı.

Çobanlar qabaqda sürüləri çəkib aparırdılar. Silahlı atlı dəstələr üç dəstəyə bölünmüşdü. Birinci dəstə lap qabaqda idi – sürülərdən öndə. İkinci dəstə ortada – sürülərdən sonra, dəvələrin qabağınca irəliləyirdi. Axırncı böyük dəstə isə karvanın arxasınca mənzil ölçürdü. İbrahim bir neçə silahlı atlıya tapşırılmışdı ki, karvan boyu ayrı-ayrı yerlərdə nəzarəti itirməsinlər.

Dünyanın altını-üstünü bilən İbrahim ehtiyat edirdi. Nəmrudun dallarınca silahlı dəstə göndərəcəyini, əmlakına basqın, sürülərini talan edəcəyini ehtimal edirdi.

İbrahim fəhmində yanılmamışdı. Az keçmədən, günəşin dağların arxasından çıxdığı vaxt öndə gedən atlılardan biri çaparaq gəlib, silahlı dəstənin karvanın qabağını kəsdiyini dedi. İbrahim atını sürüb qabağa getdi.

İbrahim çobanlardan qabağa keçib silahlı dəstə ilə üzbəüz dayandı. Bunlar Nəmrudun adamları idi. İbrahim çox istəyirdi ki, yola çıxdığı ilk gündə heç bir qan-qada olmasın, söhbət dava-dalaşa çıxacaqdısa, yəqin tələfat da qaçılmaz olacaqdı. İbrahim dəstəbaşından soruşdu:

- Sizə nə lazımdır, istəyiniz nədir?

Dəstəbaşı səsini qaldırdı:

- Ey İbrahim, Nəmrud sənin şəhərdən köçüb getdiyinə etiraz eləmir. Ancaq neçə illərdir vergiləri ödəmirsən. Bunun əvəzində sürülərinə müştərəkdir.

İbrahim başa düşdü ki, əgər bütöv sürünü Nəmruda verib getsələr, tayfası yoldaca acından tələf olar. Yox, əgər Nəmrudun qoçularını əliboş

qaytarsa, söz-söhbət böyüyər. Yəqin Nəmrud qismən haqq almaqla onun bu şəhərdən köçüb getməsinə istəyir.

- Siz əgər məndən bütün sürülərimi almaq istəsəniz, məcburam geri qayıdam.

Dəstəbaşı hiyləgər Nəmrudun tapşırığını yadına saldı: “Çalış ki, dava-şava olmasın. Nə qopartsan, qənimətdir. Bir şərtlə ki, onların yolunu döndərüb İlanlar vadisindən salarsan. Həmin vadidən hələ kimsə keçib salamat qurtarmayıb. İbrahimin karvanını da İlanlar vadisinə döndərə bilsən, onun bütün atları, dəvələri gürzələrin qurbanına çevriləcək”.

İbrahim gözləmədi. Nəmrud üçün sürüsündən pay ayırdı. Dəstəbaşı ayrılan qəniməti geri qaytarmağı köməkçilərinə tapşırırdı.

- İndi daha yol verin gedək, - İbrahim ona üz tutdu.

- Yox, siz Nəmrudun otlaq sahələrini tapdağa döndərərsiniz. Ona görə bu vadidən keçib getməlisiniz. - Dəstəbaşı hökmlə cavab verdi.

İbrahimi dəhşət bürüdü. Karvan bu vadidən necə adlaya bilərdi?! Nəmrudun adamları ilə qüvvəsini müqayisə elədi. Yox, vuruşmaq mənasız idi.

Nəmrud çox hiyləgər olduğundan, bu tapşırığı nə üçün verdiyini yaxşı bilirdi.

İbrahim əlacsız qalıb İlanlar vadisinə üz tutmalıydı. Nigaran-nigaran ona baxan adamların həyəcanı, yük altında dayanmış dəvələrin nəritisi, cilov gəmirən atların kişnərtisi, qoyun-quzu mələrtisi ərsə bülənd idi. İbrahim nələc qalıb əllərini göyə açdı:

- Ey gözəgörünməz Yaradan, mən dinclik tərəfdarıyam, adamlarımı xilas etmək istəyirəm. Ona görə sənə mərhəmətinə güvənirəm.

İbrahim dualarını bitirdi, dərhal adamlarına üz tutdu:

- Biz məcburən təhlükəli İlanlar vadisindən keçəcəyik. Qorxmaq lazım deyil, Allah bizimlədir. İndisə karvanı dərə aşağı çəkin.

İbrahimin yanında dayanmış Lutun gözləri kəlləsinə çıxdı.

- İlahi, bu vadidən salamat keçib getmək olarmı? İbrahim nəyə güvənir? Tez də özünü ələ aldı. Tonqalın alovundan qurtarmış imanlı bəndəni qınadığına görə peşman oldu.

İbrahim karvanı vadiyə tərəf döndərüb qətran qaranlığın əsirinə çevrilmiş dərəyə sarı boylandı; bu sirli dərədə onun karvanını həqiqətənmi ölüm gözləyirdi? Vahimə, qulaqbatırıcı uğultu, atların, dəvələrin ayaqlarına dolaşan ilanların fısıltısı, qadınların haray-həşiri, ah-naləsi – bütün bunları İbrahim gözünün altına aldı. Dəhşətli faciədən qurtarmağın yolunu tapmaq lazım idi. Amma başqa çıxış yolu yox idi, karvan vadini mütləq aşmalıydı. Nəmrudun yanına qayıtmaqdan daha təzədən öz tayfasını Nəmrudun qulu, köləsi görməkdənsə, bu vadidən keçməyi daha üstün bildi. Bəlkə kimsə salamat qalar, tayfasını yaşadar, nəslini artırar.

İbrahim göz qırpımındaca düşünüb-daşındı, nə qərara gəldisə, qəlbinə işıq doldu. Uzaqlaşıb ətraf yolları kəsən Nəmrudun mühafizəçilərinin arxasınca baxdı. Adamlarını yanına çağırdı:

- Çıxarın əyninizdəki üst geyimləri. Sürülərdən ən yağlı qoyunları seçib kəsin. Paltarlarınızı yağda tamam isladın. Ağacların ucuna dolayıb od vurun. Yanan məşəlləri özünüzdən qabaqda tutun.

Karvan əhli bir nəfər kimi tapşırığa əməl elədi. Az sonra tüstü bütün vadini basdı. Hətta atların, dəvələrin ayaqlarına belə tüstüləyən parçalar dolanmışdı.

Karvan vadi boyu aramla irəliləyirdi. Ayrı-ayrı şəxslərdə qara-qorxu qalsa da, İbrahim çəkinmədən lap qabaqda gedirdi. Hacərin kəhəri atının yanınca irəliləyirdi. Sürülərin böyür-başını kəsən çobanların da əllərində yağlı parçalar vardı. Həmin yağlı parçalardan çıxan qara tüstü, alovlanan məşəllərin işığı vadi boyunca qərribə mənzərə yaratmışdı.

Qranit qayaların arasından başını çıxarıb fısıldayan ilanlar atəşin, odun, acı tüstünün təsirindən xəlvətcə üzüyuxarı, dağların zirvəsinə doğru əkilirdilər. Karvan yaxınlaşdıqca ilanlar uzaqlaşdı. Nəhayət, İbrahimgil günortaya yaxın vadini keçdi.

Çox-çox sonra Həranın əhalisi, həmçinin Nəmrudun özü bu sirri anlamaqda çətinlik çəkdi. Heç kim baş açə bilmədi ki, İbrahim qohum-əqrəbasını və bütün karvanı vadiyə necə təhlükəsiz keçirib?!

İbrahim mənəm-mənəmlikdən uzaq, təvazökar, məğrur insan kimi ad çıxarmışdı. Ancaq təcrübəsi sübut edirdi ki, hər adama bel bağlamaq, inam bəsləmək olmaz. Çünki ağı olanın səriştəsi çatmırdı, səriştəsi çatanın ağı. Lut qohum-əqrəbası arasında İbrahimin yeganə bel bağlaya biləcəyi, kürək söykəyəcəyi insan olduğundan ən mühüm məsələlərin həllini onunla məsləhətləşirdi. Əlbəttə, müəyyən çərçivə, əndazə daxilində. Son vaxtlar isə, Lutun hərəkətlərinə göz qoyan İbrahim qardaşı oğlunun dəymə-düşərliyini görür, üzünə vurmur, “sənə güvəndiyim dağlar” - deyib köks ötürür, özünə yer tapmırdı. Bəs Lutun çatışmayan cəhətləri nəydi ki, İbrahimi özündən çıxarır, hövsələsini daraldırdı?

Onlar arasında ilk kiçik münaqişə xırda təsərrüfat qayğıları üstə düşdü. İbrahim başa saldı, təkrar-təkrar izah elədi, Lutun tərs damarı tutdu, özünü haqlı çıxarmaq üçün dəlil-sübutlar gətirməyə başladı. Halbuki, İbrahim təsərrüfat həyatını beş barmağı kimi əzbər bilirdi. Yenə “cavandır” düşünüb, güzəştə getdi. Beyni qızan Lut isə daim eyni sözü təkrar edir, geri çəkilməyi özünə ar bilirdi. Beləliklə, yarğan dərinləşir, aradakı uçurum böyüyürdü...

Vəziyyət o həddə çatdı ki, İbrahim daha “filan işi eləmə” sözünü dilə gətirmədi. Gənc Lutun özündən çıxacağından, üzünə qayıdacağından ehtiyatlandı. Düzdür, İbrahim münasibətlərin soyuqluğunu sezdirmədi, tədricən düzələcəyinə ümid bağladı. Lut isə bir gün xəbərsiz-ətərsiz baş götürüb getdi, ilim-ilim itdi. Ancaq İbrahimin tutduğu əqidə yolundan da sapmadı, əvvəlki kimi tək Allahı tanıdı, bütlərə üz çevirmədi.

Lut sinəsinə sığınan qızlarından ehmalca aralandı. Yaxasından bal süzülən, şafəqdən don biçən qayanın qabağında dayandı. Səhər yenicə açıldığından arıların vızıltısı ətrafı başına götürmüşdü. Lut bu kimsəsiz vadiyə göz gəzdirdi. Vadi boyu axıb gedən dumduru dağ çayı könlünü oxşasa da, ağacları, bağları ruhunu qanadlırsa da, alabəzək quşların civiltisinə heyran olsa da, bir adam hənirtisi duymadı. Bəs, insansız necə yaşayacaqdı? Burada kimsəsizlikdən ölər, qızları qurd-quşa yem olmazdımı?

Lutun ürəyi sıxıldı. Gözləri bulud kimi doldu. Yanaqları boyu axan göz yaşları tükü sifətindən süzülüb dodaqlarına dəydi. Duzlu su təşnə dodaqlarını yandırdı. Əlini çatlamaş, qaysaq bağlamaş, qurumuş dodaqlarına toxundurdu.

Hava elə aydın və sakit, göy üzü elə təmiz, günəş elə parlaq idi ki, elə bil dünənki bütün gecə boyu baş verən fəlakət heç olmayıbmiş...

Bir anlığa əmisi İbrahimin İlanlar vadisindən böyük karvanını keçirməsini xatırladı, gücsüzlüyünə acıdı. Necə oldu, İbrahim bütün tayfanı inandırdı?! Hamı ona iman, pənah gətirdi. Dəhşətli İlanlar vadisindən salamat qurtuldular. O isə, bütün şəhər əhlini deyil, heç qızlarını, zövcəsini də inandıra bilmədi. Hətta arvadı Vailə söylədiklərinə axıracan əməl eləmədi. Axı, həyat yoldaşına ciddi surətdə tapşırırmışdı ki, qonaqlar haqqında heç kimə məlumat vermə, arxaya baxma. Bəs, nə üçün o, ərinin dediklərini qulaq ardına vurdu?

Xəyal onu yaxın keçmişə çəkdi, əmisi İbrahimin başına gələnlər həyat dərsləriydi. Öz vəziyyətini müqayisə elədi, səhvlərini daha aydın gördü. Allah bilən məsləhətçi. Bəlkə Allah bu iki qızıyla nəslini yaşadacaq, artıracaq. Bədbinliyə qapılmaq yaraşmaz, hələ bundan sonra Lutun qızlarına köməyi dəyəcək, onlara yol göstərəcək. Doğrudanmı, bu kimsəsiz vadiyə, çıxılmazlıqda xilas yolu yoxdur? Bəlkə, Allah bu bənzərsiz vadiyə onu urcah edib ki, yurd-yuva salsın? Bəlkə, bura əməlisaleh adamlar ayaq basacaq, subay qızlarının qismətinə olacaq və Lutun nəslə xoşbəxtlik tapacaqdı? Hər halda, Lut indi bu kimsəsiz vadiyə vəziyyətdən çıxmaq və acıdan ölməmək üçün nəsə etməli, tədbir tökməliydi. O, kasayaoxşar, yumru daş parçası tapdı. Üstündə dayandığı

qayanın dibindən axan şırşırım altına qoydu. Aşağıdan sızan bulağın gözünü açdı. Su bir az gurlaşdı, duruldu, Lut üzünə su vurdu. Sonra da ovuclarını doldurub içdi. Həyat cövhəri ac mədəsinə düşən kimi başı firlandı. Bir xeyli axar suya baxdı. Ayıldı, elə bil gücü özünə qayıtdı. Ağı, huşu indi tam özündəydi. Tez gətirdiyi daşı yudu. Gəldiyi cığırla qızlarının yanına qayıtdı. Silkələyib övladlarını oyatdı. Qızlar heysiz-heysiz gözlərini açdılar. Ətrafda gördükləri qızları heyretləndirdi. Onlar şirin yuxumu görürdülər? Bəs bu qəribə aləm haraydı? Qızlar dünənki vahimədən, odlu daş yağışından sonra bu cənnətəbənzər məkana düşdüklərinə inana bilmirdilər.

Lut qızlarının əlindən tutub bulaq başına gətirdi. Qızlar sərin çeşmədə əl-üzlərini yudular. Lut kasayabənzər daşı bal süzülən qayanın dibinə qoydu. Daş kasanın içi ətirli şirə ilə doldu. Sonra şaxələnen tənəklərin üstündən bir neçə salxım dərdi. Üzüm salxımlarını köynəyinin ətəyində bulağın başına gətirdi və onlara su çəkib qızların qabağına qoydu...

Bir aydan çox idi karvan yol qət edirdi. Artıq adamlar üzülmüş, əldən-ayaqdan düşmüşdülər. Körpələrin ağlaşmaları ürək parçalayırdı. Yol isə əriş-argac idi, bitmirdi ki bitmirdi. Doğrudur, təcrübəli sarvanlar heyvanları saxlayır, yüklərini boşaldır, düşərgə salırdılar. Belədə həm yorğunluqları çıxırdı, həm də mənzil salmaq, yurd yeri tapmaq üçün məsləhət, məşvərət edirdilər. İstirahət bəzən bir həftə çəkirdi. Sonra yenə acı bağırsağa dönən yol-riz başlanırdı. Karvan əhli yol getməkdən tənə gəlmiş, bezmişdi. Artıq narazı qüvvələri susdurmaq mümkün deyildi. Uzun yola, qızmar istiyə, susuzluğa tab gətirməyən ahıllar keçinir, canını tapşırır, hansı çöllükdə düşərgə salınırdısa, oradaca dəfn edilirdilər. Hətta köç yolda olarkən ölənlərin basdırılması üçün karvanı dayandırmağa İbrahim icazə vermirdi. Bir neçə nəfəri saxlayırdı ki, ölənə dəfn edib özlərini karvana çatdırsınlar. Yol boyu bir neçə qəbir qazılmışdı. Onlar Həranda nə qədər zülm çəksələr, Nəmrudun haqsızlıqlarına məruz qalsalar da, adət idi, dədə-babadan doğulduqları yerdə yaşayır, vətənlərində dəfn olunurdular. Ağıllarına da gəlməzdi ki, bir gün Nəmrudla İbrahimin arasında münaqişə baş verəcək, cəlayi-vətən olacaqlar. Bütün tayfa bu münaqişənin qurbanına çevriləcək.

Köç əhlinin əzab-əziyyətini, çətinliyini İbrahim görürdü. Qocaların üzüntülü səfərə davam gətirməməsi, körpələrin xəstələnib ölməsi qəlbini göyüm-göyüm göynədirdi. Bəzən karvandən narazıların səsi eşidilirdi:

- Geri qayıdaq, bəlkə qalanları xilas edərik.

- Karvandan heç kəs sağ qalmayacaq.
- Səhrada qurda-quşa yem olacağın.
- İbrahim susur, arxayındır...

İbrahim atını mahmızlayır, irəli-geri sürür, karvanın hərəkətinə, camaatın davranışına göz qoyurdu. İnsafən, nə qədər ağır olsa da, vaxt tapıb gün ərzində bir neçə dəfə Saraya da baş çəkirdi. Qadın dövrünün üstündə rahat navarda düzəldilmiş kəcavədə əyləşmişdi. Artıq ikinci ay başa çatmaqda idi. Karvanın həmişəlik harada dayanacağını heç kəs bilmirdi. Xəstəliklər adamların axırına çıxır, köç əhlinin sayı günbəgün azalırdı. Qoyun-quzu da tələfata uğrayırdı. Daha karvan sürətlə yox, qaz yeriyənlə irəliləyirdi. İbrahim tez-tez dayanacaq seçməli olurdu. Bəla bəla üstə, dərd batmanla gəlirdi. Ac canavarlar sürülərə daraşır, çadır düşərgələrinə soxulurdular.

İbrahim karvana nəfəs dərmək üçün dayanmaq göstərişini verdi. Çadırı karvanın baş tərəfindəydi. Sara yanında idi. Hacı isə onların çadırının yanında yerləşmişdi. O, tez-tez Saraya, İbrahimə qulluq edir, onların yanına gəlirdi. Deyəsən, Saranın əhvalı ürəkəçən deyildi, qızdırma içindəydi. İbrahim həyəcədən titrəyirdi. Onun artıq tamam ahıllaşan Sarasının alın qırıqlarının arasında sarı kölgələr peyda olmuşdu. Bu, uca Allahın xəbərdarlığıydı. Saranın əlini əlinə alan İbrahim təskinlik verməyə özündə güc tapdı:

- Darıxma, Saram, bir azca da toxda. Biz təhlükəsiz yerə yaxınlaşmaqdayıq. İnşallah, pis günün ömrü az olar.

Saranın xeyli yaşı olsa da, gül camalı, ilahi gözəlliyi çadırda yanan şamların titrək işığında dağların arxasından çıxan günəş kimi bərq vurur, sanki təzədən İbrahimi ovsunlayır, toruna salırdı.

- Bir az su ver, - Sara astaca dilləndi.

İbrahim özü qalxmaq istədi. Sara əlini buraxmadı. İbrahim başa düşdü ki, Sara ondan bir an da ayrılmaq istəmir. Qəfildən ölüm qoxusu duydu, amma tez bu qoxunu özündən uzaqlaşdırdı. Düşündü ki, heç vaxt çətinlik görməyən Sara indi yorğunluqdan, günvurmadan əziyyət çəkir. Onun həyatı üçün təhlükə yoxdur, axı o, gəncliyindən sağlam və qüvvətli idi, belə asanlıqla ölümə təslim ola bilməzdi.

- İbrahim, sən məni tək qoyma, - Sara ümitsizcəsinə xəyala daldı.

- Nə danışırısan, Sara, mən səni heç vaxt yalnız qoymaram. Biz hələ nə görmüşük, xoş günlər qarşıdadır. Sənin övladın olacaq, nəvə görəcəksən...

Saranın az qala çatlarının arasında qan sızan qurumuş dodaqları səyridi. O, gözlənilmədən İbrahimin əlinin arasından əlini çəkdi, başına apardı. Ağarmaqda olan uzun çal saçlarını başının altından çıxartdı.

Sinəsindən üzüaşağı çəkdi. Sanki İbrahimə demək istəyirdi ki, artıq qocalmışam, bundan sonra mənim övladım olmaz, boş təsəlli vermə.

İbrahim illər uzununu Saranın bircə davranışından, baxışından, kiçik təbəssümündən ürəyindən keçənləri oxumağa qadir idi. İndi onlar diz-dizə, göz-gözə qalsalar da, bir-birini anlamağa çətinlik çəkirdilər. Nə dilləri danışdı, nə də dodaqları.

- Mən sənə Allahına inanıram, İbrahim.

- İnan, Sara. Sən gördünmü, zalım Nəmrudun tonqalı necə söndü, necə övladı tufanın qurbanı oldu, xəcil vəziyyətə düşdü?

- Gördüm, İbrahim, gördüm. O çağan inandırdım, elə bilirdim, sən o tonqalda yanacaqsan.

- Ancaq od məndən çəkdi, qarşımda diz çökdü.

- Bəli, gözlənilənlərin əksinə, yanıb külə dönmədin.

- Onu da gördün ki, Nəmrud bizi İlanlar vadisində məhv etmək istəyirdi?

- Hə, hə, İbrahim. Elə ona görə, daha sənə Allahına inanıram. Sənə kimi inam və ağıl sahiblərini gərək Allah darda qoymasın. Amma məni itirməyindən qorxma, İbrahim. Mənsiz də sənə işin keçər. Həcər sənə sədaqətlidir.

Sara ilə üzüntülü dialoq bitdi, İbrahim dözmədi, gözləri yaşardı.

Əgər İbrahimdən soruşsaydılar ki, axırıncı dəfə o, nə vaxt ağlayıb, yadına sala bilməzdi. Təbiətən nikbin idi, hətta atasının dəfnində də ağlayıb-sızlamağı özünə sığışdırmadı. Başqaları düşünərdi ki, İbrahim qəddardır, zalım adamdır. Sara isə, öz İbrahiminə tənqədən-dırnağan bələd idi. Nəmrud İbrahimi, Allah eləməmiş, öldürəsi də olsaydı, tayfasını rahat buraxmayacaqdı. Nə qədər ki, Nəmrudun ərazisində yaşayacaqdılar, nökr, qul taleyi alın yazıları olacaqdı. İbrahim bütün bunları bildiyinə görə, öz tayfasını sonuncu nəfərinə qədər Nəmrudun ərazisindən uzaqlaşdırmaq niyyətinə düşmüşdü. Çünki Nəmrudun zalımlığı, mənsəbpərəstliyi, sərvət-pul düşkünlüyü dillər əzbəriydi. Ürəyi kin-küdurət yuvasıydı. O, kor əqidəsindən heç vaxt dönməyəcək, əl çəkməyəcəkdi.

Sara vəfalı ərinin bulud kimi dolmuş gözlərinə baxdı. İbrahimin şənaya dönmüş uzun barmaqlarının hərərətini saçlarının sığılmasında hiss etdi. Saranın sifəti daha da allandı. İbrahim əllərini ömür-gün sirdaşının uzun hörükləri boyu axıra qədər çəkdi. Birdən sağ əliylə Saranın ayağına toxunarkən sanki İbrahimi ildırım vurdu. Saranın ayaqları buz kimi idi.

İbrahim vahimələndi: Onun Sarası ölürdümü? Özündən asılı olmayaraq, - Həcər, - deyər astaca çağırırdı.

Həcər əlində su tuluğu və kiçik dolça, çadırın qapısını açmaq istəyərkən qışqırırdı:

- İbrahim!

Bu, qeyri-adi çığırtı idi. Sanki qız ayağıyla ilanın quyruğunu tapdalmışdı. İbrahim hiss elədi ki, bayırda özgə bir təhlükə var. Tez qalxıb özünü çadırdan çölə atdı. Yerə bayılmış Hacər, yana düşmüş dolça və ağzı açıq tuluqdan qurtaqurtla axıb gedən su... Bəs Hacəri qorxudan nə idi?

İbrahim dərhal ətrafa göz gəzdirdi, çadırdan bir qədər aralıda, Ay işığında bədheybət bir heyvan gördü. Quyruğunu arxasına qısmış, iri şəlpə qulaqlarını oynadan, gözləri işıldayan bu vəhşinin Ay işığında görünən qəribə xalları vardı.

Heyvan çadırdan qaçıb uzaqlaşdıqca, hərdən dönüb İbrahimə baxırdı.

İbrahim əl atıb Hacəri yerdən qaldırdı, başını qolları üstünə aldı. Tuluqdan axan sudan sifətinə çəkdi. Hacər diksinib özünə gəldi.

- Sənə nə olub, Hacər?

- Heç nə, qorxdum.

- Nədən qorxdun?

- Qəribə bir heyvan gördüm, məni qapmaq istədi. Heç indiyə qədər o cür eybəcər vəhşi görməmişdim. Çaqqala, canavara, heç tülküyə də oxşamırdı.

İbrahimin ürəyi sancdı, şiddətlə döyündü, lakin özünü o yerə qoymadı. Tuluğu götürdü, Hacərin qolundan yapışdı və birlikdə Saranın yanına gəldilər. Tələşini azaltmaq üçün Hacəri Saranın yanında uzatdı. İndi gözlərinin qabağında iki adam bircə nəfərə çevrilmişdi. Hacər Hacər deyildi, elə Sara idi, Sara da Hacər.

İbrahim o əcaib-qəraib heyvan barədə atasından eşitmişdi. "Goreşən" deyirmişlər adına. O, bədbəxtlik simvolu sayılırmış, harda göründüsə, demək, bəla o qapının kandarındadır.

İbrahim dəsmalı suda isladıb Saranın geniş alnına, boğazına çəkdi. Hacər də tam ayılmışdı. İndi Saranın qulluğunda idi. İbrahim fikirli-fikirli qalxıb çadırdan çıxdı. Ayrı-ayrı çadırların yanından keçib yatanları, oyaqları müşahidə etdi, karvan əhlinin vəziyyətindən hali oldu. Bütün çadırlardan ah-uf, inilti, zarıltı eşidilirdi.

Deməli, yol getməyə artıq karvanın gücü tükənib. Əgər belə davam etsəydi, tayfasının ərzaq ehtiyatı da tükənər və adamları aclıqdan tamamilə tələf ola bilərdilər. İndiyə qədər heç kimə planını açıqlamamışdı. Öz tayfasını bol sulu Nilin sahillərinə aparmaq istəyirdi. Nil vadisinin bərəkətli torpaqları vardı. Geniş çöllər, otlaq sahələri, əkinə yararlı ucsuz-bucaqsız ərazilər çörəyini daşdan çıxaran zəhmət adamı üçün göydəndüşməydi. Amma indi o, tərپənə bilməzdi. Çünki vəziyyət

düşündüyündən ağır idi. İbrahim məcburən hər ağızdan gələn havaya qulaq asmalı, sakitlik naminə çıxış yolu tapmalıydı.

İbrahim gecəni yatmadı, Saranın çadırının qabağında daşın üstündə oturub diri gözlü səhərin açılmasını gözlədi; gecənin xeyrindən səhərin şəri yaxşıydı. Səhər isə xeyirlə açılmadı. İbrahimin ömür-gün yoldaşı Sara dünyadan köçdü. İbrahim və qövmü yığışb onu dəfn elədilər. Bu, köç zamanı İbrahimin yaşadığı ən çətin anlardan biri idi, nə edəcəyini, nə düşünəcəyini bilmirdi. Sevimli Sarasını itirmək ona taleyin ən böyük zərbələrindən biri olmuşdu.

Dan yeri qızardı. İbrahim günəşin doğmasına tamaşa etdi. Üfüqdə əvvəl solğun narıncı rəng göründü, daha sonra narıncı rəng al-əlvana, qızılı-qırmızıya döndü. Üfüqdən qan-qırmızı rəng süzülüb köçün üstünə düşdü. İbrahimə elə gəldi, gündüzlə gecə döyüş meydanında vuruşurlar. Hücüm zamanı həm gündüzün, həm də gecənin al qanı axır və günəş bu əlvanlığın içindən doğur. Külli-ələmə işıq saçan günün doğması üçün də özünün qanı axır. Deməli, əks məntiqlər həqiqətin açarlarıdır. Xoşbəxtliyə getmək mümkünsüzdür, bədbəxtliklərin içini yarıb keçməsən...

“Görünür, bu qırğın-qiyamət əbədi mübarizə qanunudur. Mənim tayfamın da xilasını üçün bu bədbəxtliklər olmalıymış. Başqa hikmət yoxdur. Ömür Allah payıdır, ancaq uşaqların ucdantutma tələf olmaları məni ağrıdır, içimi göynədir. Axı, uşaqlar bizim nəslimizin davamıdır, sabahıdır. Fəlakətin miqyası böyükdür. Vaxtsız dünyasını dəyişən ahıllar özləri ilə həyat təcrübələrini də aparırlar. Karvanda nisbətən cavanlar və güclülər qalır – daha sağlam olanlar. Onlar bizdən hansı əxlaqı götürəcək, onları yurd-yuva quracağımız yerdə kimlər öyrədəcək? Yeni həyat təcrübəsini, dünyagörüşü, sağlam həyat tərzini mənimsəyə biləcəklərmi? Buna təcrübələri yetəcəkmi?” – Bütün bu suallar İbrahimi narahat edirdi.

Səhər tam açıldı. Neyləməli? O, karvanın yola düşməsinə əmr etsinmi? Bəs məsuliyyət yükü? Gecə çadırın ağızına qədər gəlmiş o uğursuz heyvanın görünməyi nəyə işarəydi? Bəlkə, Allah onu yollamışdı ki, İbrahimi inadından döndərsin, onu götür-qoy etməyə vadar etsin? Bəlkə, bu axırıncı xəbərdarlıq idi İlahidən?!

Vəhşi yırtıcıların əksəriyyəti adətən, özlərindən gücsüz, zəif heyvanlara hücum edir. Əslində, həyatın məntiqi elə qurulub, güclü-gücsüz arasındakı münasibətdən asılıdır.

İbrahimin yadına Nəmrudla özünün arasındakı münasibət düşdü. Elə bu zahiri oxşarlıq heyvanların bir-birinə olan münasibətinə bənzəyirdi: - O məndən güclü idimi? Mən heç cür Nəmruda anlada bilmirdim. Onu başa salmaq mümkün deyildi. Çünki tabeliyində qoşunu vardı, arxayın idi, yalnız arxalı köpək qurd basardı. Silahlı mühafizəçilərə,

qoşuna söykənən qızmış baş yaxşı işləməz. Əgər döyüşə çıxsaydım, bütün tayfamı yer üzündən silib-süpürərdi, başqa çarəm yox idi.

Vəhşinin də təbiətinə bu cəhət xasdır. Güclü-gücsüzü didib-parçalayır. Gücsüz ağıllıdırsa, həyat uğrunda mübarizədə yaşarılığını təmin etmək üçün hansı vasitəylə sənə canını qurtarmağa çalışır, özünə daha sakit guşə axtarır. Sakit həyat tərzini tapanacan ayaqlarını, başını gücə salır. Vəhşi instinktlə hərəkət edir, harda təhlükə varsa, ordan gen gəzir. Elə mənim tayfamla Hərəndən çıxmağım bunun eynidir, fərqlənir. Təcrübə göstərir ki, kor-koranə, fəhmlə daha təhlükəsiz yer üçün baş götürüb getmək başqa növ təhlükədir.

Mən dinc tayfamı qorumaq məqsədi güdür, bir tərəfə aparıb çıxarmaq istəyirəm. Amma görürəm, niyyətimə çatmıram, adamlarımın gücü, qüvvəsi tükənib. Həyatda heç bir təsadüf yoxdur, həmin o bəduğur heyvanın köçün ortasında görünməsi daha bir xəbərdarlıqdır, islah işi aparıb qövmümü inandırmasam, taleyim fəna olacaq.

İbrahim Nilin bərəkətli vadisi haqqında xəyala qapıldı. Daha Nilin sahillərində gözəl otlaqların, ən yaxşı əkin yerlərinin olduğunu dilinə gətirmirdi. Bu barədə danışmağın əhəmiyyəti də yox idi. Ora çatmaq üçün köç gərək daha neçə ay yol gedəydi. Bu köçün isə, olsa-olsa, həftəlik gücü qalmışdı.

İlanlar vadisinin qara-qorxusundan sonrakı istirahət üçün dayandıqları fasilələrdə tayfanın ağsaqqalları başına toplaşır, nə vaxt geri qayıdacaqlarını soruşurdular. Hiss olunurdu ki, adamlar xiffət çəkir, yerindən-yurdundan ayrılmaq onlar üçün məşəqqətli, iztirablıdır. Heç kəs ağına sığışdırma bilmirdi ki, bir daha o yerlərə dönə bilməyəcək. Elə İbrahim üçün də asan deyildi. Atasını Azərin məzarını bir daha görməyəcəkdi. Bu tayfanın yaşlıları bir gün həyat səhnəsindən çəkilib gedəcək, yeni nəsil göyərəcəkdi. Onlar yer-yurdlarını yuxu kimi xatırlayacaqdılar. Daha sonrakılar isə, ata-babalarından eşitdikləri xatirələr əsasında nağılabənzər hadisələr uyduracaqdılar.

İbrahim özünü qınadı. Zalım Nəmrudun hər cür təzyiqlərinə, təcavüzlərinə davam gətirmək lazım idi. Ancaq nədanın rəftarına dözmək mümkün olan şeydirmi? İllah da ki, bu nədan başda dura, hökm-fərman verə, məsləhət-məşvərət qanmaya, mal-mülk, xərək-sərvət düşkünü ola, hiyləgərlikdə, tamahkarlıqda ad çıxara. Bəs, zülmü götürən, ona etiraz etməyən, zalımın əməlinə boyun əyən insanın heyvandan nə fərqi vardı?

İbrahimin nəfəsi od püskürdü, içindən dərin bir "ah" qopdu. Sənəndən qalxan isti başını dumanlandırdı. İbrahim elə bildi hərərəti var, əlini köynəyinə atdı, dartıb yaxasını açdı. Dərindən nəfəs aldı və sustaldı.

Gözünün qabağında bayaq gördüyü məxluq - goreşən peyda oldu:

- Sən nə istəyirsən, ay Allahın heyvanı?

- Mənim istəyim hamıya bəllidir.
- Axı, mən sağam, hələ ölməmişəm.
- Yox, sən ayaq üstə ölmüsən. Bircə canını tapşırmağın qalıb.
- Əgər canımı tapşırمامışamsa...
- Sənin son nəfəsidir.
- Çıxmayan cana ümid çoxdur.
- Ümiddən başqa daha nəyin var ki?
- Mənim qollarımın gücü, ayaqlarımın taqəti kəsilib. Ağlımı isə hələ itirməmişəm.

- Bəzən ağıllının başı qeylü-qalda olur. Sən bilirsən, elə ağıllının bəlasına düşmüşən.

- Mən tək ağılıma yox, həm də Allahın iradəsinə güvənirəm. Əgər bu ağıl məni bəlaya salıbsa, bələdan da qurtarar. Güvəndiyim Allah mənə çıxış yolu göstərər. O, məni heç vaxt darda qoymayıb.

- İndi hanı o Allah? Qoy səni dardan qurtarsın. Mən sənin canının çıxmağını gözləyirəm. Mən torpağı eşib, sənin cəmdəyini parçalayıb, içalatını dağıdacağam. Buna qadirəm, sənin iylənmiş ətini yeyəcəyəm. Heç bəlkə torpağı eşməyə də lüzum olmadı. Çünki tayfanda artıq səni dəfn eləməyə etibarlı qüvvən qalmayıb. Sən lap axırda da ölsən, mənim qismətimdən...

Heyvan yox oldu. Daha gözə görünmədi. İndi qarşısında dayanan Nəmrudun özü idi. Hər cür vəhşidən, kaftardan betər, iyrənc Nəmrud. O, yırtıcı kimi dişlərini qıcadı. Uzun qollarına dirsəklənib qarşısında şöngüdü. Dal ayaqları uzundu. Qabaq qollarının ucları it pəncəsinə oxşayırdı, qısa caynaqları vardı. Dimdik, şəklənmiş qulaqları İbrahimin başı bərabərində idi.

İbrahimin ağılı kəsmirdi, yuxu görür, yoxsa gördüyü həqiqətdir? Hissiyatı kütləşmiş, ağıllının rabitəsi pozulmuşdu, elə bil düşünməkdən məhrum idi.

Bu vaxt qonşu çadırdan axşamdan zarıyan qadının qışqırığı gəldi. Yanındakı arvadların da haray-həşiri eşidildi. Deyəsən, İbrahim ayıldı. Daha gözünün qabağında nə Nəmrud vardı, nə də goreşən kaftarın qara kabusu...

Qadınlardan biri özünü bayıra atdı:

- Su gətirin, su.

Uzun, nazik ayaqları bir-birinə dolaşan bir qadın Hacərin çadırına qaçdı. İbrahim Hacərin çadırında su olduğunu bilirdi. Qadın tuluğu çəkə-çəkə, yerlə sürüyə-sürüyə qışqırıq gələn çadıra çatdırdı. Az keçməmiş çadırdan körpə çığırtısı eşidildi. Bu, köç həyatında yenicə doğulan uşağın səsi idi. İbrahim üzünü göyə tutub:

- Allahım, sənə çox şükür, qüdrətinə inanmayana, şəkk gətirənə lənət. Mən ədalətinə, böyüklüyünə güvənirəm. Mənim tayfamın gücü hələ tükənməyib. Əgər bu tayfada yeni uşaq doğulursa, demək, axırım çatmayıb. Əgər yol qət edən anada dünyaya uşaq gətirmək gücü qalıbsa, mənim tayfam yaşayacaq.

Bu doğum hadisəsi İbrahimin gücünü özünə qaytardı. Onu izləyən kölgələr çəkilib getdi sanki. Qəlbində xoş duyğular baş qaldırdı. Çadırda doğulan uşaq... Bu, sabaha ümidin nişanəsi idi.

İbrahim başını qaldırdı, göyə baxdı. Gün adam boyu qalxmışdı. Qızartısı tamam çəkilməmiş, əvəzində parıldayan, aynayabənzər işığı qalmışdı. Çadırlardan tək-tək çıxanlar karvanın yola düşmək əmrlərini eşitmədiklərindən, bir-birilərinə təəccüblə baxırdılar. Sanki hazırlaşmaq tədarükündən xəbərsiz insanlar buna ürəkdən sevinmirdilər. Heç kəs yarımxəstə uşağını vaxtsız yuxudan oyatmaq istəmirdi. Bu yerdə qalmağı, bir az artıq dincəlməyi adamlar qənimət hesab edirdilər.

İbrahimin ətrafına xeyli adam toplaşmışdı. Ancaq heç kim səsini çıxarmır, dinib-danışmırdı. Heç İbrahimin də qırışığı açılmamışdı, dillənmirdi. Onun gözləri uzaq üfüqə zillənmişdi. İki əlini çənəsinə dayaq vermiş, dirsəklərini dizlərinin üstünə qoymuşdu.

Nəhayət, İbrahim sükutu pozdu:

-Məqsədimizə çatmaq üçün dəyanət, mətanət göstərməliyik. Ürəyimin səsini eşidirəm, indi səmimi şəkildə deyirəm ki, sinəmin ahəngi bu axşam dünyaya gələn o körpənin qığıltısı ilə həmahəng döyünür. Bu doğuluş bizim yenidən doğuluşumuz və dirçəlişimizdi. Allahımız səbr və təmkin əta edib, güc-qüdrət verib. Bu böyük sınaqdı, çətinlikdən qurtulacağıq. Nə deyirsiniz?

Adamların üstünə elə bil su səpilmişdi. Birdən canlanma yarandı, adamlar İbrahimin sözlərindən sanki gücə gəldilər.

- İbrahim, əmr böyük Allahdan, göstəriş səndən, itaət hamımızdandır. Daha niyə vaxt itiririk, düzələk yola,- bir ağızdan bildirdilər.

Ruh düşkünlüyü bir andaca keçib getdi. Hər kəs öz alaçığını xəbərdar elədi. Qısa məsləhət-məşvərlə arvad-uşağı ayağa qaldırdılar. Köç asta-asta tərpendi, karvan ləngər vurdu, at kişnərtisi sonuncu yarıyuxulunu da oyatdı...

Lut qəti qərara gələ bilmədi. Bilmədi ki, qızlarını götürüb hansısa başqa bir şəhərə doğru yol alsın, yoxsa elə bu vadedə yaşasın? O, ömrü boyu bu qədər gözəl məkan, barlı-bərəkətli yer görməmişdi. Düşündü ki, bəlkə bu vadedə yurd salmaq nəsb-qismətidi, elə ömürlük burda qalsın. Əgər o yerdə adamların arasında yaşamaq ona qismət olmadısa, daha nə üçün gedib bəndə axtarışına çıxmalı, insanlara sığınmalıdır. Sədumun azğınlaşmış əhalisi onun gözlərinin qabağına gəldi. Allah, Allah, onlar abır-həya pərdəsini necə yırtmışdılar. Gecələr növbəylə ayrı-ayrı evlərə yığışır, bir-birinin gözünün qabağındaca əxlaqsızlıq eləyirdilər. Hətta o qədər yolundan çıxmışdılar ki, qardaş-bacı tanımır, qohumluq əlaqələrinə belə əhəmiyyət vermirdilər. Lutu dəhşətə gətirən ən tükürpədicisi isə kişilik, qadınlıq münasibətlərinin bilinməməsi idi. Kişinin kişiyyə, yaxud qadının qadına münasibətləri fərqlənmirdi.

Lut Sədumun bütün əhalisinə nifrət bəsləyirdi. Axırıncı gün Sədum əhli onun qonaqlarına hücum çəkmişdi. Lutun bütün cəhdləri, yalvarışları nəticə verməmişdi, Sədumun pozğun cavanları gözlərinin qabağındaca qonaqlarını çəkib aparmağa çalışırdılar. O, adamları sakitləşdirib heç olmazsa, gecəyə qədər gözləmək üçün onlara yalvarmışdı. Amma, qərribə idi, sanki qonaqların gizlin nəzarətində idi hər şey. Bilirdilər ki, Sədum əhli cəzalanacaq, başlarına od yağacaq, şəhər tamam məhv olacaqdı. İndi bu kimsəsiz vadedə iki qızı ilə tək qalmış Lutun ağlına gəldi ki, demə, qonaqları adi adamlar deyillərmiş. Onları Sədumu cəzalandırmağa Allah göndəribmiş. Bu, elə bir tarixi cəza olmalıymış ki, Lut və iki qızından başqa heç kim canını qurtara bilməsin. İndi iki qızı ilə sığındığı mağaranın qabağında, iri sal daşın üstündə əyləşib bu qeyri-adi cənnətmisal vadiyə baxdıqca Lut anlayırdı ki, bura təsadüfən gəlib çıxmayıb.

Əgər belədirsə, bütün tanış-bilişi, yadı, qohumu tamam məhv olubsa, demək, kimsəni axtarmağa ehtiyac yoxdur. Bəlkə Lut İbrahimin sorağı ilə yenidən Vəfilə qayıtsın? Axı, əmisi İbrahim orda qalıb. Neçə ildir ondan xəbər-ətər yoxdur. Görəsən, sağdırmı, sonradan İbrahimin başına bir qəziyə gəlməyib ki? Lut heç nədən xəbərdar deyildi. Bəlkə İbrahimin də yaşadığı şəhərin adamları azğınlaşıb? Bəlkə elə Allah onlara da qarğıyıb, ağır cəza verib? Ancaq Lut hiss elədi ki, ürəyi İbrahim sarıdan narahatlıqla çırpınmır. O, İbrahimdən könüllü surətdə ayrılmışdı. Olan olmuş, keçən keçmişdi. Baş verən hadisələr iradəsindən asılı deyildi. Lut başına gələnləri bir-bir yada salır, peşmançılıq hissləri keçirir, səhvlərini axtarır, nəticə çıxarırdı. Yəqin elədi ki, daha İbrahimin sorağı ilə Vəfilə qayıda bilməz. Halbuki, İbrahim orada məskunlaşmaq üçün Vəfil hakiminin yanına elə Lutun özünü göndərmişdi...

Lut daşın üstündən ayağa qalxdı. Qızlar mağarada yox idi. Vadinin əks istiqamətinə doğru getmişdilər. Onlar gündüzlər meyvə toplayıb

gətirir, atalarının payını ayırır, axşamlar mağarada daşın üstünə döşədikləri nazik ağac şivlərindən, otlardan hazırlanmış yataqda qalırdılar. Bu neçə gün ərzində Lut fikir və düşüncədən ayrılı bilmirdi. Get-gedə tənhalıqla barışır, vəziyyətin düzələcəyinə inanırdı. Bir neçə dəfə qızlarının rəyini öyrənmişdi: bu vadidən çıxıb getsinlər, yoxsa qalsınlar? Qızlar isə, getmək fikrində deyildilər. Neçə gün əvvəlki səksəkə hələ ürəklərini tərk etməmişdi. Sanki bu vadidən çıxan kimi yenə bəlaya tuş gələcəklərindən ehtiyatlanırdılar.

Bu vadinin havasına söz yox idi. Gündüzlər bol günəş işığı, isti hava, axşamlar rütubətsiz sərinlik. Lut vadini başdan-başa gəzmişdi. Burda meyvəsi yetişmiş ağaclar olduğu kimi, yenicə çiçəkləyən, yaxud hələ meyvəsi yetişməkdə olan ağaclar da var idi. Bu möcüzə göstərirdi ki, vadidə bütün ömrü boyu bar-bəhrə tapmaq mümkündür.

Bir müddət elə vadidə qalmaq qərarına gəldi. Əgər qızları tələb edərlərsə, onları götürüb vadiaşağı gedər, insan yaşayan bir məskən tapardı. Ancaq hələ ki, qızlar istəmir, təkid eləmirdilər. O, vadinin eniş səmtinə, çayın şırıltısı gələn tərəfə boylandı. Aşağıda gözəl bir şəlalə, mamırlı qayalığın üstündən qıjıltı ilə axıb tökülən çayın qabağında isə, o qədər də dərin olmayan bir göl vardı. Lut bildi ki, qızları çaya doğru gedib, bəlkə də indi şəlalənin yanındadırlar. O, daşların üstündən adlaya-adlaya yoxuşu endi. Qızlarının gur, şaqraq səsi, şən gülüşləri ətrafa yayılmışdı. Bu qayğısız gülüşlər şəlalənin səsinə elə qarışırdı ki, onu su şırıltısından ayırmaq olmurdu. Şıppıltı ilə daşlara dəyən su ətrafa sıçrayır, damcılanır, dağılırdı. Gölün dörd yanı yamyaşıl otlardan xalı kimi hörülmüşdü. Otların arasından tək-tük görünən al-qırmızı çiçəklər bu yaşıl xalıya qeyri-adi rəng qatırdı.

Lut çətinliklə sivri qayanın üstünə qalxdı. Gördüyü mənzərə az qala huşunu başından alacaqdı. Şəlalənin səpələnən suyu elə xırda, narın hissələrə bölünüb dağılırdı ki, sanki gölün üstündə dopdolu bulud topası vardı. Su göz yaşı kimi dumduru idi. Böyük qızı Aliyə düz şəlalənin altında dayanmışdı. Bəyaz köpüklü su başından tökülür, aşağı süzülüb gedir, saçını pərən-pərən salırdı. Nazik tülün içində Aliyə ağ mərmərdən yonulmuş heykəli xatırladırdı. Saliyə isə göldə çimir, itib-batır, üzür, yenidən suda qərq olurdu. Gölün suyu o qədər duru idi ki, qız suyun dibində aydınca görünürdü. Bu qeyri-adi mənzərə Lutun diqqətini o qədər cəlb elədi ki, cıncırını çıxarmadan dayanıb bu mənzərəyə baxdı.

Yaxınlıqda civilti eşitdi. Yamyaşıl böyürtkən kolunun üstündə cikkildəyən ətcəbala qaratoyuq balaları ağızlarını tez-tez açıb-yumurdular. Yuvada iki cüt körpə vardı. Haray salıb qışqıran və onun başının üstündə dolanan ananın inadla balalarına yem gətirdiyini anlayan Lut fikirdən ayrıldı.

- Hə, hə, başa düşdüm, indi sən dimdiyində balalarına yem gətirmisən. Onlar adətkardədi, ağızlarını açıb o yemi gözləyirlər. Sənin daşdığı azuqəylə balaların böyüyəcək, əvvəl ətcə dəriləri tükklə örtüləcək. Sonra qanadları çıxacaq. Yəqin bir gün bu yuvalarından uçub hündür ağaclara qonacaq və nəğmələrini oxuyacaqlar. Daha sənə ehtiyacları olmayacaq.

Bu fikirlər içində çabalayırkən, birdən başının üstündə uçan quşun qanadları üzünə çırpıldı. Quşun caynaqları az qala sifətinin dərisini cırmaqlayacaq, al qana boyayacaqdı.

Lut kənara, qayanın arxasına tərəf çəkildi. İndi daha qızları görünmürdü. Yəqin qayıdıblar - deyə, özü də mağaraya tərəf üz tutdu.

Lut ehtiyatla, xəfif addımlarla mağaraya girdi. O, neçə vaxt idi ki, qızlarıyla bu mağarada yaşayırdı. Hələ də qəti bir qərar qəbul edə bilməmişdi: taleləri necə olacaq? Amma bura qədər olanlar da ona təsirsiz ötüşməmişdi. Əmisi ilə həmişə bir oturub-durmuşdu. Ona hörmət bəsləyənlər elə Luta da hörmətlə yanaşırdılar. İbrahim bütün tayfanın başbiləniydi. İbrahimlə aralarında bir narazılıq baş vermişdisə, bunu təbii qarşılamaq lazım idi. Axı, nə üçün Lut əmisindən ayrılmalıydı? Axı o, əmisinin himayəsi altında böyümüşdü. Demək olar, İbrahimin əlində böyümüş, onun tərbiyəsini almışdı. Hamı tayfada İbrahimdən sonra Lutun sərvər, sərdar olacağını düşünürdü. İbrahimsə, nə qədər qocalsa da, yaşı artsa da, dünyanın ağacı, daşı olmuşdu sanki, ölmürdü ki ölmürdü.

Lut düşündü:

- Demək, mənim başıma gələnlərin hamısı İbrahimin ucbatından olub. Gərək o, tez öləymiş... Allah canını vaxtında alaymış.

Qəhqəhə səsi mağaranın qayaları arasında qəribə əks-səda verdi. Lut diksindi, mağaradan çıxdı. Gülən kim idi belə? Qayalar mı? Səsinin qayalara dəyib əks-səda verməsi ona qəribə təsir bağışladı: bəlkə qayalar da elə Luta gülürdü?

Lut yerindən qalxıb barmaqlarını dəli kimi daşlara toxundurdu. Sanki yoxlamaq istəyirdi ki, onların canı var, yoxsa cansız, dilsiz, elə göründüyü kimidilər.

- Yoox, bunlar elə cansız daşlar imiş.

Bəs səsini uzada-uzada gülən kim idi? Lut mağaranın içinə geri döndü. Qızların tənəklərdən dərib gətirdiyi üzüm salxımlarına baxdı. Bir tərəfdə daş camında bal vardı. Şanqarışıq balın ətri Lutun ağılını başından aldı. Azca şandan götürüb dilinin üstünə qoydu. Dadlı bal əhvalını düzəltdi, özünə gəldi. Lutu hey-rət bürüdü, ürəyi sıxıldı, demək, mağarada tək-tənha imiş, bayaq gülüşlərinə əks-səda verən də boz qayalar imiş. Bir parça bal şanını dişlərinin arasında xeyli saxladı, puçası çıxanacan çeynədi. Ağzında qalmış puçanı çıxarıb atdı. Bir salxım da üzüm götürdü.

Ondan bir-iki gilə yedi. Qayıdıb mağaranın çöl tərəfindəki daşın üstündə oturdu. Fikir onu necə apardı, bilmədi.

İbrahimin şəhər meydanında – tonqalda yandırılmağa aparılmasından neçə ay əvvəl Nəmrud Lutu yanına çağırırdı. O, bu haqda əmisinə məlumat vermədən Nəmrudun görüşünə getdi. Şəhərin mərkəzində - hündür yerdə Nəmrudun daş hasarla əhatələnmiş qəsri vardı. Qəsrin darvazasının qabağında silahlı, nizəli mühafizəçilər keşik çəkirdilər. Lut onu Nəmrudun çağırıldığını deyib keçmək istədi, qarovulçuların iti nizələri qabağını kəsdi. Nə qədər izah etmək istəsə də ki, onu bura Nəmrud çağırır, heç kəs məhəl qoymadı, sanki cansız, laldinməz heykəl kimi dayanmışdılar. Keşikçilərin əyinlərində zireh, başlarında tunc dəbilqələr vardı. Bu tunc dəbilqələr mühafizəçilərin üzgözünü elə örtmüşdü ki, ancaq sərt, qırılmayan gözləri görünürdü. Lut geri döndü. Bu vaxt kimsə mühafizəçilərə yanaşır necə işarə verdisə, onlar dərhal geri çəkilərək nizələrinin arxasını yerə dayayıb dik dayandılar. Lut həmin şəxsin işarəsiylə içəri keçdi. Bələdçinin arxasınca addımladı. İçəri, həqiqətən, şəhər içində şəhər idi. Qəsrin tən ortasında – təpənin dik yerində Nəmrudun şəxsi iqamətgahı vardı. Nəmrud ailəsi ilə burda yaşayırdı. Qəsrin ətrafında, yəni daş qalanın böyür-başında başqa binalar nəzərə çarpırdı. Görünür, bu evlərdə Nəmrudun qohum-əqrabası, mühafizəçiləri, nöker-naibi yaşayırdı. Bələdçi Lutu sarayın qapısının ağzına gətirdi. Burda da başqa keşikçi dəstəsi dayanmışdı: qılınc-qalxanla silahlanmışdılar. Baş geyimləri dəmirdən deyildi və dərhal bilinirdi ki, əyinlərində zireh yoxdur.

Onlar sarayın daş pillələri ilə yuxarı mərtəbələrə doğru irəlilədilər. Lut yaxşı başa düşürdü ki, bələdçi olmasaydı, hər an qapının ağzındaca saxlayıb sorğu-suala tutar, kimliyini öyrənərdilər.

Bəlkə Nəmrud onu çağırır ki, zorunu göstərsin. Onsuz da İbrahimin necə inadkar şəxs olduğunu şəhərdə hamı yaxşı bilir. Nəmrud da yaxşı bilirdi ki, İbrahimi asanlıqla məqsədindən daşındırmaq mümkün deyil. Lutu da yəqin ona görə çağırır ki, İbrahime ən yaxın bir adam kimi inadından əl çəkdirsən və Nəmrudun əleyhinə mübarizə aparmaqdan fayda olmayacağını ona birdəfəlik başa salsın.

Lut daş pillələri qalxıb döngələrdən burulduqca hər qapının ağzında daşdan yonulmuş iri heykəllə rastlaşırdı. Onlar Nəmrudun inancı, tapındığı daş bütlər idi. Çoxu da Nəmrudun özünə bənzəyirdi. Nəmrud onları yonan sənətkarlara ayrıca tapşırıq verirdi: Allahlarımı yonub

hazırlayın, yaradanda mənə oxşadın, boy-buxunlarına diqqət yetirin, mükafatınız məndən...

Sənətkarlar Nəmrudun əldəqayıрма inanclarını təsəvvür etdikləri kimi, yəni Nəmrudun özünə bənzər şəkildə yaratmağa çalışırdılar. Qorxunc, qəzəbli, nəhəng vücutlu bütü yaradan sənətkarlar Nəmruddan ayrıca xələt, mükafat alırdılar. Lut bunları bazar meydanında şəhər əhlindən eşitmişdi. Bu heykəllər şəhərin bütün görkəmli yerlərində qoyulurdu. Şəhər hakimliyi Nəmruda atasından, ona da babasından keçmişdi. İndi uzun illər idi ki, bu ərazidə hakim Nəmrud idi. Nəmrud hər il yeni heykəllər sifariş verir və bunu vəzifə borcu kimi qiymətləndirirdi. Yondurduğu bütlər şəhərin hansı tərəfində qoyulurdusa, həmin ərazi sakinlərindən vergi toplanılır və bunun cüzi bir qismi muzzdlu sənət adamlarına ödənilir, qalanı onun şəxsi xəzinəsinə axırdı.

Bələdçi Lut sarayın baş otağına tərəf apardı. Yuxarıda Nəmrud əyləşmişdi. İki tərəfində və arxasında heykəllər qoyulmuşdu. Otağın içinə yundan toxunma keçələr döşənmişdi. Divarlarda qılınc və qalxan asılmış, qapının ağzında, Nəmrudun əks tərəfində iki mühafizəçi dayanmışdı. Onun otağı dolanan nəzərləri gəlib Nəmrudun gözlərinə zilləndi. Lut anladı ki, bu baxışlarda dərin niyyət gizlənib. Amma hələ aydın deyildi, Nəmrud onu saraya nə üçün çağırıb? Nəmrudun sağ əlinin altında qalxanvari tunc gürz vardı: üstündə də çəkiç. Nəmrud çəkiçi götürüb astaca tunc qalxanın üstünə vurdu. Qəribə, cingiltili səs çıxdı. Otağın hər iki yan tərəfindən əllərindən kuzə və badə tutmuş qızlar içəri girdilər. Bu yeniyetmə qızlar çılpacaq idilər. Onların otağa varid olmaları ilə qəribə, Lutun heç vaxt duymadığı, hiss etmədiyi xoş qoxu ətrafa yayıldı. Müşk qoxusu idi. Təlx ovqatı duruldur, əhvalı yaxşılaşdırırdı. Luta elə gəldi ki, bu qeyri-adi rayihə həтта başını da azca gicəlləndirdi. Misdən düzəldilmiş badələrə qızlar şərab süzdülər. Şərab dolu badələri hər iki tərəfdən Luta uzatdılar. Ancaq Lut camlara biganəliklə nəzər salır, onlardan alıb içmirdi. Nəmrud Lutun təəccüblə baxdığını görürdü. O, bir də tunc zirehə zərbə vurdu. Bu dəfə daha bir gözəlçə əlindəki qızıl cam və kuzə ilə arxa qapıdan çıxıb Luta tərəf addımladı. Kuzədən şərab süzüb qızıl camda Nəmruda uzatdı. Nəmrud şərabı başına çəkdi. Lut anladı ki, o, bütün hallarda şərabı içməlidir. Əks-təqdirdə, Nəmrudun qəzəbinə gələ bilər və bir daha geri qayıtmaz. Lap qayıtsaydı belə, sonra təsadüfən başına hardansa bir daş düşər və o, küçədəcə yıxılıb canını tapşırırdı. Yaxud başqa tələ qurulacaqdı... Tanımadığı adamlar onu şərləyər, savaşar və onu vurub öldürərdilər. Bir sözlə, Lutun məhv edilməsi üçün hər cür bəhanə mümkün idi. Lut Nəmrudu qəzəbnak etməməliydi. Ona görə, əvvəlcə qızlardan birinin uzatdığı şərab camını aldı, başına çəkib yenidən qıza qayıtdı.

Nəmrud başqa bir qıza işarə etdi. O da camı Luta uzatdı. Lut həmin camı da alıb başına çəkdi.

- İndi yaxın gəl, - Nəmrud Luta xoş, mərhəmanə nəzərlə baxıb yanına çağırırdı.

Lut Nəmrudun yaxın dayandı. Bu vaxt iki qız da Luta yaxınlaşdı. Onlar bayaqkı qızlardan daha cazibədar və ətirli idilər.

Lut sağa-sola çöndü, qızlara gözücu nəzər saldı. Bayaqqılar yox idi, bunlar başqalarıydı. Nəmrudun arxasında dayanmış qızın əvəzinə başqası peyda olmuşdu. O da Nəmrudun saçlarını sığallayır, boyun-boğazına əl gəzdirirdi. Qızlar Luta nəvaziş göstərirdilər. Nəmrud Luta yaxınlıqda – özündən bir qədər aşağıda, üstündə döşəkçə olan oturacaq göstərdi. Lut gözlərini Nəmruddan çəkmədən əyləşdi. Qızlar hər iki tərəfində əmrə hazır vəziyyətdə dayandılar.

Lut diqqətlə Nəmrudun gözlərinə baxdı. Hərçənd ki, mədəsindəki şərab Lutun özü ilə mücadiləyə başlamışdı. Yavaş-yavaş isti buxar mədəsindən başına doğru qalxırdı. Gözləri Nəmrudu əvvəlkindən bir qədər fərqli göstərirdi. Gah Nəmrudun boyu uzanır, az qala tavana dəyir, gah da sifəti böyüyürdü. Əlləri, uzun barmaqları qeyri-adi şəkil alırdı. Lut müvazinətini saxlamaq üçün ayaqlarını yerə möhkəm basdı. Deyəsən, yer tərpənir, tavan hərəkət edirdi. Lut özünü itirməmək, yıxılmamaq üçün əl-qolunu havada oynatdı. Qızlar dərhal ondan yapışdılar. Lut yaddaşını itirdi, bir anlığa unuddu ki, Nəmrudun sarayındadır; bütün şəhərin zağ-zağ əsdiyi, hər kəsin görəndə ikiqat əyilib təzim etdiyi, bir kimsənin gözlərinə dik baxa bilmədiyi Nəmrudun, hamını bütümlə və odla hədələyən Nəmrudun.

Qızlar Lutun ətrafında rəqs edir, əylənir, çoxdanın tanışı kimi davranırdılar. Lutun daha bu barədə düşünməyə halı yox idi. Qızlar xumar baxışlarla Lutun süzür və asta-asta üst paltarlarını çəkib əynindən çıxarırdılar. Biçarə Lut heç nəyə etiraz eləməirdi. Az sonra özü də qızlara qoşulub rəqs eləməyə başladı. Hardansa adamın huşunu başından alan, yerindən oynadan, ehtirasının cilovunu əlindən alıb aparən musiqi otağa yayıldı. Qızlar Lutun darta-darta Nəmrudun divanının yan tərəfindən pərdə ilə örtülmüş qapıya tərəf apardılar. Burda başqa qızlar var idi. Bir qədər keçmiş Nəmrudun yan otaqdan təşrif buyurdu. Ortada zəngin süfrə açılmış, hər cür təam düzülmüşdü. Qızardılmış ov əti, körpə quzuların, çolpaların ətindən hazırlanmış ləzzətli yeməklər və müxtəlif rəngli, ölçülü kuzələrdə dolu şərablar...

Qızlar Lutun süfrənin qırağına gətirdilər. Daha bir kiçik cama şərab süzdülər. Nəmrudun da, Luta da şərab verdilər. İndi onların hər ikisi mərhəm adamlar kimi üz bəüz dayanmışdılar. Lutun yanında heç bir həyəcan və qorxu yox idi. Təkrarən camları qızların əlindən alıb üz bəsurət durdular. Onlar çoxdanın yaxın adamları kimi bir-birinə çiyin vurur,

deyib-gülür, zarafatlaşırdılar. Ən adi sözdən belə uğunub gedir, doğma münasibətlərindən məmnunluq duyurdular. Yenidən hazır camları bir-birinə toxundurub yuxarı qaldırdılar. Nəmrud birdən camı saxladı. Lutun da əli havada qaldı. Qızlar dərhal camları geri alıb süfrəyə qoydular. Nəmrud Lutun qolundan tutub əyləşdirdi, özü də böyründə oturdu. Qızardılmış ət parçasını süfrədən götürüb acgözlüklə dişinə çəkdi. Hərənin yanında bir qız əyləşmişdi. Dolu camlardan birini Nəmrud götürüb Lutun yanındakı qıza verdi. Lut digər camı götürüb Nəmrudun yanındakı qıza uzatdı. Gözəllər gülə-gülə camları alıb içdilər.

Lut artıq şərabın təsirindən uyumaqda idi. Yalnız ətrafı seyr edir, ağıl isə bir şey dərk eləməirdi. Sonralar xatırladığı bəzi məqamların-qızların onun əlindən tutub yan otağa aparmalarını, səhər yuxudan ayıldıqda yaşadığı hisslərin gerçəkdə, yaxud yuxuda baş verdiyini özü üçün aydınlaşdırma bilməyəcəkdi.

Köçün ağzı gündoğana sarıydı. Günəş çıxar-çıxmaz İbrahimin işarəsi sarbana çatdı, kövşəyə-kövşəyə irəliləyən dəvə karvanı dayandı, köç bütövlükdə Nuhun gəmisini tək səhranın qum gəmisində müvəqqəti lövbər saldı. “Vəfil hökmdarın qanuni torpağıdır, hamıya gözdə-qulaqda olmağı, ehtiyatlı tərpnəməyi tapşır”- deyər İbrahim xəbərdarlığından qalmadı, bununla kifayətlənməyib, başqa şeyi xatırlatdı: “düşərgə salmağımıza iki ağaclarıq məsafə var, orda yol həmişəlik qurtarır, çətini yamaca - kiçik su hövzəsinə çatanacandı”.

Qısa fasilə kiçik nəfəsdərmə idi, köç əvvəlkiyə yoluna davam elədi. İndi hər kəs qətiyyətli, inamlıydı. Daha şübhə dumanı çəkilməmiş, nigaran baxışlarda həyat nişanəsi cücərmiş, ümid artmışdı. Hamı daimi sakini olacaq yurd yeri barədə düşünüb-daşınır, götür-qoy edirdi. Bu haqda İbrahimdən nəşə soruşmağa və ya tələb eləməyə heç kəsin cəsarəti çatmırdı. Heç buna ehtiyac da yox idi, çünki bu torpaq Vəfil hökmdarının məxsusi ərazisiydi, son qərarı İbrahim verəcəkdi. Burda yaşamaq razılaşıdırılacaq, yəqin müəyyən sərəncamlar, əmrlər daxilində müqavilələr bağlanacaqdı.

Köç çatdı; çaparlar müjdə alırmış kimi kəcavələrə baş çəkir, çoban-çoluğa göstəriş verir, alaçıq hazırlığı görməkdən ötrü məsləhət-məşvərət edir, İbrahimlə hesablaşırdılar. Nəhayət, İbrahim atdan düşdü, dörd gözlə ətrafın seyrinə daldı. “Su var, həyat var, nəzərdə tutduğum düşərgə yerimiz buradı”- dedi. Hamı bir andaca dağətəyi yamaca tökülüşdü, bir müddət ağız deyəni qulaq eşitmədi, getdikcə hamı sakitləşdi. Daha dincəlmək, gərilmiş, tarıma çəkilməmiş əsəbləri bir qədər yumşaltmaq olardı. Vəfil hakiminin yanına elçi dəstəsi yollamaq, məmləkətində daimi və ya müvəqqəti məskunlaşmaq üçün icazə istəmək, fürsət əldə eləmək lazım

idi. Vaxtilə İbrahimin Vəfilə yaxşılığı keçmişdi və yerli hökmdar məsələdə biganəlik göstərməyəcəkdi. İbrahimin qövmünü qanadı altına alacaqdı. Hər halda, İbrahim başqa şey ağına gətirmirdi.

Həmin gecə Nəmrudun sarayında qaldı. Səhər açıldı. O, harada olmağı barədə fikirləşməyə başladı. Bura necə gəldiyini yadına salmağa çalışdı. Hə, deyərsən axı onu Nəmrud çağırtdırmışdı. Sarayın vahiməsi yavaş-yavaş Lutun canına qayıtdı.

Dünənki məclis də, o dadlı yeməklər də, ehtirasla rəqs edən qızlar da, adamın huşunu başından alan qəribə ətiqlər də daha Lutda ikrah oyadırdı.

Lut büzüşdü. Yazıq görkəm aldı. Birdən yanındakı qız oyandı, Lutu özünə tərəf çəkmək istədi. Lut dartındı. Qız ayağa durdu, camı şərəblə doldurub Luta uzatdı:

- Al, iç, özünə gəl. Sənin gücün, cəsarətin bundadır. İndi yaxşı olacaqsan, canım. Bura kimsənin gəlməyə cəsarəti çatmaz. Gör, bəxt üzünə necə gülüb, sən Nəmrudun sarayındasan. Bu imkan sənə düşüb. İbrahimin qotur qoyunlarını saxlamaqdansa, nökrə olmaqdansa, Nəmruda qul olmaq daha üstün deyilmə? Özünü yaxşı aparsan, Nəmrudun sağ əli olacaqsan, səni əziz adamı biləcək.

Qız şərəbı dodaqlarına toxundurdu. Lut əsə-əsə şərəbı içdi. Axırını qurtumdan sonra kefi açıldı. Camı qızın əlindən alıb son damlasınacan içdi. Bir anlığa bədəni əlində saxladı. Başından ildırım sürətiylə qəribə bir fikir keçdi: camı Nəmrudun kəlləsinə çırpmaq. Əla olardı. Amma bir an keçməmiş başqa bir camı onun dodağına yaxınlaşdırdı həmin qız. Şərəbın turşməzə, meyxosə tamı yenə Lutu xumarlandırdı. Ləzzətlə dodaqlarını marçıldatdı. Daha bir cam içmək istəyirdi Lut. Bu dəfə Nəmrudun səsi gəldi: - Hə, dostum, fasilə vermə, iç, bütün çətinliklərin açarı o zəhrimardadır. Onu başına çəkən kimi hər cür buxovdan azadsan. Özünü rahat və asudə hiss edəcəksən.

Lut camı başına çəkdi.

Lutun heç ağına da gəlməzdi ki, bir gün Nəmrudun sarayında onun şərəfinə məclis qurular, rəqqasə qızlarla gün keçirər, dünyanın ağrı-acılarını unudar. Tayfasının çoban-çoluğu ilə oturub-duran Lutun bəxtinə doğmuş bu yeni gün nə vəd edirdi?

Lut başını qaldırıb Nəmruada baxdı. Parıltılı gözlərinin dərinliklərindən bir hiyləgərlik sezilirdi. Nəmrud da Lutun ona zillənmiş mənalı baxışlarını tutmuşdu.

Lutun dodaqları səyrirdi. O, bütün varlığı ilə şəhər hakiminin ürəyini oxumağa çalışır, beyninin içində dolaşanları öyrənmək istəyirdi. Nəmrud isə daxilindən keçən hissləri bürüzə verməmək üçün Lutun nəzərlərini yayındırmağa çalışırdı:

- Hə, dostum, yaxşı bilirsən, şəhərin adlı-sanlı adamları saraya gəlmək, ən qiymətli peşkəşlərlə hüzurumda dayanmağa can atırlar. Ancaq mən səni seçdim.

Lut əlini süfrəyə uzatmamışdı. Nəmrud onun yemədiyini, sakit-sakit baxdığını gördü və hiss etdi ki, indiki məqamda məqsədini açsa, Lutun cavabı onu qane etməyə bilər. Ona görə tələsmədi. Nəmrud qonaqpərvərliklə Luta işarə elədi:

- Buyur, çörək kəs, yemək ye. Sən qonağımsan. Nə vaxt darıxsan, yol açıqdı, gedə bilərsən.

Qızlar işarə gözləmədən süfrədən çörək kəsib Luta uzatdılar. Bir neçə tikədən sonra Lutun iştahı açıldı. Süfrədən xoşuna gələn yeməklərdən qabağına çəkdi. Bu yeməklərin dadı-tamı başqa idi. İndi daha o, Nəmrudun məqsədini öyrənmək üçün heç gözünün ucuyla da ona tərəf baxmırdı. Bura hardan, necə gəldiyini də, İbrahimi də unutmağa çalışırdı. Nəmrud şərabla dolu camı götürdü. Qızların da camları əllərində idi. Deyəsən, bircə Lut qalmışdı. O da öz camını götürdü. Camlar bir-birinə doğru uzandı. Toqquşan camları hər kəs başına çəkdi. Başlar dumanlandıqca əhvallar yaxşılaşır, açılırdı. Yenə gülüş, zarafat, süfrəyə dağılmış şərab, kənardan eşidilən xəfif musiqi – bütün bunlar bir sərbəstlik, arxayınlıq yaradırdı. Nəmrud növbəti badəni başına çəkib sonuncu damlasına qədər içdi və qədəhi süfrəyə qoyub o biri otağa keçdi.

İbrahim neçə vaxt idi ki, özündə deyildi. Lutun qəflətən yoxa çıxması onu narahat etmişdi. Dağlara – sürüləri bəsləyən çobanların yanına adam göndərirdi. Lut yox idi. Bəs özbaşına hara gedib? İbrahimin ağına min cür fikir gəldi. Bəlkə dağlara – çobanların yanına gedərkən bir hadisə baş verib, atı büdrəyib, cığırların birində sıldırımından dərəyə yuvarlanıb? Ancaq ağına gətirmədi ki, Lut Nəmrudun sarayındadır. İbrahim atlanıb yaylağa getdi. Dar cığırlardan, keçidlərdən adladı. Dərin dərələrdən birinin üstündə göy üzündə dolanan leyin süzməsi, enib-qalxması diqqətini çəkdi.

İri quş havada fırlanır, aşağı enib caynağıyla özünü nəyəsə çırpır, qəribə səslər çıxarırdı. İbrahim bilirdi ki, leyin belə işarəsi başqa həmcinslərini xəbərdar etməkdə: yəni, yem var, gəlin. İbrahimplə gələnlər leşə dadanan quşun niyyətini anladılar, atlardan düşdülər. Çətinliklə dərəyə endilər. İbrahim özü də atını bir kola bağlayıb daşların arasıyla sıldırımın dibinə düşdü. Cəsəd iyi gəlmirdi. Dərənin aşağı başında onlar cığırdan uçub dərəyə düşmüş bir at gördülər. At yaralıydı, ölməmişdi. İbrahim diqqətlə baxdı. At ilxısından deyildi. Çılpaq və yəhərsiz, yüyənsiz idi. Demək, bu atın Luta dəxli ola bilməzdi. Onlar əziyyətlə yenidən qayalara dırmaşıb atlarını saxladıqları yerə qayıtdılar. İbrahim yenə üzüyuxarı, göyə baxdı. Leyin, qarğa-quzğunun sayı-hesabı yox idi. Deyəsən, dərəyə düşmüş atı yırtıcılar hələ görmürdülər. At ölmədiyindən üfunət qoxusu yox idi. Ancaq birdən, qəflətən əsən külək hardansa kəskin leş iyi gətirdi. Külək kəsən kimi qoxu da keçib getdi. İbrahim ətrafa baxsa da heç nə başa düşmədi...

... Bir neçə gün keçdi. İbrahim adamlardan nəsə eşitmək ümidi ilə küçədə-bazarda dolanırdı. Ünsiyyət qurur, söz salır, Lutu xəbər alırdı; bəlkə kimsə nəsə eşidib, görüb... Beləcə, heç bir xəbər bilməyən İbrahim kor-peşman evinə dönərkən nökrəri Elizarla qarşılaşdı:

- Nə yaman fikirlisən, başımın böyüyü?

- Elizar, heç demə. Neçə gündür Lut yoxa çıxıb, bir xəbər - ətəri də yoxdur.

Elizar Lutun qeyb olmağından xəbərdar idi. İbrahimin axtarışlarından da xəbəri vardı. Ancaq məsələnin mahiyyətini bilmədiyindən qarışmırdı. Elizar İbrahimin evində böyümüşdü. Bura təsadüfən düşmüşdü, yoldan keçən bir karvan yeni doğulmuş körpəni atmaq istəmiş, İbrahim alıb evə gətirmişdi. Ayrıca dayələr tutmuş, Elizarı saxlamışdı. İbrahim hər gün evə gələrkən Elizarı xəbər alır, hətta bəzən gəzintiyə çıxanda əlindən tutub özü ilə aparırdı. Həran şəhərinin varlıkarlı camaatı Elizarı İbrahimin yanında görəndə ikrahla baxır, İbrahimdən, ondan üz çevirirdilər. Onların fikrincə, İbrahimin karvanda kölədən doğulmuş yiyəsiz uşağın əlindən tutub gəzdirməsi əsilzadə nəslinə nəcabəti üçün qəbahət sayılmalıdır. Amma İbrahim belə fikirlərə əhəmiyyət vermirdi. Uşaqla doğma övladı kimi davranırdı. O, başqa cür edə bilmirdi, balacaya ürəkdən bağlanmışdı. İbrahimin doğma münasibəti, bağlılığı Saraya da sirayət eləmişdi, o da Elizarın xətrini istəyirdi.

Bütün bu mehribanlıqlara, xoş münasibətə rəğmən, Həranın qayda-qanunları var idi. Elizarı heç cür İbrahimin əzizi hesab eləmir, ona qarşı soyuq münasibətlərindən əl çəkmirdilər. Elizar yetkinlik yaşına çatarkən İbrahim ona hər şeyi başa saldı. Elizar özü maraqlanmışdı ki, nə üçün

şəhərin varlı sakinlərinin uşaqları onu yanlarına buraxmırlar. Elizar böyüdükcə ona olan yad münasibət artır, tənə edənlərin sayı da çoxalır.

Nəhayət, İbrahim bir gün Elizara təklif etdi ki, ona sürülərindən pay ayırır, at, dəvə bağışlayır. Dolanışıq üçün nə kömək lazımdırsa, hamısını eləyir. Qoy Elizar burdan çıxıb getsin. Harda istəyir, azad yaşasın. Başqa şəhərdə, yad məmləkətdə kölə olduğunu heç kəs bilməyəcək. Çünki o vaxt Həranda qullara, kölələrə sahiblərinin damğası vurulurdu. Bu damğa ilə o, heç yana gedə bilmirdi. Harda olsaydı, damğasını görər və yenə də onunla aşağı səviyyədə davranardılar.

İbrahim şəhər əhlinin tikanlı qınaqlarına, ittihamlarına məruz qalsa da, Elizarın kürəyinə damğa vurmağa icazə verməmişdi. Əslində, Elizar bir kölə kimi də böyüdülməmişdi. Elizar İbrahimin təklifini çək-çevirə saldı.

- Nə üçün getmirsən, Elizar?

- Mənim böyüyüm, bu şəhərin qanunlarına görə, mən sənə “ata” deyə bilməsəm də, sən mənim atamsan.

- Doğrudur, Elizar, sən mənim övladımsan. Bir ata doğma oğlunu nə qədər istəyə bilərsə, mən də səni o qədər istəyirəm.

- Mənim sahibim, bilirəm ki, mən getsəm iztirab çəkəcəksən, həsrətdə qovrulacaqsan. Övladından ayrı düşmüş atanın çəkdiklərini təsəvvür edirəm. Mənim üçün də çətin olar. Həm də mən başqa yerdə, kənarda yaşaya bilmərəm. Axı, məni qollarınızın üstündə siz böyütmüsünüz. Sara xanımın və sənin nəfəsin mənim havam, can dərmanımdır. Mən bircə gün sizi görməsəm boğularam, bağrım çatlayar.

- Sağ ol, Elizar, etibarına görə sağ ol. Sənə etiraf edirəm ki, mən özüm də bu şəhərdə sıxıntı içindəyəm. Burda yaşamaq mənim üçün məşəqqətdir, zülmüdür. Şəhər hakiminin başkəsənliyini, qəddarlığını özün görürsən. Məşğuliyyətini görürsən: heykəl yapdırır və həmin heykəli özünün Allahı hesab edir. Şəhər əhlini məcbur edir ki, həmin daşdan, gildəndüzəltmə heykəllərin adına hədiyyələr gətirsinlər, yoxsa bu şəhərə həmin “əldəqayırma Allahın” qəzəbi tutar. Hansı adamın rüşvəti gecikircə, vay halına, onu mərhəmət gözləmir. Həmin şəxsi min hiylə ilə aradan götürürlər. Heç kəs dinmir, cıncırını çıxarmır. Gizli zirzəmilərdə naməlum şəkildə yoxa çıxanların aqibəti məxfi saxlanılır.

- Mənim böyüyüm, bilirsən ki, sənin Allahın mənim də Allahımdır. Onların Allahları isə heykəllərdir, bütlərdir. O cansız abidəni ki, qəzəblənəndə vurub yıxır, qollarını sındırır, başını qırıb atırsan, ona Allah demək küfrdür. Bizim Allahımız gözəgörünməzdir, vahiddir, təkdir. Onlar nəyimizi əlimizdən ala bilsələr də, etiقادımızı ala bilməzlər. Bizim Allahımız haqdır. Kim düzgün adamdırsa, ədalətlidirsə, onun tərəfindədir.

- Doğrudur, Elizar, - İbrahim əlini uzadıb onun qolundan tutdu, çəkib bağına basdı. İsti göz yaşları kövrək Elizarın üz- gözünü islatdı.

- Sən ağlayırsan, mənim sərvərim?

-Yox, ağlamıram, mənim balam, nəyə kövrəldim bir az.

Elizar İbrahimin gözlərinə baxdı. Bu gözlərdə ata məhəbbəti vardı. Bu məhəbbətin qədəri, ölçüsü bilinmirdi. İbrahimin baxışları dərya qədər dərin idi, gözlərindən çağlayıb gələn yaş sanki bu dəryanın səssiz etiraz fırtınasıydı. Dərya təlatümə gəldiyindən sahillərinə sığmırdı.

Elizar başını İbrahimin sinəsinə sıxıb hönkür-hönkür ağladı.

İbrahim əlini onun qıvrım, sıx saçlarına çəkdi, Elizarı ovundurmaq, kiritmək istədi. O vaxtdan bəri İbrahim heç vaxt Elizarla bir daha bu barədə danışmadı. Ticarət işlərindən, alış-verişdən başqa, şəhər əhli ilə demək olar, ünsiyyət saxlamırdı. Baş təsərrüfat qayğılarına, dolanışığa, cari problemlərə qarışmışdı. Ancaq Lutun yoxa çıxması İbrahimi işdən-gücdən ayırmışdı.

Lut şəhər əhlinin hörmətini qazanmışdı. Hamı görürdü ki, yaş keçən İbrahimin yeganə arxası, təsərrüfatın qurucusu, idarəetmənin bilicisidir. Eyni zamanda, Lut cavan, qoçaq idi. İbrahimin mühafizəçilərinə, köməkçilərinə təlim keçir, onlara hətta döyüşmək, vuruşmaq fəndlərini öyrədirdi. Güman ki, Nəmrud Lutu aradan götürmək istəyir, yaxud ola bilsin, artıq Lutu məhv etmişdir. Hər şey ola bilərdi.

Düşüncələr İbrahimi üzürdü, özünə yer tapmırdı. Hər halda, İbrahim Lutun öldü-qaldısından xəbər bilməli idi. Bəs lazımı məlumatı hardan alsın? İbrahim bazardan qayıdan Elizarla qarşılaşanda bu üzüntülərin içində çaşqın vəziyyətdə qalmışdı.

- Bəlkə sən deyəsən, Elizar, Lutu harda axtaraq?

- Allahın yanında, canım-gözüm.

İbrahimin təəccübdən gözləri böyüdü:

- Necə yəni, Allahın yanında?

- Axı, Lut bizim kimi gözəgörünməz Allaha tapınmışdır, - Elizar dedi.

- Allah təkcə mənim, sənin deyil. O, bütün insanların, yaranmışlarıdır. O, həm də Nəmrudun Allahıdır. Ancaq Nəmrud kimiləri yolunu azıb, Allahsızlaşıb.

- Başa düşürəm, mənim böyüyüm. Ancaq Nəmrud Lutu öldürmüş olsa, yəqin ruhu göydədir, Allahın ixtiyarında.

- Elizar, sən buna inanırsan, yəni, Nəmrud Lutu öldürmüş ola bilər?

- Bəli, Nəmruddan bunu gözləmək olar. Lap ola bilsin ki, Lutu sonra Cəsədlər dərəsinə atıb.

- Hara?.. Cəsədlər dərəsinə?

- Bəli, bəli, mənim böyüyüm. Cəsədlər dərəsinə.

- Məgər belə bir dərə var, hardadır o?
- Mən görməmişəm, bilmirəm. Ancaq bazarda adamlar bir-birini hədələyərkən misal çəkirlər, səni aparıb Cəsədlər dərəsinə ataram.
- Maraqlıdır, bəs həmin dərənin yerini öyrənməmişən?
- Xeyr, marağ göstərməmişəm, - Elizar çiyinlərini çəkdi. Sonra əlavə elədi:

- Eşitdiyim budur ki, uzaq dağ yolunun üstündə bir uçurum var, dibində də çox dərin dərə. Deyilənə görə, orda havada həmişə qarğa-quzğunlar dolaşır, gözlənilməz, ürəkbulandıran qoxu, üfunətqarışlıq buxar qalxır. İndiyə qədər heç kəs o dərəyə enə bilməyib və o yerə yolu düşən kimsə qayıdıb gəlməyib. Heç o yerin harda olduğunu da bilən yoxdur. Ona görə heç kəs Cəsədlər dərəsi deyilən yerin varlığına inanmır.

İbrahimi fikir götürdü. Necə olub ki, indiyə qədər Cəsədlər dərəsi haqqında bir şey eşitməyib? Düşündü ki, Elizarın danışdıqları, deyəsən, doğruya bənzəyir. Əlbəttə, Nəmruddan nə desən gözləmək olardı. Nəmrud cəza verdiyi adamları çox vaxt hamının gözünün qabağında edam etdirmir, xəlvətcə məhv etdirirdi.

Uzaqdan burula-burula dolanan dağ cığırının yanında yuvarlanıb dərəyə düşmüş yaralı at hadisəsi yadına düşdü. Yazıq heyvan tələf olmamışdı, sağ idi. Onda belə çıxır, o ətrafda qarğa-quzğunun havada dolaşması ata görə deyilmiş. Elə Cəsədlər dərəsinə həmin ətrafda axtarmaq lazımdır.

İbrahimin fikri duruldu. İndi o, təxminən Cəsədlər dərəsinin yerini təsəvvürünə gətirə bilirdi. Əlini uzadıb Elizarın bazarlığına kömək etmək istədi.

- Yox, yox, atam mənim, gücüm çatar. - Elizar ağzınacan dolu zənbilləri götürdü və sürətlə qabağa düşdü. İbrahim arxasınca yüyürməyə başladı. Dodaqları qeyri-iradi bir söz pıçıldayırdı: "Cəsədlər dərəsi, Cəsədlər dərəsi...".

Sarayda bir-birinin ardınca keçən ziyafətlərin hesabını itirən Lut özünə gələr-gəlməz Nəmrud yenidən başının üstünü alır, eyş-işrət məclislərinə qatırdı. Ayılan kimi Lutun canına titrəmə düşürdü: "Bu nə bələdir ilişmişəm, axı, Nəmrud məndən nə istəyir? Məni özünün sağ əlinə döndərib. Az qala xırda-mırda ailə məsələlərini də mənimlə məsləhətləşir. Görəsən, qəsd, qərəzi, niyyəti nədir? Mən həqiqətənmi onun belə əziz adamıyam?"

Lut özünü o yerə qoymur, gözlərinin içinə diqqət edir, danışığında, əməllərində gizlənən mənanı tapmaq istəyirdi. Təcrübəli Nəmrud belə hallarda niyyətini gizlətməkdə mahir idi. Mehriban və səmimi təsir

bağışlayırdı. Hətta hakimlik taleyi barədə, övladları haqqında Lutla məhrəmanə söhbətlər aparırdı. Lutdan isə heç nə soruşmurdu. Ancaq danışıqda diqqət kəsilir, gözlərini qıyıb nüfuzedicilərə baxışlarını Luta zilləyir, bütün fikrini oxumaq istəyirdi. Lut hiss edirdi ki, Nəmrud onu hələ ki məhv etmək, öldürmək fikrində deyil. Bəlkə də son nəticədə Nəmrudun məqsədi Lutun aradan götürmək olacaqdı. Bəlkə, Nəmrud onu mənəvi cəhətdən şikəst etmək, hər cür imkanlar vəd etməklə, nəvaziş göstərməklə yaddaşını pozmaq, mənliyini ayaqlar altına atmaq niyyəti güdür? Bütün bunlar Lutun aqlını qarışdırırdı. Hərdən əlacı kəsiləndə düşünürdü ki, qoy öldürsün məni, tikə-tikə eləsin, amma qalxım ayağa, yaxşıca tüpürüm sifətinə. Yəqin öldürməyə macal verməzlər. Boğazından tutsam, bircə anda onu bu işıqlı dünyadan məhrum edə bilərəm. Lut hiss edirdi ki, Nəmrudun bütün görüşlərini, eyş-işrət məclislərini kimlərsə pərdənin arxasından izləyir. Nəmrudun bircə baxışı bəs eləyirdi ki, onları bezdirmiş qızları başqaları əvəz etsin. Bircə barmağının işarəsiylə məclis yığışır, yanına ayrı-ayrı adamlar gəlir, şəhərdə baş verənlər barədə yerli-yataqlı məlumatlar çatdırılırdı. Bəzən Nəmrud kiminlərsə bağlı qəzəblənəndə bircə kəlmə ilə barmağını tuşlayıb əmr verirdi: “Ora!”

Ancaq Lut bilmirdi ki, “ora” deyilən yer haradır. Hər halda, qəzəbləndiyi adama mükafat vermirdi. Yəqin məhkum olunmuşların özləri də bilmirdilər ki, “ora” deyilən yer haradır: zindan, edam meydanı, yoxsa başqa bir yer?!

Lut təmkinlə düşünür, heç nəyə etiraz eləmir, çox vaxt susur, maddım-maddım baxır, Nəmruda sual vermir, heç bir məsələyə müdaxilə etmir, sadəcə, seyrçi mövqe tuturdu.

Hərdən öz-özünü qınayırdı: - Mən nə vaxtadək bunun bəd əməllərinə tamaşa edəcəyəm, səhər, günorta, axşam sevimli bütələrinin təziminə duracağam? Dilsiz heykəllərlə cansız söhbətlərini dinləyəcəyəm? Axı, hər şeyin bir yekunu olmalıdır, ya yox? Səhər necə açılır, axşam hardan düşür, gecə nə təhər keçir, xəbərim olmur, şərabdan başım dumanlanır, vaxtı, vədəni itirirəm, – deyə Lut özü-özünə şikayətlənirdi.

Lut səhər naharını Nəmrudla elədi. Bu nahar əyləncəsiz və musiqisiz keçdi. Yemək mərasimi bitən kimi Nəmrudun amiranə səsi eşidildi:

- İndi hazırlaş, gedək.
- Hara? – Lut təəccüblə soruşdu.

Nəmrudun dodaqları qaçdı. Luta elə gəlirdi o, cavab vermək istəmir. Ona görə sualı təkrarlamadı.

Lut anladı ki, Nəmrud kimi məkrli, qəliz adamların daxili aləmlərini, düşüncələrini bilmək üçün təşəbbüs etmək faydasızdır.

Belələri hakimi-mütləqdir, Nəmrud kimilər heç bir ölçü-biçi, insanlıq meyarı tanımır.

Nəmrud Luta diqqət kəsildi. Gözlədi ki, bəlkə Lut yenidən nəşə soruşar, o da cavab verər. Amma Lut bütün iradəsini toplayıb yalnız ağına hakimlik etdi. Nəmrudun baxışları düz Lutun gözlərinə zillənmişdi.

“- Hə, dostum, deyəsən, qədərincə əzilməmişən.. Hələ səni qədərincə zindan-çəkic arasına salmamışam. Səni elə yandıracağam ki, qıpqırmızı közərəcəksən, çuğundura dönəcəksən. Sonra közərə-közərə zindanın üstünə qoyub mis çəkilə döyəcəyəm. Hansı şəkildə səni görmək istəyirəmsə, o hala da salacağam. Narahat olma, sonra kürəyə qoyub yenidən qızdıracağam, sonra buz kimi suyun içərisinə salıb cızıldadacağam. Beləcə, yenidən bərkiyəcəksən. Mənə lazım olduğu kimi möhkəm olacaqsan”.

Nəmrudla Lut göz-gözə dayandılar. Lut bütün bunları Nəmrudun dumanlı baxışlarından təkrarən oxudu. Nəmrud dilinə nəşə gətirmədi, başında dolandırdı. Sonda axır ki, səbri tükəndi:

- Ora!

- Hara?

- İndi özün görəcəksən, darqursaq olma, səbr elə, tələsmək lazım deyil. Daha nəşə soruşmağa ehtiyac qalmayacaq.

- Çox yaxşı, etiraz eləmirəm. Gedək.

Daha bircə kəlmə də kəsmədilər. Aralarında heç bir söhbət olmayıbmiş kimi,, qabaqda Nəmrud, arxasınca Lut geniş hücrədən çıxdılar. Lut bir anlığa dönüb geri baxdı. Yaxınlıqdakı hovuzla, neçə vaxtdan bəri günü keçən Nəmrud xanımına diqqətlə nəzər yetirdi.

“Kaş o qızı bir də görəydim”, - düşündü. “Görəsən, indi o, mənə görürmü? O, tamam özgə bir aləm idi” - Lut sarayda söhbətləşdiyi qızı xatırladı:

- Sən bura necə düşmüşsən, axırın necə olacaq, bilirsən?

- Qətiyyən bilmirəm, - yavaşca cavab vermişdi Lut.

- Əgər burda qalacaqsansa...

- Neyləyim ki?

- Nəmrudun sənə rəğbəti və iltifatı var, böyük səxavət göstərir.

Mənə ondan istə. Sonra nə xahiş eləsən, heç nəyə “yox” deməyəcək.

- Axı, mən Nəmrudun nəyinə lazımam? – qızdan soruşmuşdu.

- Yox, elə demə, görünür, sən Nəmrudla çox lazımsan.

- Hər halda, hələ ki, səbəbi mənə məlum deyil.

- Sənin adın nədir?

- Mənim adım Lutdur, eşitmiş olarsan, İbrahimin qardaşı oğluyam.

-Hə, bilirəm, İbrahimi şəhərdə hamı tanıyır, Nəmrud qəzəblənərkən

“Ah, bu İbrahim, İbrahim” – deyib bağırır.

- İbrahimdən bərk yanıqlıdır, - dedi, sonra da soruşdu:

- Bəs sənın adın nədir?

- Mənim adım Əyaldır.

- Bu nə addır qoyublar?

- Bilmirəm, səkkiz-doqquz yaşdaykən Nəmrud məni uzaqdan – müharibə apardığı şəhərdən gətirib. İndi adı yadımdan çıxıb. Nədənsə, görəni kimi o saat başa düşdüm ki, sən də bura öz xoşunla gəlməmişən.

Lut hələ indiyəcən kiməsə vurulmamışdı. Tayfasından olan qızlar onu cəlb etməmişdi. Yalnız indi hiss edirdi ki, ürəyinin bir parçasını bu daş hücrələrin arasında qoyub gedir. Titrəyirdi. Sinəsi qabarıb-çəkiliydi. Əyalın həssaslığı, təmiz, pak mənəviyyatı onu ovsunlayırdı. Hərdən qəlbinə şəkk-şübhə dolurdu: Bəlkə, bu bir tələdir? Doğrudan da, ola bilirdi ki, Nəmrud qızı məxsusi hazırlasın. Məni ömürlük bura bağlamaq üçün. Bu qız pis tələ deyildi. Əyalın həssas baxışları, az vaxt ərzində ona bağlanması, bir qadın kimi hisslərini səmimi yaşaması tamam başqa şeylər deyirdi. O, duyurdu ki, Əyal Lutla keçirdikləri bu neçə gecədə ona ümid kimi baxır. Lut həmin birinci gecədən sonra nə qədər məst olsa da, başqa qızlarla yaxınlıq eləmir. Baş-beyni dumanın içində ola-ola onu hücrəsinə doğru çəkən qızların əlindən qopub, Əyaldan yapışırdı. Qız get-gedə doğmalaşırdı. Gecələr başı aylan kimi Əyalla dərdləşir, asta-asta pıçıldaşırdılar.

... İndi Əyal bu daş hücrənin içərisində qalırdı.

Lut Nəmrudun arxasınca getdi. Nəmrud qabaqda kimləsə danışdı. Yəqin Lutun gecikməsi diqqətdən yayınmışdı. O, səssizcə Nəmrudun dalında dayandı. Nəmrud nəsə bir tapşırıq verib tez ona tərəf döndü:

- Hə, gedə bilərik.

Birlikdə sarayın arxa həyətinə çıxdılar. Burda onları aparacaq iki kəhər at hazır dayanmışdı.

Qapqara at Nəmrudu görəni kimi finxırıb qabaq ayaqlarını yerə döydü. Sağ ayağının dırnağıyla yeri xeyli eşdi. Uca və qırıq-qırıq səslə kişnədi. Nəmrud ata yaxınlaşdı. Əlini düz alnına çəkdi. Alnının üstünə tökülən sıx qara yalını sığalladı, barmaqlarının ucuyla başını qaşdı. Elə bu an yaşına yaraşmayan cəldliklə cilovunu çevirib belinə sıçradı. At belə qəfil sıçrayışlara öyrəşmişdi. Ona görə, Lutun gözlədiyinin əksinə olaraq, heç pərsinmədi də, dartınıb sahibindən yol istədi. Nisbətən qara-qırmızıya çalan kəhər də qurcalandı, qızıxdı, cilovunu gəmirirdi. Şübhəsiz, Lut bu ata minməliydi. Lut öyrəşmədiyi heyvana ehtiyatla yanaşdı. Hələ uşaqkən əmisi at minməyi, cıdırda çapmağı öyrətmişdi. On-on beş il əvvəl – onda hələ Lutun on-on iki yaşı olardı. İbrahimin ilxısından bir ağ aygır gətirmişdilər. Heç kimi yaxınına buraxmırdı. Lutda heyvanlarla ünsiyyət

yaratmaq məharəti vardı. O, hətta ən qorxulu ilanları əlilə tutur, boynundan asır, sakitləşdirirdi. Yaşlıları buna cəsarət edə bilməzdilər. Bir dəfə isə, pələngin yuvasına girmiş, balaları ilə oynamışdı. O qorxulu anda yoldaşları qaçıb İbrahimə xəbər çatdırmışdılar. İbrahim atlıları ilə pələngin mağarasına tərəf gəlmiş, qardaşı oğlunun şücaətinə mat qalmışdı.

Pələngin yanında dayanmış balaca Lut pələng balalarının başını sığallayırdı. Aralıdan onu çağırən İbrahimə hay vermiş, ana pələngin başını sığallayıb boynunu qucaqlamış, balaların gözlərindən öpmüş və qaçıb İbrahimin yanına gəlmişdi. Sonra Lut dəfələrlə həmin pələnglə qarşılaşmışdı. Hətta həmin yırtıcını ovlamaq istəyənlərə mane olmuş, onun vurulmasına imkan verməmişdi. Pələng ovçuları da İbrahimin yetim qardaşı oğlunun sözündən çıxmamışdılar. Lut ilk yeniyetməlik çağlarında meydanda cəsarətli süvari üçün beli yanan ağ ata kimsənin yaxın gedə bilmədiyini, hətta əmisi İbrahimin belə ağ köhlən tərəfindən yaxına buraxılmadığını görəndə etdiyi hünərilə hamını təəccübləndirmişdi. Halbuki, ona qədər at heç kimi yaxına buraxmamışdı. Aygır çapan, dəli köhlənləri ram edən süvarilərin onların belinə qəfil sıçrayışdan sonra necə yerə çırıldığını da görmüşdü. Arxası üstə yerə dəyən süvarinin başının üstünü kəsdirən ağ köhlən finxırır kişnəyir, qəzəblə yeri eşirdi.

İbrahim yaxına gəlmiş, özünün məharətli döyüşçüsünün atın qabağında necə aciz-aciz durduğunu görüb üstünə qışqırmışdı:

- Çəkil, yoxsa atın ayaqlarının altında xıncım-xıncım olarsan.

Meydana toplaşmış haray-həşirlə mənzərəyə tamaşa qılan adamların gözləri böyümüşdü. Bir kimsə cəsarət edib ata yaxınlaşa bilmirdi.

Adamların arasında olan Lut ayaqyalın meydan boyu qaçaraq əmisinin yanına cummuşdu.

- O məni qəbul edər, - deyər atı göstərmişdi.

İbrahim məhəbbətlə Lutu qucaqlayıb kənara çəkmək istəmişdi:

- Yox, yaxın getmə. Yaxın getsən, sənə xətər yetirər.

Lut ağ köhlənə tərəf baxmışdı. Ağ köhlən başını bir neçə dəfə qaldırır-endirdi. Onun bu vərdişini hər kəs bildiyi kimi yozdu.

- Bax, görürsən, - İbrahim Lutun çiyindən tutub silkələdi. – Deyir, yaxın gəlsən, öldürərəm.

- Yox, yox, əmi, elə demir, - Lut inadla qışqırdı. – Görürsən, o hədələmir, məni çağırır.

Əlləri boşaldı. Lut bunu əmisinin razılığı kimi başa düşdü. Tez ağ köhlənə tərəf yüyürdü. Bir qədər aralıda əlində atın boğazına keçirilmiş kəməndi saxlamış mehtər onu özünə sarı dartdı. Əks tərəfdə də başqa mehtər ikinci bir kəməndlə atı əks tərəfə çəkdi. At iki mehtərin arasında dayandı. Birdən Lut qayıdıb İbrahimin əlindəki yüyəni aldı, qaça-qaça ata

çatdı. Əvvəlcə kəməndin birini açdı, at tərپənmədi. Sonra ürək edib ikinci kəməndi açdı. At başını Lutun qolunun altına saldı, ram oldu.

Lut yumşaq əlini atın yalmanına, belinə çəkdi, yalını tumarladı, qarnının altından o tərəfə keçdi. Meydana toplaşan izdiham qışqırır, təəccüblənir və Lutu ürəkdən alqışlayırdı. Bu, Lutun ilk qələbəsi idi. Ancaq heç kəs bilmirdi ki, ağ köhlən neçə il əvvəl doğulanda Lut bunun iştirakçısı olmuşdu. Balaca qulun gözünü həyata açarkən Lutu görmüşdü.

Lut ilxının içində oynayırdı, balaca qulunla dil tapır, xəlvətcə yemləyirdi. İlxi hürküb bir tərəfə axın eləyən zaman qulun da, Lut da onlara qoşulur, qeyri-adi, təhlükəli məşqdən doymurdular. Qulun Luta, Lut quluna həyan idi.

İndi İbrahim bilmirdi, elə meydandakılar da xəbərsiz idilər ki, Lutu ağ köhlənin özü çağırır.

Lut yüyəni atın başına keçirtirdi və ustalıqla atın qayığını çəkib bağladı. Yüyəni atın boynuna çevirən kimi at başını əydi. Lut dəli atın boynunu sıxdı. At bircə anda başını qaldırmaqla onu boynundan belinə doğru itələdi. Lut cilovu çəkdi, köhlən qabaq ayaqlarını göyə qaldırdı. Qoşa dal ayaqları üstə dimdik dayandı. Sanki qanadlanıb uçmaq istəyirdi. Bu hay-küyün, bu qələbəliyin, təlaşın içindən keçib getmək, bu ağ paltarlı, ona doğma balaca oğlanı da, yad insanların arasından qoparmaq, özünün belində lap o ağ buludun üstünə qaldırmaq, orada - səmada süzmək istəyirdi.

Hardansa bir şahin səmada qıy vurub süzdü. Qanadlarını yan açaraq düz meydanın üstünə yeridi. Aşağılaracan uçdu, az qaldı lələkləri Lutun saçlarına toxunsun, atın qənşərindən keçdi. Meydanda qanad çaldı və yuxarı qalxdı.

Lut şahinin dalınca baxdı. Ağ köhlən bərkədən kişnədi. Qabaq ayaqlarını yerə qoyub sim kimi gərildi. Tarıma çəkilmiş yay kimi qəflətən açılıb meydan boyu dövrə vurdu. Birdən sıx dayanan insanların arasından nazik bir cığır gördü. Elə həmin cığıra tərəf dönüb sürətlə şığıdı. Bircə anda kənara çəkilib vahimə içində qalmış adamların yanından üzü dağlara tərəf dolanıb gedən yola sarı götürüldü.

Süvarilərdən ikisi atlanıb atın arxasınca çapmaq istədi. İbrahim gözdən itən köhlənin və bu köhlənin üstündə zorla görünən Lutun dalınca baxıb əlini qaldırdı: - Lazım deyil, getməyin. Özünə güvənirsə, qoy bərkisin, çəkişsin!

Mərc qoşanlar vardı:

- İbrahimin qardaşı oğlu daha yoxdu.
- Xeyr, at nə qədər dəlisovdursa, uşaq bir o qədər ciyərlidi...
- At uşağı çoxdan daşlara çırpıb, özü də baş götürüb gedib.

- Yox aa, o at İbrahimin qardaşı oğlu ilə danışırdı. Üzünü üzünə sürtürdü, elə bil yeniyetməylə əkizdi.

- Hər ikisi İbrahimin madyanının balasıdır. Yaddan çıxaraq ki, birini at doğub, o birini insan...

Cıdırı baxan qadınlar Lut üçün təəsüflənirdilər. Təkcə İbrahimin qəlbində bir əminlik var idi ki, qardaşı oğlu salamatdır. Amma həyəcan, təlaş da öz sözünü deyirdi. Birdən dağı dolanıb gələn ağ köhlən dördnala yenidən meydana girdi. Göynən uçur, ayaqları yerə dəymirdi. Burun pərdələrindən od çıxır, buxar qalxırdı. Atın nəfəs dərməsi dəmirçixanadakı körük səsinə bənzəyirdi.

Lut atın cilovunu çəkmir, onu saxlamaq istəmirdi. Böyük meydanın kənarı ilə, adamların sıx yerindən bir dəfə dövrə vurub düz İbrahimin qabağında dayandı. Hamı sevgiyə Lutu alqışlayırdı.

- Əhsən, Lut, sən lap igid imişsən. – Bunu da bayaq mərc çəkən kişilərdən biri dedi.

- Görürsənmi, Nəmrud, mən dedim, axı, mərc gəlmə, - bunu lap axırda söhbətə qoşulan zarafatçı qoca dedi. Bu uşaq atın dilini əzbər bilir.

Nəmrud əlindəki şərab camını dolu saxlamışdı. Yəqin mərcdə uduzduğundan qəzəblənmişdi. O, şərab camını başına çəkə bilmirdi. Sol əli ilə saqqalını yoluşdurur, bığlarını çeynəyirdi. Birdən sağ əlindəki dolu camı yuxarı qaldırıb şərabı meydana sarı atdı. Kənardakı adamlar bunu Nəmrudun sevinci kimi başa düşdü. Onlar da eyni hərəkəti təkrarladılar. Bu, indiyəqədərki bayramlarda, at yarışlarında, cıdırlarda keçirilən yeni ənənənin əsasını qoydu. Sonra bu cür yarışlarda qalib gələn süvarinin başına şərab atırdılar. Amma kimsə bilmirdi ki, Nəmrud şərabı qəzəbindən, hiddətindən atmışdı...

O vaxt Nəmrud hirsini cilovlayıb İbrahimə yaxınlaşmışdı:

- Hə, İbrahim, qardaşın oğlu çox qoçaqdır. Əgər razılıq versən, onu sarayımın mühafizəsinə götürərəm. Mənim sarayında igid bir döyüşçü kimi yetişər. Sonra qoşunuma başçı qoyaram.

İbrahim Nəmrudun əsl niyyətini bilirdi. Hiss edirdi ki, Nəmrud Lutun qələbəsi üçün sevinmir. O, çox istəyir ki, Lutu əlinin altına, himayəsinə götürsün, ixtiyarında olsun. Belə bir igid uşağın gələcəkdə İbrahimin dayağına çevrilməsini istəmirdi. Əgər Lut igid döyüşçü kimi yetişib İbrahimin yanında olardısı, gələcəkdə Həranın bütün ixtiyarı İbrahimin əlinə keçə bilərdi. İbrahimsə Nəmrudun daş heykəllərinə görə topladığı vergilərin əleyhinə idi. Bütün bunlar bir yana, əks təbliğatı Nəmruda od vururdu. Axı, İbrahim həmişə camaat arasında deyirdi ki, bu daş heykəllər Allah deyil, Allah ola bilməz. Allah gözlə görünə bilməz, daş ola bilməz.

Doğrudur, Nəmrudun əsas məclislərinə İbrahim çağırılırdı. Çünki onun da çoxlu qohumları vardı, tayfası böyük idi. Yaraq-yasaqlı, atlı döyüşçüləri heç də az deyildi. Belə yığıncaqlarda İbrahim təklənirdi. Tamah ucbatından şəhərin varlı və nüfuzlu adamları Nəmrudla tərəfdar çıxırdılar. İbrahim də bütün şəhər əhlini öz üstünə qaldırmamaq üçün yarıkönül razılaşırdı.

Amma Nəmrud bilirdi ki, bir gün İbrahim onunla üzbəüz gələcək, Nəmrudla döyüşə çıxacaq. Onun bütün planlarını alt-üst edəcək. İndi üstəlik, Lut da bu biri tərəfdən...

- Hə, nə deyirsən, İbrahim? Lutun mənim sarayımda olması sənin üçün başucalıq, ürək rahatlığıdır.

İbrahim ondan birtəhər yaxasını qurtarmaq istəyirdi. Ancaq necə bəhanə tapsın, bilmirdi. İbrahim ixtilaf yaranmasın deyə, gülümsədi, xoş nəzərlərlə Nəmrudla baxdı.

- Nəmrud, sən şəhərin hakimisən. Elə mən də, Lut da sənə himayəndəyik. Nə vaxt istəsən, Lut sənə döyüşcüdür. Ancaq o, hələ balacadır.

İbrahim yan tərəfə çönüb qardaşı oğlu Lutu göstərdi.

- Bunun neçə yaşı var ki? – dedi - Özün görürsən, heç atın belinə boyu çatmır. – Sonra İbrahim Lutun başını sığallayıb əlavə etdi: - Get, bu atı sənə bağışladım. – Lutu çiyindən meydanın kənarına tərəf yavaşca itələdi.

Lut atın cilovunu çəkib getmək istəyirdi. Bu vaxt bir dəstə qadın Luta tərəf yüyürdü. Əllərində rəngli parçalar, çiçəklərdən toxunma çələng vardı. Onlar çələngi Lutun boynuna keçirdilər, parçaları Lutun çiyinə atdılar.

Nəmrud bir-iki addım geri çəkildi. Özünü birtəhər saxlayıb ürəyindəki kini biraz verməməyə çalışdı. Yavaşca bunları deyə bildi:

- Yaxşı, baxarıq...

Nəmrudun süvarisi qara-qırmızıya çalan kəhərin yüyənini əlində hazır tutmuşdu – Lutu gözləyirdi. Lut heç nə soruşmurdu. Onlar hara, niyə, nə üçün gedirlər? Lut ata yaxınlaşdı. Məhrəm nəzərlərlə ona baxdı:

- Sən məni hara aparırsan? – baxışlarıyla soruşdu sanki.

At sakit idi, heç bir təlaş keçirməyən, qorxmayan, ancaq nigarançılıq görünən Lutu süzürdü. Elə diqqətlə süzürdü ki, elə bil sual vermək, nə isə soruşmaq istəyirdi:

- Axı, sən kimsən? Nəmrudun yanında nə işin var? Bəlkə, başında qeylü-qal var? Bəlkə, elə sənə günahına görə məni də məhv edəcəklər?

Bəlkə, hansısa bir uçurumun başında sonuncu kişnərti ilə ömrümü başa vuracağam? Bəs sənın nıgarançılıq çəkənın, bır gözləyənın yoxdur?

- Nıyə yoxdu, köhlən, var. Qapqara gözləri olan qənırsız bır gözəllə əhd-peyman bağladım. Heç nə danışmadan, demədən çırpınan ürəyımı qoparıb ovuclarında saxladı. Dünyanın harasına getsəm, o gözlər mənımlə olacaq. Əgər sənın dedıyın o uçurumdan yuvarlansam, mənım ahım-fəryadım kişnərtınə qarışacaq. Sən təkçə öz taleyın üçün kişnəməzsən. Elə mənım üçün də - bax, o mənım ürəyımı qoparıb özündə saxlayan gözəl üçün də qan-yaş tökərsən. Qoy bizim üçümüzün də birlikdə ah-naləsi olsun sənın kişnərtın.

At dırnaqları ilə yeri eşdı. Elə bil darıxırdı, tələsırdı. Luta demək istəyırdı ki, daha dayanma, vaxt ötür.

- Bilirəm, sən istəyırsən ki, mən bu an sənın yalına yatım. Sən şahə qalxasan, elə buradaca kişnəyib Nəmrudada, onun sarayına lənət oxuyasan və birlikdə qaçıb əlındən qurtulaq. Başımızı götürüb uzaqlara gedək. Bəlkə, salamat qalarıq. Nəmrud bizim arxamızca döyüşçülərını göndərər, bızı geri qaytarmaq istəyər. Ancaq ağılı dayazdı, hər bə-zorbasına güvənməsın, bızı tuta bilməz. O, özünə gələnəcən, biz dünyanın o başında olarıq. Elə yerlərə gedıb çıxarıq ki, əlı bizə çatmaz.

- Bəs, onda niyə durmusan? – At fınxırdı, - tər pən, fürsəti qaçırma, fəvtə vermə.

- Ey köhlənım, mən hara qaça bilərəm? O cəsarət və mətanət məndə hardandır? Ürəksız adamı belındə hara aparacaqsan? Dedım axı, ürəyım artıq bu sarayın daş divarları arasındadı. Bu divarlar neçə vaxtdı həm bır əsmər gözəlı, həm də mənı sıxır. İndı o, mənım ürəyımı sınəsinın üstünə qoyub. Mənım qəlbımın döyüntülərının səsını eşıdır. Artıq ürəyım hər gün onunla həmsöhbətdır. Onun sabaha bütün ümıdı mənımlə bağlıdır. Mən öz qollarımı qandallı, ayaqlarımı bağlı görürəm. İndı özün də, köhlənım, bu vəziyyətdə hara gedə bilərəm?

Nəmrud artıq atın belındə ıdı. Dönüb Luta baxdı, sonra qara atın cilovunu çəkdi. At yerındə dolanıb şahə qalxdı. Nəmrud sağ əlını qılınca tərəf atdı. Lut bilmədi, Nəmrud qəzəbindən, onu qorxutmaq üçün qılınca əl atır, yoxsa atın belındə müvazinətını saxlamaq üçün? Luta elə gəldı ki, bu saat Nəmrudun qılınca sıyrılacaq və parılısı göydə bircə anda şımşək parılısına dönəcək. Lutun boğazını bölüb keçəcək. Və o, yerdən başsız qalan bədəninə baxacaq. Yox, o, Nəmrudada asanlıqla təslım olmaq, bu qədər ucuz ölümlə məhv olmaq istəmırdı. Lut bilirdı ki, Nəmrud güclü adamdır. Döyüşlərdə əsgərlərının qabağınca at çapır, qılınca oynadır, gürz vurur, ox atır. Amma öndə gedənin qismətinə ölüm tez çıxır. Fəciə yalnız fədailəri tez axtarıb tapır. Cəsarət, güc və qüvvət isə, çox vaxt ölümü əzir, ölümün iradəyə, gücə, qüvvətə cəsarəti çatmır. Ölüm qəhrəmanla döyüşə

bilmir. Nəmrud da bəzən cəsəreti, qorxmazlığı, qəddarlığı ilə ölümə qalib gəlirdi. İndi Lut Nəmrudla döyüşən ölümün özü idi. O, ölüm olaraq Nəmrudun qarşısında məğlub olmayacaqdı. Hələ onların döyüşləri qabaqdaydı, hələ onlar ancaq baxışları ilə, fikirləri ilə döyüşürdülər, səbirləri, təmkinləri ilə meydan sulayırdılar. Ona görə ki, hər kəs həqiqətini ortaya qoya bilsin. Hər kəs özünü sübuta yetirsin. Bu iki nəfərdən biri digərinə tabe olmalı idi. Birinin arxasında güclü qoşun vardı, əlinin üstündə əl yox idi, o birinin isə, arxası tamam boşluqdan ibarətdi; inam, əqidə, özünə güvənmək ehtirası, daxili güclüydü. İndi bu sarayın həyətində, biri atın üstündə əli qılıncda, o birisi kəhər atın önündə əli yüyəndə fikir və düşüncələr burulğanında dayanmışdılar. Lut atın yüyənini başına dolandırdı. İldırım sürətilə sıçrayıb belinə qalxdı. Cilovunu elə darddı ki, kəhər at sanki quş kimi belinə sıçrayan gəncin ruhundan qanad taxdı özünə. Nəmrudun atından daha hündürə, şahə qalxdı. Nəmruda elə gəldi ki, bu saat Lutun belinə qalxdığı at qanadlanacaq, quş kimi sarayın divarlarından aşıb uzaqlara uçacaqdı.

Nəmrud köhləninin başını çəkib dizləri ilə yavaşca atın qarnına toxundu. At ildırım sürətilə üzü dağlara tərəf götürüldü. Lut da onun dalınca. Lap arxadan isə, Nəmrudun süvariləri yola çıxmışdılar. Onlar şəhərdən uzaqlaşandan sonra əsas yoldan dönüb dağ cığırına düşdülər. Şübhəsiz, bu cığırlarda yan-yana gedə bilməzdilər. Kənardan müşahidə edərkən onların uçurumların başı ilə at sürdükləri görünürdü. Lut arxadan Nəmrudun boyuna-biçiminə baxırdı. Onun döyüşçü geyiminin içində belə əzələləri qabarmışdı. Nəmrudun bədəni zirehli paltarın altına sığmırdı. Boynu yay kimi dartılır, atın üstündə dik dayanırdı. Hərdən qayaların altından keçərkən Lut başını aşağı əysə də, Nəmrud hər yeri tanıdığından əyilmirdi.

Lut üçün bu sıldırım yollar təzə idi. O, heç vaxt bu tərəfləri görməmişdi. Amma hiss edirdi ki, Nəmrud bu yerlərdən tez-tez keçib-gedir. Dolaylarda, döngələrdə, cığırların birləşib-ayrılan hissələrində heç bir qorxu-hürkü hiss eləmirdi, heç geriyə də dönüb baxmırdı ki, arxasınca gələn var, yoxsa yox. Ancaq bir dar uçurumun kənarından keçəndə Lutun atı Nəmrudun atı ilə yan-yana dayandı.

Bircə kiçicik təkan! Elə bircə yüngül toxunuş bəs edərdi ki, Nəmrud atı ilə bərabər sıldırım qayaların arasından üzəaşağı yuvarlansın. Bu, Lutun ağına gəldi. Hətta qeyri-iradi sol əlini bir qədər yuxarı da qaldırdı. Bircə an bəs eləyərdi Nəmrud adlı bir bələdan bütün şəhərin canı qurtarsın. Elə bu an daş hücrənin arasından baxan gözlər – dolmuş baxışlar uzaqdan-uzağa əllərini uzadıb Lutu saxladı. O gözəlin əllərinin arasında işıq yanırdı. İşıq elə gur yanırdı ki, az qala Lutun gözlərini qamaşdırırsın. Lut Əyalı gördü, ovcunun içində saxladığı həmin işığın

yumruq boyda ət parçası olduğunu anladı. Bu, Lutun döyünən ürəyi idi. O ürək sanki dil açıb qışqırırdı:

- Ey, sən neyləyirsən? Sənin bu çırpınan ürəyin, alışıb - yanan ruhun sarayın daş divarları arasında qalıb. Onsuz da sən hara getsən, sağ-salamat qayıdıb gələcəksən.

Lut əlini aşağı salıb gözlərini yumdu. Qalxıb-enən ürəyinin döyüntülərini aydınca eşitdi. Deyəsən, təngnəfəs olmuşdu. Tez-tez nəfəs dəriridi. Dağ cığırları ilə üzüyuxarı dırmaşan atların burun pərdələrindən yanan yel qalxırdı. İndi Lut atın belində deyildi, payı-piyada uzun məsafə qət edirdi.

Dağ havasının təmizliyi bir yana, çatışmazlığı onu darıxdırırdı. Elə bu an Nəmrud dönüb ona tərəf baxdı. Baxışları həmişəki kimi bir anlığa toqquşdu. Nəmrudun atı qabağa keçdi, cilovunu çəkib dayandı. Dönüb Lutun diqqətlə süzdü. Lutun rəngi ağappaq ağarmışdı, yanaqlarındakı məsum qızartıdan əsər-ələmət yox idi.

- Hə, dostum, düzünü söylə, deyəsən, yaman qorxursan? - Nəmrud soruşdu.

- Yox, niyə qorxuram ki. – Lut Nəmrudun diqqətlə ona zillənmiş gözlərindən nəzərlərini yayındırmadı, düz bəbəyinin içinə baxdı.

Nəmrudun yanında olduğu bu müddət ərzində bir çox xüsusiyyətlərini öyrənə bilmişdi. Məsələn, gözünü yayındırırsaydı, Nəmrud nə düşündüyündən şübhələnmə bilirdi. Və bu şübhələr Luta baha başa gələrdi. Onsuz da hələ başına nə gələ biləcəyindən xəbərsiz idi. Ancaq içində inamı var idi ki, Nəmrudun onu öldürmək qəsdı yoxdur. Lut sövq-təbii hiss edirdi ki, o, Nəmruda lazımdır. Nəmrudun qeyri-adi səfəri isə, gizli planlarından xəbər verirdi. Lutun özünə də maraqlı idi, axı, Nəmrudun nə qəsdı-qərəzi var? Bir tərəfdən, qısa müddət ərzində tale başına qəribə oyun açdı. Lut heç bilmədən Əyala vuruldu. Əyalın paklığı, müqəddəsliyi qarşısında mütəəssir oldu. Digər tərəfdən, Nəmrudu, həqiqətən, qayadan itələyəcəkdi. Bəlkə də Nəmrudun süvariləri bu qəsdə görə Lutun öldürməyəcəkdi. Lap bədabəddə, o, bu süvarilərdən xeyli irəlində idi. Atından düşüb dağ cığırları ilə qayalara dırmaşar, süvarilərin əlindən xilas olar, lap onlarla döyüşə girirdi. Doğrudur, Lut silahsız idi, ancaq bu qayaların, keçilməz uçurumların arası onun üçün səngər, əlinə keçirəcəyi daşların hər biri silah əvəzi idi. Bir qədər cəld tərpenib daşla süvariləri bir-bir o dünyaya vasil edər, axırına çıxardı. Ancaq Nəmrud qəti bilməzdi ki, Lutun əl-qolunu bağlayan, aqlını alan başqa qüvvəydi. Onun qabağını kəsən, Lutun cəsərsiz, gücsüz hala salan daş hücrələr arasında qalmış o köməksiz, kimsəsiz, gözləri yol çəkən Əyal idi.

Nəmrud da atdan düşmüşdü, mühafizəçilər də, Lut da. Qarovulçular yaxına gəlmirdilər, xeyli aralıda dayanmışdılar. Nəmrud düz Lutun

yanında idi. Onlar atlarının yüyənini yəhərin qaşına sancmışdılar. Uzun dağ cıdırı ilə təhlükəli yollardan keçib gəlmək, daşların arasından, qayalığın içindən adlamaq atları bezdirmişdi. Acıqlı-acıqlı burun-buruna dayanmışdılar: bir-biri ilə sorğu aparırmışlar kimi. Nəmrudun atı özünə oxşayırdı, çox hikkəli idi. Burun pərələrindən çıxan buxarla Lutun kəhər atının alnından, üz-gözündən sanki itələyir, onu dibsiz uçuruma tərəf sıxışdırırdı. Aşağı qaranlıq olduğundan görünmürdü. Nəhəng qayanın dibi girdaba bənzəyirdi. İllər boyu ora gün düşmədiyindən, mərmər daşların sinəsini mamır basmışdı. Yer nəm idi. Hiss olunurdu ki, torpaq rütubətlidir, bütün ətraf yaşıllıqdır. Atlar ağızlarını ota tərəf uzatmır, finxırıb bir-birinə acıq verirdilər. Burada kiçik bir hərəkət, səhv - ölüm demək idi. Uçurumdan üzəaşağı qayaların şiş ucları səhv edənə, addımını əyri atanı bağışlamırdı. Çalağanlar yuxarıda, qayalardan hündürdə dövrə vurur, hərdən dərənə üstünə sarı şığıyır və yenə qəfildən gözdən itirdilər. Nəmrudla Lut bilmirdilər ki, burada niyə dayanıblar, nəyə tamaşa edirlər. Hərçənd ki, Lut Nəmrudun ondan şübhələndiyini ağına gətirirdi. Düşünürdü ki, ola bilsin, Nəmrud niyyətindən xəbərdardır. Çünki rənginin ağarması üz-gözündən sezilir, həyəcanı hiss olunur. Lut toxtaqlıq tapırdı ki, deyəsən, Nəmrud onun bu görkəmini qorxaqlığı kimi yozur. Nəmrudun cingilti səsi qayalarda əks-səda verdi:

- İndi burdan piyada keçidimiz başlanır.

Ensiz dağ cıdırı ip kimi elə daralırdı ki, atla getmək mümkün deyildi. Lut sözgəlişi, Nəmrudu cavabsız qoymamaq, şübhələrini dağıtmaq üçün ortaya körpü atdı:

- Yolumuz hələ çoxmu qalıb?

- Yox, elə çox deyil. Ancaq atla getmək olmaz. - Nəmrud arxayın-arxayın dilləndi.

Mühafizəçilərdən biri atların yanında qaldı, digəri Nəmruddan qabağa keçdi. Arxasınca Nəmrud, sonra Lut və yerdə qalan mühafizəçilər cıdırı düşdülər. Hər kəs atın üstündən öz su tuluğunu götürmüşdü. Qayaların arası ilə, diki aşıb nəhəng vadinin yaxınına çatdılar. Bura qorxulu sıldırım çuxuru xatırladırdı. Sal qayalıqda bitmiş tək-tük ağaclar, tikanlı kollar vadinin aşağısını görünməz edirdi. Sıldırımlı, sirli dərələr sehrli bir aləmə bənzəyirdi. Hərdən kəskin üfunət adamı vururdu. Bax, bu qəribəydi. Bu kimsəsiz dərənə dibində bu qoxu hardan idi? Dərənə üstü boyunca qarğa-quzğunlar, kərkəslər dolaşırdı. Hərdən yırtıcı quşlar onların başı bərabərliyində uçur, vaxtsız qonaqları az qala caynaqlarına keçirib dərədən atmaq istəyirdilər. Adamları görəndə quşların səsi dəyişirdi. Həyəcanlı çığırtılar, vahiməli cingiltilər çıxaran quşlar həyan axtarır, təzə ov tapmışlar kimi, sevinclərini hərisləklə dağlara, dərələrə yayırdılar.

Nəmrud quşlara qürurla baxırdı. Elə bil vəhşi quşların yiyəsi Nəmrud idi. Üzünü qəribə bir hiss çulğalamışdı. Dəmir kimi qaralan sirsifəti, mis tək göyərən boyun-boğazı, əl-qolu qəzəblə gərilib-açılırdı. Çalağanlardan biri düz başının üstündə bəxtəvər-bəxtəvər dövrə vurdu. Elə bil Nəmroda təşəkkür eləyir, onları yada saldığı üçün minnətdarlıq edirdi.

Nəmrud tələsmədən cığırdan üzüaşağı boylandı. Qoşa haça qayanın arasından keçib nisbətən yastı, sal daşın üstündə dayandı. Yenə sağ əli qılıncının dəstəyində, sol əli belindəki kəmərindeydi: ölkələr fəth etmiş, düşmən qırıb çatmış sərkərdəsayağı dayanmışdı. Nəmrud qayalıqlara, sirli-sovlu dərələrə, xəncər kimi dərənin içindən üzüyuxarı, göyə doğru millənmiş daşlara özünün yaraq-yasağı, cəbbəxanası kimi baxırdı. Bu görkəmdə dünyanın ən güclü adamı təsirini bağışlayırdı. Həqiqətən, Lut onun son dərəcə güclü, iradəli, məqsədinə doğru yorulmadan irəliləyən bir kəs olduğunu açıq-aşkar görürdü.

Lut yaxşı bilirdi ki, onu məhv etmək Nəmrudun əlində çətin deyildi. Hər hansı bir yolla Lutu məhv edər, öldürər, aradan götürərdi. Təkbətək davaya qalsaydı, Lut çevikliyi, cəldliyi sayəsində bir neçə rəqibin öhdəsindən gələrdi. O, Nəmrudu da, mühafizəçilərini də məhv edib bu qayaların arasından sivişib çıxmağa bilərdi. Ah, bircə Əyal olmasaydı. Axı, necə oldu, o, Əyalın yanında qəlbini girov qoydu?! Axı, o bunu istəmirdi. Lut heç zaman yaşamadığı hissləri yaşayırdı. Bu hisslər içində vərəvür edir, qərar qəbul etməyə tələsir, konkret fikrə gəlməkdə çətinlik çəkirdi. İndi bu dilsiz vadilərin qoynunda ölümü qəbul etmək, birdəfəlik işıqlı həyatla vidalaşmaq yaxşıydı, yoxsa arxasınca baxan, onu ümidli nəzərlərlə yola salan, məhəbbət dolu o gözlərin sahibinin yanına qayıtmaq?!

Lut gənc olsa da, müharibələrdə az-çox iştirak eləmişdi, bərkdən-boşdan çıxmışdı. Heç vaxt, heç bir döyüşdə ölümün acı nəfəsini indiki kimi duymamışdı. O vaxt Lut belə düşünürdü ki, davadan salamat çıxmaq əsgərin borcudur. Ancaq döyüşçü – fədai üçün o qədər fərqi yoxdur, həlak olacaq, yoxsa sağ qalacaq? Sağ qalmaq, yoxsa ölmək döyüşçünün qismətidir. İndi isə Lut hiss edirdi ki, həqiqətən, ölmək istəmir. Başa düşmüşdü ki, sevgi hissləri, məhəbbət duyğuları insanı həyata bağlayan ən ali bağlardır. Bundan gözəl hisslər, üstün duyğular yoxdur. Demə, Lut indiyəcən həyatın mənasını başa düşməyibmiş. Heç ömrünün dəyərini də bilməyibmiş. Nə üçün yaşadığının, nəyin naminə vuruşduğunun mahiyyətinə varmayıbmiş. Luta indi aydın olurdu ki, hər bir insanın ömrü tək-cə özünə məxsus deyil, həm də başqası üçündür. Hər kəs həm də bir başqası üçün yaşayır.

Nəmrud kəskin üfunət qoxulu dərənin dərinliklərini göstərdi:

- Burdan enin aşağı, bir-bir qayaların arasına baxın. Mən burda sizi gözləyəcəyəm.

Dərədən dəhşətli uğultu gəlirdi. Lut bu uğultunun səbəbini aydınlaşdırma bilmirdi. Bu uğultu qulaqlarındadır, başındadır, yoxsa dərənin içindən gəlir? Dərəboyu, lap aşağılardan şırıltı gəlirdi, şələlə idimi? Qayaların dərinliklərindən sızan su səsi qulaqbatırıcı uğultuya qarışmışdı. Lut və mühafizəçilər qayaların qoynundan üzəşəğı düşdülər. Onlar hər yeri ovuc içi kimi tanıyırdılar, hər daşın, qayanın sehrinə bələd idilər. Qayalardan tuta-tuta nisbətən aşağı düşəndən sonra yuxarıdan görünməyən başqa bir bənzərsiz mənərə açılırdı.

Lutun gözləri böyümüş, o, dəhşətə gəlmişdi. İlahi, burada nə qədər insan kəlləsi, sümüklər, qayaların arasından sallanıb qalmış skeletlər, təzəcə parçalanmış insan cəsədləri vardı. Bir quzğun yenicə qanı süzülən cəsədin üstünə çökmüşdü. Caynaqlarını sinəsinə söykəmiş, gözlərini oymuşdu. Quzğunun söküb-dağıtdığı cəsədin sinəsindən qan axırdı. Lut elə indicə başa düşdü ki, burda təzə edam mərasimi olub. Bu qayalardan neçə adamı yenicə dərəyə yuvarlayıblar. Lut quzğunu cəsədin üstündən qovmaq istədi. Ağzındakı qanlı ət parçasını həyasızcasına dimdiyinin arasında yuxarı qaldırıb udan quzğun Luta tərəf baxdı, gözlərindən insana nifrət yağdı. Lut əllərini qaldırıb yırtıcı cəsədin üstündən aralamaq istəsə də, quş qəti tərpnəmədi. Lut iki addım yaxınlaşdı. Quzğun qanadlarını gen açıb sinəsini cəsədin üstünə gərdi. Bir də dönüb Lutu süzdü. Quzğun Luta sanki axırıncı sözünü dedi: - Əgər yaxına gəlsən, səni caynaqlarıma alıb bu qayaların üstünə çırparam. Unutma, bu dərələrin hakimi qarğa-quzğundu, insan yox...

Quzğunun saymamazlığı qabağında Lut yazıq görkəm aldı. Qəzəblə sıxdığı yumruğunu daşa çırpdı. Deyəsən, ağrı huşunu başına gətirdi. Başa düşdü ki, soyuqqanlı olmaq gərəkdir. İndi o, artıq heç nəyə təsir edə bilməz. Burda gördükləri iradəsindən kənardır. Mühafizəçi Lutun qolundan yapışdı, aşağı çəkdi. Lut hiss elədi ki, əmri icra edən kəs onunla ehtiyatla davranır. Bu, bəlkə də Nəmrudun gizli tapşırığı idi. Onlar lap aşağı endilər. Çılpaq qayaların arasında ilişib qalmış, hələ canı üstündə onlarla adam zarıyırdı. Lut onlardan birinə yaxınlaşdı. Əlini uzadıb gözlərinin üstünə tökülmüş saçlarını kənar elədi. Qayaların arasına düşmüş, sümükləri xurd-xəşil olmuş bu şəxs hələ sağ idi. Dodaqları qapqara yanıb qaralmış, çat vermiş damarlarından qan sızırırdı.

Ölümə məhkum bədbəxt gözünü açdı:

- Su istəyirəm, su verə bilərsən? Lut belindən asılmış su tuluğunu götürüb tez onun dodaqlarının arasına söykədi.

- Ey insan övladı, axı, sən nə günahın yiyəsisən? – qeyri-iradi Lutun ağzından çıxan sözləri eşidən yarımcan adam başını tərpnətdi. Suyu

qurthaqurtla içən təşnə yaralının gözü Lutun üzünə zilləndi və donub qaldı. Lut başa düşdü ki, o, canını tapşırırdı. Lut əlini qaldırıb gözlərinə çəkdi. Bir qədər aralıdan da zarıltı səsi gəldi. Lut iniltiyə tərəf yüyürdü. Açıq su tuluğunu ağzına qoymaq istədi. Ancaq saralmış dodaqları tərپənmədi. Lut sudan bir-iki ovuc alına çəkdi. Deyəsən, sərin suyun təsirindən yaralının huşu başına gəldi. Yavaş-yavaş keyimiş bədəni tərپəndi. O, nəşə deyirdi; Lut diqqət kəsildi: “Elə onun da, mənim də, sən də yeganə günahı Nəmrudun məmləkətində yaşamağımızdır. Allahın hökmüdür, kim yolundan azırsa, qismətinə Nəmrud çıxır...”.

Lut dərhal başa düşdü ki, bu adam Nəmrudun əqidəsinə xilaf gedənlərdən biridir. Çünki Allah deyiləndə bütələr nəzərdə tutulmur. Lut bir çox mətləbləri anlamağa başladı. Gözləri yaralıda idi. Bədəninin yüz yerindən qan sızan binəva yaralının sözləri bitdi və o, daha heç nə deyə bilmədi.

Lut səksənə-səksənə qayaların arası ilə ora-bura yüyürür, edama axırncı məhkum olunanları axtarırdı. Burda hər tərəfdən zarıltı, inilti səsləri gəlirdi. Sərt daşların arasından qan süzülürdü. Lut indi anladı ki, dərədən gələn həmin uğultu dərənin vahiməsi deyilmiş. Yarımcan adamları didib-dağıdan çalağanların, quzğunların vahiməli qıyılıtısına qarışib uğultu yaradan - elə bu yaralılıarın fəryadı imiş.

Lut qayaların ortası ilə gözlərini o yan-bu yana dolandıra-dolandıra yeriir, hətta unudurdu ki, ayağının altından qaçan kiçik bir daş parçası onun özünün də uçurumların ağuşuna yuvarlanmasına səbəb olar. Ayağının ucunda insan skeletinə toxundu. Bütün fəqərə sümükləri – başı, qolu, qıçı, qabırğası yerində idi. Çürümüş paltarı torpağa hopmuşdu. Bu skeletin ətini, görünür, quzğunlar bir-iki il əvvəl yemişdilər. Skelet dağıldı. Kəllə diyirlənib üzüaşağı uçurum boyu getdi. Daşlara dəyən kəllədən qəribə səs çıxırdı. Bu səs Lutun beynində əks-səda verir, nəşə pıçıldayırdı. Lut o kəllənin söylədiklərini aydın başa düşürdü: - Get, ey insan övladı, get. Burdan salamat çıxsan, Allahna min kərə dua et. Get, insanlara bu dünyada hansı haqsızlıqlar baş verdiyini müxtəsər danış. Qoy hamı bilsin, onların başının üstündə kimin dayandığını anlasınlar və elə zənn etməsinlər ki, onlar əbədi olaraq haqsızlığa, zülmə dözməlidirlər.

Lut heydən düşdü. Ağır-ağır nəfəs aldı. Rəngi, ruhu qaçmış halda birtəhər qayaya söykənib dayandı.

Nəmrud yuxarıdan, qayanın üstündən üzüaşağı baxırdı. Lutu aydın görürdü. Lutun ölümə məhkum olunmuşların yanında hərləndiyinə, onlara su payladığına, nəşə danışdığına fikir verir, xəyala dalırdı. Qəsdən Lutu tələsdirmirdi. İstəyirdi Lut baxdığı mənzərədən tamamilə sarsılsın, mənəvi cəhətdən ölsün, taleyinin kimin əlində olduğunu təsəvvür etsin. Nəmrudun onu sağ buraxacağı, yaxud öldürəcəyi onun üçün şübhəli qalsın. Qoy bir

qədər Nəmrudun iltifatlı münasibətindən sevinir. Axı, o Lutla gələcək münasibətlərinin əsasını qoyurdu. Bu münasibətlərin necə olacağı Lutun bu dərədən hansı əhvalla çıxacağından çox asılı idi. Nəmrud planlarını həmişə hamıdan gizləyir, istəklərindən kiminsə xəbəri olmurdu. Nəmrud qətiyyənlə barışa bilmirdi ki, şəhərdə özündən savayı nüfuzlu şəxs var. Son vaxtlar İbrahimin şöhrətinin yüksəlməsi, əhalinin ona inanması və hörmət bəsləməsi Nəmrudu narahat eləyirdi. Nəmrudun asanlıqla İbrahimi aradan götürməyə gücü çatmırdı. Çünki İbrahimin tərəfdarları, silahlı mühafizəçiləri çox idi. Nəmrud gücünə, qüvvəsinə güvənib silahlı adamlarını İbrahimin üstünə göndərə bilmirdi. Ona görə ki, öz adamları arasında da narazılar vardı. Bu mübarizənin kimin xeyrinə qurtaracağı ona bəlli deyildi.

İbrahimin hərbi gücü elə Nəmrudunkuna tən olardı. Bəlkə də az fərqlə Nəmrud üstün idi. Nəmrudun gücünü, qüvvəsini birləşdirən, onun insanların üzərindəki xofuydu. Birdən hər hansı təsadüf nəticəsində Nəmrudun başına bir iş gəlsəydi, o, ordunun üstündə görünməsəydi, qoşunu onun zəhmli səsini eşitməsəydi, asanlıqla təslim olar, pərən-pərən düşər, hətta İbrahimin tərəfinə keçə bilərdi. Nəmrud bunları hərtərəfli götür-qoy edirdi. O, İbrahimi öldürməklə qüvvələrini dağıdardı. Onları cəmləyib öz tərəfinə çəkmək də müşkül məsələydi. Çünki Lutun sağ qalması hələ əleyhdarlarının qalması deməkdi. Üstəlik, Lutun özü hərbi qüdrətə malik idi. Onda sərkərdəlik qabiliyyəti vardı. O, adamları ətrafına yığa bilirdi, onları inandırırды. İbrahimin də, Lutun da Nəmruddan bir üstünlüyü də o idi ki, ətraflarına toplaşanlar ağıllarının gücünə güvənirdilər.

Qonşu ölkələrdən Nəmrudu hədələyən qüvvələr vardı. İbrahimin aradan götürülməsi ilə onun şəhərini müdafiə edən qüvvələr də yarımbarı azalmış olardı. Bu qüvvələri cəmləmək, birləşdirmək lazım idi və İbrahimi aradan elə götürmək gərək idi ki, məxfi planlarına, insanlar arasındakı nüfuzuna xələl gəlməsin.

İndi Nəmrud müxtəlif səbəblərə görə Lutun öldürmək fikrində deyildi. Lutun simasında İbrahimin bütün tayfasını ətrafında birləşdirə biləcək qüvvə görürdü. Çünki İbrahim qardaşı oğluna varisi kimi baxırdı. İbrahimin adamları İbrahime inandıqları qədər Luta da inanırdılar. O, Lutun əlindən buraxsa, özünə tabe edə bilməsə və nəhayət, Lut İbrahimin əleyhinə qalxmasa, onda Nəmrudun bütün planları alt-üst olurdu.

Bəs neyləməli? – Nəmrud bu sualı dəfələrlə özünə vermişdi. Bircə qalırdı ki, planlarını inadla və ağılla həyata keçirsin. Lutun sarsılması, mənən zəifləməsi, fiziki cəhətdən gücdən düşməsi hələlik şəhər hakiminin nəzərdə tutduqlarına uyğun idi. O, əliylə baş mühafizəçiyə işarə elədi:

- Onu yanıma gətir, - Lutun göstərdi.

Mühafizəçi heysiz halda daşa söykənmiş Lutu Nəmrudun yanına gətirirdi. Lut gərgin idi, düşüncələr burulğanında çabalayırdı:

- Mən özümü mütləq ələ almalı, güc-qüvvəmi bərpa eləməliyəm. Görünür, bu hiyləgər heyvanla döyüşlərim qabaqdadır. Təəssüf, çox təəssüf. Gərək onu bayaq imkan düşən kimi məhv edəydim. Əgər onu öldürsəydim, uzaqbaşı, məni aradan götürərdilər. Əvəzində bütün şəhər əhli Nəmruddan qurtulardı. Hərçənd mənim də xilas olmaq imkanım var idi. Mən özümü ölümə güdaza verməzdim.

Lutun hərdən gözlərini dolandıraraq qayalara sancılmış cəsədlərin arasından keçib getdikcə can verən adamlara baxması, quzğunların insanların sinəsini didib-parçalamasını, daşlardan süzülüb üşüəsağı axan qan izlərini görməsi yaddaşında əbədi cığır salırdı. Çoxdan parçalanmış, qarğa-quzğunların yeyib-qurtardığı bir cəsədin bağırsaqları kola dolaşmışdı.

Mühafizəçilər tikanlı kolun yanından keçərkən Lut sonuncu dəfə bu ürəkbulandıran mənzərəni gözlərinin yaddaşına həkk eləmişdi. Dərin dərinin üfunəti, uğultusu yavaş-yavaş aşağıda qalırdı. Daha can verənlərin sədası eşidilmirdi. Elə bil heç belə şeylər olmamışdı, yaxud, Lut o hadisəni yuxusunda görmüşdü. Lut tədricən özünə qayıdırdı.

Mühafizəçidən su içməsinə imkan verməsini istədi. Mühafizəçi onun qollarını buraxdı. Lut ayaqlarını yerə möhkəm dirəyib düz dayanmağa çalışdı. Nəmrud hələ yuxarıdaydı, yanına çatmağa xeyli məsafə var idi. Belindən asılmış su tuluğunu açdı. Bayaq yaralıların üzünə səpib, zarıyanlara verdiyi sudan tuluğun dibində azca qalmışdı. Əlləri əsə-əsə dəri tuluğun tıxacını qopartdı. Suyu başına çəkdi. Bir neçə qurtum içdi. Qalanını üz-gözünə tökdü, sinəsinə axıtdı. Sərin su canını dirçəltdi, bütün bədəninə silkələdi, gücünü, enerjisini qaytardı. Lut özünə gəldi.

Mühafizəçi yenə qolundan yapışıb Nəmrudda tərəf çəkmək istədi. Əlinin işarəsi ilə qandırdı ki, ehtiyac yoxdur, özüm gedirəm. Nəmrudda çatanacan o, fikirlərinin dumanını qovmalı, qəti qərara gəlməli idi. Nəmrudla nədən danışsın? Hardan başlasın, harda qurtarsın? Gördüyü dəhşətli sarsıntılar hələ keçib sovuşmasa da, daxilində bir qəzəb baş qaldırırdı. Ağına batırdı ki, qəzəbini bürüzə versə də, hətta üzünə tüpürüb bütün yaramazlıqlarını desə də, Nəmrud ölümünə sərəncam verməyəcək. Əslində, Nəmrudun bütün istəkləri Luta tamamilə məlum idi. Lut düşündü ki, bəlkə, gördüyü mənzərədən sarsılmasını, düşüncələrinin dumanlı olduğunu bəhanə gətirib Nəmrudun sorğularına cavab verməsin?! Çünki planlarından xəbərdar olduğunu Nəmrud başa düşsəydi, vəziyyət başqa cür ola bilərdi. Onda Nəmrud acığa düşüb Lutu yanında saxlayar, onu saraydan buraxmazdı. Bütün bunlar Lutun da planlarını, imkanlarını alt-üst edərdi. Hər halda, Lut qəti qərara gəlmişdi ki, o, Əyalı Nəmrudun sarayından mütləq xilas

etməlidir. O, Əyalı düşündükcə, Əyalın ümidli, intizarlı baxışlarını gözlərinin qabağına gətirdikcə dirçəlir, əlini hansı qayaya söykəyirdisə, özündə əzəmət hiss edirdi. Həyat indi ona daha şirin gəlməyə başlayırdı.

İndi günəş daha işıqlı, nurlu görünür, təbiətin gözəlliyini qat-qat artırırdı. Hələ ağaclar, kollar, mehdən tərpenən yarpaqlar – bütün bunlar Luta həyatın gözəllik nəğməsini oxuyurdu. Lut özündə elə güc-qüvvə duyurdu ki, bu gücün, qüvvənin qabağında Nəmrud da, mühafizəçiləri də, lap daş saraylar, ölüm düşərgələri də tamam gücsüz idi.

Ancaq hələ ki, qayaların arası ilə elə asta-asta, ehtiyatla yeriyirdi ki, yuxarıda onu gözləyən amansız döyüşə hazır olsun. Onun bütöv həyatı bu döyüşdən asılıydı. Bu vuruşdan necə çıxacaq, bu çarpışmadan nə təhər xilas olacaqdı? Ürəyinə dammışdı, o, bu davadan salamat çıxacaq. Bu qarşıdurmanın nə ilə qurtaracağı Luta məlum idi. O, Nəmrudun öz silahını ona tərəf çevirməli idi. Nəmrud bütün güc və qüdrətini özünün hiyləgərliyinə tabe etdirmişdi. İndi görünür, Lut Nəmrudun hiyləgərliyini ağıl ilə tərəziyə qoymalı idi. Ağıl tərəf qalib gəlməliydi. Lutun yadına əmisi İbrahim düşdü. Görəsən, bu məqamda o, Nəmroda nə cavab verər, necə davranardı? Hələ uşaq ikən onu əmisinin əlindən almaq istəyən Nəmroda qarşı İbrahimin təmkinli davranışı, qardaşı oğlunu ustalıqla Nəmruddan qoparması xəyalında canlanırdı. Əgər yeniyetməlik çağlarında Nəmrud Lutu İbrahimin əlindən alsaydı, onu özü kimi qəddar yetişdirəcəkdə. Lutun qəlbi mərhəmət hissindən məhrum olacaqdı. Çox güman, Nəmrudun sağ əlinə çevriləcəkdə. Onun ürəyində sevgiyə, məhəbbətə yer qalmayacaqdı. Xəyalında iki Lutu qarşı-qarşıya qoydu: biri qəddar, Nəmrudun sağ əli, camaatın lənətli baxışları altında, zəngin həyat içində yaşayan Lut, digəri qəlbi sevgi dolu, verdiyi sözün arxasında möhkəm dayanan, bircə an elini-obasını, tayfasını unutmayan Lut. Biri Nəmrudun nökrəri, dostu, digəri əbədi düşməni.

İndi Lut özüylə aramsız və amansız müharibəyə başlamışdı.

Yox, o, tərəddüd edə bilməzdi, buna haqqı yox idi. Daş hücrənin içindəki qayğılı Əyalın kədərli pıçıltılarını xatırladı: “Demirəm sən mənə bu qurd yuvasından xilas et, bəlkə bu, mənim qara taleyimdir, bəlkə mən bu daş hücrənin arasında ömrümü başa vurmaliyəm? Ancaq sən özün indiyəcən yaşadığın insan həyatından, mənəvi dəyərlərindən imtina edə bilməzsən. Bu dəyər sənə kim olduğunu təsdiq edir. Sən mənəviyyata arxa çevirəndən sonra insan olmayacaqsan, yırtıcıya çevriləcəksən. Qızıl camda qırmızı şərab yox, insan qanı içəcəksən. Sənə hələ sevgi dolu sözlər pıçıldayan dodaqlarının arxasında gizlənən dişlərin yırtıcı dişləri olacaq. Sən insanların nifrətini qazanacaqsan, halbuki, onların məhəbbətinə layiqsən. Sən bu məhəbbətdən kənar dura bilməzsən. Sənə ürəyin – yadından çıxartma, mənim ovcumun içindədir. Mən həmin ürəyi

köksümə sığırım, elə saxlayıram ki, Nəmrud deyil, bütün qoşunu tökülüb gəlsə, vermərəm. Bunu parçalamağa, didib-dağıtmağa gücüm çatar, amma Nəmroda vermərəm. Sən tək cə mənim nicatım yox, İbrahimin nicatısan. Sən bütöv tayfanın xilaskarısan...

Lut tərəddüd burulğanının dalğaları qoynunda vurnuxdu, gördü gücsüzləşir, külək yedəyində sağa-sola dartır, bayaq önündə gücsüz dayanan qayalar indi üstünə yeriir. İndi bayaqkı gözəl vadi ona daha qorxunc görünür. Ətrafındakı silahlı adamlar da vahiməliydi. Başının üstündə qılınc qalxıb-enirdi. Qayanın hamar yerində ayaq saxladı. Nə qədər özünü topladı ki, şax dayansın, gücünü yığsın, bacarmadı. Deyəsən, dizləri əsdi. Elə qayanın üstündən üzüaşağı vadiyə yıxılacaqdı, sehrli əl qolundan yapışdı, imdadına yetdi:

- Dayan, oğlan, nə edirsən, demədim, sən ölümə haqqın yoxdur. - Əyalın nəfəsi kürəyini isitdi. – Sənin bayaqkı gücün necə oldu, hara yoxa çıxdı? Özünə gəl!

Lut elə zənn etdi ki, həqiqətən qolundan yapışan var. Zorla dayanıb ətrafa göz gəzdirdi.. Həmin məhrəm səs yenə qulağını çaldı:

- Bilirsən, sən gücünü bölən nədir? Sənin ikiləşməyin. Sən tən ortadan iki yerə bölündün, iki Luta çevrildin. Mən bircə Lut gözləyirəm. Mənim intizarla gözlədiyim Lutun ölümə haqqı yoxdur. Sən bilmirsən, İbrahim sən gedəndən bəri bircə gecə də yatmayıb. Sən onun ümidisən, ata Azərin nəslinin davamçısısan. İbrahimin övladı yoxdur. O, səni oğlu kimi böyüdü. Onun bütün gələcək ümidləri sənə bağlıdır.

Lutun hirsindən dodaqları səyrirdi. Hiddətlə köynəyinin yaxasını çəkib araladı. Qayanın üstündə məğrur-məğrur dayandı. Vadi boyu əsən külək sinəsinə doldu. Nəfəsi genişləndi, köksü körük kimi qalxıb-endi. İndi Lut tək özü idi. Ətrafda isə heç nə gözə dəymədi. Əyal köksünün altına sığındı, döyünən ürəyinə çevrildi. Lutun gücü və qüvvəti yenə vücuduna qayıtdı; daha heç nədən qorxmadı.

Aşağıdan yanına tələsən mühafizəçilər də, yuxarıda dayanan qəddar Nəmrud da adi adamlardan fərqlənmədi. Onlar qayaların arasında görünən, fısıltıyla qaçıb daşların oyuqlarında itən kələzlər kimi dəydi gözüne. Hərdən qıyıltı ilə başının üstündən keçib gedən və yenidən ucalıqlara qalxan qarğa-quzğun da heç bir vahimə yaratmadı. Həyat əvvəlki tək gözəl idi. Yaşamaq istəyi Luta güc gəlmişdi. Elə ömür sürmək lazım idi ki, Əyal incik düşməsin, onun həyat tərzindən razı qalsın, insanlar onu sevsin. İbrahimin qardaşı oğlu kimi tanınsın, əslinin-nəslinin ümid çırağına dönsün.

Lut belə həyatın təşnəsindəydi. Başa düşdü ki, arzuladığı həyatı ona qıymırlar, əlindən qoparırlar. Onun halal ömür payına haram qatırlar ki, əbədi mükafatı doğmalarının, əzizlərinin nifrəti olsun. Lut elə bildi, indicə

zirehli paltarda, nizəli, qılınclı-qalxanlı, at belində Nəmrudun muzdlu qoşununun qabağında dayanıb. Sinəsindən daş parçası asılıb, üzü nifrətlə, qəzəblə İbrahimə, doğmalarına tərəf yönəlib. İndi qılınclı qınından çıxacaq, nizəni sağ əlində tutub başı üstünə qaldıracaq. Sonra kəhər atını düz İbrahimin üstünə sürəcək. İbrahimin tərəfdaşları qabağını almaq istəyəcək. Ancaq o, atın belində ildırım kimi adamları yaracaq, sonuncu bir neçə addımlıq məsafədən nizəni düz İbrahimin köksünə tuşlayacaq. Nizə Lutun əlindən oxdan çıxmış yay kimi səmanı yara-yara düz ürəyinin başına sancılacaq və İbrahimi atdan yerə sərəcək. Ani bir fasilə yaranacaq ki, həmin o az vaxtda - İbrahimin yığıldığı məqamda gözləri qardaşı oğlunun gözlərini axtaracaq. Görəsən, onların gözləri bir-birinə tuşlanacaq mı? Lut İbrahimin iti baxışları altında özünü itirməyəcək ki?

Onda Lut döyüşçü olmaq istəyirdi, daxili aləmində heç bir çarpışma olmayan döyüşçü. Bu qayalıqların arasından Nəmrudun gözlədiyinin əksinə, o, tam sınımamış, sarsılmamış qayıdırdı. Mətinləşmiş halda, haqqı nahaqdan ayıran, Nəmrudun iç üzünə bələd insan kimi qayıdırdı. O, artıq anlayırdı ki, Nəmrud nəinki qonşu şəhərlərin əhalisi ilə müharibəyə hazırlaşır, həm də öz şəhərinin içində müxalif ola biləcək, qarşısına çıxacaq adamların hamısını zəiflətmək, məhv etmək, bircə gecənin içində qırıb - çatmaq niyyəti güdür. Sadəcə, bunu indiyə qədər ona görə etməyib ki, İbrahimin tərəfdaşları ilə qarşı-qarşıya gəlmək istəməyib. Bu qüvvələrdən çəkinib. İndi Lut İbrahimin əlindən almaq, İbrahimi gücündən məhrum etmək, bütün qüvvələrini bilən, zəif yerlərini yaxşı tanıyan Lut öz tərəfinə çəkmək və bununla İbrahimi sarsıdaraq hücum keçmək və qələbə qazanmaq... Nəmrudun məqsədi bu idi.

Lut onu da başa düşürdü ki, Nəmrud bütün qüvvələrini parçalamaqla İbrahimi zəif salmaq, onu insanların qınağına çevirmək, şəhər əhalisinin gülüş hədəfi etmək məqsədi daşıyır. Belə olan halda, camaat nəinki İbrahimin özünə güləcək, Allahına da istehza edəcəkdi. Beləliklə, şəhər əhli içində Nəmrudun bütələrinə yox, İbrahimin Allahına sitayiş edənlər Allahlarından üz döndərəcək, yenidən bütələrə təzim edəcəkdilər.

Nəmrudun bütələri yenə yerə-göyə sığmayacaq, töycü büdcəyə sel kimi axacaqdı. Nəmrud özünəbənzər heykəlləri İbrahimin adamlarının evlərinə göndərəcək və hər kəsi məcbur edəcəkdi ki, səhər evdən çıxanda, axşam evə qayıdanda, Nəmrudun Allahlarına baş əysinlər.

Nəmrud Lut əzilmiş, sarsılmış, rəngi avazılmış halda gözləyirdi. Ancaq Lut cəsarətlə yeriyir, özünü tox tutur, gözlərini belə qırpmırdı. Onu hansısa mühafizəçi sürüyüb gətirmirdi. Çünki Lutun köməyə ehtiyacı yox idi, ağılı-huşu üstündəydi.

Nəmrud daxilən kükrədi. Ağına gəldi ki, bundan ona arxa olmayacaq. Onu elə buradaca qayaların üstündən atsın. Onsuz da İbrahim Lutla nəfəs alır, Lutun ölümü ona arxadan zərbə olar. Tez də fikrindən daşındı. O, inana bilmirdi ki, Lut əvvəlki əzmini, inadını qoruyub saxlasın. Həm də Nəmrudun zənninə görə, Lut gördüyü mənzərənin dəhşətini hələ sonra yaşayacaqdı. Nəmrudun gücünün tükənməzliyinə inanacaq və yəqin o zaman İbrahimdən üz döndərəcəkdə.

Nəmrud diqqətlə Lutun sifətinə baxdı. Gözlərinin dərinliyində sönməz, gur işıq yanırı. Elə parlaq idi ki, sivri ucu oxa dönüb az qala Nəmrudun gözlərinə batacaqdı. Lut isə, Nəmrudu bir qarışqa timsalında görürdü. Heç inadkar görkəmi də onu çaşdırmırdı. Nəmroda elə gəldi, bu cansız, ruhsuz bir adamdır. Çünki bu qədər dəhşətdən sarsılmayıbsa, deməli, ağına, fərasətinə şübhə var, yerində deyil.

Nəmrud Lutu başdan-ayağa diqqətlə süzdü. Heyrətdən güldü, içindəki qəzəb gülüş şəklində özünü biruzə verdi. İndi onun çəkdiyi qəhqəhələr bütün Cəsədlər dərəsi boyu əks-səda verirdi.

Cəsədlər dərəsinin qayaları, bu qayalarda zarıyan insanlar, səmada dolaşan qarğa-quzğun, canlı, cansız nə vardısıa, hamısı heyrətdən gülürdü. Təkcə Lutdan başqa.

Lut dağlarda, daşlarda, qayalarda əks-səda tapan gülüşlərin Nəmrudun gücü, qələbəsi olduğunu düşünmürdü. Amma ağına batırdı ki, Nəmrud istəsəydi, elə burdaca Lutun başını bədənindən ayırardı. Hə, hə, o, Lutu öldürməyəcək, salamat buraxacaq. Lut düşüncələr aləmində atına tərəf getdi. Nəmrud arxasınca addımlayırdı. Lut heç geriyə baxmırdı. Nəmrud onunla dabanbasma gedirdi. Nəmrudun mühafizəçisi atını qabağına çəkdi. Artıq ömrünün orta çağlarını ötürməkdə olan Nəmrud yaşına uyuşmayan cəldlik və əsəbiliklə atın belinə qalxdı və kəhəri gəldiyi cığırla yox, tamam başqa yolla dəhmərlədi. Yolda heç kəs dinmir, susurdu.

İndi yollar o qədər də qara-qorxulu deyildi. Atların bürüməməsindən, dağ cığırlarında rahat getməsindən Lut başa düşdü ki, heyvanlar dağ yollarına öyrəşiblər. Axşama yaxın artıq sarayda idilər. Nəmrud Lutla iltifatlı davranırdı. Sanki Cəsədlər dərəsində olmamışdılar, bir-birini sınağa çəkən, bir-birinə güclərini göstərən adamlar deyildilər. Nəmrud Lutun yaxın dostu kimi əlini yüngülcə çiyinə qoydu.

- Sən bu gündən azadsan. Mən səni Həranın qüdrətli fədaisi, döyüşçüsü kimi görürəm. İstədiyən vaxt ordumda yerini tutmağa ixtiyarın var.

- Yox, hökmdar, mən onsuz da yerimdəyəm. Şəhərimizə qarşı hər hansı bir qovğada, döyüşdə mənim gücümə arxalana bilərsən. Hər halda, İbrahim tayfası sənin köməyinə həmişə çatıb. Biz heç vaxt gücümüzü

sənin gücündən ayırmamışıq. Əgər razılıq versən, mən indi çıxıb gedərəm.

Lut qəlbindən keçirdi ki, Nəmrüddən Əyalı istəsin, tez də fikrindən daşındı. Çünki Əyalın adını dilinə gətirməklə o, sirrini faş etmiş olardı. Nəmrud hər cür xırda səhvədən istifadə etməyi bacaran adam idi. Belə vəziyyətdə o, Əyalı təhlükədə qoya bilirdi. Lutu ovcunda saxlamaq üçün Əyalı girov götürər və Lutu birbaşa ram edərdi. İndilikdə Lut buna lüzum görmədi. Ancaq o, çox istəyirdi ki, heç olmasa, bircə gecə Əyalın yanında qalaydı. Şam işığında olsa belə, bir-birinin gözlərinə baxaydılar, ürəklərinin dərinliklərində yatan duyğularını təzədən oyadaydılar. Lut min ilin həsrətlisi kimi yanıb-yaxılırdı. Başa düşürdü ki, Nəmrud əməllərində sadıqqədəm adam deyil. İndi yaranmış isti zəmindən istifadə edib əlindən qurtarmaq olar. Sabaha qalarsa, fikrini dəyişər. Odur ki:

-Mən indi getmək istəyirəm.- dedi.

Nəmrud kəhər atı göstərdi.

- Bu atı sənə bağışladım, götür get. Nə vaxt çətinə düşsən, mənə güvənə, arxalana bilərsən.

Lut atın yüyənindən yapışıb asta-asta sarayın həyətidən uzaqlaşdı.

Lut gözünü açdı. Mağaranın daş divarları yerində idi. Daha başı ağrıyırdı. Zəlzələ olmamış, yer tərpənməmişdi. Ancaq Luta elə gəldi ki, o, deyəsən, silkələnən dağların arasından çıxmışdı. Nə qədər vaxt keçdiyini ayırd edə bilmirdi. Mağaranın kənarında bir-birinə çırpılan ağacların budaqları qayğısız qaçısan qızların səsini, şaqraq gülüşlərini eşidirdi. Bu səs getdikcə beyninin dumanını dağıdırdı. İndi o, başa düşürdü ki, kimsəsiz bir dərədə qızları ilə tənha qalıb. Və indi buradan çıxmağın yollarını tapmalı idi. O, yenidən insanların yanınamı qayıtsın? Axı, İbrahimdən ayrıldıktan sonra Səduma pənah gətirmişdi. Bu şəhərin əhalisinə qaynayıb-qarıxmışdı. Bir-birilə ədavət aparan, hər tində bir-birini öldürməyə hazır olan adamları barışdırmış, əmin-amanlıq yaratmışdı. Hər kəs dara düşəndə, çətinliklə üzləşəndə yanına gəlirdi. Şəhərin hakimi idi. Qonşu şəhərlərin talançı, işğalçı qoşunlarından şəhərini rəşadətlə müdafiə etmişdi. Şəhərə su çəkdirmiş, müdafiə məqsədilə qala tikdirmişdi. Heç kimə zülm etməmiş, kimsəni şərəlməmişdi. Həmişə imkan vermişdi ki, insanlar öz səhvlərini başa düşüb özləri haqq yoluna qayıtsınlar. Ancaq burası da var idi ki, Sədumun sakinləri Lutun insafli münasibətlərindən, adamlarla həlim davranışından sui-istifadə etməyə başlamışdılar. Get-gedə şəhərin mənəvi mühiti pozulmuşdu.

Lut Sədumda evlənmişdi. Həyat yoldaşı Vailə Sədumun ən varlı sakinlərindən birinin qızı idi...

Lut hiss elədi ki, xəyal yenidən başqa səmtə çəkir. Düşüncələri onu öz aləminə aparır, saysız-hesabsız suallarla üz-üzə qoyurdu. İndi mağaranın sakini olub qalmaqmı gərək idi, yoxsa qızlarının əlindən tutub vadiaşağı gedərək qarşısına çıxan bir kəndə, ya şəhərə sığınıb orada yaşamaq?

Lut hansını istəyirdi? Əslinə qalsa, o, bunlardan bezmişdi. Yəni insanlara inamı qalmamışdı. Luta elə gəlirdi ki, indi dünyanın bütün şəhər və kəndləri Sədumun əhalisi kimi əxlaqsızlıq bataqlığında boğulur. O, artıq belə münasibətlərdən sıxılırdı, çarə arayıb-axtarırdı. O da, qızları da Sədumun əxlaqsızlığa yuvarlanan mühitinin içindən keçib gəlmişdilər. Şəhərdə bircə nəfər onu başa düşəcək, həmrəy olacaq adam var idisə, yaxud elə qızlarının nişanlıları Lutu işıqlı yol göstərən bir adam kimi tanıyırdılarsa, arxasınca gəlməli idilər. Amma heç kimdən səs-soraq yox idi. Hətta arvadı - əslən Sədumlu Vailə də onun nəsihətinə axıracan əməl etməməyinin qurbanı olmuşdu. İndi Lut bütün bunları anladığı halda nə üçün yenidən insanların yanına qayıtmalı, onlara pənah aparmalı idi? Lutun özü ilə Səduma təşrif gətirmiş qohum-əqrəbası da sonradan pozulmuş mühitdə boğulub məhv olmuşdular. Onlar Lutla qohumluğu onsuz da yaddan çıxarmışdılar. Bir də ki, indi nə üçün bu barədə düşünməliydi. Artıq onlar yox idilər. Lut istədi ki, qızlarının əlindən tutub vadi boyu getsin, soraqlasın, bəlkə Vəfilin yolu-yolağasını tapa bildi. Bəlkə, İbrahim nəslindən burda kimsə qalıb, bəlkə İbrahim onu yenidən qəbul edər? Ancaq Lut özündə artıq bu gücü görmürdü. Bir də ki, heç qızları da bu vadidən çıxmaq fikrində deyildilər.

Bu vaxt mağaranın qapısına kölgə düşdü. Şənlənən, oynayan, yarışan qızlar içəri girdilər. Şəlalənin altında yuyunub çıxmış gözəllərin saçları qarışmışdı, əyin-başlarını tam geyinməmişdilər. Demək olar, yarımçıqlıq idilər. Onlar əllərində təzə dərilmiş üzüm salxımları götürüb gətirmişdilər. Üzüm gilələrini bir-birinə atır, əylənirdilər. Bəzən atdıqları gilələr Lutun da baş-gözünə dəyirdi.

- Ay uşaqlar, bir az sakit, mən nə hayda, siz nə hayda? Gəlin məsləhətləşək, götür-qoy edək, biz burdan necə çıxıb bilərik, hara üz tutaq, xilasımız varmı?

- Nə xilas, ata? Biz ki, xilas olmuşuq, - Aliyə dedi.

- Sən yenidən bizi o cəhənnəmə qaytarmaq istəyirsən? – Saliyə tab gətirməyib əlavə elədi: - Biz daha heç yerə gedəsi deyilik. Nə olar, ata, daha bu qayaların, daşların arasında yaşayaq. Burda hər şey var – yeməyimiz də, içməyimiz də, rahatlığımız da.

Lut qızlarına diqqətlə qulaq asdı. Onların fikirlərində qəti olduqlarını anladı.

- Onda bəlkə özüm tək gedim? Görüm, yaxınlıqda bəni-insan məkanı – şəhər, kənd varmı? Kiçik bazarlıq edim, qab-qacaq alım. Bir də, sizə pal-paltar tapım, - deyə o, yarımçılpaq qızlarının görkəminə işarə vurdu.

- Burda pal-paltara nə ehtiyac var? Bizdən başqa kim var buralarda ki?

Lut yetkin qızlarının açıq-saçıq danışdıqlarına təəccüblənmədi. Çünki Sədumun əhalisi çoxdan sırtıqlaşmış, əxlaqına ləkə düşmüş, utanıb-çəkinməyi yadırgamışdı. Onun qızları da bu şəhərdə ərsəyə çatmışdılar. Lut anladı ki, Sədum dağılsa da, məhvə məhkum olsa da, qızlarının yaddaşında şəhərin əxlaqi-mənəvi mühiti daş mağaranın içində də onları təqib edir.

Hər halda, Lut başa düşürdü ki, lap bu mağarada həmişəlik köç salsalar da, o, yüngül xırda-para şeylər almaq üçün mütləq bir yaşayış məkanına üz tutmalıdır. İndi vaxt keçmişdi. Lap bu gün olmasa da, sabah o, çıxıb gedər, lazım olan qab-qacağı alar, həm də yaxın ərazinin əhalisinin kimliyi ilə maraqlanardı. Bəlkə elə gözləri qorxmuş qızlarını da yola gətirərdi. Əgər münasib yer tapa bilsəydi, övladlarını götürüb ora yollanardı. Hər halda, şəhər olsun, ya kənd – insanların arasında yaşamaq lazımdır. İnsan yalnız insanla dil tapır, həmrəy olur, nəsil artırır. Üzünü qızına tutub dedi:

- Aliyə, siz hazırlıq görün; otlardan, çubuqlardan səbət düzəldin. Bir qədər üzüm yığarsız, bir az da ağac koğuşundan – pətəkdən bal toplayarsız. Mən apararam şəhərə. Onları vacib ərzağa dəyişər, yolu-yolağanı öyrənərəm. Əgər istəsəniz, insan məskən salan yerə gedərik. İstəməsəniz, burda qalarıq.

Lutun sözləri qızın ağına batdı.

- Aha, belə pis olmaz. Aliyə, dur biz səbət hazırlayaq. Ata onları bazara aparır.

- Lap yaxşı, ata gələncən biz şələlədə çimər, qayaların üstündə özümüzü günə verər, istirahət edib dincələrik. Ata, hər halda, sabah axşama qədər qayıdar.

- Lap gecəyəcən qayıtmasa da, bizə qorxu-hürkü yoxdur. Biz ikimiz elə burda qala bilərik. Sən mənə güvən, mən sənə. Sənin o fağır, key nişanlından mən daha qoçağam, – deyə Aliyə Saliyəni cıratmağa çalışdı.

- Ey, sən hesab etmə, mən gücsüzəm, acizəm. Guya sənin nişanlı axmağın biri deyildi?! Qoçaq idisə, onda nə üçün arxanca gəlmədi, gedib gizləndi?

Lut qızlarının yersiz mübahisəsinə dözmədi.

- Qalxın ayağa, haydı, səbətləri hazırlayın. Mən səhər tezdən yola düşürəm.

Lutun axtardığı yaddaşında ilişib qalmış xatirələri idi. Bu xatirələr bəzən şirin, dadlı, bəzən də acı, iztirablıydı; hərdən onu qanadlarına alıb uşaqlığına, qayğısız günlərinə aparırdı. Ata-anasız böyüsə də, əmisinin kölgəsi altında başını səhranın yandırıcı günəşi yandırmamışdı. Yeniyyətəliyi at belində keçmişdi. Gözünü açıb görmüşdü ki, insanlar xasiyyətə müxtəlifdir, biri ustalılıqla digərinə hiylə, kələk qurur. Məqsədlər təxminən eyni idi: çoxlu var-dövlət toplamaq, adamların üzərində hökmranlıq eləmək! Əgər hər bə-zorban vardsa, səni tanıyan adamlar ikiqat baş əyirdisə, qorxa-qorxa salam verirdisə və yaxud səni görəndə qaçıb gizləndisə, demək, sən varsan, sayılırsan, seçilirsən. Yox, əgər bunların heç birinə nail olmamırsansa, lap dünyanın ən qiymətli sözlərilə, dilinin ucundakı şirin kəlmələrlə bazar meydanında saatlarla durub nitqinə güc versən də, kimsənin diqqətini cəlb etməyəcəksən. Sən insan kimi yoxsan...

Ancaq Lutun əmisi İbrahim başqa gözəl cəhətin yiyəsiydi. O, özünə münasibətdə səbirli, iltifatlı idi, nöqərlərinə, qullarına belə, mehribanlıq və mülayimlik göstərirdi. İbrahimi sadə nöqər-naib çox sevirdi. Ətrafına toplanan adamlar ona inanır, hər kəlməsini qanun hesab edir, şəxsiyyətinə rəğbət bəsləyirdilər. Lut görürdü ki, bu korazehin kütlə Nəmrudu sevmir, ona qorxudan təzim edirdi. Hətta döyüşqabağı Nəmrud kiminsə gözünün odunu almaq üçün əsgərləri düzüb cərgələr arasında var-gəl edərkən qəflətən birini çəkib sıradan kənara çıxarır və qılıncı ilə boynunu bir cə anda vurur, bununla digər əsgərlərdə də qorxu, xof yaradırdı.

Lut başçılıq elədiyi döyüşçülərə qarşı İbrahimin heç vaxt qəzəbli olduğunu görməmişdi. İbrahim hamını inandırır, heç kəsə heç nə vəd etmirdi. Onun vəd etdiyi yalnız azadlıq hissi, yadellilərin tapdığı altına düşməmək, başqalarına qul, kölə olmamaq tövsiyəsi idi.

Lut Nəmrudun sarayına çağırıldıqdan sonra baş verən döyüş səhnəsini xatırladı. Həran hər bəçilərinə bir nəfər kimi cəmləşmək əmri verilmişdi. Ordu Nəmrudada müharibə elan etmiş yadelli işğalçılara qarşı vuruşmalı idi. Mücadilədə İbrahimin tərəfdaşlarının iştirakı sual altındaydı. Onlar məşvərət zamanı Nəmrudada kömək etməməyi məsləhət görsələr də, İbrahim razılaşmadı. Çünki Nəmrudada qarşı döyüşənlər, onu məğlub etdikləri təqdirdə, asanlıqla İbrahimin qoşununu da sıradan çıxaracaqdılar. Müharibədə İbrahimin rəqibi Nəmrud təslim olsaydı, son

nəticədə doğma Həran dağıdılacaq, İbrahimin əhli-əyalı da əsir götürüləcək, xanımını viran qoyulacaqdı.

İbrahimin qətiyyətli mövqeyi və strateji biliyi qarşısında yanına toplaşmış tayfa başçıları susdular, istər-istəməz razılaşdılar. Beləliklə, müharibə başlandı və Lut İbrahimin təşkil elədiyi hərbi birləşmənin başında durdu, döyüşə atıldı. İbrahim Nəmrudla danışıqlar zamanı mövqeyini açıqladı: dəstəsi dağ yolları ilə dolanaraq düşmənin arxasına keçəcək. Düşmən Həranın üstünə yeriyəndən sonra Nəmrudun qüvvələri geri çəkiləcək, zahirən məğlub olmaq təhlükəsi qarşısında qalacaq.

Nəmrud əvvəlcə bu planla razılaşmadı:

- Sən kömək əlini uzatmasan da, mən düşmənimə qalib gəlməyi bacararam. Sən bu bəsit taktikanla niyyətini gizlədə bilməzsən, İbrahim.

- Səhv edirsən, Nəmrud. Şəhərin hakimi sənsən. Düşmən müharibəni sənə qarşı aparır. Doğrudur, mən kənar dura bilərəm, çünki bizim ölkə qanunlarına görə, tayfa başçıları sərbəstliklərini qoruyub saxlamaqda müstəqildirlər. Sən unudursan bəlkə, amma mən unutmuram ki, bu torpaq hamımızdır. Onlar səni məğlub etdikdən sonra məni ram eləməyə çalışacaqlar. Bu vəziyyətdə isə, biz bütöv ərazimizi itirəcəyik. Ona görə məqsədimdən əmin ola bilərsən.

- Məsələn, nəyə əmin ola bilərəm? – Nəmrud kəmhövsəlilik edib İbrahimin sözünü ağzında qoydu. Amma İbrahim geri çəkilmədi.

– Ona əmin ola bilərsən ki, mən vətənim uğrunda döyüşməyə borcluyam. Bu davada bütün tayfamı itirsəm də, yenə peşman olan deyiləm.

- Onda son sözün nədir? – Nəmrud yenə İbrahimi sınağa çəkdi.

- Düşmən, təbii ki, hücum taktikası seçəcək, bütün qüvvəsini sənin üstünə yeridəcək. Güman ki, qabağa getdikcə şirnikləşəcək, müvəqqəti üstünlük qazanacaq, sənin qüvvələrini sıxışdıracaq. Hələddici məqamda arxadan Lutun başçılıq elədiyi süvari qoşun onların üzərinə şığıyacaq, dəstənin sıyrılmış qılıncından heç kəs başını salamat qurtarmayacaq.

Nəmrud İbrahimin ağılına və dərrakəsinə həsəd apardı: “O, niyə bu cür düşünə bilmirdi? Elə bu təklifləri o, İbrahimin özünə məsləhət görürdü. Şübhəsiz, İbrahim ağıllı məsləhət-məşvəretilə razılaşardı. Tayfa başçıları da Nəmrudun şəxsində ağıllı hakimlərini görər, iftixar hissi keçirərdilər.

Mən sonsuz sərvətimlə, əmlakımla, varidatımla bundan da artıq qoşun toplaya bilərəm. Lap müharibədən sonra düşmən torpağına hücumla keçər, ərazisini talan edər, var-yoxunu mənimsəyərəm. Bəs, onda bu tayfa başçıları İbrahimi sevdikləri kimi, inandıqları kimi görəsən, mənə də inanacaqlarmı? İnsan qəlbinin dərinliyində gizlənmiş inamı necə qazanmaq olar? Təkcə aqlın gücüyülməmi? Yox, mənim sərvətim varsa, imkanım varsa, deməli, gücüm var. Gücüm varsa, boş ağıl mənə heç lazım

da deyil. Çünki insan zora tabedir. Yalnız sarsılmaz güc hər müşkül məsələni yoluna qoyur”.

Nəmrud daxili çarpışmalarından yaxasını qurtarmaq istədi. Başını qaldırıb İbrahimə baxdı. Tayfa başçıları arasında dərin sükut hakim idi.

Yerindən qalxdı:

- Bizim bircə məqsədimiz var. – Şəhərimizi qorumaq, düşməni yaxın buraxmamaq. Hətta müharibə mənim təqsirim üzündən baş versə belə, kiminsə laqeyd qalmağa, yaxasını kənara çəkməyə haqqı yoxdur.

Məşvərət gecədən xeyli keçmiş bitdi. Nəmrudun daş sarayındakı müşavirə salonunun küncələrinə qoyulmuş iri şamdanların işığı adamların üz-gözünə yayılır, kölgələrini böyüdür-kiçildir, ətrafa özünəməxsus görkəm verirdi. Kölgələr bir-birinə doğru əyilir, yaxınlaşır, aralanır, yenidən toparlanırdı. Nəmrud hər dəfə ayağa qalxarkən başının arxasındakı şamın işığı boynunun, bədəninin bir tərəfində qalır, nəhəng kölgəsi bütün salon boyu uzanırdı. Onun yöndəmsiz vücudu qorxulu kabus kimi adamların üstünü örtürdü.

Nəmrudun sərt, amiranə səsi bütün daş salonu titrətdi:

- Müharibəyə hazırıq!

Salonda nəinki bütün insanların, eyni zamanda bütün kölgələrin səsi toqquşub ahəng yaratdı:

- Müharibəyə hazırıq!

Lut nisbətən hündür bir tərənin qaşında mövqe seçmişdi. O, bu tərədən düşmənin ordusunu yaxşı görürdü. Nəmrudun qərargahı da onun diqqət mərkəzində idi. Lut, əslində, düşmən qüvvəsinin bu qədər çoxluğunu təsəvvür etmirdi. İlk toqquşmanın ildırım sürətilə başlaması, axşam tərəfi bir-birinin üstünə qalaqlanmış meyitlərin döyüş meydanında qalması, Nəmrudun pərən-pərən düşmüş digər dəstələrinin sıxışdırılması məğlubiyyətə gətirib çıxarırdı.

Lut işarə verdi, nağarayabənzər musiqi aləti çalındı. Lut sinəbəndin üstündəki zirehi sağ əli ilə çəkdi. Başındakı dəbilqəni geri itələdi. Qılıncını sıyıraraq atının başını düşmən qüvvəsinin tən ortasına doğru yönəltdi. Atlılar ildırım kimi döyüş meydanına şığıdılar. Düşmən qüvvəsi çaşdı, elə bildi ki, onların adamlarıdır. Əslində, Lut onları yuxarıdan müşahidə edirdi. Düşmən Nəmrudun qərargahına çathaçatda idi; niyyətini gizlətmirdi. Nəmrudun nizami ordusu döyüşə girmişdi, mərdliklə vuruşurdu. Demək olar, düşmən soxulduğu yerdən heç kəs sağ çıxmırdı. Nəmrud inadla qərargahını tərk etmir, Lutu gözləyir, düşünürdü: “İbrahimin xəyanəti özünü məhv edəcək. Mən düşməyə təslim

olmayacağam. Qoy bu döyüş meydanı məzar yerinə çevrilsin. Ancaq şəhərin sağ qalan adamları onu tanısinlar, nifrət etsinlər. Anlasınlar ki, vətənə, torpağa sədaqətdən dəm vura-vura hansı xəyanətə yol verir”.

Nəmrud yaxınlaşan düşmənin siyirilmiş qılınclarının günəşin son şüaları altında parıldadığını gördü. O, qılıncını siyirib ətrafındakı keşikçi dəstəyə axırncı əmrini verdi:

- İndi daha bizim növbəmizdir. Döyüşə özümüz şir kimi girməliyik.

Düşmənin qılıncı döyüşən çevik hissələri öndə yol açıb, arxasınca kiçik nizəçi dəstə Nəmrudun mühasirəyə alınmış dəstəsini mənğənətək sıxırdı. Lut atını düz Nəmrud səmtə çevirdi. Bu, həmin həlledici məqam idi ki, əllərində nizə tutmuş silahlı düşmənlə arasında bir neçə addımlıq məsafə var idi. Cəsur əsgərlərdən biri nizəsini qaldırıb Nəmrudun sinəsinə tuşladı. Bir an keçsəydi, yəqin nizə Nəmrudun sinəsini deşəcək, onu öldürəcəkdə.

Lut belindəki döyüş baltasını çəkdi və nişan almadan həmin igid əsgərə tərəf atdı. Nəmrud sinəsinə doğru tuşlanmış nizənin havada necə donduğunu gördü, qanı qaçmış, rəngi-ruhu saralmış halda təəccübləndi: “Niyə mən ölmədim, bu ki, möcüzədir”.

Bu vaxt əsgər kökündən qopmuş ağac kimi yerə sərildi. Nəmrud Lutun qənsərində gördü. Sürətlə baş verən hadisəni yenidən xəyalından keçirdi. Lut balta ilə cəsur düşmən əsgərini öldürmüş, şəhər hakimini ölümün pəncəsindən qurtarmışdı.

Lutun süvariləri qeyri-bərabər döyüşün də taleyini həll etdilər. Pərən-pərən düşmüş müdafiə ordusu yenidən birləşdi, dirçəliş tapdı.

... Nəmrudun qərargahının içərilərinə soxulmuş mətin dəstələrin müqavimətini qırmaq daha çətin idi. Düşmən bilirdi ki, əldə etdiyi strateji ərazini itirəcəyi halda müharibədə məğlubiyyəti qaçılmaz olacaq. Lut Nəmrudun lap yaxınlığında ölüm-dirim davaşına girmişdi. Nəmrud cəng arabasında oturmuşdu. Əlində qalxan, bədəninə zirehli geyim vardı. Başındakı sərpuşu qaşlarının üstünə endirmişdi. Təkcə işıldayan gözləri görünürdü. Qalxanını elə saxlamışdı ki, uzaqdan atılan oxlara, nizələrə sipər olsun, sinəsini deşib keçməsin. Düzdür, əsas təhlükə sovuşana oxşayırdı. Lutun süvariləri dörd yandan hücumə keçmişdilər, gəlmələrə qan uddurur, şücaət göstərirdilər. Lut cəngüdə kimi Nəmrudə hücum çəkən düşmənin fəndgir pəhləvanlarıyla əlbəyaxadaydı. Təzyiq artırdı. Yadelillərin yeganə məqsədi Nəmrudu məhv etmək, aradan götürmək idi. Lut rəqibləri bir-bir atdan salır, düşmən süvariləri təzədən qarışqa kimi qaynaşır, Nəmrudun yaxınlığında, Lutun qabağında gözlənilmədən peyda olurdular. Lut ürəkdən vuruşurdu, hər tərəfdən endirilən düşmən həmlələrini məharətlə dəf edirdi.

Bu vaxt Nəmrudun ağı məhvərindən oynadı.

“Lut, yəqin ki, mənə tabe olmazdı. Onu Cəsədlər dərəsinə aparmağım, sarsıtmağım, bir sözlə, öldürüb yenidən diriltməyim kifayət elədi, tabeçilik göstərsin. Həqiqətən, dünyanın ən ağıllı adamı, güclü sərkərdəsi, qüdrətli hökmdarı mənəm. Lut yaxşı bilir, İbrahim mənim yanımda gücsüzdür. Ona görə belə vuruşur, yoxsa, mənim ölümümü istəyərdi. İstəyərdi bu şəhərin hakimi İbrahim olsun. Yəqin bütün orduya başçılıq Luta tapşırılacaqdı. Bəli, insan sonuncu ana qədər, ölüm təhlükəsi başının üstündə dolaşana qədər həqiqi valideynini, onu böyüdüb boya-başa çatdıranını unutmaz. Ölüm giziltisi canından keçdisə, daha ötmüş ömrün-günün onun üçün heç bir əhəmiyyəti yoxdur. O, bundan sonrakı həyatı üçün yaşayır. Qoy Lut da yaxşı bilsin, yadında saxlasın, daha İbrahim yox kimidir, mən varam”.

Meydan boyunca cəsədlər üst-üstə qalaqlanmışdı. At kişnərtisi, döyüş zolağına buraxılmış iribuynuzlu buğaların böyürtüsü, dəvə nəriltisi, insan qışqırtısı bir-birinə qarışmışdı. Yıxılan atların altında inləyən döyüşçülər haray qoparsalar da, kimsə onlara baxmır, əhəmiyyət vermirdi. Uzaqdan İbrahimin oxçuları düşmən mövqelərini hədəfə çevirmişdilər. Nil vadisindəki buğda zəmilərinin dən tutmuş sünbüllərini qırıb tökən sayaq, qılınc zərbələrinin altında kəsilən, dığırlanan başlar son dəfə həyat işartısı sönməmiş gözlərilə göyləri süzürdü.

Ətraf qıpqırmızı rəngə boyanmışdı. İtki böyük idi. Kimin qalib gələcəyi hələ müəyyənleşməmişdi. Gün günortadan keçsə də, dağlara tərəf əyilsə də, döyüş səngimir, cəng bitmirdi.

Nəmrud yorulmadan qılınc çalan Luta baxırdı. Sərpuşun altından görünən Lutun gözləri hərdən Nəmrudun gözlərilə toqquşurdu. O, cəsur sərkərdə kimi qüdrətlə vuruşurdu. Gözləri qıpqırmızı qan çanağına dönmüşdü, qılıncının qəbzəsi qana boyanmışdı. Lutun bütün paltarı islanmışdı.

Nəmrudu bir nigaranlıq bürüdü: “Birdən Lut yaralanar, ordunun evi yıxılar...”

O, yaxşı dərk edirdi ki, üstünə aramsız hücum çəkən qüvvələrin qabağını Lut təkbaşına kəsib. Lut heydən düşsəydi, düşmənin zərbəsinin qabağını ala bilməsəydi, onda Nəmrudun taleyi həmişəlik qara gətirəcəkdə. Nəmrud yuxudan ayıldı. O, necə təhlükəli yerdə dayandığını və düşmənin bütün qüvvələrini ona sarı yeritdiyini başa düşdü. İndi bir yandan da ordunun idarə edilməsi mərkəzi İbrahimin əlinə keçmişdi. Düşmən bilmirdi. Şübhəsiz, şəhərdə cərəyan edən siyasi havanı vaxtında başçılarına çatdırmışdı. Onlar xəbərdar idilər ki, Nəmrud İbrahimplə əbədi mübarizədə, rəqabətdədir. Nəmrudun ayağı büdrəsəydi, şəhərin hakimliyi İbrahimin əlinə keçə bilərdi. İbrahimsə, heç nəyi nəzərdən qaçırmırdı. Döyüş meydanından aralıda, hündür təpəliyin döşündə qərar tutmuşdu.

Nəmru du yaxşı görürdü. Lutun necə döyüşdüyünü bəyənir, torpaq uğrunda fədakarcasına vuruşduğuna görə qürurlanırdı.

Lutun döyüşçüləri ilk baxışdan Nəmru du xilas etməyə yönəlsələr də, hər halda, düşmənin əsas qüvvəsini özünə tərəf çəkmişdilər. Süvariləri igidliklə çarpışır, qorxmada n qılınc oynadır, düşməni tələfata məcbur edir, özləri az itkiylə mane vr eləməyi bacarır, yorulmur dular.

Lut Nəmru du bir an diqqətindən qaçırmırdı. İndi bu dünyanın ən aciz adamı, gücsüz bəndəsi Nəmru d idi. O, düşmə nə ustalıqla şərait yarada bilərdi ki, Nəmru d faciəvi surətdə öldürülsün. Bircə an geri çəkilmək - Nəmru d un məhvi demək idi. Nəmru d un məhvi isə, onun qüvvələrinin geri çəkilməsi, məğlubiyyətə uğraması, düşmə nə təslimi idi. Lut yaxşı başa düşürdü ki, bircə sayıə bəs eləyərdi, Nəmru d un ölümü haqqında yalan məlumat əhalini çaşdır sın, Nəmru d un bütün adamları silahlarını atıb qaç sın, yurd-yuvanı düşmə nə təslim etsinlər. Nəmru d amansız müharibələrdən çıxmışdı. Ona görə tez-tez əlaqəçilərilə ayrı-ayrı mövqelərə əmrlər göndərir, təxribatı gözdən qaçırmır, qələbənin öz tərəfində olduğunu, düşmənin tezliklə məhv ediləcəyini bildirirdi. Yaxınlıqdakı yadelli əsgərlər yerində otuzduruldu, lap yaxına gəlmiş atlılar vuruldu. Piyada qalan hissə bir-birinə söykə nib nizamlı şəkildə geri çəkildi. Döyüş Nəmru d dan xeyli uzaqlaşdı. Yaxınlıqda mövqe qurmuş bir neçə düşmə n süvarisi ilə Lut xeyli vuruşdu. Süvari inadkarlıqdan əl çəkmirdi. Hiss eləyirdi ki, Lut yorulub, zərbələri təsirsizdir. Düzdür, Lut qılınc zərbələri endirmir, sağ əlinin gücünü qoruyurdu. Sol qolundakı qalxanla tez-tez düşmə n zərbələrinin qarşısını kəsirdi. Dalbadal endirilən zərbələrin altında Lut özünü güclə saxlayırdı. Birdən ani surətdə gördü ki, düşmə n müdafiəni unudub, ağına gəlmədi ki, Lut həmlə edər. O, rəqibini yaxşı duyurdu. Əks tərəfə elə gəlirdi ki, Lutun sağ qolu gücdən düşüb və zərbə vura bilmir. Ona görə qılınc zərbələrinin arasını kəsmirdi. Əslində isə, Lut sağ qolunda öldürücü zərbə vurmaq gücünü hiss etdirmirdi, məqam gözləyirdi. Deyəsən, belə bir həlledici an yetişdi. Sağ qolunu qaldırdı, əlindəki qılıncını düşmənin başını örtən sərpuşla, sinəsini örtən zirehli geyimin arasından düz boğazına keçirdi. Qılıncının iti ucu düşmənin boynunun arxasından çıxdı.

Düşmə n əsgəri gicəlləndi, sanki başına daş dəydi. Ağır yük kimi atın üstündən aşdı. Lut gücünü toplayıb qılıncını çəkmə səydi, dəstəkdə qıc olmuş biləyi onu da çəkib atın üstündən salacaqdı.

Lut qan süzülən qılıncını dodaqlarına yapışdırdı. Düşmə n qanı Lutun sifətini lalə rənginə boyadı, köz kimi qızartdı. Qanın təlx dadı dilinin ucuna dəydi. Lut dodaqlarını sıxıb açdı:

- Bax, belə, mənim şəhərim xilas oldu. Mənim Əyalım qurtuldu. Azadlıq hər şeydən şirindi.

Nəmrud məmnun-məmnun Luta baxırdı. O, düşməyə qalib gəlsə də, təhlükəni ölkəsindən uzaqlaşdırsa da, ürəyində, beynində hələ də Lutla döyüşürdü və Luta qalib gəlirdi. Ona görə Luta qalibənə ədalarla baxırdı. Lut ağzında tamsındığı qanı Nəmrudun bərələ qalmış gözlərinin içinə tütürmək istədi. O gözlərə ki, kinlə, küdurətlə doluydu, sevgidən əsər-ələmət yoxuydu. Neçənci dəfə idi ki, Lut Nəmrudu ölümdən xilas edirdi. Cəsədlər dərəsində vaz keçdi, öldürmədi, fikrini dəyişdi. Çünki hələ bilmirdi ki, Nəmrudu öldürəndən sonra Əyalı xilas edə biləcək, ya yox. İndi isə, həyat təcrübəsi və səriştəsi çatışmırdı. Məlum deyildi ki, Nəmrudun ölümü müharibənin sonuna necə təsir edəcək. Daha doğrusu, hər şey aydın idi. Nəmrudun qoşunu qorxusundan döyüşürdü. Nəmrudun olmayacağı təqdirdə meydana girməyəcəkdilər. Nəmrudun müharibədə uduzmağı o demək idi ki, saraydakı bütün qızları, qadınları qalib tərəf əsir aparacaqdı. O əsirlərin arasında Əyal da olacaqdı. Onda Lutun döyüşməyinin və ya sağ qalmağının nə mənası vardı? Lut onda həyatının mənasını itirirdi. Lut həm də ürəyini girov verdiyi sevgisi uğrunda mücadiləyə atılmışdı.

Zəifliyini etiraf etməyən və özünü güclü sayan bədbəxt Nəmruca necə başa salaydın ki, onu ağır müharibədə Lut yox, azman ordusu, malı-mülkü, sərvəti yox, Əyal xilas etmişdi.

Lut “Allaha pənah” deyib vadi ilə üzəşəği baş götürdü. Əlində iki zənbil vardı. Nazik çubuqlardan toxunmuş zənbillərdən birinin içinə üç-dörd kiçik bal pətəyi yığılmışdı. Balın şanlardan süzülüb axmaması üçün səbətlərin altına və yanlarına enli yarpaqlar düzülmüşdü. O biri səbətdə meyvə vardı: əncir və üzüm. Lut səbətlərin ağırlığı altında azacıq çiyinlərini əymişdi. Məqsədi bu meyvələri satmaq deyildi. Qabağına çıxan adamlarla ünsiyyət qurmaq, danışmaq, dərdləşmək üçün bal, meyvə köməkçi rolu oynaya bilərdi. Əslində, əsas fikri-zikri harda olduğunu, hansı şəhərə, obaya yaxınlığını öyrənmək idi. Əgər dil tapsaydı, adamlar qəbul etsəydi, qızlarını götürüb köçər, insanlarla birgə yaşayardı. O, yenicə tanış olacağı şəxslərin kimliyini öyrənmək, ümumi vəziyyəti bilmək üçün yola tək çıxmışdı. Lut çayın qırağı ilə getdiyi vaxt qızlarının hərəkətlərini xəcalət çəkə-çəkə yada salırdı. Onların açıq-saçıq davranışı, Lutun yanında saymazyana söhbətləri daxilində gizlənmiş və açılmamış xasiyyətlərindən xəbər verirdi. Sədum əhlinin içində böyümüş qızlar nə qədər qorunsalar da, onların bir çox mənfi cəhətlərini özləriylə bu mağaraya gətirmişdilər. O zamanlar Sədum camaatı abır-ismət gözləmədi. Sədumda ailə qurmaq, qızların köhnə adət-ənənələr əsasında

adaxlanması, ərə getməsi, demək olar, yaddan çıxmışdı. Əhali şəhərin ayrı-ayrı sıx guşələrinə toplaşır, abır-həyadan kənar söhbətlərə rəvac verir, lüt soyunmuş qadınlar və kişilər bir-birinə qarışır, ədəbsiz oyunlar çıxarırdılar. Şəhər əhli Lutun heç bir məsləhətini eşitmirdi. Hətta qızlarının yelbeyin nişanlıları da çox vaxt həmin gecə tədbirlərinə qatılırdılar. Üzümdən çəkilməmiş tünd şərab başları dumanlandırır, adamları tanınmaz hala salır, ovsunlayırdı.

Lut dərk edirdi ki, Sədum uzaqda qalsa da, hətta arvadı Vailədən əlini üzsə də, qızlarını o şəhərdən uzaqlaşdırıb dağların arasındakı kimsəsiz mağaraya gətirə bilsə də, pozğun şəhərin canlarına hopmuş ab-havasını qızları özləriylə birgə bura gətirib. Gözlərinin qabağında Aliyənin və Saliyənin artıq hərəkətləri Lutda həyatının mənası, bəlkə də mənasızlığı haqqında qəribə fikirlər oyadırdı. Bir vaxtlar bütün tayfanın xilasedicisi olan, qılıncının zərbəsinə heç bir rəqibin qalxanı davam gətirməyən, gözünü qırpmadan döyüşün ən ağır yerinə girən Lutun həyatı beləcə mənasızlaşdı. Arvadı Vailə məsləhətinə əməl eləməydi, arxaya baxmasaydı, salamat qalardı. Nə üçün o, iyrenc həyat yaşayan bu şəhərə təzədən dönüb baxmalı idi? Axı, bu şəhərdə hansı müqəddəslik nişanəsi qalırdı? Doğrudur, bura Vailənin vətəniydi. Vailə bu yerdə doğulub böyümüşdü. Şəhər camaatı təbiətini dəyişmişdisə və bu torpağın adamları üçün hörmət qoyulası, ehtiram göstəriləsi heç nə qalmamışdısa, onda nə üçün Vailə dönüb geri baxmalı, daşa dönməli, odda yanmalıydı?

Lut xəyalən Əyalla Vailəni müqayisə edirdi. Məlum hadisə zamanı Lut Əyalın dönüb geri baxmasını istəməsəydi, şübhəsiz ki, Əyal qulaq asardı. Uzun illər birgə yaşasalar və qızlarını birlikdə böyütsələr də, görünür, Vailənin sevgisi Əyalla müqayisədə tamam başqa, fərqli idi. Vailəni göydən od yağan şəhərə baxmağa vadar edən axmaq ehtiras ölümü üçün bəs eləmişdi.

Lut burda bir həqiqəti də anladı. Heç demə, doğma qızları da adaxlılarını sevmirmiş. Yoxsa, o şəhərdə qalıb həlak olmuş nişanlılarının xiffətini çəkər, onları kədərlə yada salardılar. Axı, onlar nə üçün insanlardan qaçırdılar? Hələ Lutun şəhərə getmək istəyini biləndə, tək qalmaqlarına sevindilər də. Lut hiss edirdi ki, daş mağara, kimsəsiz vadi, ilıq günəş şüaları, şələlə, dumduzu göl qızlarına göydəndüşmə əyləncə təsiri bağışlayıb. Bu fikir-xəyal içində Lut nə qədər yol getdiyini bilmirdi. Qabağına çıxan bir bulağın başında əyləşib üz-gözünü yudu, sərin su içdi, Hiss etdi, bərk acıb. Səhər erkən bir qədər meyvə və bir az bal yemişdi, axşam düşürdü, Lut hiss elədi ki, qaranlıqda yol gedə bilməz. Səbətdəki baldan bir az götürüb ağzına qoydu. Acından göynəyən mədəsi rahatlıq tapdı, sakitləşdi. Bulağın üstündəki qayanın dibində yerini düzəltdi, kürəyini daşa söykədi. Yorgunluqdan, xüsusilə yol uzununu beynini yoran

düşüncələrdən lap tənqə gəlmişdi. İndi arvadı da, Sədum da, qızları da – hər şey yadından çıxmışdı. İndi tək-cə yadına düşən özünün uşaqlığı idi.

Həran şəhərinin cıdır meydanı. Meydandakı müxtəlif səpkili yarışmalar, ağ köhlənin düzənlik boyu finxırtısı, heç bir süvarini özünə yaxın buraxmaması, ağ paltarlı balaca uşağın – Lutun qaça-qaça köhlənin yanına getməsi, alnını qaşması, belinə sıçraması, yalını sığallaması, köhlənin uşağa isti münasibəti... Yaddaşı çözləndi. Lut elə şirin xatirələrin işığında da qayanın dibində dərin yuxuya getdi.

Lut İbrahimin xeyir-duası ilə Səduma getmişdi. Orda xoşbəxtlik tapmış, ailə qurmuşdu. Yerli hakimin oğlan varisi yox idi, ona görə, kürəkəni Lut şəhərin idarə olunmasında qayınatasının əsas köməkçisi, məsləhətçisiydi. Zəngin təcrübəsi, camaatla ünsiyyət tapmaq bacarığı, Sədumun iqtisadi-mədəni dirçəlişi qısa zamanda onu hakimin dayağına çevirmişdi. Diribaşlığı, zirəkliyi, davranışı Lutu söz sahibi etmişdi. Odur ki, hakimiyyətə gəlməyi elə də gözlənilməz olmadı. Hakim qayınatası bir gün kürəkənini yanına çağırırdı, taxt-tacın bundan sonra məhz ona məxsus olacağını bildirdi:

- Səndən başqa kimim var? Yeganə arxam və dayağımсан. Əsil-nəsil, zat sahibisən, camaat səni sevir, daha mən də qocalmışam, yorulub əldən düşmüşəm. Sədumu idarə elə. Hamını yaxşı tanıyırsan, hər kəsə bələdsən!

Qayınatası əbədiyyətə qovuşandan sonra isə, hakimlik qanuni surətdə Luta keçmişdi. Lut Sədum qövmünə ədalət bəxş etmiş, əhalini həmişə dinc rəftara çağırmışdı. Məlum hadisə baş verənəcən bir adama cəza verməmiş, heç kəsi incitməmiş, zindana saldırmamışdı.

İndi hər şey uzaq, çox uzaq əlçatmazlıqlarda düyünlənib qalmışdı...

Mağarada yumşaq ot-ələf yığını üstündə yatmış Aliyə gözünü açdı. Səhər günəşinin al-əlval şölələri mağaranın qapısına düşürdü. İçəri yarımqaranlıq olsa da, divarlar aydın seçilirdi. Qız başını qaldıraraq hövlnak nəyisə axtarmağa çalışdı. Dünəndən hazırlayıb qoyduqları səbətlər yox idi. Aliyə başa düşdü ki, atası səbətləri götürüb səbh tezdən çıxıb. Tez Saliyəni dümsüklədi:

- Oyan, dur, oyan...
- Nə var, qoysana yataq.
- Oyan deyirəm sənə, ata yoxdur.

Saliyə qurcalandı, gözünü açdı:

- Necə yəni yoxdur. Səbətlər hanı? Hə, yəqin şəhərə gedib, dünən demirdi?

- Şəhərə?

- Bəli, şəhərə. Yəqin ki, bizə paltar tapmağa, adam axtarmağa.

- Axtarsın, bizə nə adam lazımdı, nə paltar, - Aliyə yanında uzanmış Saliyənin saçlarına sığal çəkdi. Yuxudan oyatmağa çalışdı.

Qızlar dinc həyatlarını yaşayırdılar. Tezliklə burdan getmək fikirləri yox idi. Bir də axı, hara gedəydilər, onlar gördüklərini görmüşdülər. İndi qızlar üçün ən münasib yer bu mağara idi. Təki sakitliklərini heç kəs pozmasın. Onlar burda vəhşi insan kimi yaşamaq istəyirdilər. Heç bir bəşər qayda-qanununa tabe olmağı xəyallarına gətirmirdilər. Aliyə ayağa qalxdı. Saliyənin qolundan çəkib qaldırdı:

- Dur, səhər-səhər gedib şələlədə yaxşıca yuyunub göldə çimək, qayıdaq mağaraya.

- Birdən atamız gələr, - Saliyə həyəcanlandı.

- Yox, aqlım kəsmir. Vadidən üzüəsağı nə qədər baxırsan, heç yerdə ins-cins gözə dəymir. Görünür, insanlar bizdən çox uzaqlardadır. Ata yəqin sabaha qayıdar. Bütün gecəni ikimizik...

Qayanın dibində, bulağın başında yuxuda olan Lutu tərpədir soruşan olsaydı ki, bura haradır, dəqiq və aydın cavab verə bilməzdi. Ona görə ki, bu yeri-yurdu tanımırdı. Lut indi özü dəqiq bilmirdi ki, bu qayanın dibi niyə onu dərin yuxuya apardı. O, Həranda – Nəmrudun sarayında, Əyalın yanında, yoxsa lap uzaqlarda. Bəlkə Vəfil torpağındadır? Bunu aydın dərk etmirdi. Hərdən xəyalı Lutu aparırdı Səduma. Burda qala bilmirdi. Bu qarmaqarışlıq xəyallar aləmi təzədən Lutu Vəfilə çəkirdi. O, çox istəyirdi ki, bütün qalan ömrünü – mağarada da yaşasa, bu qayanın dibində qalmalı da olsa, ya da taleyi hara çəkib apararsa, özünü Nəmrudun daş hücrələrinin arasında – Əyalın yanında hiss eləsin. Kaş onun həyatının bütün dadı, tamı, şirinliyi, bütün həyat sevgisi bu daş hücrənin arasında, bir neçə günün içində yaxın olduğu və ömürlük bağlandığı Əyalın yanında keçəydi.

Doğrudur, onun xəyalı hərdən Həranın dağlarında, ağ köhlənin belində, özü də ağ köynəkdə olub ağ şahin kimi süzdüyü günlərə də qayıdırdı. O günlər də onun üçün çox şirin idi. Bəs indi Lut nə istəyirdi?

Onun qəlbinin dərinliklərindən gələn səs hara çağırırdı? Lut bunu aydınlaşdırmaq istəyirdi. Hər şey əlindən çıxandan, əmisi İbrahimdən ayrılandan sonra başına nələrin gəldiyindən xəbəri olmamışdı. Əyalın itkisi ürəyini həmişə göynədirdi. Hətta uşaqılıq xəyallarını da qaytara bilmirdi. Sədumdakı ailə həyatı, bütün şəhərin onun ixtiyarında olması, şəhər hakiminin özünün belə, hər hansı bir tədbirini onsuz icra etməməsi – bütün bunların xoş, şirin bir xatirə kimi varlığına yenidən qayıtması indiki halında çox acı idi.

Lut indi heç Allahını yada sala bilmirdi. Ümidləri bir-bir puç olduqca, həyatının ən mənalı çağları geridə qaldıqca, qazandığı hörmət-izzəti itirdikcə o, inamını da itirirdi. İndi o, sahibinin əlindən çıxmış, ucsuz-bucaqsız çöllərdə sahibsiz dolaşan bir ata bənzəyirdi. Atın sahibi olanda, atın yüyəni yiyəsinin əlinə keçəndə o, göstərdiyi səmtə gedir. İnamla gedir. O vaxt ki sahibi yoxdu, o vaxt ki, yüyən yoxdu, onda, at ancaq öz qarnını doyuzdurmaq, ot-ələf axtarmaq, su içməkdən başqa heç nə istəmir.

Lut ağ köhlənin belində döyüşlərdə qılınc çaldığı günləri yada saldı. Onda Lutun nəinki qılıncından qan süzülürdü, gözləri də qızarırdı. Qılıncdan keçirtiyi düşmənin sıçrayan qanı üst-başına dağılırdı. O vaxt Lut özündə elə güc-qüvvət hiss edirdi ki, bu heyrətəməz qüdrətin qabağında heç nə dayana bilməzdi. Bütün bunların əvəzində həyat səhnələrinin ilğımı, xəyalvari dəyişən xatirələri qalmışdı. O, bu xatirələrlə təsəlli tapmır, ovuna bilmirdi. İndi bu əlçatmaz, ünyetməz, şipşirin xatirələr Lutı yəhər-yüyənli ata döndərmiş, onu aramsız surətdə minib-çapırdı. Hansı tərəfə istəyirdi, o tərəfə çapırdı.

Atdan birinci Lut düşdü. Sonra arxasınca gələnlər atlarından tökülüşdülər. Vəfil hakiminin saray qapısının ağzında dayandılar. Hakimlə görüşmək istədiklərini söylədilər. Keşikçilər dərinə varmadılar, kimliklərini soruşmadılar. Gözləyin, qoy sərvər gəlsin, nə istədiyinizi ona deyərsiz, - dedilər. Lut yanınca gələn atlılarla müntəzir dayanıb gözləməli oldu.

Səhər yenidən açılırdı. Qarovul dəstələri əvəzlənirdi. Ona görə hələ onlardan söz soruşan yox idi. Gün qalxdı, şəhər camaatı yuxudan oyanıb gündəlik qayğılarının arxasınca o tərəf-bu tərəfə getməyə başladı. Lut bərk darıxırdı. Ona elə gəlirdi ki, bu yad adamları Vəfil hakimi dərhal qarşılmalı idi. Vaxt keçir, onlardan heç nə soruşulmurdu. Axır ki, gecə keşikçiləri növbəni tam heyətlə dəyişdilər. Yeni gələnlər yerlərini

tutdular. Mühafizəçilərdən biri Lutgilə yaxınlaşıb kimliyini soruşmadan saray qapısından kənara çəkilməyi tələb etdi. Lut etiraz etmək istədi.

- Biz başqa əyalətdən gəlmişik, şəhər hakimini görməliyik.

- Sizin hardan gəlməyinizin mənim üçün heç bir fərqi yoxdur.

Kənara çəkilməlisiniz, saray qapılarına doğru gedən yolu boşaltmalısınız, – deyə keşikçi ötkəm səslə cavab verdi.

Lut başa düşdü ki, hər halda, hakimin səhabələri, yaxud bu zümrəyə məxsus adamlar indi saraya təşrif gətirəcəklər. Ona görə mübahisəni yersiz saydı, uzatmadı. Gözlədi, hər kəsin yerini tutacağı vaxt gəlib ötsün.

Həqiqətən, bir azdan atlı dəstə ilə müşayiət olunan bir neçə üzü örtülü şəxs onların önündən keçdi. Lut hiss elədi ki, gəlib keçənlər küçənin bir tərəfinə çəkilmiş, xeyli aralıda dayanmış, atlarının yüyənindən yapışib durmuş yaraqlı-yasaqlı adamları – yəni Lutu və onun yanındakıları gördülər. Lut anlayırdı ki, qayda-qanun, adət-ənənə var, səbirsizlik heç nə vəd vermir. O, tərəfdaşları ilə təmkinlə gözləməli idi. Xeyli vaxt ötdü, görkəminə görə keşikçilərdən fərqlənən, daha zabitəli və hökmlü bir şəxs, yanındakı iki nəfərlə onlara yaxınlaşdı:

- Sizə kim lazımdır, nə istəyirsiniz?

- Biz mütləq şəhər hakimini görməliyik, vacib söhbətimiz var.

- Axı, siz kimsiniz, hardan təşrif buyurmusunuz?

- Yaxşı olar ki, əvvəlcə siz deyəsəniz ki, kimsiniz və bizimlə sorğusual aparmağa ixtiyarınız çatırmı? – Lut rəsmi adamın cavabını, demək olar, eyni tərzdə çəkinmədən, cəsarətlə verdi.

- Mən Vəfil hakiminin saray mühafizəsi keşikçilərinin başçısıyam. Sizinlə hər cür sorğu aparmağa ixtiyarım var. Vaxtınızın boş keçməyini istəmirsinizsə, işiniz həqiqətən vacibdirsə, mənə hər şeyi açıb deməlisiniz.

Lut keşikçibaşıya tam və dürüst cavab vermək istəmədi, bir anlığa duruxdu. Düşündü ki, bütün məsələləri açıb danışsalar, keşikçibaşı onları başdan eləyər. Hakimə bu barədə dəqiq məlumat ötürməz. Bəs, onda Lut nə etməlidir? Hər halda, burda əsas çıxış yolu səmimi davranmaq, ilıq münasibət idi. Nə qədər olmaya, o da insandır, vəzifə səlahiyyəti var, tapşırıq icra edir, özbaşına deyil.

- Bilirsiniz, hörmətli mühafizə başçısı, biz çox uzaqdan gəlmişik – Hərandan.

- Aha, Həran, Həran. Nəmrudun şəhəri. Olmaya Nəmrud yenə müharibə etmək istəyir? Üstümüzdə qoşun yeridir?

- Xeyr, məsələ siz deyən kimi qəliz deyil. Biz böyük bir dəstəyik, başqa məqsədimiz var.

- Dəstəyiniz neçə nəfərdən ibarətdir?

- Bir neçə yüz.

- Silahınız varmı?

Lut yenə konkret sualdan yayınmaq istədi. Ancaq başa düşdü ki, nəyisə gizlətməyin mənası yoxdur. Çünki keşikçibaşı, yəqin, bu məlumatdan sonra müəyyən tədbirə əl atmalı olacaq, şəhər mühafizəsini xəbərdar edəcəkdi. Heç şübhə ola bilməzdi ki, İbrahimin köçünün dayandığı yerdə adamlar keçəcək, hər şey dəqiq müşahidə ediləcək, öyrəniləcəkdi. Lap ola bilsin, bütün məxfi məlumatlar yekunlaşandan sonra onları hakimin sarayına buraxacaqdılar. Ona görə, Lut silahlılarla bağlı suala da ayrıca aydınlıq gətirməyi qərara aldı.

- Var, silahlılarımız var...

- Nə qədərdir, sayı neçə nəfərdir?

- Döyüş qabiliyyətli süvarilərin sayı iki yüz nəfərdən çox olar.

- Siz lap bir ordusunuz ki?!

- Həran şəhərinin əhalisinin xeyli hissəsidir.

- Bəs siz nə üçün Hərardan çıxmısınız? – mühafizə başçısının sualları bitib-tükənmirdi.

Lut hövsələsini basır, özünü ələ alır, təmkinini pozmurdu. Mübahisə aparmağın mənasızlığı ortaq razılığa gəlməyin ziyanıydı. Lut sakit və təmkinlə özünün və yoldaşlarının toz-torpaq içində olan görkəminə işarə vuraraq dedi:

- Biz uzaq məsafə qət etmişik. Aylar uzununu yolda-izdəyik.

Gördüyünüz kimi, üst-başımız vəziyyətimizin necəliyini bəlli edir. Nə gizlədim, ərzağımız tükənir, köçdə çoxlu xəstə uşaq, qadın var. Xeyli adamımız tələf olub. Biz məcburiyyət üzündən Hərardan ayrılmışıq. Sizin şəhərin hakiminə pənah gətirmişik.

- Bəs köçün başçısı kimdir? – elə bil keşikçi bu sualı yox yerdən çıxartdı.

- İbrahim.

- Hə, hə, İbrahim haqqında eşitmişəm. Nəmrudun bütün müharibələrində həmişə həlledici rol oynayıb. Onun qüvvəsi heç də Nəmrudunkundan az olmayıb. Bəs necə olub Nəmrud onu şəhərdən çıxarıb?

Lut başını könülsüz-könülsüz aşağı dikdi. Keşikçibaşının mülayim rəftarı onu yumşaltmışdı, bayaqkı zabitəsini tədricən dəyişmiş, gərginliyi sovuşmuşdu.

O, eyhamla Lutun və yoldaşlarının görkəminə bir daha nəzər saldı, üçayaq dayanan atlara baxdı. Gözlərindən yorğunluq yağan, acından köpük qusan, toz-torpaq udan bu silahlı adamlar cəsarət və qürurlarını, nicat naminə inamlarını itirməmişdilər. Bu, mühafizə xidməti başçısına xoş təsir bağışladı və davranışlarından pis niyyət güdmədiklərini gördü.

- Səhər təzəcə açılıb. Mən indicə göstəriş verərəm, atlarınızı suvarıb-yemləyərlər. Özünüz aşxanaya gedərsiniz. Nahar edərsiniz. Sonra nə lazımdırsa, sizə deyəcəyəm, narahatlığa dəyməz.

Mühafizə xidməti böyüyünün söylədikləri Lutu o qədər də sevindirmədi. Çünki cavabı müəmmalıydı, aydın deyildi, hakim onları həqiqətən qəbul edəcəkdi, ya yox?!

Lut yaşadığı mühtdən, düşdüyü indiki vəziyyətdən belə qənaətə gəldi ki, gəlişinin məqsədi və İbrahimin dəstəsi haqqında əvvəlcə şəhər hakiminə ətraflı, müfəssəl məlumat verilməlidir. Onların sarayda qəbul edilib-edilməməsi isə, hakimin qərarından asılı olacaqdı.

Hər halda, hakim bu qədər biganə və düşüncəsiz olmazdı ki, idarə etdiyi şəhərin yaxınlığında çoxlu insan köç salıb dayansın, yad elçiləri qəbul eləməsin. Üstəlik, az qala bir qoşunu olan köç. Hakim onları mütləq qəbul edəcəkdi. Yəqin hakimin həm İbrahim, həm Nəmrud haqqında kifayət qədər məlumatı və təsəvvürü vardı. Nəmruddan ayrılmış İbrahimin gücü, bəlkə, gələcəkdə elə hakimə gərək olacaqdı?! Ətrafındakı ərəzilərə həmişə iddialı hökmlər göndərən Nəmrud Vəfil üçün də hər vaxt təhlükə mənbəyinə çevrilmişdi. İndi məqam düşüb. Nəmrudun hərbi qüvvəsini öyrənmək mümkün olacaqdı.

Bunların hamısını Lut xəyalından keçirir və başa düşürdü ki, Vəfil hakimi özünün gələcək siyasətində İbrahimdən istifadə etmək fürsətini əldən buraxmayacaq. İndiki vəziyyətdə döyüş qabiliyyətini saxlayan xeyli süvarisi olsa da, İbrahim Vəfil hakimi üçün təhlükə törətmirdi. Uzun və çətin səfər İbrahimi də, qoşununu da kifayət qədər zəiflədib. Məlum idi ki, yerli hakim istədiyi anda süvarilərini göndərər və İbrahimi qısa vaxtda tərksilah edər, yaraq-yasağını əlindən alar, naxırını talan edər, qadınlarını kənizinə çevirər. Elə Lutqarışıq hamını qandallayıb kölə edər, ağır karxanalarda qul yerinə işlədər. Amma İbrahim də tədbirliydə. O da Vəfil hakimi haqqında dolğun məlumat toplamışdı. Bilirdi ki, Vəfil hakimi onlara qəddar münasibət göstərməz. Çünki dəfələrlə Nəmrud Vəfilə hücum çəkmək istəsə də, Vəfilə talan edib, qoşununu qırıb, adamlarını əsir edib gətirməyə səy göstərsə də, İbrahim həmişə etiraz etmiş, ədalətsizliyə yol verməmişdi. Dəfələrlə Nəmrud şəhər ağsaqqalları içində, divan ayağında Vəfil hakimi ilə əlbir olmaqda İbrahimi haqsız surətdə ittiham eləmişdi. Hətta Vəfilin Nəmrudun yanına gələn elçisinin birlik, əmin-amanlıq təklifinə etiraz edib onları müharibə ilə hədələyəndə belə, İbrahim rəsmi qonağın yanındaca hakimin qərarına etirazını qorxub-çəkinmədən bildirmiş, fikrini lazımi şəkildə əsaslandırılmışdı:

-Vəfil bizi hərbi müdaxilə ilə hədələmir. Onlar tərəfindən təhlükəmiz yoxdur. Qonşu Vəfil hakimi ilə dostluğumuz bizə yalnız xeyir verə bilər. Biz özümüz ayağımızın altını qazırıq. Dostumuzu düşməne

çeviririk. Demək olar ki, müharibə vəziyyətindəyik. Hər an əsas düşmənin hücumu gözlənilir. Belə şəraitdə Vəfil hakiminin təklifi göydəndüşmədir.

İbrahimin sözləri təsirsiz ötüşməmiş, şəhərin digər ağsaqqallarını razı salmışdı. Nəmrud əlacsız qalıb bu ağıllı təklifdən boyun qaçırmışdı. Amma qəzəbini boğa bilməmiş, elçinin yanında İbrahimi ittiham etməkdən çəkinməmişdi.

- İbrahim, sən bu divandankənar, özümdən xəbərsiz hər hansı bir gizlin danışığını bilmiş olsam, bunu şəhərimə xəyanət hesab edəcəyəm. Xəyanətkarın cəzası isə, bilirsən nədir?

- Bilirəm, Nəmrud, – İbrahim cavab vermişdi.

- Öz şəhərinə xəyanət edən şəxsin ən azı həmin şəhərdə yaşamağa haqqı yoxdur.

- Bəli, bu hələ yüngül cəza növüdür. Daha ağır var...

İbrahim hövsələdən çıxmışdı:

- İndi xəyanətdən söhbət gedə bilməz. Biz şəhərin taleyini düşünürük. Hər halda, Vəfil hakimi ilə ittifaq özündən çox, bizim işimizə yarar.

O vaxt bütün bunları Vəfil hakiminin elçisi maraqla dinləmişdi. Vəfil hakimi ilə saziş bağlanmışdı. Bunun ikibaşlı, Nəmrud tərəfindən könülsüz bağlanması o şərt daxilində idi ki, Nəmrud Vəfil hakiminə heç bir köməklik göstərməyəcəkdi. Hər halda, Vəfil hakiminə hücum söhbəti gündəlikdən çıxarılmışdı.

Şübhəsiz, o vaxt rəsmi elçi Nəmrudun yanında baş verən əhvalatı öz hakiminə danışmışdı. Aradan neçə illər ötmüşdü. Lil sular axmış, durulmuşdu. Vəfil hakimi özünün hərbi qüdrətini bərpa etmiş, ordusunu gücləndirmişdi. Bu sazişdən ən böyük xeyir vaxt qazanması olmuşdu.

İndi daha Nəmrud ətrafındakı həmsərhəd ölkələrin ərazilərini basabaşa Vəfilə hücum edə bilməzdi.

Mühafizə başçısı Lut yoldaşları ilə birgə saraya dəvət elədi:

- Gəlin, indi keçirik sarayın həyətinə, atlarınızı və silahlarınızı təhvil verirsiniz. Çəkinməyin. Nigaran da qalmayın.

Sarayın həyətinə daxil oldular. Onları gözləyirdilər. Atların yüyənlərini verdilər. Sarayın daxili mühafizə başçısı silah-sursatı istədi. Lut və yoldaşları bu məsələdə tərəddüd etdilər. Baş mühafizəçinin amiranə səsi eşidildi:

- Təhvil verin silahlarınızı, əks-təqdirdə tərək - silah...

Nəzakət xatirinə daxili mühafizəçi sözünün məbədini gətirmədi. Bu vaxt Lut saray darvazalarına tərəf nəzər yetirdi. Onlar içəri keçən kimi darvazalar bağlanmışdı. İçəridə qəribə gərginlik, həyəcan yaşanırdı. Səbəbini nə Lut başa düşürdü, nə də yoldaşları. Bu, Luta bir qədər qəribə və şübhəli göründü. Ancaq ətraf mühafizəsinin gücləndirilməsindən və

keşikçibaşının sorğu-suallarından anlamışdı ki, Vəfil hakimi onların gəlişdən xəbərdardır. Rahatlıq doğuran cəhət isə o idi ki, nəzarətdə olsalar da, köçün hərəkətinə heç bir maneə yox idi. Vəfil hakimi bu köçün ümumi karvan yolu ilə Ərəbistan çöllərinə doğru keçib gedəcəyini, Nil sahillərinə tərəf üz tutacağını hiss etmişdi. Bu, nümayişkaranə hərbi yürüş deyildi. Köçü müşayiət edən böyük nizami dəstə ortada olsa da, bu, adi bir köç idi və çox ehtimal ki, bu köçün sahibləri hansı səbəbdənsə yer-yurd yerlərini dəyişməli olmuşdular. Onlar geniş otlaq sahələri olan, yaşayış üçün əlverişli yer sorağına çıxmışdılar. Köçdə qadınların və uşaqların çoxluq təşkil etdiyini sərhəd keşikçiləri Vəfil hakiminə çatdırmışdılar. Demə, Vəfil hakiminin bu çağırılmamış qonaqlar haqqında kifayət qədər bilgisi varmış.

Lut hər şeyi anlayırdı. Artıq onun üçün qaranlıq qalan bir məsələ yox idi. Ona görə də yoldaşlarına tərəf dönərək, gözünün işarəsilə müqavimətin, etirazın mənasızlığını başa saldı.

Yaraq-yasaq təhvil verildi. Keşikçi yaxın gəlib onların üst-başını təkrarən yoxladı. Lutun alt paltarının içində saxladığı xəncəri götürdü. Başqalarından daha heç nə çıxmadı. Keşikçibaşı üzünü Luta tərəf tutdu:

- Siz indi qonağımızsınız. Uzaq yol gəlmisiniz. Yuyunun, əyin-başınızı qaydaya salın, özünüzə gəlin. Şəhər hakimi divan işçiləri ilə məşğuldur. Bir azdan imkan olan kimi sizi qəbul edəcək.

Lut və yoldaşları nəzarətçinin müşayiəti altında ümumi vəziyyətlə barışmağa məcbur oldular. İndi Vəfil hakiminin həyət-bacasında bayaqkı təlaşdan əsər-ələmət qalmamışdı. Hər kəs yerində dayanmışdı. Vaxtın uzanması Lut və yoldaşlarını narahat etsə də, gözləməkdən başqa çarə qalmamışdı.

Lut məcburən təmkin göstərməliydi. Baxmayaraq ki, İbrahim səbirsizliklə yolunu gözləyirdi. Vəfil hakiminin cavabı Lut üçün, elə İbrahim üçün də bütün köçün taleyinin həlli demək idi. Ümid qırılmaqda olan nazik sap kimi idi. Karvan əhlinin hamısına bəlli idi ki, daha köçün irəli getmək təqəti qalmayıb.

Çay vadidən çıxır, axarın qarşısını kəsən dimdik nəhəng dağın ətəyi ilə dolanır və yenidən böyük, yamyaşıl düzənliyin ortası ilə axıb gedirdi. Bələdçi çayın axarı boyu Lut vadini dolanıb keçdi. Gözünün qabağında açılan mənzərə heyrətamiz idi. Geniş və bərəkətli çölün, düzün kimə məxsus olduğunu, bu yanlarda kimlərin yaşadığını bilmirdi. Yəqin ərəzi Allahın qəzəbinə gəlmiş Sədumdan heç o qədər də uzaqda deyilmiş. Lut Vəfildən Səduma qayıtdıqdan sonra kənara çıxmamışdı. Onun elə bir

qayğısı da olmamışdı. Vailə ilə evlənməsi Lutü bir çox qayğılardan xilas eləmişdi. Çünki arvadı şəhər hakiminin qızıydı. Sonra övladları anadan olmuş, Aliyə və Saliyənin böyüməsi, hakimin kürəkənini şəhərin idarə olunmasına cəlb etməsi Lutun başını qarışdırmışdı. İnsafən onun ağılı, bacarığı sayəsində Sədum xeyli inkişaf etmiş, böyümüş, şəhərdə yaraşığı küçələr salınmış, əlaqələr artmış, uzaq-uzaq ellərdən karvanlar öz yüklərini Sədumun bazarına daşımağa başlamışdılar. Sədumun həyatının axarı bilavasitə Lutla bağlı idi. O, şəhərin müdafiə məsələlərinə ayrıca əhəmiyyət verirdi. Hərbi sahəni inkişaf etdirir, qoşunun hazırlığına diqqət göstərirdi. Qonşu şəhərlərin hakimləri ilə dil tapır, ittifaq bağlayır, birgə müqavilələr imzalayırdı. Beləliklə, Sədum azad məkan, təhlükəsiz şəhər kimi tanınırdı. Xarici müdaxilə təhlükəsi yaranan kimi Lut hərbi qüvvələrin və mühafizəçilərin artırılması qənaətinə gəldi. Yüksəliş inkişafa xidmət edir, tərəqqi camaatın dolanışığını yaxşılaşdırırdı. Onlara mane olan, hədələyən yox idi. Sədumun ətrafındakı torpaqlar bərəkətli olduğundan, şəhərdə sənətkarlıq inkişaf etdiyindən, əhali yaxşı yaşayır, boş vaxtlarını şəhər meydanlarında məclislər təşkil etməklə, yığıncaqlar keçirməklə, şənliklər qurmaqla yola verirdilər. Lut şəhər hakiminin vəfatından sonra nəinki hamının üz tutduğu bir müdrik ağsaqqal kimi, həm də şəhəri idarə edən siyasi lider kimi tanınmağa başlamışdı. Lutun son dərəcə mülayimliyi, əhaliyə azadlıq, sərbəstlik verməyi get-gedə vəziyyəti dəyişirdi, şəhər camaatı oğurluq-quldurluq eləməsə də, bir-birinin malına göz dikməsə də, cızığından çıxır, qanun tanınırdı. Əxlaq pozulurdu. Meydanlarda qurulan şərab məclislərində məst olmuş qadınları, kişiləri evlərinə yığmaq olmurdu, küçələrdə yatıb qalırdılar. Eyni ailənin üzvləri qohum, yad tanımır, doğmalarının yanında əxlaqsızlığa qurşanır, kimsə buna etiraz eləmir.

Lutun məsləhətlərini qulaqardına vurur, eşitmirdilər. Lut sərt qanunlar qəbul etmək istəyir, adamları təkrar-təkrar məşvərətə yığır, mühafizəçiləri artırmaq, qırmanc gücünə yarımçılpaq adamları döyüb evlərinə yığmaq, cəzalandırmaq niyyəti güdüdü. Böhranlı vəziyyət yaranmışdı, ağıllı hesab etdiyi adamlar artıq onu bəyənmirdilər. Lut anlamışdı ki, burda kimsəni düz yola qaytarmaq müşküldür. Doğma ailəsi uçurum qarşısında idi – qızları, nişanlıları, hətta Vailə şəhər meydanında kor-koranə qurulan bu şənliklərin aludəçilərinə çevrilirdilər. Bəzən gecədən səhərəcən insanın aqlını başından çıxaran qəribə musiqinin sədaları altında xumarlananlara qaynayıb-qarışırdılar. Yaxınlıq edən müxtəlif cinsin nümayəndələri arasında fərq ortadan götürülür, həya-ismət pərdəsi tamam yırtılırdı.

Lut vadidən üzüaşağı baxarkən gördüyü mənzərəni Sədumla müqayisə eləyirdi. Bu mənzərənin müqayisəli qarşılığında Sədumdan

üstün nəyisə görmək istəyirdi. Adamların əkin-biçin məşğuliyyəti, təsərrüfat qaygıları, dinc həyat tərzini ölkənin bəxtəvərliyinin əlamətiydi. Buranı Sədumla necə bir tərəziyə qoyasan? Kim yaxşıdır, hara yaxşıdır? Əxlaqsızlıq girdabına yuvarlanmış, Allahın qəzəbinə gəlmiş Sədum, yoxsa halal zəhmətilə yer suvaran, taxıl əkib-biçən, üzüm becərən, mal-qara saxlayan bu bərəkətli məmləkətin sakinləri? O, əsas yola çıxdı. Yolboyu kimin yanından keçirdisə, adamlar ehtiramla baş əyir, salamlaşır, hörmət göstərirdilər. Rastlaşdığı hadisə Lutun mütəəssir elədi. Kənar bir ailə torpaq sahəsini suvarırdı, günorta olduğundan nahar süfrəsinin ətrafına toplaşmışdılar. Onlar qərrib qonağı çağırdılar:

- Gəl, bizimlə nahar elə.

- Çox minnətdaram, ləngiyə bilmərəm, yolum uzaqdır.

- Yox, elə də uzaq yolun qalmayıb, bura bizim şəhərin ətrafıdır, lap yaxındasan.

Lutun yadına düşdü ki, acdır, güclə yeriyir. Görünür, onun aclığını və yolu çətinliklə addımlamağını, bu adamlar da hiss eləmişdilər. Ailənin böyüyü elə Lutun yaşda olardı, çəmənlərdən qalxıb qonağın qabağına yeridi:

- Gəl, gəl, ac adama oxşayırsan. Çəkinmə, bizimlə nahar elə.

Lut dinməz-söyləməz süfrəyə yaxınlaşdı. Buğda çörəyinin dadı, ətri huşunu başından aldı. Neçə gündən bəri idi ki, dilinə çörək dəymirdi. Sədumdan ayrıldıqdan sonra qidası yalnız bal olmuşdu.

Lut əlindəki və çiyindəki dolu səbətləri yerə qoydu, istədi səbətdəki üzümü də, balı da bu adamlara bağışlasın.

- Götürün, burda mer-meyvə, üzüm, bal var.

Onun qolundan tutub ehtiramla süfrəyə çəkən ailə başçısı:

- Yox, bizə heç nə lazım deyil, gəl otur, bir tikə çörək kəsək,-dedi.

Saxsı bardaqdan sərin suyu elə saxsı dolçalaya töküb ona uzatdı:

- Al, əvvəlcə bir qurtum su iç, boğazın açılacaq, iştahan artar.

Lut suyu içdi və bir parça çörək götürüb üstünə pendir qoydu, həvəslə yedi. Lap axırını loxmanı iştahla ağızda marçıldadıb uddu.

Daha nə qədər təkid etsələr də, heç nəyə əl vurmadı. Şəhərin əsas girəcəklər yolunu soruşdu. Qonaq olduğu ailə mehribanlıqla yol göstərdi.

- Bax, elə burdan düz gedərsən. Lap az qalıb, əkin sahələrini keçdin, elə bil ki, şəhərdəsən, -söylədilər.

Lut qonaq olduğu ailə ilə xudahafizləşdi və səbətlərini götürüb yola düzəldi. Şəhərin lap kənarına çatır-çatmaz qərribə bir kəsif qoxu vurdu onu. Lap yaxına getdi. Bura şərabxana idi. Üzüm salxımları taya kimi vurulmuş, bir tərəfdə də sıxılmış üzüm suyu ayrıca arxlarla çəlləklərə axıdılırdı. Şərabdan qalxan qızcırma iyi Lutun başını gicəlləndirdi, daxilində bir nifrət baş qaldırdı: - Sizi lənətə gələsiz, çox çəkməz, bu şəhəri də Yaradan xarabaya çevirər, nəslinizi, toxumunuzu kəsər.

Elə bu vaxt bir dəstə adamın küçədə şərab içdiyini gördü. Bu şəxslər əl-qol ata-ata mübahisə edir, oxuyur, qışqırırdılar. Yarımşərxoş halda idilər. Lutu görən kimi: - Bu, bizim şəhərin adamına oxşamır, - deyə ona tərəf döndülər.

- Gəl bəri, gəl, kişi, yaxşı gəlmisən, bu şərabdən bir dad...

İki cavan qabağına yüyürdü. Lut çox istəyirdi ki, etiraz etsin, birtəhər can qurtarsın. Amma elə bil dili-ağzı qıfıllanmışdı, etiraz edə bilmirdi. Şərab dolu saxsı camı ona uzatdılar. Camı götürən kimi hərə bir tərəfdən:

- İç, iç, dadına bax, gör dünyada nələr var, necə şərabdır? – təkidlə tələb elədilər.

Lut ağlınu-huşunu itirmiş bu adamlara etiraz eləsəydi də, onları başa salmaq mümkün olmayacaqdı. O, dolçanı əlində saxlayıb, onlara diqqətlə baxdı. Gözləri qızarmış, şərabın havasından ağı başından çıxmış adamlar onların sözündən çıxdığına görə elə burdaca əzişdirər, özünü də bəlkə elə bu boş şərab çəlləklərinə basardılar. Lut camı başına çəkdi. Şərab mədəsinə təsir etdikcə yavaş-yavaş istisi təpəsinə vurdu və əlini uzadıb süfrədən bir tikə ət götürdü. İştahla yeyirdi ki, yenə ona şərab süzdülər. Bundan sonra Lut harda olduğunu, bura nə məqsədlə gəldiyini tamam unutdu, özünü də yaddan çıxartdı.

Onun xəyalı yenə harasa getmişdi. Yanındakı adamlar onu çağırır, silkələyir, təkidlə qərib qonağa yenə şərab içirtmək istəyirdilər. Ancaq daha içməyə halı yox idi. Bir tərəfdə uzanıb qalmışdı. Mağaradan gətirdiyi səbətlər yadına düşmürdü. Deyəsən, Nəmrudun sarayında idi. İndi gözlərinin qabağından bir-birinə bənzəməyən adamlar keçirdilər. Nəmrud qəzəbli gözlərini sağa-sola dolandırdı. Bu gözlərin içindən çıxan ilanlar ayaqlarına dolaşır, bədəninə daraşır. Nəmrud başını silkələdikcə Lutun bədəni təşvişə gəlir, ilanlardan qurtulmağa çalışır, ora-bura qaçır, can qurtarmaq istəyir, tir-tir əsirdi. Nəhayət, Lut əlini uzadıb ilanları araladı, Nəmrud təmkinini pozmadı:

- Hə, nə deyirsən? Sən mənim yanımda qalırsan, ya İbrahimin yanına qayıdırsan?

- Burax, məni, burax, çıxım gedim, boğuluram, - Lut cavab verdi.

- Yox, səni hara buraxıram, sən qəti qərar qəbul eləməlisən, mənim mülkəmdə yaşamalısən, sarayımın külli-ixtiyarı əlinə keçəcək, bu gözəlçələr əlinin altında olacaq. Məndən sonra bu sarayda təkcə sənin hökmün keçəcək. Əvəzində, sən varidatımı, cah-cəlalımı, taxt-tacımı qoruyacaqsan. Sənin gücün, zorun, sərkərdəlik məharətin, döyüşçü cəsarətin mənə lazımdır.

- Yox, bacarmaram. - Lut yenə həyasızcasına daraşan ilanları aralamaq üçün əlləri ilə boğazını didir və təkrar edirdi: “bacarmaram”.

- Bacararsan, - Nəmrud var gücü ilə qışqırırdı, - bacarmasan, mən səni məhv edəcəyəm. Qorxma, öldürməyəm, çünki sənin ölümün mənə gərək deyil. Səni öldürsəm, onda şəhərin ən böyük tayfasını üstümə qaldırmış olaram. Səni zəlif edəcəyəm. Mən İbrahimi də, səni də, sizin tayfanızı da şəhərimdən sürgün edər, çöllərə salaram, səfil olarsınız, bütün var-dövlətiniz əlinizdən çıxar, hərənizi bir tərəfdə qurd-quş yeyər, ya da acından qırılırsınız. Sözümlə eşitsən, öz tayfanın da xilas edərsən. İbrahim axı, kimə lazımdır, əl çək ondan, elə öz tayfanızın da başçısı olmağa sən layiqsən.

Lut, deyəsən, boğulurdu, xırıltısı güclənir, artırdı. Son nəfəsi idi. Artıq başa düşürdü ki, Nəmrud onu xilas etməyəcək. Nəmrud onu özünün gözlərindən çıxan bu ilanlarla zəhərləyib öldürəcək. Cəsədini hara gəldi atacaq. Heç İbrahim xəbər də tutmayacaq ki, Lutun aqibəti necə oldu. Son nəfəsində xırıldıya-xırıldaya dediyi bircə kəlmə bu oldu:

- Ba-car-ma-ram.

Bu vaxt Lutun sifətinə işıq düşdü. Tam yumulmaqda ikən gözləri bənövşəyi işığın təsirindən yavaş-yavaş açıldı. İlanlardan necə qurtardı, təəccüb elədi. İliq bir nəfəs üz-gözüni qarşıladı. Nəvazişli əllər çiyindən tutmuşdu, Lut silkələyirdi. "Oyan, oyan, sənə yaraşmaz. Sən niyə bu qədər zəifləmişən, halsızlaşmışsən? Nəmrud kimi hakim dünyada bircə səndən qorxur, ehtiyatlanır. Sən nədən çəkinir, xoflanırsan? Axı, mən səni gözləyirəm. Sən qayıtmalısan. Nəmruddan qurtulsan, məni də xilas edəcəksən".

Bu, Əyalın səsi idi.

Lut bütün əhvalatı İbrahimi danışdı. Nəmrudun sarayında olduğunu, bu müddət ərzində əsir saxlandığını, başına gələnlərin hamısını yerli-yataqlı nağıl elədi. Əyal haqqında heç nə demədi. İbrahim daim fikir-xəyal içində çabalayan, nə isə qiymətli bir əşyasını, əziz-xələfini itirmiş adam təsiri bağışlayan Lut gözdən qoymadı. Bir şey aydın idi: artıq Nəmrudun hakim olduğu şəhərdə yaşamaq mümkünsüzdür. Nəmrud İbrahimi sadəcə azad buraxmaq fikrində deyil. İbrahim qüvvələrini birləşdirib şəhərin onun tərəfində olan adamlarını da toplamaqla Nəmruddan qarşı çıxmaq istəmirdi. Nəmrudun kifayət qədər güclü və hiyləgər olduğunu bilirdi: üstəlik, şəhər əhlinin əsas hissəsi Nəmrudun bütələrinə inanır, Nəmruddan səcdə edir, ona güvənirdi. Həm də indi məlum olurdu ki, Nəmrud İbrahimi tayfasının içərisinə əl aparmaq, onu Lut kimi bir dayaqdan məhrum etmək qəsdinə düşüb. Demək, bir gün bütün tayfasının dalından dəyər bilirdi. Nəmrud kimi adamlardan ötrü qan tökmək, ara vurmaq, qarışıqlıq salmaq heç nə idi. O, hər alçaqlığa əl atmağa qadır idi.

Vəziyyət get-gedə gərginləşirdi. Şəhərdə, bazarda adamlar İbrahimdən uzaqlaşmışdılar. Bazar əhlindən, hətta xətrini əziz tutanlar belə, İbrahimin gəldiyini görəndə müxtəlif bəhanələrlə dağılışıb aradan çıxırdılar. Bütün bunlar qəfil tufanın yaxınlaşdığını, Nəmrudun son tədbirlərə əl atacağını göstərirdi.

...İndi Lut bədənində sarılmış ilanlardan, o sehrlərin təsiri ilə azad olduqdan sonra yarımhuşsuz vəziyyətdə şərəbxananın bir küncündə - divarın dibində uzanıb qalmış, istəmədən xəyal aləminə qapılmışdı. Lutun ağı kəsirdi ki, bütün bunlar yuxudur, ilğimdir, reallıq deyil. Bu rəngli xəyallar onu gah irəli, gah geri aparır, ömrünün ayrı-ayrı məqamlarını yada salırdı. Lut çox istəyirdi ki, həyatının bəzi hadisələri yaddaşından tamam silinib getsin, bircə Əyal qalsın. Ona görə bir-birini əvəzləyən, sürətlə qovan mənzərələrin arasında gözüne Əyal dəyən kimi əllərini açıb sanki onu havadaca tutmaq, saxlamaq istəyirdi.

... Vəfil hakiminin möhtəşəm sarayı. Yüksək səviyyəli əyanın mülayim görkəmi, qonaqları dinlədikcə keçirdiyi təəssüf hissi, davranış mədəniyyəti gözü üçün qabağında idi. Burada – Vəfil hakiminin yanında yüksək mənsəb sahiblərinin xeyli qismi İbrahimin onların torpağında qalmasını istəmir, bəhanə tapır, qışqanırdılar.

- Gərək torpaqlarımızın yarısını kəsib İbrahimə verək. Az qala bir ordusu var.

- Sabah bizimlə yer davasına qalxacaq...

- Qoy bir müddət qalıb dincəlsin, sonra da köçünü çəkib aşağı – Nilin cənub sahillərinə tərəf getsin. O tərəflərdə kifayət qədər boş torpaqlar var.

Lut ayrı-ayrı adamların ağızından çıxan tikanlı ifadələrin hər birində İbrahimin və bütün tayfasının ölüm fərmanını eşidirdi. Baş əyan isə, təmkin göstərir, susurdu. Lutun xəyalından İbrahimin Vəfilə elədiyi yaxşılıqlar keçirdi və bu insanların etibarsızlığı onu ağrıdırdı.

Unudurdular ki, bir vaxt yer üzündən silinə bilirdilər. Nəmrud onların şəhərini, var-yoxunu qəsb edər, əhalisini köləyə çevirərdi. O vaxt Nəmrudun gücünə şübhə yox idi və elə onda Lut Nəmrudun him eləsəydi, Nilə qədər bütün torpaqların sahibi olardı. Doğrudur, Nəmrudun daxili problemi vardı; İbrahim problemi... Onda Lut qılıncına güvənib Nəmrudun tərəfinə keçsəydi, Nəmrud atların ayaqlaya bildiyi bütün ərəziləri hökmü altına alardı. İbrahimin uzaqgörənliyi buna yol vermədi. Ən birincisi, ona görə ki, qəsbkarlığın axırı yoxdur. Bunu İbrahim yaxşı dərk edirdi. Elə ona görə Vəfil hakiminin torpaqlarına da, qonşu

əyalətlərin qanuni ərazilərinə də Nəmrudun uzanan əllərinin qabağını kəsir, niyyətlərinə mane olurdu. Ortadakı düşmənçilik də elə buna görəydi; Nəmrud min bir bəhanə ilə İbrahimi aradan götürmək istəyirdi. Hətta Lutu tərəfinə çəkməklə onu yox etmək niyyətini heç də gizlətmirdi.

Lut diqqətlə Vəfil hakiminin uzaqlara zillənmiş gözlərinə baxdı. Baxışları baş saray əyanının üzünə zillənib qalmışdı. Bu baxışlarda yalvarış yox idi, ancaq çıxılmazlıq vardı və bir istək sezilirdi – kömək diləmək istəyi...

Lut köçün son imkanlarının tükəndiyini, insanların xəstəliklərdən əziyyət çəkdiyini, daha bundan o yana gedə bilməyəcəklərini hakimə demişdi. İndi hər şey onun cavabından asılı idi.

Ağzına su alıb heykəl kimi durmağından hakimin narahatlığı sezilirdi. O, İbrahimin köməyini yadından çıxartmamışdı. Firavan həyatına və salamat taxt-tacına, əmin-amanlığa görə İbrahimə borclu idi. Doğrudan da, o vaxt İbrahim əks mövqedə durmasaydı, indi Nəmrud Vəfilin altını-üstünə çevirmiş, şəhəri yerlə-yeksan eləmişdi.

Hər halda, şəhərbaşı bir vaxt onlara yaxşılıq etmiş bu insanların indiki vəziyyətində hallarına acıyırdı.

Hakimin üzündə xoş təbəssüm görünürdü. Bu, onun ürəyinə düşmüş insaf, mürvət işığının işartıları idi.

Lut anladı ki, hakim onların burda məskunlaşmasına icazə verəcək. Ətrafdakılardan da heç kəs səsini çıxarmırdı. Birdən dodaqları tərpendi:

- Qalın, burda yaşayın, amma iki illiyə. Sonra mümkünsə, öz yurduzuza qayıdarsınız. Yox, mümkün olmasa, onda başqa əyalətlərə köçüb gedərsiniz.

Lut ehtiramla baş əydi:

- Çox razıyıq, hörmətli hakim. Siz bizim tayfamızı – İbrahimin bütün köçünü xilas etdiniz. İzn versəniz, hüzurunuzdan mürəxxəs olarıq.

- Buyurun, buyurun, sizə hər cür kömək göstəriləcək, - hakim dilləndi.

Lut saraydan çıxdı. Sarayın həyətində atlar gözləyirdi. Ancaq saray darvazaları bağlı idi. Lut keşikçibaşıya tərəf dönüb:

- Bizi buraxın gedək, “yolçu yolda gərək” - dedi.

- Xeyr, siz hələ gözləməlisiniz. Başqa iş var, həllini tapmalıdır.

Hakimin tapşırığı ilə bir ərzaq karvanı hazırlanır. Uşaqlar, qadınlar üçün pal-paltar və ərzaq aparacaqsınız; yəqin azuqəniz tükənib.

Şərabxananın həyətindəki adamlardan biri Lutu silkələdi. Lut yuxudan ayılmış kimi gözlərini açdı. Əgər onu tərpedən olmasaydı,

ikiillik Vəfil həyatını yuxuda yaşayacaqdı; bütün iki ili başdan-başa. Lut təəssüflə başını silkələdi: kaş, heç ayılmayıdım. Həmin o əzablı - əziyyətli günlərin ağrı-acıları da bal dadır.

İnsan təbiətinə görə dünyada nadir varlıqdır, bəzən o, xoşbəxtliyi belə dərk etmir. Hər şeyi itirəndən sonra onun qiymətini bilir. İndi Lut da həmin günlərin bəxtəvərliyini təzədən yaşamaq istəyirdi. Lakin nədənsə, heç cür Sədumun bələli həyatına qayıtmağın tərəfdarı deyildi. Sədumda iyirmi il hakim olmuş, şəhərin bir zaman ovcunun içində olduğu günləri tamam yadıncaydı. Şəhər hakiminin qızı Vailə ilə evləndiyi və iki övladının doğulduğu günlər xəyalından silinmirdi. O dövrdə elə bilirdi ki, ömrünün ən gözəl çağlarını yaşayır. Əyal isə, yaddaşının daimi qonağıydı. İndi bu şərab qoxusunun başgicəlləndirən ab-havasında olub-keçənləri hafizəsində tərəziyə qoyurdu; hansı üstün idi?

Axırı ölümlə qurtaran, Allahın lənətinə gələn, göydən yağan odu daşların məhv elədiyi şəhər, ağır cəzaya tuş gəlmiş insanlar, o şəxslər ki, Lut özlərinə hakim təyin etmişdilər – onu daha çox çəkirdi, yoxsa bir neçə gecəlik ünsiyyətin qonağına çevrilmiş ömrün bahar məqamları – Əyalın sevgisini ona bəxş etmiş anları? Lut həyatının ən xoşbəxt dönəmini həmin ünsiyyətlə bağlayırdı və ona elə gəlirdi ki, həyatının faciəsi həmin günlər bitəndən sonra başlayıb.

Lutu məhv edən, küsdürən həyatda Əyalsız yaşamağı qəbul etməsi olmuşdu. Görünür, elə sevgi vardır ki, ölümü ilə o sevgini içində yaşayanları da əbədi ölümə sürükləyir.

Lut Nəmrudun sarayındakı həmin günləri özünün İbrahimlə bağlı həyatının heç bir anından ayıra bilmirdi. O ruhi sarsıntılar, Cəsədlər dərəsi, İlanlar vadisi, Vəfildə qaldığı iki il – bütün bunlar Lut üçün daha qiymətli idi.

Lut istəyirdi ki, ömrünün çarxını fırlatsın, geri qaytarsın. Qorxu və fəlakət, ağrı və acı dolu ömrünün həzin anlarına qayıtsın ki, orda Əyal qərar tutsun. O Əyal ki, sarayın daş hücrələri arasından yola salmışdı onu və səssiz, sükut çökən baxışları ilə anlatmışdı: “Mən səni həmişə gözləyəcəyəm”.

Bəs onda o, nə üçün istifadə etmədi, istəyinə qovuşa bilmədi?

Lut düşkün idi. Ürəyinin ən incə telini qırıb atmışdılar. O, Hərəndan Əyalsız gedirdi və inana bilmirdi ki, qılınc tutan qolu, ildırım sürətilə işləyən zəkası gücünü saxlasın. Onu qarşıda nələr gözləyirdi – ağına heç nə yerləşmirdi.

İbrahim hər ehtimalla olan-qalan tərəfdaşlarını silahlandırmış, tam müsəlləh halda saxlamışdı. Köçünü də beləcə aparacaqdı. Qoşunun önündə də Lut gedəcəkdi. İbrahim yerin altını-üstünü bilsə də, bircə

məsələni bilmirdi. Bilmirdi ki, Lutun bu əyalətdən Əyalsız getməsi onun üçün nə boyda faciədir.

... Əllərini yerə söykəyib qalxdı. Deyəsən, bərk yatmışdı. Heç xəbəri olmayıb, neçə gün bu şərəbxananın həyətinə düşüb qalıb. Ətrafına baxdı, səbətlər də yox idi. Şərəbxananın işçiləri onu içəri apardılar.

- Qoca, qal burda bizimlə, kömək et, məvacib qazan. Sənin üzümündən dadlı şərəb çıxar. Burdan adam götürüb apararsan, üzümünü yığıb gətirərsən, əvəzində şərəb çəkib sənə verərik.

Lut əvvəllər baş gicəllədən meyə nifrət edirdi. İndi isə, şərəb gözündə sehrlı bir qüvvəydi: ömrünün ən xoş günlərinə qaytaran qüvvə.

Günəş qüruba çəkilirdi. Günortadan xeyli keçdiyindən qayaların kölgələri uzanmış, xeyli böyümüşdü. Lut mağaradan çıxdığı günlərin sayını itirmişdi. Uzun yolu necə gedib-gəldiyini unutmuşdu. Qəribə də olsa, Lut hiss eləmişdi ki, mağaraya qayıdıb-qayıtmaması qızları üçün o qədər də vacib deyil və o, geri dönməyədi belə, heç kəs nigarançılığını çəkməyəcəkdi. Lutun da qəlbində atalıq duyğusu qalmamışdı. Artıq o, indisiylə yox, keçmişiyə yaşayırdı. Günün hər bir hadisəsi, əhvalatı yaddaşında ötən zamanın hansısa lövhəsini canlandırır, təzələyirdi. Bu kölgələrə baxdıqca ağılında maraqlı fikirlər dolaşırdı. Durub onları ayaqlaya bilər, üstündən atlana bilər, keçər, tükü tərپənməz, çünki kölgə heç nədir. Kölgəni görür, altında uzanıb dincəlir, günəşin istisindən qorunur, əslində, isə o heçliyə məxsusdur, heç nə deyilən şey yoxdursa, kölgə də yoxdur. Onda bəs Lut nə üçün Əyalın xəyalı ilə yaşamaq istəyir? Niyə uzaqlıqda, əlçatmazlıqda qalmış, yox olmuş Əyalı yanında hiss edir? Axı, heç Əyalla birgə uzun ömür də yaşamayıb. Bir neçə günlük təəssüratı illər boyu onu tərک etmir, qəlbini yaralayır. Xəyalın özü kölgə deyilmi? Bəs, niyə Vailəni etinasız xatırlayır, haqqında düşünmür? Halbuki, Vailəylə iyirmi ildən çox ömür sürüb. Yaşadığı şəhərdə əvvəl hamı ailəsinə ehtiram göstərüb. Bu şəhərin ən xoşbəxt sakinləri idilər. İndi Vailə onun üçün yalnız yanındakı qızların anasıdır.

Lut özündən çıxdı: "Axı, mən ona demişdim, geri dönmə. Orda heç nəyimiz qalmır. Artıq yaşadığımız şəhər, bizim olan yerlər bizim deyil. O şəhər əxlaqsızlığa qurşandığı üçün Allahın qəzəbinə gəlib, göydən yağan odlu daşların altında qalıb. Bəlkə də axırıncı tərپəni aşana qədər Vailə arxaya baxmasaydı, indi o da bizimlə idi. Heç bu kimsəsiz mağaraya sığınıb qalmazdıq. Vailə qızları da çəkərdi, gedərdik lap mənim olduğum şəhərə, orda yaşamaq rahat idi.

Düzənliyə çıxmışdı, əkin-biçinlə məşğul olan ailəni yada saldı. Onlar üçün həyat necə də şirindi. Tarlada tər töküb zəhmətə qatlaşırdılar. Cərgə ilə sıralanmış yaşıl kollar, çayətrafi çəmənliklər və göylükdə otlayıb, sahildə arxac salıb yatışıb mal-qara, günorta vaxtı bir qədər dincəlib, nahar etmək üçün süfrə ətrafına toplaşmış ailə -- bütün bunların hamısı Lutun axtardığı bəxtəvərlik deyildimi?

- Heç şəhər hakimi olmaq istəməzdim. – Lut təəssüflə başını buladı.

Birdən duruxdu, özünü ələ aldı, qarşısında zabitəli, səliqə-səhmanla geyinmiş, üz-gözündən müdriklik yağan, başını hakimlərə məxsus ötkəmliklə dik tutan Lut peyda oldu.

- Necə yəni, heç şəhər hakimi də olmaq istəməzdim?

Lut qarşısındakı Sədum hakimini tanıdı. O, özü idimi, yoxsa kölgəsi? Dönüb özünə baxdı. Çox oxşayırdılar. İndi qayanın üstündə oturmuş Lut əzgin və yorğun görünürdü. Qocalmış, üz-gözünü saç-saqqal basmışdı, kol-kos pal-paltarını kilkə yun kimi didmiş, üst-başı uzaq yolun toz-torpağı içindəydi, rəngi-ruhu dəyişmişdi.

- Bu nədir, bu mənəm, yoxsa o?

- O, mənəm, sən heç nəsen. Sən kimsən? Sən uzaq yolların yorğununu, güc-qüvvəni fənaya vermiş bədbəxt, yazıq məxluq. Mən - Sədum şəhərinin hakimi.

- Bəli, bəli, mən bilirəm, elə o, mənəm. İndi sənin gözlərinin qabağında dayanan, sənə saymadığın, tanımadığın o qoca şəhər hakimidir.

- Xeyr, o, sən ola bilməzsən. Əgər sən həmin Lutsansa, yadına sal, sənə ağılın, idrakın, gücün, qüvvən var idi. Onlar hara yoxa çıxıb? Bax, sən həmin Lutun kölgəsisən.

- Yox, səhv edirsən, mən bu qayanın özüyəm, mən əsl Lutam. Həmin o şəhər hakimi Lut. Nəmrud kimi bir qəddarın qorxub ehtiyatlandığı Lut. İbrahimin...

Lut fikrini tamamlamamış qabağını kəsən kölgə - xəyal sözünü kəsdi.

- Xeyr, qaya mənəm, sən adi kölgəsen, sən Günəşin harda qərar tutmağından asılısan, yerini dəyişirsən.

Lutu vahimə bürüdü. Qarşısında peyda olmuş kölgə onun özünü kölgə hesab edirdi. Lut yumruqlarını düyünləyib qayaya çırpdı:

- Mən özüməm və özüm də bu qayanın üstündə oturmuşam. Sən isə, kölgəsen, sən bir azdan yox olacaqsan.

- Xeyr, mən yox olmayacağam, sənə başının içinə çəkiləcəyəm, qəlbinə girəcəyəm. Mən sənə özünəm.

- Onda çəkil, yox ol gözlərimdən, özümdən başqa kimsəni görmək istəmirəm.

- Doğrudan, sən özündən başqa kimsəni görmək istəmirsən?
- Bəli, hamıdan bezmişəm, yorulmuşam, təngə gəlmişəm. Mənim axtardığım dünya keçmişdə qalıb, artıq oraya qayıda bilmərəm.

- Bəlkə qayıtmaq istəyirsən?

Lut yazıq-yazıq kölgənin gözlərinə baxdı:

- Necə də istəyərdim... - Lut bu sözləri öz-özünə dedi, dodaqlarının arasında pıçıldadı. Amma gözlərini yenə kölgədən çəkmədi.

Kölgə vadinin yuxarı başından süzülüb gələn, dağların arasından çağlayıb axan çayın qayaların üstündən töküldüyü yeri – şlaləni göstərdi:

- Bax gör, hardan gəlir, hara gedir?

Lut yorğun-arğın gəlib uzandığı qayanın böyründən başını qaldırıb aşağıya, çayın şırıltısına, şlalənin gurultusuna qarışmış şaqraq səslərin gəldiyi tərəfə baxmaq istədi. Ürəyi ağrıdı, baxmadı. Çünki o səslərin mənbəyi məlum idi və o səs sahiblərinin kimliyi bəlliydi. Kimsəsiz vadidə qızlarından başqa kimsə yox idi.

Kölgə yenidən peyda oldu.

- Həyat dövr edir, gəlir-gedir, hər anı sirlidir, gözəldir, - yenə kölgə söhbətə çəkdi.

- Kim gəlir, kim gedir, dövr edən nədir? Mən anlaya bilmirəm, nəyi nəzərdə tutursan? Mənim indiki həyatımın harası gözəldir, mən bu gözəlliyi niyə görə bilmirəm?

- Eh, Lut, sən yorulmusan, əldən düşüb bezmişən. Ancaq gücün var. Sən hələ də xəyallarınla yaşaya bilərsən. O xəyallarınla ki, ən şahənə yerində Əyal var. Mən hiss edirəm, sən məni tanımaq istəmirsən, görmək istəmirsən, bəlkə də mənə nifrət edirsən. Əbəs yerə, mən sənənin həyatının bir parçasıyam, Sədum hakimiyəm. Unutma ki, mən o Lutam ki, bütün şəhər əhli başıma and içib, yanıma məsləhətə gəlib. Mən şəhəri zorakı üsullarla yox, qayda-qanunla, ağsaqqallığımla, müdrikliyimlə idarə edirdim.

Qayanın üstündə uzanmış yorğun Lut dirçəldi, gözləri əsəbdən parladi. Yerindən dikəlmək istədi:

- Sən, sən burda dayan, – Heç bilmədi, necə qışqırır. - Sən axmaq və səfehən, sən unuttun ki, şəhəri istədiyən şəkildə idarə etmək mümkün deyil, ona görə şəhərin mühafizəsində və daxili həyatında sabitlik yarada bilmədin, bütün köməkçilərini buraxdın, yaddan çıxartdın ki, guya təkbaşına – ağınlı, iradənlə insanları idarə edəcəksən. Yaddan çıxartdın ki, şəhər əhli qayda-qanun yaradana deyil, zora tabe olur. Bütün günahların baskarı sənənin dayaz ağılıdır. Özünə güvəndiyin ağılı. Kimsə ilə hesablaşmayan ağılı. Əgər sən ürəyiuxalıq edib şəhəri özbaşına buraxmasaydın, orda bu qədər qanunsuzluqlar, haqsızlıqlar baş alıb getməzdə. İş o yerə çatmazdı ki, şəhər əhli azsın, sənənin evinə hücum

eləsin. Gördünmü, sonda necə səfil gününə düşdün, necə yazıq-yazıq yalvarırdın adamlara?

- Hansı adamlara? – kölgə təəccüblə sual verdi.

- O adamlara ki, onlar sənın qonaqlarını pis yola çəkmək istəyirdilər. Onların başına hər cür oyun açacaqdılar.

- Olacaqların qarşısını kəsməyə heç kəsin gücü çatmaz.

- Olacaqların qarşısını kəsməyə ehtiyac yoxdursa, onda sən mənimlə barışmalısən, məni kölgə yox, özünü kölgə hesab etməlisən.

- Eh, qoca Lut, sən cavanlığında göylə gedirdin, indi kimsən?

- Sən nə üçün məni gəncliyimdən ayırırsan?

- Ona görə, ayırıram ki, sənın gəncliyindəki həyatının heç bir əlaməti sifətində qalmayıb.

- Nə üçün? Axı, hara çəkilib?

- Sən həmin Lut olsaydın – kölgə sözünün məbədini gətirdi – onda gəncliyindəki iradənin əlamətlərini, işartılarını səndə görərdim.

- Heç zahiri görkəməmdə də oxşarlıq qalmayıb?

- Zahiri görkəm boş şeydir, heç nəyi həll etmir.

- Hə, hə, inan, mən o əlamətlərin heç birini zərrəcə səndə görmürəm.

Kölgə nə düşündü, köks ötürdü:

- İndi onlar heç mənim gərəyim deyil, - Lut yenə könülsüz cavab verdi.

Bununla sanki kölgəyə demək istədi ki, rədd ol başımdan, çəkil, get. Sənın yaratdığı bu ovqat mənə əzab verir. Mən daha şirin əhval-ruhiyyə arzusundayam.

Lut yanındakı ərzağa və şərab tuluğuna baxdı.

Deyəsən, kölgə Lutun şəraba nə üçün baxdığını dərhal hiss elədi.

- Bax, axtardığını tapmısan, mey iç və bütün əziyyətlərdən xilas ol.

Yəqin onda sən ancaq Əyalı diləyərsən. Bayaq sənın iradəndən danışardım.

Lut gözlərini şərab tuluğundan çəkmədi, kölgəni altdan-yuxarı süzdü:

- İradə insanların icad elədiyi cavanlıq silahıdır. Qocalıqda heç kimə lazım deyil. Gəncliyində yaratdığı adət-ənənə insanı yaşlanarkən idarə edir.

- Bəli, sən, görünür, o zaman həmin adət-ənənəni vərmişə çevirə bilməmişən. Çevirmiş olsaydın...

- Onda nəyi dəyişəcəkdin? - Lut özü də istəmədən kölgə ilə mübahisəyə girişdi.

- Nəyisə dəyişmək mümkün idi, ən azı, elə getdiyın şəhərdə qalardın.

- Şərabxananın həyətinimi nəzərdə tutursan?
- Xeyr, şərabxananın həyətidən qat-qat üstün yer vardı...
- Harda idi həmin münasib məskən?
- Yadına sal, çayın qırağındakı xoşbəxt ailəni. Elə dil tapıb o ailənin mal-qarasını saxlaya bilərdin.

- Hmm, - Lut heç nə demədi, dodaqlarını sıxdı. – Yadına düşdü, həqiqətən kölgədən əvvəl elə özü də belə düşünmürdümü?

- Bax, o həyat sənənin həyatının xoşbəxt bir sonluğu olardı.

Kölgə bunu dedi və Lutun nə deyəcəyini gözlədi.

Bu vaxt şəlalənin altından qışqırıq səsi gəldi:

- Ehey, Aliyə, özünü gözlə!

Bu, Saliyənin səsi idi. Gölün kənarından əllərini yana açmış Saliyə suya baş vurub, şəlalənin altında duran Aliyənin yanına üzdü. Çatan kimi bacısının ayaqlarından tutub dartdı, özünə tərəf çəkdi. Şəlalənin altında dayanmış çılpaq Aliyə gölə düşdü.

Lut boğazını uzadıb diqqətlə bu mənzərəyə baxdı və nə düşündüsə, hiss etmədən yavaş-yavaş çəkib şərab tuluğunun ağzını açdı. Tuluğu dodaqlarına yaxınlaşdırdı. Əlləri əsirdi, rəngi avazıymışdı. Susuz adam kimi qurthaqurtla şərabı içməyə başladı. Sonra heç tuluğu ağzından aralamadan gözünü qaldırıb ətrafa nəzər yetirdi. Kölgə baxırdımı, onu güdürdümü? Yox, xoşbəxtlikdən qeybə çəkilmişdi.

Lut kölgəni görmədiyinə sevindi. Lakin bu sevinci uzun sürmədi. Deyəsən, iki əli ilə sıxdığı tuluğun içindən ağzına dolub, boğazından keçən tünd şərab daş kimi yumrulandı. Bu daş kimi yumrulanmış maye boğazına tıxandı. Ha udqunmaq istəsə də, udquna bilmədi. Lap nəfəsi kəsilməkdə idi. Gözləri alacalandı, canı çıxacaqdı. Kölgə nəhəng, bədheybət görkəmi ilə yenidən – vadinin o tayını qala kimi tutmuş dağın üstündən enməkdə olan Günəşin şüaları altında bir qədər də uzanmış və əcaib şəkllə düşmüş halda Lutun gözlərinin qabağında təzahür elədi. Lut sonuncu gücünü toplayıb udqundu. Əlləri tuluğun boğazında qıc oldu. Sinaşına sıxdığı şərab tuluğunu, istəsə də, kənara ata bilmədi, qolları açılmadı. Axır ki, zəhrimar şərab boğazından keçdi. Lut rahat nəfəs aldı, yaşarmış gözlərini sildi. Və nəfəs alan kimi də bədəninə güc gəldi. Daha o, kölgədən qorxmadı. Ağılı, şüuru tam yerində idi. Kölgənin kölgəliyinə inandı. Hələ özünə də acıdı: “Mən nə üçün cansız kölgədən ehtiyat eləməliyəm?”

Minlərlə insanı hədə-qorxu altında saxlayan Nəmrudun təzyiqləri, aramsız sıxıntılar onu qorxutmamışdı, sındırmamışdı. Bəs, nə olmuşdu ki, indi bir kölgənin qabağında – özü də lap ona bənzər, həyatını yaşamış bir kölgənin önündə gücsüzlük, zəiflik göstərdi?

Lut tuluğu ağzıyuxarı daşa söykədi. Tuluğun böyründən asılmış iplə boğazını sarıdı. Daha tuluq aşsa da, şərab tökülməyəcəkdi. Gözucu dönüb kölgəyə tərəf baxdı. Cansız kölgə, elə onun özü kimi, böyrü üstə daşa söykənmişdi. Həm də yavaş-yavaş rəngi-ruhu itirdi. Doğrudur, hərdənbir Lutun tərپənməsi ilə kölgənin də tərپənməsi bir olurdu. Bu isə, təhər-töhmət edən, az qala onu bu sıldırım qayaların üstündən atmağa hazır olan kölgəyə oxşamırdı.

Lut yenidən tuluğa baxdı. Bir də başına çəkib içmək, tərki-dünya olmaq istədi. Bayaqdan daddığı, yarım ac mədəsində dolanıb istisi başına vurmaqda olan şərab gözlərinə məstədicilə rahatlıq, xumarlıq gətirmişdi. Daşa söykənib bir hovur yatmaq istədi. Yox, yuxusu ərsə çəkilməmişdi, heç mürgüləmək həvəsi də gəlmirdi. Şərabın havası tutduğundan, ürəyində daha içmək meyli qalmamışdı.

İndi içindən baş qaldıran yeni bir istək və həvəs hava ilə uçub Lutun beyninə doldu. Bu sərt qayalar da, dağlar da, şələlə də hamısı yenidən gözlərində Nəmrudun malikanəsi kimi göründü. Bir qız sudan çıxıb düz yanına gəldi. Lut onun hündür boyuna, gözəl qəddi-qamətinə diqqətlə baxdı. Bu, Əyal idimi? Yox, bu, Əyal ola bilməzdi. Bir də gözünü ovuşdurdu, tərəddüdünü qovdu. Qız əllərini uzadıb saçlarını qarışdırırdı:

- Gəl, - qolundan tutdu, - gəl, sən ki, ağciyər deyilsən.

Qız Luta nəvaziş göstərdi. Lutun qırışığı açıldı. Tanış hisslər yenidən varlığını çulğadı. Lut indiki halını, harda olduğunu bilmək istəyirdi. Saray Nəmrudun sarayı idi, o isə qorxmurdu, Nəmrudun onu gördüyünü, izlədiyini hiss etmirdi. Ancaq bu qızın da Nəmrudun sarayındakı Əyal olduğuna əmin deyildi.

Qız Lutun qolundan tutub lap gölün kənarına gətirdi. Onu arxadan gölə itələdi. Özü də arxasınca gölə atıldı. Daha su soyuq deyildi. Lutun yaddaşına heç nə təsir göstərmirdi. Qırışığı açılır, qızla deyib-gülür, suda xoşhallanırdı.

Artıq axşam düşmüşdü. Qız Lutu çəkib sudan çıxartdı. O, tamam heydən düşmüş, taqəti qeybə çəkilməmişdi. Qolundan tutub üzüyuxarı, qayaların arası ilə mağaraya tərəf aparılan Lut pal-paltarına gözucu da baxmırdı. Heç nə vaxtsa əynində paltar olduğunu ağına gətirmirdi.

Onlar mağaranın qabağına çatanda, Lutun gözlərinə heç nə görünmədiyini kimi, yaddaşında da heç nə yox idi. Qız üzəşəğı düşüb Lutun əyin-başını yığdı. Qayanın dibində qalmış ərzaq səbətləri, şərab tuluğu, Lutun üst geyimi – nə vardısı, hamısını götürüb mağaraya gətirdi. Yumşaq ot qurusunun üstünə uzadılmış Lutun böyrünə atdı. Lut səs-küydən bir balaca oyanan kimi oldu. Harda olduğunu bilməsə də, gözləri kölgəni axtardı.

Ay doğmuş, nuru böyümüş, hər yanı solğun işığa bələmişdi. Bu işıqdan bir az da mağaranın içinə düşürdü. Mağaranın girişində kimsə dayanmışdı, kim olduğunu Lut ayırd etmək istəyirdi. “Bəs bura haradır, mən indi hardayam? Bu mağaranın girişində dayanan kimdir? Niyə əynində paltarı yoxdur? Kişidirmi, qadındirmi?”. Lut bu sualları beynində dolandırır və cavab axtarırdı. Ancaq cavabını tapa bilmədiyi müəmmalı suallar onu bir an tərək eləmədi. Bir-birinin ardınca yağan yağış damlları kimi üstünə yağdırdı:

– “Birdən bayaqkı kölgə olar, haa.. Yox, kölgə deyil, canlı adamdır”.
– Lut bir balaca dirsəklənib başını qaldırdı. Çox qalxa bilmədi. Mağaranın girəcəyində dayanmış adam göydən süzülən Ay işığının fonunda gözəl bir mələyə bənzəyirdi.

- Gəl, gəl, səni Allah göndərib. Sən Allahın mələyisən. Bəlkə məni aparmaq istəyirsən? Məni aparacaqsansa, gəl elə indi apar. Sənin qanadların yoxdu. Məni hara aparacaqsan? Hara? Sənin aparacağın yer uzaqdadır?

Mağaranın qapısını kəsmiş mələk tərpendi. O, yana çevrilən kimi mağaraya daha gur ay işığı düşdü.

Lut yerindən qalxıb ona sarı yüyürmək, dərdləşmək, onu qucaqlamaq, “mən hardayam, məni xilas elə” demək istədi.

– “Mağaranın girəcəyində dayanmış mələk elə Allahın özü qədər insafsız imiş. O, heç yaxına gəlmir, məni burdan aparmaq istəmir. Bəlkə, heç mələyin aparacağı adamların yanında mənə yer yoxdur?! Axı, İbrahim deyirdi ki, insanların ruhu əbədi göylər sakinidir. Orda bütün insanlara yer var. Mənim bədənəm o mələyin nəyinə gerekdi? Qoy mənim ruhumu aparsın. Ruhumun heç kimə maneçiliyi olmaz. Mən özüm onların arasında dolanaram. Bəlkə, elə İbrahimin də ruhu ordadı?!. Onun ruhunu tapar, başıma gələnlərin hamısını danışaram. Onda İbrahim məni bağışlayar”.

- İnsanı bağışlayan Allahdır. – İbrahimin gur səsi ətrafı lərzəyə saldı. O əks-səda Həranda, meydanın ortasında, tonqalın üstündə yandırılmaq üçün əli-qolu bağlanmış adamın dodaqlarının arasından çıxırdı. Burda səsi gur və təsirliydi. Nəmrud gözləyirdi ki, İbrahim dil töksün, yalvarsın, ayağına düşsün. İbrahim isə, inadından dönmürdü: “İnsanı bağışlayan yalnız Allahdır”.

Lut acı-acı zarıdı: “Belə çıxır, İbrahimdən bağışlanmağımı istəyə bilmərəm?”

- Xeyr, bağışlamaq ancaq Allahya məxsusdur, dedim axı!

İbrahim bu sözlərdən başqa ayrı söz bilmirdi. Mağaranın astanasında dayanmış mələk quru otun üstündə uzanmış ahıl kişiyyə məhzun-məhzun baxırdı.

Sonra mələk də yox oldu və yavaş-yavaş Lut harda olduğunu anlamağa başladı. Onun yanaqlarından göz yaşları axırdı. Lut yarıdumanlı ağılı ilə yenə bayaqkı kölgəni gəzdi. Kölgə itmişdi. Lut bilmirdi ki, kölgənin görünməməyinə sevinsin, yoxsa kədərlənsin.

“Eh, o kölgə mənə qənim kəsilib. O hardan peyda olub? Yaxşı ki, tez əkilib, yenidən görünsəydi...” – Lut o yan-bu yana nəzər saldı, ağına gəldi ki, kölgə yaxındadır və onun bayaq göldə qızla çimdiyini görüb və indi olmadığına sevinmək istəyirdi ki, elə bu an Lutun sinəsini nizə kimi deşən, ox kimi dəlib keçən istehzal gülüşlərlə bir anlığa mağaranın həmin girişində görünən kölgə yenidən sürətlə qeybə çəkildi.

Zəif inilti ilə mağaranın ot döşənmiş yatacağına yığılan Lut təzədən heydən düşdü. Əlini, qolunu tərptəməyə belə halı qalmadı. Əlacı kəsilmiş, ümidi üzülmüş yaralı fədaini sanki təzədən sinəsindən oxla vurmuşdular.

Lut istədi əlini qaldırıb saçlarını dartışdırsın, başını divara vurub dağıtsın, ölüm qoxuyan düşüncələrdən xilas olsun. Yaddaşı isə qarışır, rahat buraxmırdı. O, beynində bir pozuqluq, kütlük diləyirdi ki, heç nə yadına düşməsin: lənətə gəlmiş Nəmrud da, Əyal da, lap İbrahim də, bütün Sədum həyatı da, keçmiş də, Həran da... Təkcə uşaqlığından ayrılmasın. Elə son anında, son nəfəsində körpəlik yaddaşı ilə yaşasın, məsum yeniyetməlik xatirələrini oyatsın.

Əslində, bu istəyin özü Lutun başına bir bəla idi. Çünki ömrünün o çağını yaddaşında təzələyən kimi Əyal da yadına düşürdü. Əyalın yaddaşında peydası, sürətinin gözlərinin qabağına gətirilməsi və ən nəhayət, Əyalın əbədi itirilməsi... Bu, Lutu tamam hövsələdən çıxarır, dəhşətə gətirirdi.

İllər boyu Əyalın həmişəlik itirilməsi ilə barışmır, xatırlamağa isə qorxurdu. O, bütün xəyala gətirdiklərini yaşamağa çalışsa da, ən ağırlı, əzablı günləri barədə düşünsə də, bircə bu xatirədən qaçır. Həmişə Əyalla bağlı günləri gəlib sonuncu görüşə çatanda, o, özünü məcbur edirdi ki, yaddaşının həmin duyğulu məqamını silsin. Nədənsə, həmişə onu həmin dolanbacdan, qorxulu məqamdan hifz edən şərab olurdu. Nəmrudun sarayındakı eyş-işrətli günlərin həyatında dərin iz buraxdığı və bəlkə elə sonrakı həyatını da müəyyən edən yol şərabdən keçirdi. Düşüncələr yoranda, yaddaşının həmin müdhiş tərəflərini silkələyəndə, nəyin hesabına olur-olsun, tez şərab axtarıb tapırdı. Bəlkə elə Sədum qövmünü idarə edə bilməməsi, əhalini özbaşına buraxması bununla bağlı idi? Çünki sonra tez-tez Əyal yadına düşür və Əyal ürəyinə, varlığına hakim kəsilən kimi, yeganə çıxışı şərabda axtarırdı. Mey yaddaşını təmizləyir, başını dumanlandırır, onu ləzzətli yuxuya verirdi.

... İndi taqətdən düşmüşdü. Gücdən məhrum bədəni cansız daş parçası kimi mağaranın bir küncündə qalmışdı. Doğma qızları belə,

ögeylik göstərir, ona əhəmiyyət vermirdilər. Onsuz da ortada valideyn-övlad nəvazişi yoxa çıxmışdı. Bu kimsəsiz vadidə mağaranın yeganə sahibləri olandan sonra, onunla yad adam kimi davranırdılar. Qızları istəyirdi onu yad kişi qiyafəsində görsünlər. Özləri ilə birgə deyən-gülən, zarafatlaşan və şlalə altında çimən ədəb-ərkanlı Lut, axı, onların atası idi. İndi Lut bu qarmaqarışlıq, mürgülü, duyğulu xəyalların arasında bir həqiqət soraqlayırdı. O həqiqət bundan ibarət idi ki, doğrudanmı, Aliyə və Saliyə halal övladlarıdır, belindən gəliblər? Bəlkə, şübhə var, onlar Lutun qızları deyil? Göydən odlu daşlar yağandan, şəhər tamam məhv olandan, külün altında qalandan sonra, ordan üç nəfərin qurtarmağına şərait yaranıb – bu iki qız və bir də Lut özü. Bəlkə bu qızlar Sədum sakinlərinin qeyri-qanuni balalarıdır? Nə olsun ki, onları Vailə dünyaya gətirib? Bəlkə mənim qızlarım deyil?

Gücü çatsaydı, yenə onu çək-çevirə aparan, mənəvi dünyasını təlatümə gətirən bu düşüncələrdən qurtulmaq, bəlkə lap yenidən güc-qüvvə tapmaq üçün şərab istəyərdi. O, uzaqda deyildi. Yəqin bu yanlarda, yaxınlığında idi. Lut göz qapaqlarını azca araladı. Mağaranın geniş girişindən içəri süzülmüş Ay işığında tuluqları qabaqlarına çəkmiş qızlarının növbə ilə o şərabdan içdiklərini də gördü. Sadəcə, hərəkət edə bilmirdi. Onlar öz aləmlərində idilər. Aşiq və məşuq kimi bir-birinə sarılmış görkəmləri Lutda heç bir təəccüb doğurmurdu. Əgər şərabdan ona da versəydilər, o da tamam oyanar, qalxar, bu ağır düşüncələrin dalından dəyərdi.

... Lut Nəmrudun sarayından çıxandan sonra, qayıdıb Əyalı qurd yuvasından necə çıxarmaq barədə düşünür, yol-yolağanı tapa bilmirdi. Gecələr malikanənin ətrafına dolanır, qalanın bürclərinə baxırdı. Hardansa Əyalın onu gördüyünə inanırdı.

... Lut gedəndən sonra Əyal sanki Nəmrudu da, saray əhlini də görmür, tanımırdı. Axşam yenə Nəmrud həmin hovuzun yanında şərab içib qızlarla əylənir, gün keçirirdi.

- Bəs Əyal hanı? – dönüb qızlardan soruşdu.

- Burdadır, - cavab verdilər.

- Burda, yəni harda? Yox, mən onu görmürəm, - Nəmrudun sərxoş gözləri ətrafa boylandı. – Onu tapın, bura gətirin, - deyə göstəriş verdi.

Qızlar Əyalın yanına qaçdılar. Az keçməmiş çəkib Nəmrudun hüzuruna gətirdilər.

- Sən hardasan, Əyal?

Əyal qorxudan dinmədi. Şam işığında gözləri parıladı, kirpikləri qapanıb-açıldı. İki damla yaş yanaqları boyu süzüldü. Nəmrud hiss elədi ki, o, daha həmin Əyal deyil.

Lut sarayı tərk edəndən sonra üç-dörd ay ərzində Əyal Nəmrudun diqqətini cəlb etməmişdi. Həmişə gözlərindən gen gəzmiş, kənarda dolanmışdı. İndi şərəbdən sonra Əyal yadına düşmüşdü. İndiki görkəmi onu təəccübləndirirdi. Bu qız nə üçün dərin fikrə gedib, qəm-qüssə içində itib-batır. Diqqətlə Əyalı seyr edən Nəmrud:

- Mən sənə nə tapşırırdım? – soruşdu.

Əyal dinmədi.

- Cavab ver, qız, yoxsa sənənin hər tikəni qala divarının bir küncündən asdırram.

Bu sözlərin Əyala heç bir təsiri olmadı. Nəmrudun gözləri bərəldi. Ətrafında dolaşan gözəlçələr qorxudan əsim-əsim əsdilər. Əyal isə qətiyyənlə qorxmadı və qorxana da oxşamırdı. Bu, Nəmrudu daha da qəzəbləndirdi. Yerindən qalxan Əyalın qolundan tutub silkələdi:

- Bəlkə yaxşı eşitmirsən, məni? Qulağın kardı?

Əyal düz onun gözlərinin içinə baxıb sakit-sakit cavab verdi:

- Yaxşı eşidirəm, mənim sahibim!

- Sənə nə tapşırıq vermişdim, əməl etdin?

- Sənənin tapşırığın adam ürəyimə çalın-çarpaz dağ çəkdi, bütün vücuduma sahib çıxdı, - Əyal heç nəyi gizlətmək fikrində deyildi.

- Necə ola bilər ki, Lut sənənin sahibinə çevrilsin? Axı, mən tapşırırdım ki, elə et, o sənəni sevsin, yenidən bu saraya qayıtmağa can atsın.

- Tapşırırdım və mən də canla-başla əməl etdim.

- Bəs nəticə, nəticə?

- Nəticəsi odur ki, mən özüm vuruldum, onu sevdim.

- Çıxar ürəyindən, at o sevgini. Mən sənəni heç kəsə verən deyiləm.

- Xeyr, mən çoxdan onun yanında yam. Ürəyimi götürüb aparıb.

Köksümün altında döyünən mənim ürəyim deyil artıq.

- Yalan danışırısan, yalan!

- Xeyr, indi mənim iki canım var. Biri sənənlə danışan Əyal, o biri bətnimdə artıq tərənən, hərəkət edən, dünyaya gəlməkdə olan bap-balaca Lut.

- Qız, indi mən sənəni parça-parça edib quduz itlərə ataram. Mən sənə demişdim axı, onu çox yaxına buraxma. Qoy o sənə vurulsun, qovrulacaq qovrula ölsün-dirilsin, yana-yana qalsın və həmin yanğı onu bu saraya qaytarsın, mənim ayağıma gətirsin. İndi o, yəqin bura qayıtmaq barədə yox, sənənin xilasın haqqında düşündür.

Birdən Nəmrud Əyalı özünə sarı çəkdi, qucağına sıxdı. İstədi qıza nəvaziş göstərsin. Əyal çəmkinən kimi oldu, elə bil quduz heyvan onu qapmaq istəyirdi. Nəmrudun çöl donuzuna bənzər tüklü bədəni qızın üzgözünü daladı. Əyalın nəfəsi tıncıxdı. Dartınıb Nəmrudun əlindən xilas olmağa çalışdı.

Nəmrud Əyalı buraxmadı:

- Yox, mən səni azad edə bilmərəm. Sən unutmusan, əvvəl mənimlə necə davranırdın?..

- O mən olmamışam, sahibim. O, Lutu görməyən Əyal idi, Luta vurulmamış Əyal. Lutdan sonra mənim gözümdə dünya tamam dəyişib. Sən bilmirsən eşq nə deməkdir. Ömrün boyu heç sevmisənmi?

- Sən nə danışırsan, qız? Eşq nəyimə lazımdı mənim? Sevgiyə ehtiyacım yoxdur. Bu saraydakı gözəllərin hamısı mənim ixtiyarımda deyilmi? Kimə işarə eləsəm, yanımda hazır olar, nə sevgibazlıqdı?

- Xeyr, sahibim, sevgi o deyil.

- Bəs nədir, mən onu hardan tapa bilərəm?

- Yox, mənim sahibim, sən onu tapa bilməzsən. Çünki sənün ürəyin yoxdur. Sevgi mərəzi ancaq ürəyi olanları tutur. Kimin ürəyi varsa, yalnız o, sevə bilir.

Nəmrud qızın cəsarətli cavablarından təngə gəldi.

Əyalın söylədikləri Nəmrudun diqqətini yayındırmışdı. İndi nəyin bahasına olur-olsun, Nəmruddan yaxasını kənara çəkmək məqsədi güdüdü. Nəmrud hiss edirdi ki, qız ondan qopmaq, uzaqlaşmaq istəyir.

- Yox, mənim cəngimdən xilas olmaq mümkün deyil, sən bilirsən, mənim qollarımın gücünü! Səni elə sıxaram, bütün sümüklərin sınıq-sınıq olar.

Əyal yenidən qızmış Nəmrudun qollarının arasına düşməmək üçün çırpındı. Nəmrud özündən çıxdı. Hirsə qızın qollarını buraxıb əynindəki paltarından yapışdı. Dəmir kimi möhkəm əllərilə hər iki çiyini boyu yapışdığı üst geyimi cırdı. Bir anda Əyalın donu iki parçaya çevrilib əlində qaldı. Əyal çaşdı, bilmədi ki, neyləsin. Bu, Nəmrudun nəzərindən qaçmadı. Düşündü ki, daha Əyal çılpaqdır, heç yana hərəkət edə bilməz. Uzaqbaşı, hücrəsinə qaçar və Nəmrud arxasınca düşüb onu qamarlayar. Əllərilə özünü gizləməyə çalışan Əyal büzüşmüşdü. Nəmrud qızın dəyişmiş görkəminə, güclə seziləcək qədər qarnının qalxıb yumrulanmasına baxdı, baxdı və qəflətən qəhqəhə çəkərək barmağını silkələdi:

- Doğrudanmı, sən mənim alınmaz qalamda, mənim sarayında, quşun lələk saldığı malikanəmdə yeni bir Lut dünyaya gətirmək istəyirsən?

Nəmrud yenidən Əyalın üstünə cumdu. Əyal dalı-dalı çəkildi. Bir azdan Nəmrud onu pəncəsinə alacaqdı. Əyal divara dirəndi. Nəmrud əllərini daş divara söykəyib qızı sıxmağa başladı. Əyal bu dəfə cəld qolunun altından sivişib çıxdı və fikirləşmədən hücrənin balaca qapısını aralayıb bayıra qaçdı. Nəmrud bağırdı:

- Onu tutub yanıma gətirin.

Əyal bu sözləri eşitdi. Başa düşdü ki, artıq taleyi üzünə gülməyəcək. Nəmruddan qeyrisinə könül verən qızların aqibəti onu da gözləyirdi. Əyalı tutub geri qaytaracaq, sarayın bütün cavan mühafizəçilərini üstünə ötürəcəkdilər. Bu, Nəmrudun qızlara qarşı tətbiq etdiyi edam üsulu idi. Əyal götürüldü; ayağının altına baxmadan hara gəldi qaçırdı, ünvan bəlli deyildi. Sarayın içindəki dolama yollardan keçdi. Birdən qarşısına pilləkən çıxdı. Arxasınca qaçan mühafizəçilər çathaçatda idilər. Mühafizəçilərin əlinə keçməmək üçün pillələr sürətlə qalxır, heç nəyə baxmırdı. Əyalın nəfəsi kəsilir, matı-qutu quruyurdu. Dolama pillələr qurtarmırdı, Əyal qalxırdı. Necə sürət götürmüşdüsə, dayanmaq bilmirdi, ayağını hara gəldi atırdı. Deyəsən, bu pillələr onu saray divarının lap başına gətirmişdi. Bura qalanın yanına söykənmiş qüllə idi. Axırncı pillələri qalxanda Əyalın ayağı nəyəsə ilişdi, büdrədi. Silahlı mühafizəçilər dar və alçaq tunelvari pillələrlə yuxarı dırmaşmaqda çətinlik çəksələr də, hər halda, daban-dabana onu təqib edirdilər. Yaxındakı mühafizəçi qızın ayağından yapışdı. Aylı gecənin sərin havası Əyalı vurdu. O, bildi ki, qüllənin sonuna çatıb. Gücünü topladı. Mühafizəçinin əlindən birtəhər çıxdı. Axırncı səddi aşıb əllərini ona uzadan mühafizəçiyə baxdı və bir anda özünü qüllədən yerə buraxdı.

Lut fikir içində qala divarı boyu gözünü zilləyib baxırdı. Bu minvalla Lut bəzən səhərə qədər gözləri ilə qala boyu Əyalı gəzirdi, tapa bilmirdi. Get-gedə Əyal yoxa çıxırdı. Nəmrudun sarayını tərk edəndən sonra Əyalın səsini eşitməsə də, üzünü görməsə də, həmişə Əyalı yanında görürdü. Ömründə ilk dəfə idi ki, təsadüfən qarşısına çıxan bu qız onun varlığına bu dərəcədə hakim kəsilmişdi. İndi istəsə də, Əyalın onun varlığına hakim olmuş xəyalından qurtula bilmirdi. Əlbəttə, Əyalla bağlı ayrıca, əlahiddə bir planı yox idi. Ağına batırdı ki, Əyal, necə olur-olsun, bu qala divarlarının arasında gözlərinə görünəcək və o da bir yolla qızı qaladan çıxaracaqdı. Heç nəyə baxmadan, heç nə haqqında düşünmədən, bütün qorxu hissələrinə qalib gələcək, Əyalı da götürüb bu məmləkətdən uzaqlaşacaqdı. Gedib harda yaşayacaq, kimlə rastlaşacaq, taleyi necə olacaq, bu, artıq sonrakı məsələ idi. Təki onu bu daş türmədən xilas edə biləydi.

Lut ümitsiz deyildi. Nədənsə, özünü güclü hesab edirdi. Bütün ümitsizliklərin hamısına qalib gəlməyə hazır idi. Gözlərini daş hücrələrin

arasına zilləyib baxan Lutun şirin xəyalında bəmbəyaz bir dünya yaranırdı. Bu gözəl dünyanın nə ağrısı-acısı vardısı, hamısı bal dadırdı. Yəqin Əyalla birgə bu yaxın dağları, dərələri keçib gedəcəkdi. Hardasa uzaq bir guşədə, dağların arasında mal-qara saxlayan çobanlara rast gələcəkdilər. Lut onlara qoşulacaq, mehribancasına dil tapacaq, bu qayğısız insanların arasında qalacaqdı. Gəlişinə həmin o yad adamlar sevinəcəkdilər. O, Əyalı ilə azad, heç bir qorxu-hürkümsüz bir ömür sürəcəkdi. Onların övladı doğulacaqdı. Lut bu barədə Əyala söz deməsə də, inanırdı ki, həmin oğlan uşağının adını Lut qoyacaqdılar. Bilirdi, Əyal da belə olmasını istəyirdi.

Gecənin tən yarısında, Ay işığının nazik, tül pərdəsi altında qala divarları boyu ayrı-ayrı mühafizəçilər gah görünür, gah da gözdən itirdilər. Bu yaraqlı adamların şübhəli, narahat surətləri onu xəyallarından ötəri də olsa ayırırdı. Amma Lut yenə həmin o xəyal aləminə qayıdır, düşüncələrə qapılır, qurduğu şirin dünyanın ləzzətli anlarını yaşayırdı. Elə bu an qəfil bir səs, boğuq qışqırıq Lutun xəyal aləmindən ayırdı.

O, Ayın solğun işığında bir qızın çığırtı ilə özünü qüllədən aşağı atdığına gördü. Hövlnak yerindən qalxdı, qalanın dibindəki daş səkiyə düşmüş qızın yanına yüyürdü. İlk ağlına gələn bu oldu ki, kimsə Nəmrudun qəzəbinə tuş gəlib. Eyni zamanda vahiməli bir duyğu ürəyini üşütdü.

- Olmaya, Əyaldır?! Yox, bu, mümkün deyil! – Lut tez bu fikri başından qovdu. Səkidə can verməkdə olan qızın yanına çatdı.

Bəli, daş döşəməyə sərələnmiş qız Əyal idi.

- Sən niyə belə elədin, Əyal?! Mən səni xilas edəcəkdim!

Lut Əyalın başını qolları arasına aldı. Əli ilə qana bulaşmış üz-gözünü sildi, dodaqlarından öpdü. Qızın vücudu titrəyirdi. Hiss olunurdu ki, artıq ömrünün son anlarıdır.

Yarımuşşuz Əyal bu isti nəfəsin sahibinin Lut olduğunu duydu. Bu nəfəsi o, ancaq Lutda görmüşdü. Təzəcə gözünü açdığı dünyada, sevginin şirin duyğularını daddığı bir neçə ayda bu həyat mehrinin eşqilə yaşayırdı. Qızın dodaqları tərpendi, nəşə demək istədi. Lut diqqətlə onun dodaqlarına baxdı. Nə dediyini eşitmək istədi.

- Qaç, Lut, özümlə əbədiyyətə apardığım körpənin xatirinə, qaç, canını qurtar, – Əyalın son tövsiyəsi idi.

Mühafizəçilər haray-həşirlə qala divarlarının ətrafına dağılıbmışdılar, Əyalı axtarırdılar. Əyal isə keçinmişdi.

- ... Mən Lut deyiləm. Lut Əyalın yanında öldü.

Lutun qeyri-adi, gözlənilməz bağirtısı mağaranın divarlarında əks-səda verdi:

- Mən Lut deyiləm, Lut deyiləm, Lut deyiləm...

Qayalar qeyri-adi çığirtını təkrar edir, əks-sədaya çevirirdi...

Aliyə şəlaldən tökülən suyun qırağında, mamır basmış daşın üstündə bardaş qurmuşdu. Qayalara çırpılıb ətrafa dağılan su damcılarını çılpaq dizlərinə, bədəninə, sifətinə dəyir, süzülüb yerə düşür, yol tapıb gölə axırdı.

Hiss olunurdu ki, Aliyə isti Günəşin hərarəti altında yağış tək yağan bu əsrarəngiz yar-yaraşıqdan ayrıca zövq alır. Damcılar sinəsində yumrulanır, şəh kimi Günəşin şüaları altında bərq vurur, sonra üz-gözündən, çənəsindən üzüaşağı balaca cığırlar açırdı. Aliyə bəmbəyaz, ağappaq mərmər qaya parçasına bənzəyirdi. Əlinin birini çənəsinin altına qoymuş, o biri əlini daşa dayamışdır. Dünyadan tamam xəbərsiz idi. Belə vəziyyətdə tərپənmədən səssiz-səmirsiz ağ köpüklü şəlaleyə baxırdı. Xeyli vaxt idi, ətraf mühitlə ünsiyyətini kəsmişdi. Bu vaxt kimsə əlini boynuna doladı. Aliyə səksənmədi. Deyəsən, elə bu məqamı intizarla gözləyirdi. Saliyə əllərini üzüaşağı uzadıb qızın yupyumru döşlərindən yapışdı. Bu Aliyəyə ləzzət elədi, qıcıq doğurmadı. Başını qaldırıb dodaqlarını dodaqlarına yaxınlaşdıran Saliyəni öpdü. Aliyə zərif, ehtiraslı görkəmlə dönüb Saliyənin belini qucaqladı. Onlar həsrətlilər kimi bir-birinə sarmaşdılar.

Mağaranın qabağında bu mənzərəyə baxan Lut şərab tuluğunu bir tərəfə qoydu. Neçə vaxtdan bəri Lut şərab hazırlanan ünvana gedib-gəlir, ordan ərzaq və içki tədarükü görürdü. Artıq başqa heç bir qayğısı yox idi. Günlərini şən zarafatlarla, əsasən, şərabın məstliyi altında keçirirdi.

Lut xeyli aşağıda, nəşə xışıltı eşitdi. Nəzərlərini çəkməsə də, Aliyə və Saliyənin öpüşməsinə yayındıran bu səsin nə olduğunu bilmək istədi. Üç-dörd addım aşağı – qayanın dibinə düşdü. İki ilan sanki bir-birinə qənim kəsilmişdi. Onlar quyruqları üstə dayanmışdılar. Başlarını hikkəylə didib-dağıdır, kənara çəkilib baxışır, fısıldayırdılar.

Lut qorxu və vahimə ilə ilanlara sarı boylandı. Astaca pıçıldadı: “Nə hay-haraydı görəsən, bir-birini al qana qəltan edirlər, məgər bunlar da sevişirlər?”.

Bu, ilanların savaşı deyildi. Onlar insan kimi ehtirasın, ovqatın gətirdiyi xoş həzzin təsiri altında idilər və Lutun yaxınlaşmasına heç əhəmiyyət vermirdilər. Əvvəlcə Lut istədi, daş atıb ilanları səksəndirsin, ayırsın. Əyilib yerdən götürdüyü daşa baxdı. Amma daşı atmadı, əlində oynatdı. İlanların cinsi ayrı-ayrı idi. Ağ zolaqlının boyun-boğazında nazik qara xətlər vardı. Lut bildi ki, bu erkəkdir. Dişi isə astadan fısıldayır, nazlanır, ram olmaq istəmirdi.

Lut yavaş-yavaş geri çəkildi. Qəzəbi və kini soyudu və yenə Aliyə və Saliyəyə tərəf çöndü. Qızlar hələ də ayrılmamışdılar. Lutun başı dumanlandı. Yenə bu qayalar, bu mağara və şalalə gözüne görünməz oldu. İndi o, yenə Nəmrudun daş hücrəsində idi. Qızlar da yanında, hərəsi bir tərəfə çəkirdi. Hər kəs istəyirdi ki, Lut onun hücrəsinə getsin. Birdən Saliyə Aliyədən ayrıldı və hirslə onu itələdi, üzəşığı qaçıb gölə yaxınlaşdı. Bir anda özünü suya atdı, görünməz oldu. Aliyə tək qaldı. Saliyənin atıb getməsi Aliyəni özündən çıxarır, o, acığını qərribə hikkəylə, ədayla çıxarırdı.

Lut Aliyəyə yaxınlaşdı. Aliyə şərəbin və ehtirasın təsiri altında idi. Heç bilmirdi, qolundan tutub özüylə aparın kimdir. Ancaq bunu çoxdan gözləyirmiş kimi fərqi nə varmadı. Onlar qayaların arasında gözdən itdilər. Aliyə Lutun əynindəki paltarını çıxarıb atdı, boynuna sarıldı. Lut lap gəncliyindəki kimi güclü idi. Qızı quş kimi qucağına götürdü. Ətrafa baxdı, rahat yer axtardı...

Sonra xeyli vaxt keçdi. Lut elə qayanın kölgəsində yuxuladı. Ayılında şərəbin istisi getmişdi. Aliyə yanında yox idi. O, nə baş verdiyini anlamadı. Axı, ruhən burada deyildi, Nəmrudun sarayındaydı. Yanındakı da Aliyə yox, Nəmrudun saray gözəlçələri idi. Lut get-gedə nifrətlə baxdığı şərəb tuluqlarından gözünü çəkdi. İndi o günahı tuluqlarda yox, gözlərində görürdü.

“Əgər kor olmuş gözlərim olmasaydı, onlar Aliyəyə və Saliyəyə tərəf baxmasaydı, məndə... Demək, günahkar tökülmüş gözlərimdir”.

Lut əməlli-başlı hövllənmişdi, əllərini başına tərəf qaldırdı. Barmaqlarını vəhşi caynağı kimi gərdi və bəbəklərinə tərəf uzatdı. Əsəbdən iki gözünü bəbəyindən çıxarıb yerə atmaq istədi. Deyəsən, günahsız gözləri qışqırdı, hay-həşir qopartdı. Lut aydınca eşitdi:

“Sən neyləyirsən, bizim suçumuz yoxdur. Günahkar barmaqlarıdır, əllərimdir. Sən əluzunluq elədin, Aliyənin qolundan tutdun, özünə tərəf çəkdin”.

Lut divanətək barmaqlarını gözündən aralayıb, diqqətlə nəzərdən keçirməyə başladı:

“Aha, səbəbkar sizsiniz, dəmliyimdən sui-istifadə etmişiniz, mənə səhv yola çəkmişiniz. Demək, siz mənə Aliyə ilə...”

Lut dilinin ucundakı cümləni tamamlaya bilmir, bacarmır, əl-qolu boşalırdı. Ağına ilk gələn o oldu ki, daşla barmaqlarını əzsin, qırıb-töksün. Sağ əliylə yerdən daş götürdü. Sol qolunu mağaranın divarına söykəyib sağ əli ilə onu xıncımlamaq istədi. Daşı qaldırıb endirmək istəyərkən sol əli qışqırdı:

“Axı, sən əvvəlcə sağ əlini uzatmışdın?”

İndi biçarə Lut neyləsin? Daşı o biri əlinə ötürsün? Bəlkə heç günahkar əlləri deyil, dodaqları idi? Aliyənin dodağından öpən ehtiraslı, odlu dodaqları. Aliyənin büllur bədəni boyu gəzən, sinəsindən, döşündən öpən dodaqları. Əlini uzatdı. Dırnaqları ilə dodaqlarını çəkdi, ağzı-burnu qana bulaşdı. Barmaqlarından sızan qanın rəngini gördü. Bir az ayılan kimi oldu.

“Mənim başımdır günahkar”.

Lut əlləri ilə başını tutdu, alnını mağaranın divarına çırpdı. Deyəsən, daş tərəfi deyildi, torpaq tərəfi idi. Mağaranın əprimiş divarından toz-torpaq üz-gözünə dağıldı. Nəsə boğuq bir uğultu eşitdi. Mağaranın torpaq divarının bir layı çat verdi. Köhnə nəm torpaq divar kiçik bir himə bənd imiş. Bütöv bir torpaq layı uçub onu dizinə qədər örtüdü. Lut Allahına yalvardı: kaş, bu mağara bütöv uçaydı, onu torpağın altında qoyaydı. Amma mağara daha uçana oxşamırdı. Lut ayaqlarını çəkib torpaqdan çıxartdı. İndi ağı, düşüncəsi tam yerində idi. Sakitləşdi.

- Sənin ağlını başından alan bu şərab tuluqlarıdır. At zəhrimarı, əl çək şərabdan. Allah səhv yoldan qayıdanı bağışlayır.

Beynini çulğalayan, vahiməyə gətirən düşüncənin təsiri altında çabalayırdı. Doğrudanmı, indicə qucaqlayıb ensiz qayanın köksündə yerə uzatdığı qız Aliyə idi?!

“Yox, bu Aliyə ola bilməzdi. Bəs onda?! Burda başqa ins-cins yoxdur ki...”.

Lut qəzəblə başını silkələdi:

“Lənətə gəlsin belə tale. Yəni mən qızım ilə elə indicə bu qayanın kölgəsində cinsi əlaqədə olmuşam? Mən axı kiməm?! Mən gör Allahın qəzəbinə necə gəlmişəm, gözlərim bu qədərmi qapanıb? Öz doğma qızım ilə Nəmrudun sarayındakı qızları ayırd edə bilmirəm”.

Lut ətrafa dağılmış, his-pas basmış köhnə pal-paltarını tələm-tələsik geyinməyə başladı. Oğrun-oğrun başını qaldırıb qayanın döşündən ətrafa baxdı, gözü ilə övladlarını axtardı. Heç kimdən səs-soraq yox idi, sanki oğurluq eləmiş və elə indicə tutulacağından ehtiyat edən adam kimi, sıldırım cığırla mağaraya tərəf qaçdı. Ürəyindəki təlaş yığıb-yığışdırmağa çalışdı. Bunun qorxumu, xəcalətmi olduğunu aydınlaşdırma bilmədi. Könlündən keçdi ki, daha yadlaşblar, heç qızları ilə bir daha görüşməsin, ünsiyyəti kəssin. Yavaşca başını uzadıb mağaranın içərisinə baxdı. Tam

sakitlik idi. Yan-yana düzölmüş şərab tuluqlarını görəndə ikrahla yerə töpürdü. İndi o, bütün olmuşlara baiskar bu şərab tuluqlarını hesab edirdi. Lut mağaranın içində vurnuxurdu. Harasa qaçıb getmək istəyirdi. Elə bir məchul yerə ki, xəbər tutan olmasın, bir daha Aliyə ilə üz-üzə gəlməsin. Doğrudur, o, bir dəfə də belə hal keçirmişdi. Onda da sərxoş idi. Aliyə və Saliyə göldə çiməndə. O zaman övladlarını tənbeh eləmişdi:

“Siz nə üçün məni gölə aparmısınız? Axı, mən sərxoş olmuşam. Ağlım başımda olmayıb. Siz mənim paltarlarımı da soyundurmuşdunuz. Heç özünüzün də əyninizdə paltar yox idi. Belə getsə, bir azdan heç sizə əyin-baş lazım olmayacaq. Mən burdan çıxıb gedəcəyəm, bir daha yanınıza qayıtmayacağam...”.

Qızlar ustalıqla qırışığını açmış, kefini göyə qaldırmışdılar. Əhvalı pozulmuş Lutun saç-saqqalını sıgallamışdılar. Onu sakitləşdirmiş və bir az da şərab içirtmişdilər. Bununla da Lutun halı yaxşılaşmış, qəzəbi səmum yeli kimi keçib getmişdi. Sonra qızlar şərab içmiş və mağarada doyunca rəqs eləmişdilər. Aliyə və Saliyə oynayır, göbək atır, çılpaq bədənləri ilə Lutun gözlərinin qabağında qıvrılıb-açılırdılar. Beləcə, baş verə biləcək münaqişə sakitliklə qurtarmış, əhvalat unudulmuşdu.

İndi necə olmuşdu Lut bir də aldanmışdı? Lut hər şeyi təzədən düşünməyə başladı. Axı o, qayanın yanında oturmuşdu. Aliyə və Saliyədən də xeyli aralıda idi. O, gördü ki, qızlar necə bir-birinə sarmaşır. Birdən asta-asta şərab tuluqlarına yaxınlaşdı. Bir-bir onları qucağına götürüb mağaradan bayıra atmaq, qızlarını çağırıb hər şeyi təzədən onlara anlatmaq və övladlarını götürüb insanların arasına getmək qənaətinə gəldi. Qətiyyətlə yerdən dolu şərab tuluğunu qucağına aldı, ağızbağlı idi. Mağaradan bayıra çıxdı. Çaxırı qayanın yanındakı çuxura tökmək istədi.

Ağına gəldi ki, bunların hamısının ağızını açıb boşaltsın. Bəlkə onda canı qurtarar, bələdan xilas olar. Düşündü ki, günün altında qovrulan, torpağın üstünə axan tünd içki bircə anda yox olar və hər şey qurtarar. Bir daha şərab alıb gətirməyəcəkdi. Burayla əlaqəni kəsəcək, bu mağarada yaşamayacaqdı.

Lut tuluğun ipini ehmalca açdı. Qırmızı şərabın cəlbedici qoxusu beynini silkələdi.

- Bir az içərəm, - pıçıldadı. Onda güclü iştah oyanmışdı.

- Yox, içməyəcəyəm, - deyə özü-özünə etiraz elədi. Qurumuş dodaqlarını yaladı. Şərab içmək istəyini boğa bilmədi, iradəsi gücsüz çıxdı:

- Yox, azca içmək pis olmaz. Əhvalım yaxşılaşar, gərilməmiş əsəblərim sakitləşər, öz əlimdəki qalan şərabı boşaldaram, sabah qızları götürüb aradan çıxaram.

Lut əlləri əsə-əsə, sanki şərabı yerə boşaltmaq istəyən hansısa gözəgörünməz kimsədən çəkib alırmış kimi dodaqlarına yaxınlaşdırdı. Bir neçə qurtum içdi. Dayanıb sükut etdi. Qalanını boşaltsınmı? Ancaq əli gəlmirdi. Bir az keçdi. Təzədən halsızlaşdı, alınına tər gəldi. Gözlənilmədən şərab tuluğunu başına qaldırıb doyunca içdi. Tuluğu ağzından aralayıb dodaqlarını marçıldada-marçıldada yaladı. Daha tuluqları gətirib şərabı torpağa boşaltmaq yadına düşmədi.

Nəmrudun yorğanına qor dolmuş, yuxusu qaçmışdı. Yataqda o yan-bu yana çevrilir, əsəbdən bədəni quruyur, heç cür sakit ola bilmirdi. Artıq bəlli idi ki, Vəfil hakimliyi İbrahimin köçünə sığınacaq verib. İki il ərzində bu məsələ həmişə Nəmrudu narahat eləmiş, nigaran saxlamışdı. İbrahim Vəfil hakimini Nəmrudun üstünə qaldıracaq? Bir vaxt İbrahimin sözünə baxıb Vəfil hakiminin şəhərini talan etmədiyinə, ordusunu dağıdıb özünü əsir götürmədiyinə peşman idi. Bu peşmanlıq ruhunu didir, rahatlıq vermirdi. O, çox istəyirdi, “olan olub, keçən keçib” deyə bunları yaddan çıxartsın. Ancaq özündən asılı deyildi, unutqanlıq xasiyyətinə yad idi.

- Ax! İbrahim, İbrahim! Mən səni gerek tikə-tikə elətdirib şişə çəkdirəydim, tonqaldan buraxmayaydım. Külünü küləyin ağzına verib, göyə sovuraydım. Necə elədin ki, məni yoldan çıxartdın, azdırdın. Vəfil hakiminin sarayını yerlə-yeksan edə bilmədim. Sən necə elədin ki, mənim əlimdən sağ-salamat çıxıb qurtula bildin. Bütün tayfanı çəkib apardın. Yox, mən Nəmrudam, uşaq deyiləm, bu işləri belə qoymaram. İndi siz birləşib orada mənə qarşı tələ qurursunuz. Yəqin ordu hazırlanır, qoşun təlim keçir. Onsuz da sizin mənə gücünüz çatmaz.

Nəmrud yerindən qalxdı. O yan-bu yana gəzişdikcə, künclərdə qoyulmuş şamların işığı kölgəsini müxtəlif tərəflərə qovurdu. Nəmrud başı tavana çatmış əksinə baxdı. Arxa tərəfdəki şamın işığından qalın kölgəsi sarayın içi boyu uzanmışdı. Çox nəhəng və azman görkəmdəydi. Yataq otağında özündən başqa heç kim yox idi. Yorğanının böyrünə qoyduğu uzun qılincini götürdü. Eyni anda kölgə də əyilib qılınca sarı getdi. Kölgənin də, özünün də əli qılincin tutacağında birləşdi. Nəmrud vahimələnən kimi oldu. Bu nədir, məgər onun yataq otağında özündən başqa da kimsə var?! Tez əlini geri çəkdi. Kölgə də hərəkətini o anda təkrarladı. Gözü qılincdə olsa da, bir qədər gerilədi. İndi yan tərəfdəki şüanın işığından daha bir kölgəsi peyda oldu. Bu, bayaqkindan qalın idi. Yeyin addımlarını atıb üstünə yerimək istədi. O yeridikcə kölgə tamam əks tərəfə gedirdi. Şama yaxınlaşdıqca başqa bir kölgə də meydana gəldi. Otağın tən ortasında dayanmışdı. Müxtəlif kölgələr Nəmrudun dörd

tərəfini mühasirəyə aldı. Gecənin bu müdhiş aləmində duruxa-duruxa qaldı. Hansı səmtə baxdı, kölgələrin qəzəbli, düyünlü yumruğunu gördü.

- Bu kölgələrin hamısı elə mənim özümündür. Bunlar qoşunumdur, mənim gücümdür, hansı tərəfə istəsəm, qılınc çəkə bilərəm. Daha mən nə üçün İbrahimdən, Vəfil hakimindən ehtiyat edirəm?! Günü sabahdan müharibəyə hazırlığa başlaram. Vəfil hakimini də, İbrahimi də əsir götürərəm. Onların yeri Həranın baş meydanıdır. Bu dəfə gərək hər ikisini hamının gözü qarşısında cəzalandırım, diri-diri əl-ayağını kəsib şirlərin qabağına atım. Qoy görüm onda Allahı İbrahimin köməyinə necə gəlir?! İbrahimin də, Lutun da, onlara sığınacaq vermiş Vəfil hakiminin də axırı çatıb.

Nəmrud lovğa-lovğa, özündən məmnun halda hırıldadı. Elə istehzalı və razı halda güldü ki, deyərdin, qolları bağlı İbrahim də, yarasından qan sızan Lut da, məğlub Vəfil hakimi də bu saat şəhərin baş meydanında, onun hüzurunda müntəzir dayanıblar. İndi bircə işarə bəs eləyirdi ki, cavan şiri qəfəsdən buraxsınlar. Meydana toplaşan adamların çağırışları altında şir hər üç düşməni birdən parçalasın. Yox, Nəmrud onları birdən-birə öldürtməyəcəkdi. O hamıya görk olsun deyə, kütləni neçə dəfə baş meydana yığacaqdı. Əsirlər min bir əzaba, zillətə mübtəla ediləcəklər, nəzarətçilər onları təkrarən aparıb-gətirəcəklər. Nərildəyən şiri onlara göstərəcəklər. Camaat onların avazımuş, qorxmuş sifətlərinə baxacaq. Yalvarışla Nəmrudun qarşısında diz çökmələrinə tamaşa qılacaqlar.

Qoy yalvarıb-yaxarsınlar, ayağımın tozunu yalasınlar. Lap alçaldıb-təhqir edəndən sonra heç onları öldürməz, qaytarıb daş karxanasına göndərtdirərəm, nəzarətçilərin qırmancları altında gecə-gündüz işlədərəm. Qızmar günəşin yandırıcı şüaları altında, qan-tər içində ömürlərini daş daşımaqla keçirərlər. O qədər heydən düşərlər ki, qaldırdıqları daşın altındaca canlarını tapşırırlar.

Nəmrud İbrahimin də, Vəfil hakiminin də, Lutun da taleyini təsəvvür elədi. Daha gözünə heç nə görünmədi. Daha heç kim heç bir dəlil və sübutla onu məqsədindən döndərə bilməzdi. Nəmrudun varlığına qəribə bir arxayınçılıq çökdü. Bayaqqı qəzəbi ötüb-keçdi. İndi səhərin açılmasını gözləmək qalırdı. Otağının şəhərə tərəf baxan pəncərəsinə yaxınlaşdı. Burdan şəhərin bütöv mənzərəsi ulduzların gur işığında kifayət qədər gözəl görünürdü. Gecənin üstünə qəribə sükut çökmüşdü. Heç yerdən səs-səmir gəlmirdi. Deyəsən, bütün şəhər yatmışdı. Bu, Nəmrudu özündən çıxartdı. Onda insanlara qarşı qəribə bir ikrah yarandı.

- Bu nədir, narahatlıqdan gözümə yuxu getmir, bütün şəhərsə ölüm yuxusuna qərq olub. Mən bu adamların nigaranlığını çəkirəm, onların heç eyninə də deyil, ağılları toyuq ağılından da azdır.

Nəmrudu yenidən od götürdü, içi alov püskürdü. Sanki bütün bədəni yanırdı. Elə bu andaca əmr verib bütün adamları, saray əhlini ayağa qaldırmalıydı. Sabah gec ola bilərdi. O, əmrini bu gün verməli idi. Bu əmrlə o, hər şeyi açıq surətdə ifadə edəcəkdi.

- Bəs nə üçün arxayın-arxayın yatırsınız. Sizin ağılınıza gəlmir, ölümün ağzından buraxdığınız İbrahim Vəfil hakimini üstümüzdə yürüşə hazırlayır. Dayanıb gözləyəcəksiniz, qoşun sabah Həranı mühasirəyə alsın. Bütün əmlakınızı talan eləsin, özünüzü əsir alıb qul kimi işlətsinlər. Arvad-uşağınızı aparıb köləyə çevirsinlər? Düşmən şəhəri əlinə keçirsin? İbrahim yenidən qayıdıb bu şəhərin sahibi olsun, bütün ixtiyarı Luta versin?

Nəmrud Lutun adını dilinə gətirən kimi özündən asılı olmayaraq yenidən bağırdı:

- Ah, Lut, Lut, sən mənim cəngimdən necə çıxdın? Sən mənim tərəfimdə qalsaydın, heç bir müharibədən qorxum olmazdı. Sənin döyüşçü məharətin, sərkərdəlik gücün mənə hava və su kimi lazım idi.

Nəmrud qapını açdı. Qalın taxta darvaza taybatay açıldığından qorxulu səs çıxartdı.

- Ehey, burda kim var, bütün saray əhlini mənim yanına toplayın.

Şəhərin alatoranında ümumi sakitliyə qərq olmuş guşədə Nəmrudun gurultusu sarayın divarlarında əks-səda verdi. Onsuz da hayçı-küyçü hakimin hər hansı xırda əmri, göstərişi qorxu və vahimə yaradırdı. Daş hücrələrin az qala tavanlarını deşən bağırtı uzun yeraltı yolların arasından uğultu ilə keçirdi. Hamı hərəkətə gəlirdi. Yerindən qalxan hər kəs döyüş paltarına, yaraq-yasağına doğru qaçırdı. Şəhərə hücum var idi, ya başqa fəvqəladə hadisə baş verirdi? Bu hay-harayın, təbillərin çalınmasının, göz qırpımında düşmüş qaçhaqaçın səbəbi hələ ki məlum deyildi. Nəmrud sarayın hündür bir yerindən həyətdə özünü itirib o tərəf-bu tərəfə qaçan əyanlarına baxırdı. Həyəcanlı məqamlarda hər kəs yerini tuturdu. Nəmrud bilirdi ki, az vaxtda birinci qoşun hazır olacaq. O, özü elə birinci süvari ordusu ilə, uzağı iki günə Vəfil üzərinə hücum edəcək. Bəs, şəhərin mühafizəsini kimə tapşırırsın? Oğluna etibar yox idi, onu özü ilə aparmaq istəyirdi. Onun saxlanmağını, şəhərin mühafizəsini övladına tapşırmağını ağılına gətirmirdi. Çünki get-gedə oğlunun hakimiyyət xülyaları ortaya çıxır, özündən razılığı artırdı. Hakimi-mütləq isə, hakimiyyətini heç kimlə bölüşmək fikrində deyildi.

Axı, nə üçün belə olmalıdır? – deyə Nəmrud düşündü. Mənim hakimiyyətim özümə məxsusdur. Mən bu hakimiyyəti həmişə idarə edəcəyəm. Onsuz da heç kim qorxusundan oğlumun tərəfinə keçməz. Bəs axmaq övlad bu nə hərəkətlərdir edir? Hər halda, o, mənim ölümümü səbirsizliklə gözləyir. Mən onu Cəsədlər dərəsinə göndərə bilərdim.

Həmin o ölüm dərəsinin hakimi edərdim. Aha, deyəsən, elə səhvim burda olub. Gərək vaxtında Cəsədlər dərəsi məsələsini qaldırıydım, o nankorun ən yaxşı yeri elə ora idi.

Nəmrud sarayın içində vurnuxurdu. Saray əyanlarının yanına tələsməsini, toplaşmasını istəmirdi. Kim yaxına gəlirdisə, dərhal ağzından vurur, vahiməli bağırta ilə geri qaytarırdı: - “Gedin, elə bu andan etibarən hərbi səfərə hazırlaşın. Hamınızın taleyi bu səfərdən asılıdır”.

Saray əyanları çaşqın-çaşqın duruxub qalır, qərar qəbul etməkdə çətinlik çəkir, əmri çevirə bilmir, pıçıldaşırdılar. Hakimə nəsə izah etməyin mənası yox idi. Nəmrud daha heç kəsin sözünü, faydalı məsləhətini qəbul edəsi halda deyildi.

Şəhər əhli öz növbəsində silahlanır, meydana toplaşır, ancaq süvari qoşun hara səfər edəcəyini, kiminlə müharibə aparacağını bilmədiyindən, bu əmrin hardan, nə məqsədlə verildiyini öyrənmək istəyirdi.

Camaat davakar, zülmkar, cığal Nəmrudun müharibələrindən cana doymuşdu. Bir yandan, daim dava-şava, bir yandan da, işğalçılıq niyyəti, töycü-vergi kimi şəxsi mənafeyə xidmət edən yarıtmaq fəaliyyət şəhəri viran qoymuş, əhalini ucdantutma var-yoxdan çıxartmışdı. Daha heç kim müharibəyə getmək istəmirdi. Ancaq Nəmrudun qorxusundan kimsənin də etiraz etməyə gücü çatmırdı.

Baş meydanda səs-küy baş alıb gedir, ağız deyəni qulaq eşitmirdi.

- Biz hara gedirik?

- Kiminlə müharibə aparacağıq?

- Biz payı-piyadayıq, heç atımız yoxdur.

- Uşaqlarımız acdır...

Bu etirazları Nəmrud eşidir, qəzəblənir, hövsələdən çıxırdı.

İndiyəcən bir kimsə onun əmrinin əleyhinə getməmiş, qorxusundan səsini çıxarmağa cürət eləməmişdi.

- Axı, bu adamlar yaxşı bilirlər ki, mənim əmrimə kim etiraz edirsə, yeri Cəsədlər dərəsidir, oradan da kimsənin qayıtdığını hələ görən olmayıb. Bircə Lutdan başqa heç kəs qayıtmayıb; o da mənimlə gedib, mənimlə də qayıdıb.

İndi adamlar açıq-aşkar dedi-qoduya başlamış, cəsarətə gəlmişdilər. Saray əyanlarının, bəzi tayfa başçılarının xəlvəti pıçhapıçla oğlunun yanına toplaşmasını Nəmrud görür, kənardan müşahidə edirdi.

“Mənim oğlumun hakimiyyətimdə gözü yoxdursa, nə üçün mənə arxa durmur, kömək eləmir, vaxtsiz beçə kimi banlayanların nəfəsini kəsmir?”.

Nəmrud başa düşdü ki, əmri ilə barışmayan saray əyanlarının xeyli qismi oğlunun başına elə-belə toplaşmayıb. Bu, artıq yetişmiş qiyam idi. Nəmrud uzun illərdən bəri hər hansı bir etiraz dalğasını yerindəcə

yatızdırırdı. İndi necə ola bilərdi ki, qoşunda ayrı-ayrı dəstə başçıları meydanda olduğu halda, açıq etiraza yol verirlər? Demək, kütlə artıq onun əmrinə tabe olmaq fikrində deyil...

Nəmrud döyüş paltarını istədi. Şəxsi yaraq-yasağını, zirehli geyimini gətirdi. İribuynuzlu dəbilqəsini başına qoydu. Uzun, əyri qılıncını belinə bağladı. Sanki indicə döyüşə atılacaqdı. Hərbi geyimdə sarayın içində xeyli var-gəl elədi. Meydana göz gəzdirdi. Ayrı-ayrı sıralara – nizami ordu düzölmüş cərgələrə diqqətlə baxdı. Qoşunun döyüş hazırlığına diqqət yetirdi. Meydanın sağ tərəfində, ön cərgənin qabağında saray əyanları ilə dayanmış oğlu nəzərindən yayınmadı. Sifəti tutqun görünürdü. Günəş üfüqdən xeyli qalxmış, kölgələr çəkilmişdi. Nəmrud adamların dalgın, narazı üzlərini indi aydın görə bilirdi. O, nüfuzedici baxışları ilə adamları bir-bir nəzərdən keçirirdi. Qorxu hissi get-gedə qoşunun üstünə çökürdü. Bayaqqı etiraz səsləri çəkilir, meydanda ağır-ağır nəfəs dərənlər həyəcanla gərnəşir, ürəklərinin döyüntüsünü az qala eşidirdilər.

İndi meydandakı bütün gücün özününkü olduğunu əminliklə görürdü. Nəmrud daha ehtiyatlanmırdı. Təcili surətdə oğlu barədə ölçü götürməli, qənaətə gəlməli idi. Oğlunu şəhərə hakim qoysun, özü ilə döyüşə aparsın, yoxsa... Nəmrud fikrinin davamını düşünmək istəmədi. Çünki vəziyyəti bəlli idi. Nəmrud bu şəkildə müharibə apara bilməzdi. Ətrafına toplanan saray əyanları da, oğlu da, hiss olunurdu ki, sülh, əmin-amanlıq istəyirlər. Yəqin bu mücadilədə oğlu və saray əshabələri heç bir fayda verməyəcəkdi. Belə vəziyyətdə bu müharibədə oğlunun iştirak etməsi və böyük süvari dəstəsinə rəhbərlik etməsi təhlükəli idi. Bayaqqı etiraz edən şəxsləri nəzərdən keçirdikcə o, başqa mətləblərdən də xəbərdar olurdu. Məhz həmin etirazçı müxaliflər oğlunun dəstəsinə aid olan hərbcilər idi – yüksək çinli hərbcilər. O hərbcilər ki, onların ataları saray əyanları olmuşdular. Belə çıxırdı, bu etirazların kökü daha dərinə qaynaqlanırdı, elə saray həyatı ilə bağlı idi. Nəmrudun hakimiyyətindən narazı əyanların əsl siması meydanda nümayişkarənə surətdə üzə çıxırdı.

Bəs necə eləsin, vəziyyətdən necə çıxsın? Oğlunu saray törtöküntülərindən necə ayırsın? Ümumiyyətlə, oğlunu ayırmağın bir faydası olacaqdımı? Həmin əyanları ehtiyatla çağırır, onları xüsusi tapşırıqla hərbi işlərdən ayırır və sonra bir-bir aradan götürərdi. Qoşundakıların heç ruhu da inciməzdi, xəbər tutmazdılar qohum-əqrəbasından. Oğlu təklənər, çəkinər, daha qiyam heç ağına da gəlməzdi. Ancaq cavan, beyni qan oğlunu bu fikirdən daşındıra biləcəkdimi? Oğlu qiyama razılıq veribsə, qoşunun daxilində narazılıq toxumu cücəribsə və yüksək çinli hərbcilərin etiraz eləməyə cəsarətləri çatırsa, artıq onun sonudur, hakimiyyətinin axırıdır. Çıxış yolu yoxdumu? Arayıb-axtarmaq, tapmaq lazımdı.

Elə bu an Nəmrudun ürəyi sıxıldı, qolları sustaldı, qılıncının dəstəyindən yapışan əli boşaldı. Dizləri titrədi, gözünə qaranlıq çökdü. Birtəhər divardan yapışıb dayandı, ağır-ağır nəfəs aldı. Dəbilqənin altında gicgahları sürətlə vurmağa başladı. Deyəsən, damarlarından axan qanın şırıltısını aydın eşidirdi. Bu, xeyli çəkdi. Nəmrud əlini qaldırıb alınına gəlmiş soyuq təri sildi.

Bəlkə, göstəriş versin? Müharibəyə hazırlıq tədbirini dayandırın? Yox, bunu edə bilməzdi. O, elə bu gün səfərə çıxmalı idi. Yoxsa, hazırlıq işlərindən Vəfil hakimi də xəbərdar olar, İbrahimi də köməyə çağırardı. Kim bilir, hələ bəlkə şəhərdəki etirazın təşkilində İbrahimin də əli vardı? Bəlkə bu qiyam düşmən Vəfil hakiminin hoqqasıdı? Yoxsa, bu şəhər əhli indiyəcən heç bir əmrinə etiraz etməyib, axı! Bəs, onlardakı bu qəfil cəsarət hardandır?

Meydanda tərəfdaşları arasında dayanan oğlu Marud şübhəli düşüncələrlə çıxış arayırdı. Hər şey bu gün həllini tapmalıdır. Çünki atasının xasiyyətinə yaxşı bələd idi. Nəmrud etirazçıları təxminən tanıyırdı. Hər halda, o, meydanı diqqətlə müşahidə edirdi, əyanların onun yanında dayandığını, arabir pıçıldadıqlarını görürdü. Sadəcə, özünü tox tutur və çox güman, hadisələrin sonunu gözləyirdi.

İndi cəngindən xilas olmaq mümkünsüzdür, geri çəkilməyə yolu qalmayıb. Meydana çıxsa, yəqin ona heç kəs yaxınlaşa bilməyəcək. Bəlkə bircə oğlunun yaxın durmağına izn verdi. Daha əyanların onu aradan götürməsinə imkan olmayacaqdı. Marud atasının hər vərdisindən xəbərdar idi. Bilirdi ki, sağ əlini həmişə qılıncının dəstəyində saxlayır. Nəmrud qüdrətli cəngavərdir; qocalsa da, cəldliyini, çevikliyi hələ də qoruyurdu. Bircə anda qılıncını çəkib onun özünü də heç bir tərəddüd etmədən iki yerə bölərdi.

Marud Nəmrudun belindən gəlmişdi, cəldliyinə və çevikliyinə arxayın idi. Məsələ burasındaydı ki, əlində qılıncı olmayacaqdı. Çünki atasının mühafizəçiləri silahını alacaqdılar. Qanuna görə heç kimin Nəmroda üstündə silahla yaxınlaşmağa ixtiyarı yox idi.

Marud sol biləyinin altında qolbəndin içəri hissəsində kiçik bir xəncər gizlətməmişdi, tiyəsi əlinə tərəf idi. Xəncər elə hazırlanmış, qolbəndin içərisində elə yerləşdirilmişdi ki, biləyinin ucunda gizlədilmiş xəncərin qını da elə qolbəndin içi idi. Çox diqqətlə baxmasaydılar, qolbəndini açmasaydılar, kiçik silahı heç kim tapa bilməzdi.

Marud son niyyətini əyanlara bildirmədi; heç kimə etibar qalmamışdı, onların da çətin məqamda qorxudan hər şeyi etiraf etməyəcəklərinə, yaxud niyyətlərini gizli saxlayacaqlarına gümanı yox idi.

Marud ölümünü gözünün altına aldı. Daha bundan o yanası yoxdur. İndi o, qətiyyətli və cəsəətli olmalıydı. Bununla, ya həyatını xilas etməli, şəhərə hakim olmalı və ya hər şeyi itirməliydi. Onun taleyi iki yol ayrıcında idi.

Bu vaxt Nəmrud sarayın ümumi giriş qapısından mühafizəçiləri ilə birgə çıxdı. İri, yeyin addımlarla qabağa şığıdı. Sanki heç nədən xəbəri yox idi. Marud da, əyanlar da şəhər hakimini görəni kimi rəsmi qaydaya uyğun təzim vəziyyəti aldılar. Qoşun Nəmrudu görəni kimi bir ağızdan gur səslə bağırdı:

- Var olsun, Nəmrud!

- Var olsun bizim ölməz sərvərimiz!

Nəmrudun dodaqları səyridi, dünya başına hərləndi. İndiki əhvalını görənlərdən heç kəs deyə bilməzdi ki, bu nəyi ifadə edir: qəzəbi, kini, yoxsa sevinci.

Bayaqkı etiraz nədir, indiki sevgi nə?

Marud əyanlara çəpəki baxdı. Onların rəngi-ruhu qaçmış, sifətləri avazımışdı.

Marud asta-asta, ədəb-ərkanla, düz qədd-qamətlə atasına yaxınlaşdı. Marudun Nəmruda tərəf səmt götürdüynü görəni ordu sakitləşdi. Səs-küy kəsildi. Ətraf dərin sükuta qərç oldu. Ordunun üstünə bir vahimə çökdü. Ata-oğul münasibəti təkçə şəxsi taleyi həll etməirdi, həm də Nəmrudun hakimiyyətinin taleyini həll edirdi. Elə şəhərin də sabahı bu görüşdən asılı idi. Nəmrudun yanında sıra ilə dayanmış pəjmürdə əyanlar bu məqamı həyəcanla izləyirdilər. Onlar çox istəyirdilər ki, bu görüş sakitçə qurtarsın. Nəmrud ordunu ən ağır, qanlı müharibəyə göndərir-qoy göndərsin. Bu müharibədən sağ-salamat çıxacaqlarına ümid var idi. Ancaq Nəmrud onların kələyini, pis niyyətini başa düşübsə, sağ qalacaqlarına güman ola bilməzdi.

Nəmrud Marudun tərəfdarlarını izləyirdi. Nəmrudun nə düşünüb-daşındığını ətrafdakıların hamısı anlasa da, bir kimsə qabaqcadan bu haqda dilinə kəlmə gətirə bilməzdi. İndi Nəmrud hökmdar görkəmində yox, vahiməli bir kabus, əjdaha şəklində görünürdü. Qapqara buluda oxşayırdı. Bu qara buludun min əli vardı. Hər əlində bir qılinc. Bu qara bulud o min əlli görkəmi ilə yavaş-yavaş ordunun da, Marudun da, kənardan dayanıb rəng-ruhları qaçmış əyanların da üstünə gedirdi. Heç kəs müdafiə haqqında düşünmürdü. Bu qara bulud-adamın onları nə vaxt məhv edəcəyini, nə vaxt min əlində tutduğu min qılincə bütən ordunu da, sevimli oğlu Marudu da qırıb-çatacağını, tikə-tikə edəcəyini gözləyirdilər.

Kimsənin cıncırı çıxmırdı. İndicə o, hərəkətə gələcəkdi. Yəqin elə birinci Marudu, sonra əyanları, daha sonra isə bayaq meydanda narazılıq bildirən adamların hamısını qanına qəltan edəcəkdi.

Nəmrudun üz-gözü tərپənmirdi, nəhəng vücudunun hərəkəti nəzərə çarpmırdı. İndi sarayın qabağında, özündən bir neçə addım geridə qoyulmuş iri heykəllə - büt Allahla onun heç bir fərqi yox idi. Bu vahimənin, qara-qorxunun içində Nəmrudun bir neçə addımlığında dayanan Marud tərəddüd elədi, xof canını sardı; ona yaxınlaşsın, ya yox? Taleyi kimdən asılı idi? Marudun gözləri bir anlığa atasının zəhmli baxışları ilə toqquşdu. Qəfildən şimşək çaxdı, od püskürdü. Bu hadisəni yalnız Nəmrudla Marud yaşadı.

- Ata, sənin məni bağıslamaqçün gücün qalıbmı? Mənim günahımdan keçə bilərsənmi?

- Sənin günahın böyükdür, Marud. Sən qiyamçı əyanların fitvasına uymusan. Sən üç aylıq beçə kimi vaxtsız banlamısan, hakimiyyət iddiasına düşmüşən. Sən unutmusan...

- Mən heç nəyi unutmamışam, ata. Sən məni dizlərinin üstündə böyütmüşən. Özün məni öyrətmışən ki, böyüyüb sərdar olum.

- Bəli, sən unutmusan ki, o qılıncı özüm sənə vermişəm.

- Mən ki, bunu təsdiq edirəm, ata.

- Təsdiq etsən də, yaddan çıxarmısan ki, istədiyim vaxt o qılıncdan səni məhrum edə bilərəm.

- Yox, sən özün tapşırımsan ki, o qılıncı əlimdə möhkəm saxlayım, heç kəsə verməyim.

- Doğrudur, amma o qılıncı mən vermişəmsə, geri almaq ixtiyarını da özümdə saxlamışam.

- Qaytarmasam...

- Qaytarmasan, biləyini qılıncqarışıq kəsib götürərəm.

Marud Nəmrudun kinli gözlərində imdad görmədi. Daha dil tökməyin, yalvarışla baxmağın, günahını etiraf etməyin əhəmiyyəti yox idi.

Marud bir neçə addımlıqda dayandı. Atası xain övladını altdan-yuxarı süzdü. Bu anda Nəmrudun xəyalından nələr keçirdi? Marudu döyüşlərə aparmağı, güclü cəngavərlərin qarşısına buraxmağı, oğlunun qorxmadan dəfələrlə ölümə qalib gəlməyi – bütün bunlar gözünün qabağından keçdi. Bəs, o zaman nə üçün Nəmrud ümidini Luta bağlayırdı? Nəmrud bilirdi ki, varisi haçansa hakimiyyət sevdasına düşəcək, atası ilə qarşı-qarşıya gələcək. Bəlkə, elə bir gün qalib gəlidiyi savaştan ordusunu atasının üstünə çəkəcək, sonuncu mücadiləni atası ilə aparacaq? Nəmrud çox istəyirdi ki, məhz həmin vaxt Lutu Marudun qarşısına çıxarsın. O, Lutu özünə sədaqətli böyüdəcəkdi. Lap son ana

qədər Lut Nəmruada sadıq qalacaqdı. İbrahim hər şeyi alt-üst etdi. İndi onun Marudla üzbəüz gəlməsinin günahkarı da İbrahim idi. İgid Marudun qiyam xəyalına düşməsi yenidən Nəmrudun beynində ildırım kimi çaxdı. İstədi yumşalsın. Oğlunu bağrına basıb öpüb-oxşasın, bəlkə, elə könüllü olaraq bütün hakimiyyəti ona bağışlasın. Xudpəsəndliyi, müştəbehliyi, mənəm-mənəmliyi Nəmrudun xəstəliyi idi; buna iradəsi çatmadı. O, özünün əbədiliyinə inanırdı. Düşünürdü ki, haçansa məzara da gömülsə, daş cildinə də girsə, yenə bu şəhərin hakimi özü olacaq. Axı, o, Nəmrud idi. Adi adam deyildi, hökmü, gücü vardı.

Ona görə də Nəmrud tez bu fikri başından qovdu. Zəif görünmək istəmədi. Axı, Nəmrud qocalmamışdı. Hələ gücü tükənməmişdi, döyüşə bilirdi, qılınc oynadırdı. Birdən hökmlə bağırırdı:

- Yaxın gəl.

Bağırtıdan ordu səksəndi.

Marud atasın niyyətini bilmirdi. Ola bilərdi, Marud bir qılınc zərbəsi qədər yaxınlaşanda atası onu bircə anda ölüm girdabına yuvarlatsın. Nəmrudun güclü sağ qolu ilə siyirilmiş qılınc Marudun başını bircə anda bədənindən ayırdı.

Marud silahsızdı. Atasının əmrinə əməl etməyə məcbur idi. Ləngimək ölümə bərabər idi. Geciksəydi, dərhal mühafizəçilər qolunu burub atasının hüzurunda dizlərini yerə qoyardılar. Marud bir addım qabağa atdı, ayaqları yerə ilişib qaldı, istəsə də, ayaqları dalınca gəlmədi.

- Ata, izn ver əvvəlcə Böyük Allaha sitayiş edim, -deyə Nəmrudun arxa tərəfindəki bütü göstərdi.

Nəmrud qəflətən təəccüblə dönüb geriyyə baxdı. Heç ağına gəlməzdi ki, Marudu hüzuruna çağırdığı məqamda o, əvvəlcə bütü görüşmək istəsin. Deyəsən, necə özündən çıxmışdısa, arxasında nəhəng bütün dayandığını unutmuşdu. Bu nəhəng bütün əzəməti Nəmrudu çaşdırdı. Yox, Allah özü idi. Geri dönüb bütü görəndə Nəmrud sustaldı. Heykəlin əzəməti gücünü aldı. Nəmrud Allah sandığı bütün önündə kiçildi, balacalaşdı, yumağa döndü.

Bütə diqqətlə - yuxarıdan-aşağı, aşağıdan-yuxarı baxdı. Dönüb yalvarmaq istəyirdi ki, tərəfini saxlasın. Bayaقدan meydan boyu qaraqorxu yaradan Nəmrud yalnız bütün qarşısında aciz idi. Bu acizlik onu cılızlaşdırdı. Sağ əli ilə dəstəyindən yapışdığı qılınc bütün xofundan titrəyirdi.

Nəmrud ömrü uzununu səcdə qıldığı bütün zəhmi qarşısında dizlərinin əsdiyini hiss etdi. Birdən hiss elədi ki, acizliyini və qorxaqlığını duyan ordu Nəmrudun üstünə yeriyyir. Göz qırpımındaca vəziyyət dəyişdi. Minlərlə əli qılıncüstünə elə gəlirdi ki, sanki o, bu qılınc meşəsinin içində azıb qalacaq, adamların ayaqları altında qarışqa kimi əziləcəkdə. Nə

edəcəyini bilmirdi. Dili tərpnəmirdi ki, yenidən bağırsın, üstünə yeriyən qoşunu yerə çökməyə vadar eləsin, mühafizəçiləri çağırınsın, bu ordunu da, əyanları da, Marudu da – hamısını bircə anda tərksilah edib, dəstə-dəstə Cəsədlər dərəsinə göndərsin.

İndi Nəmrud nə isə etmək, tədbir tökmək, əmr vermək istəyirdi. Nə illah elədisə, bu əmri verə bilmədi. İndi o, qarşısında donub qaldığı bütədən əmr gözləyirdi. Büt dillənirdi...

Əzəmətli bütün daş sükutu Nəmrudu daha artıq əzirdi, ona yalvarıb-yaxarmaq istəyirdi; lap elə bu dəqiqə, bu an o, qoşunu buraxardı, oğlunu da əfv edərdi, təki büt dillənib bir yol göstərəydi. Büt isə ağzına su alıb susurdu. Büt daş sükutun pozmaq halında deyildi.

ÇIXIŞ yolu o bütün sükutu pozmağından asılı idi.

Ancaq büt, deyəsən, daş sükutunu pozmaq halında deyildi.

Meydan sustaldı, nəfəsini içinə çəkdi. Sükutdan qulaq batırdı. Hər kəs bütün əmrinə müntəzir idi. Qımıldanmayan heykəl isə, elə bil ətrafa öz sükutu ilə nifrət püskürürdü. İndi bu qoz kimin başında sınacaqdı? Nəmrudun bircə işarəsi bəs idi ki, xəyanət etmiş nankor övladın başı bədənindən üzölsün. Yaxud əksinə, Nəmrud izn versin, oğlu bütə sonuncu dəfə vidalaşsın, halallıq alsın, sədaqətini bildirsin. Bütün qarşısında dayandığı an atası üçün qurduğu xəyanət torunu yırtsın. Bəlkə, indiyə qədər xəyanətə görə kimsəni bağışlamayan Nəmrud onu bağışladı?!

Nəmrud daxilində güc tapdı, təmkinlə yan-yörəsinə baxdı, başından çıxmış ağılı yerinə qayıtdı. Qanı qaynadı, coşdu, daşdı, məsum sifəti pörtdü, köhnə qurd xisləti özünə qayıtdı. Əlacsızlığı, yazıqlığı, özgələrin qarşısında mütiliyi özünə yaraşdırmadı.

... Lut tamam bezmişdi. Elə bil içində böyük bir boşluq, yarğan vardı, hər hansı ehtiyatsız addımdan səksənir, özünü uçurumun girdabında hiss edirdi. Düzdür, Allahın verdiyi iradə gücünə səfil həyatından əl çəkmiş, sərxoşluğun daşını atmışdı. Daha əvvəlki sərməst yaşayışından heç bir əsər-əlamət qalmamışdı. Tam inanmağa başlamışdı ki, həqiqətən, Yaradan var, insanın heç bir artıq-əksik hərəkəti onun nəzarətindən kənarda deyil. Eh, bəs nə üçün axı, Lutun başı daşdan-daşa dəyəndən sonra bu qənaətə gəlmişdi? Qabaqlar, hər şey vaxtında əyan olsaydı, bəlkə

də bütün bu dəhşətlər baş verməz, hadisələr bu yerə gəlib çatmazdı. Vailə düz yola dönər, qövmü qudurub azğınlaşmazdı.

- Hazırlaşın, gedirik...

Lut əmrə dilləndi, səsində özünə inam, qətiyyət vardı. Qızlar duruxdular, tənbel-tənbel, könülsüz ayağa durdular. Lut məqsədini gizlətmədi:

- İnsan-insana həyəndi, dayaqdı, çöldə, dağda tənha yaşamaq günah və haramdır. Bunu Böyük Allah buyurub. Mənim balalarım, qayıdırıq adamların içinə. Qaynayıb - qarışmaq, artmaq, gözəgörünməz Allahın haqq yolunu tutmaq üçün... Bizə qərinə qədər uzun görünən bu bir neçə ili unutmaq, yaddaşdan silmək gərək.

Lut kövrəldi. Artıq hər üçünün fikirləri eyniydi, böyük yola başlamışdılar. Onlar köç salır, istirahət edir, yenə mənzil qət etməkdə davam edirdilər. Lut özünə qayıtmışdı. Elə bilirdi ki, hara gedəcəklərini, yurd salacaqlarını kimsə qabaqcadan qulağına pıçıldayır, öncədən taleyini oxuyur, həyatının xoşbəxt davamını gözləriylə görürdü. Əvvəllər də belə hallarla rastlaşırdı, ancaq heç nə ona indiki qədər açıq əyan deyildi.

Qayıtmaq... Qayıtmaq... Səhv yoldan geri dönmək, qadir Allahdan özünə, övladlarına rəhm diləmək. Bəs, hara köçməli, harda yurd salmalı? Bu barədə qəti hökm var idi. Yenidən doğma Hərana varmaq. Nəmrud min il at oynatmayacaqdı ki? O boyda günahının qabağında gəbərüb ölməliydi, Allahın cəzasına çatmalıydı.

Lutun ürəyinə dammışdı ki, Nəmrudun xanimanı daha yoxdur. Daha daş bütlər Həranın yeni hökmdarının əlində töycü yığmaq üçün vasitə deyil. Qorxu-hürkü, şərəfsizlik, yaltaqlıq, əxlaqsızlıq, çarəsizlik, cəzasızlıq adamlardan uzaqdı. Yalnız və yalnız Allah xofu mövcuddur ki, bütün Həran əhli könüllü surətdə Yaradanına tapınır, inam bəsləyir. Səzsiz-hesabsız heykəllər yığışdırılıb, sökülüb. İndi onlar qəbiristanlıqda ya adi sinə daşlarıdır, ya da tikintidə istifadə olunmaq üçün, divarlara hörülmək üçün adi daş parçası. Həranı kim idarə edirsə, Allaha pənah aparmağı ilə tanınıb. Ədalətli qanunlar hər yerdə bərqərarlıdır, qüvvədədir.

Yadına dumanlı şəkildə İbrahim düşdü, Nəmrud tərəfindən onun içinə atılan, möcüzəli surətdə qurtulan qan qohumu İbrahim. Lut mütləq əmisini tapmalı, böyük barışıq uğrunda lap canını fəda etməyə belə, hazır olduğunu əyani surətdə Həran qövmünün gözü qarşısında açıqlamalı idi. Daha içindəki yarıq böyümür, əksinə, kiçilir, bitişir, boşluğu iman doldururdu. Lut addımlarını məqsədə doğru daha inamla atır, hərdən tənbelləşən qızlarına da göz ağartmağa vaxt tapırdı. Yəni “hərəkət edin, ətaləti, süstlüyü canınızdan-qanınızdan çıxarın”!

Övladları heyrətamiz surətdə dəyişən Lutun hər əmrini icra edir, gah sərtləşən, gah açılan sifətinə baxmağa ürək eləmirdilər. Dünənəcən səfil Lut qızlarının yanında da artıq-əskik hərəkətləriylə üzükara idi, hörmətini itirmişdi. Nə baş vermişdi, görəsən? Ata Lutun qəfildən dəyişməsi nə ilə bağlıydı? Başa düşə bilmirdilər.

- Özünüzü darıxdırmayın, lap azca qalib, çatırıq – Lutun hərdən eşidilən amiranə səsi təkcə qızlarının deyil, yolun-yolağanın da qulaqlarında cingildəyir, qırx arşınlıq quyunun dibindən gəlirmiş kimi, səhra boyu yayılırdı.

Qızlar, sözsüz ki, qarşıda nələr olacağından nigarandılar. Yalnız ata Lut arxayındı, irəli can atırdı. Elə bil hər atdığı addım onu keçmişin zülmətindən sürətlə uzaqlaşdırırdı. Nəhayət, Həranın həndəvərinə çatdılar. Dəyişmiş, başqalaşmış Həranın.

Lutun ürəyində od püskürdü. Həmin odun hərarəti o qədər güclü idi ki, az qalırdı onu yandırıb külə döndərsin. Od isə, alışıb - yanmırdı, əksinə, ona ləzzət verildi, daxilində rahatlıq, həlimlik, məhrəmlik ziyası yaradırdı. Eynən İbrahimi yandırmayan Od kimi.

Bu Od içindəki Bütə qalib gəldi. Odun közərə-közərə yaratdığı İlahi işığın qabağında Büt şam kimi əriməyə başladı. Lut daşın və gilin yandığını ilk dəfə gördü.

- Çatırıq, - dedi...

Gözləri qıpqırmızı qızarmışdı. Yanaqlarında qırmızı xətlər var idi. Bütün qəzəbi, kini ilə kütlənin qabağında yenilməz əjdahaya çevrilmişdi. Oğlu hələ neçə addım aralıda dayanmışdı. Atasının izn verməyəcəyini, bütə yaxınlaşmağa razı olmayacağını sərt baxışlarından duymuşdu. Halbuki, bir az əvvəl Marud düşünürdü ki, Nəmrudun ürəyinə yol yalnız bütədən keçir. Atasının qənşərində mum tək əridiyi heykəl-Allaha səcdəyə durmaqla onu yumşaltmaq mümkün ola bilərdi. Marud qarşısında dayanmış qəzəbli atasına baxırdı. Bir anda hiss etdi ki, artıq o, həyatını itirib. Amma Marud həyatı üçün təəssüflənmirdi, başa düşürdü ki, atası onun qətlinin icrasından sonra, şübhəsiz, əyanları divan ayağına çəkəcək. Onlar da, şübhəsiz, hər şeyi açıb söyləyəcəklər. Marud yəqin etdi ki, qardaşlarını da, kiçik oğlunu da ölüm gözləyir. Nəmrud qan içməyə başladısa, qəzəbi soyumaq bilməyəcək. Daş qəlbli Nəmrud oğlunun gözlərinə baxıb qışqırdı:

- Yaxın gəl dedim sənə!..

Bu anda Marudun xəyalına neçə il öncəki əhvalat gəldi: ov zamanı Nəmrudun atı büdrəyir. Köhləndən yıxılan Nəmrud döyüşçü cəldliyi ilə sıçrayıb kənara düşür, at birtəhər özünü düzəldir, təhlükə sovuşur. Köhlən peşman-peşman, bütün günahların hamısını özündə bilirmiş kimi,

Nəmru da doğru addım atır, başını Nəmru da sarı uzadır, qolunu, qoltuğunu imsəmək, iyləmək, bununla bağışlanmasını istəyir, Nəmru da sədaqətini nüməyiş etdirir. Dilsiz heyvan demək istəyir ki, heç bir günahı yoxdur, çinqillığın, qayalığın arası onun yeri deyil. O, cəng meydanı üçün, döyüş, müharibə üçün yaranıb. Dəfələrlə Nəmru du dəhşətli döyüşlərin, odun- alovun içindən çıxarıb. Bəzən elə sürətlə qaçıb ki, düşmənin yağış kimi yağan oxları Nəmru dun tozuna çatmayıb. Neçə dəfə də yağının atdığı nizədən Nəmru du yayındırıb. Azacıq büdrəməsi isə, atın sonu olub. Nəmru d bircə anda qılıncını çəkib, atın boynunun arxasından endirib. Zərbə o qədər güclü olub ki, atın başı sinəsinə düşüb. Boynunun arxasından keçən şah damarından qan fişilti ilə ətrafa sıçrayıb, Nəmru dun üz-gözünə dağılıb. Köhlənin gözlərində sonuncu həyat işığı sönüb, dörd ayağı üstə titrəyib və birdən kökündən qopan ağac kimi böyrü üstə aşıb.

... Marud sonuncu dəfə nəşə söyləmək, bütün günahı öz üzərinə götürmək, vəziyyəti yüngülləşdirmək, heç kimin bu işdə əli olmadığını sübut etməyə çalışdı, fikrindən daşındı. Çünki artıq buna lüzum yox idi. Marud başa düşdü ki, atası qılıncı çəkib, artıq bu qılınc qana boyanmalıdır. İndi onu heç nə xilas edə bilməz.

- Yaxın gəl, - bağırtı yenidən eşidildi.

Marud elə durduğu yerdəcə dondu. Hər ayağından bir neçə pud daş asıldı, gözləri tutuldu, atasını görmədi. Vaxtilə dizinin üstündə oynadığı, ona qılınc vurmağı, at minməyi, ox atmağı öyrədən, indi isə cəllada dönən atasını. Cəngavər atası indi başqa libasda, özgə qiyafədə idi. Nəmru d tamam yırtıcıya çevrilmiş, əcaib görkəm almışdı. Marud gərgin vəziyyətdəydi, düşünüb-daşınmağa vaxtı qalmamışdı, hər anı ölüm demək idi. Onun üçün artıq Nəmru dla arxasındakı bütün heç bir fərqi yox idi. O, cansız bütə də nifrət edirdi, Nəmru da da. Möcüzə baş versəydi və bu möcüzə nəticəsində Nəmru d Maru du bağışlayıb ona külli-ixtiyar versəydi, o, bu məmləkətdə qalmaz, vəhşiyə dönən atasına da, yaxınlığındakı bütə də birdəfəlik tüpürər və vətəmindən baş götürüb gedərdi. Lap gedib oddayanmaz İbrahimi tapardı, gözəgörünməz Allaha sitayiş edərdi. Lutu axtarardı. İndi Maru dun vaxtı tükənmişdi, artıq belə bir imkanı qalmamışdı.

Maru dun dözüümü, təmkinli davranışı Nəmru du hövsələdən çıxartdı. O, bir addım qabağa atıb qılıncı var gücü ilə qaldırdı. Artıq meydanın ortasına dığırlanacaq başın bədənədən qopması üçün bir an kifayət edəcəkdə. Qılınc dərhal enəcək və günahkarın başı boynundan üzüləcəkdə.

Həmin o qılıncın qalxan, havanı cızan məqamında Marud yenə Nəmru dun gözlərinə fikir verdi. Bu gözlərdə rəhm və mərhəmətdən əsər- əlamət yox idi. Nəmru dun gözləri qan içində idi. Marud başa düşmədi ki, onun gözünə belə görünür, yoxsa, həqiqətən, atasının gözləri qızarıb.

İldırım vurmuş kimi əli göydə donan Nəmrud yerində səndələdi. Gözlərindən qan açıldı, bəbəkləri hədəqəsindən çıxacaq qədər böyüdü. Marud özünü itirmədi, yaxın gəlib atasını tutmaq istədi. Nəmrudun qılinc tutan sağ əli boşaldı, sol əli havada yelləndi, dizləri əsdi, əlindəki qılinc düşüb yerə sancıldı. Bu nə idi belə, nə baş verirdi? Ətrafdan baxanlar elə güman etdilər ki, Nəmrud qılinc özünə dayaq eləyib. Ancaq Nəmruda dayaq olan qılinc ona kömək etmədi. Daha bir an keçdi və o, böyrü üstə yerə yığıldı. Başını daş kimi zərblə heykəlin ayaq tərəfinə dəydi. Elə bil heykəl himə bənd imiş, ayağına dəyən zərbədən ləngər vurdu.

Bayaqdan əmrə müntəzir durub bu mənzərəni izləyən qoşundan bir uğultu qopdu. Meydana toplaşanlar Nəmrudun səndələməsindən, yığılmasından vahimələnib özünə gəlməmiş, iri heykəlin silkələnib parçalanmasından xoflanaraq özlərini tamam itirdilər. Bütün əvvəl çat verdi, boynu sındı, sinəsindən tutmuş üzünə ayaqlarınacan yarıqlar böyüdü, genişləndi və bir anda dağılıb Nəmrudun üstünə töküldü.

Ani uğultudan sonra meydana yenidən vahiməli sükut çökdü. Daş bütün iri sal parçaları, nəhəng qol-qıç, gövdəsinin parçaları Nəmrudun üstünə tökülüb onu əzmişdi. Yenə hamı nəşə baş verəcəkmiş kimi özünə çəkildi. Fikirli baxışlar, qayğılı gözlər eyni nöqtəyə dikildi. Daha Nəmrud yox idi, daş qalaqları, toz-torpağı arasında görünməz olmuş, üstü örtülmüşdü. Nəinki qoşun tərpənmir, heç əyanlar da qımıldanmırdılar. Marud sükut içində, təəccübdən gözləri böyümüş halda, donuq baxışlarıyla müdhiş mənzərəni izləyirdi. Bəlkə də Marud elə beləcə dayanıb baxacaq, qoşun hərəkətə gəlməyəcəkdi. Axı, həmişəki kimi ehtiyatı əldən verməyən əyanlar Nəmrudun ölümünə inanmırdılar?!. İnanmırdılar ki, uzun illərdən bəri insanları istədiyi kimi asıb-kəsən, qətlə yetirən, gedər-gəlməzə göndərən, qanlı müharibələr törədən Nəmrud göz görə-görə ölə bilərmiş.

Uzun illərdən bəri əyanların, büt-pərəst kahinlərin birgə düşünüb-daşındıqları, Nəmrud üçün keçilməz tor qurduqları, onu məhv etməkdən ötrü min oyundan çıxdıqları, plan cızdıqları anlar keçmişdə qalmışdı. Ən başlıcası, tələ ona görə alınmamışdı ki, onu həyata keçirməyə heç kəsin cəsarəti çatmamışdı. Nəmrud adi baxışından, cüzi ehtiyatsız hərəkətindən şübhələndiyi adamı öldürmüş, uçuroma atdırmış, bir sözlə, ustalıqla aradan götürmüşdü. Özünün qarşısına çıxma biləcək maneələri də asanlıqla dəf edə, təmizləyə bilmişdi. Ona görə də, Nəmrudu aradan götürmək mümkünsüz, müşkül məsələyə çevrilmişdi.

Həm əhalidə, həm Nəmrudun ətrafında olanlarda belə bir fikir formalaşmışdı ki, Nəmrud ürəkləri oxuyur, ona kələk gəlmək istəyənləri, aldadanları tanıyır. Nəmrud baş verən və ya baş verə biləcəklərdən qabaqcadan xəbərdardır. Ona görə hər kəsin gözünün odunu almışdı.

Hələ bir xeyli əvvəl Nəmrud Maruddan şübhələnmiş, lakin övlad-ata münasibətlərini korlamamaq naminə gözləmə mövqeyi tutmuşdu. Səbr kasası isə daşmaqda idi. Əslində, Marud başda olmaqla, sonuncu plan da iflasa uğramışdı. Çünki Nəmrud vaxtında qəsdin üstünü açmış, məqsədlərini anlamışdı. Marud dərk eləmişdi ki, artıq onun ölümü çatıb. Son anda hətta Marudun özünün də hazırladığı tam məxfi plan - əlbəttə, əyanlardan gizli şəkildə hazırladığı tələ baş tutmadı, alınmadı. Çünki atası onu yaxına buraxmırdı.

Maruda görə, atası onu yaxına buraxsaydı, bircə anda biləyində - qolçağın arasında saxladığı xəncərlə Nəmrudun boynunu vuracaqdı. Nəmrudun boğazındakı şah damarını kəsəcək, göyə fişqıran qanının altında qalib tərzdə dönüb qoşuna baxacaq və bu qan fəvvarəsinin altındaca hakimiyyətinin təntənəsini qeyd edəcəkdi. Yəqin qoşun da biganə qalmayacaqdı, göyə fişqıran qanı görəndə kimi bir ağızdan bağıracaqdı:

- Var olsun Marud! Var olsun Marud!

Bu qışqırtı bayaqkı qoşunun kor-koranə uğultusuna oxşayırdı: “Var olsun Nəmrud!”

Bu an Marud udqundu, özünü topladı, ürəyindən nifrətqarışmış bir hiss keçdi. İnsanın təbiəti həqiqətən müəmmalıdır. Görünür, bütün fəlakətlərin kökü riyakarlıqdan su içir.

“Nəmrudu mən öldürməmişəm. Ata qatili deyiləm. Bəs, onda Nəmrudu kim öldürdü?” Ziddiyyətli düşüncələr Marudu yaxaladı. “Axı, ona kim əl qaldırdı? Məgər onu öldürən elə öz bütü olmadımı, hamının gözü qabağında? Hərçənd, o, bütəndən əvvəl yıxıldı. Büt uçmamışdan əvvəl gözlərindən qan axdığını özüm gördüm, axı. Yox, Nəmrud heykəlin parçalanıb üstünə aşmasından əvvəl ölmüşdü. Bəs büt niyə parçalandı? Neçə illərdi parçalanmırdı, qımıldanmırdı, yerində dayanıb maddım-maddım baxırdı. Doğrudur, kinli, qəzəbli görkəmi vardı. Mən həmişə düşünürdüm ki, bir gün bu qəzəb, kin onu boğub öldürəcək. Necə ki, Nəmrud öz qəzəbində boğuldu, əməllərinin güdazına getdi. Bəlkə, bütün heysiyyətinə toxunan olmamışdı, ona görə də o, yerində sustalmışdı, Kiçik bəhanəyə bənd imiş. Bəlkə, gözləmə mövqeyində imiş, çoxdan bəri bir himə bənd idi ki, çat verib dağılsın?”

İri daş parçalarının altında xıncımlanmış Nəmrudun cəsədi görünməz idi. Təəccüb, xof, heyrət bir-birini əvəz edir, hamı Nəmrudun xortlayıb diriləcəyindən ehtiyatlanırdı. Heç kəsin pıçıldamağa, kəlmə kəsməyə cəsəreti çatmırdı, sanki Nəmrudun eşidəcəyindən qorxurdular. Kiminsə artıq hərəkəti, yersiz davranışı qətlinə səbəb olacaq, onu Nəmrud vahiməsi həmişəlik basacaqdı. Mənzərəni izləyənlər sakitləşdi. Bu zaman qapqara qan sıx döşənmiş daşların üstü ilə axıb Marudun ayaqlarının

arasından keçdi. Marud kənara çəkilmək, Nəmrudun qanına bulaşmamaq üçün dayandığı yerdən uzaqlaşmaq istədi. Nə fikirləşdisə, bundan vaz keçdi. Qan axarını dəyişmədi, get-gedə artdı, genişləndi, elə bil, səliqəsiz daş yığınının arasından qan bulağı fişqırırdı, yol tapıb axırdı. Marudun ayaqları tamam qana batsa da, əli təmiz idi, heç vaxt qana batmamışdı.

Nəhəng daş parçasını aralayıb atasının bərəlməmiş gözlərinə baxdı. Əlləriylə gözlərindən süzülən qatı qanı təmizlədi. Hər iki əli qıpqırmızı rəngdə idi, birdən geriyə döndü – üzü qoşuna tərəf. Hər iki əlini yuxarı qaldırdı. Meydan əhli onun Nəmrudun qara-qırmızı qanına bulaşmış əllərinə diqqət etdi. Elə bu görüntü meydanın üstündəki sükut vahiməsini parçalayıb dağıtdı. Meydan hərəkətə başladı. Qoşun əhli nizə- qılınclarını havaya qaldırıb qışqırdı:

- Var olsun Marud!

Bu kəlmələr ard-arda havaya bülənd oldu, özlərini itirmiş, yerində quruyub qalmış əyanlar qaça-qaça Marudun ətrafında toplaşdılar: “Biz sənə sənəlik, Marud! Səni darda qoymarıq!”

Marud meydanın sevincini seyr elədi. Ancaq ayırd edə bilmədi, bu sevinc Marudun hakimiyyətə gəlməsi namindədir, yoxsa Nəmrud hakimiyyətinin çöküşü naminə?

Marud sevincin, yoxsa kədərlənməsin? Qəti qərar qəbul etmək çətin idi. İndi qoşun əhli hakimliyini qəbul edəcəkmidi? Axı, tarixən Həran şəhərinin başçıları hökmən özündən əvvəlkinə devirməklə, əvvəlki hakim – atası, babası, ən yaxın qohumu olsa belə, öldürməklə taxt-taca yiyələnməliydi. Həranda qısa və doğru yol bu idi. Axı, Nəmrudu Marud öldürməmişdi. Bəs, Nəmrudu kim öldürmüşdü?

Hökm hardan, hansı gözəgörünməz qüvvədən gəlmişdi? Nəinki Nəmrud məhv olmuşdu, hətta tapındığı heykəl çat verib dağılmışdı.

Marud özünü gücsüz, arxasız və köməksiz hiss etdi. O, həyata göz açandan görmüşdü ki, hamı bu daş bütə sitayiş edir. Müharibəyə gedəndə də, qayıdanda da büt etiقاد, inam simvoluydu. Hətta Nəmrudun əleyhdarları sui-qəsd hazırlayarkən belə, qabaqcadan xeyir-dua istəyir, daş bütün ətrafına dolanır, yalvarır, kömək diləyirdilər. İndi Marud tənənəsindən əvvəl hara tapınsın, kimə sitayiş etsin, inanc aparsın? Gözünü açandan bağlandığı büt çökmüş, məhv olmuş, Nəmrudu bağlıymış kimi dağılmışdı.

Haqq nədir, kimlədir, hardadır? Onu axtarıb tapmaq gərəkdir... Marudun içində ikinci “mən”, Marud baş qaldırmışdı; nə bütə sitayiş eləmək istəyirdi, nə Maruda qulaq asmaq könlündən keçirdi, nə də hakimiyyət gözündə idi. Bəs, bu qırğın-qiyamət, dağ boyda atasını taxtından aşırmaq, əyanlarını üzünə qaldırmaq nəydi? Bircə himnə bənd kütləyə bel bağlamaq olardı? Külək hansı tərəfə əsirdisə, o tərəfə yıxılan kütləyə?!

Marud bütün əmrlərinə müntəzir, göstərişlərini yerinə yetirməyə hazır ordudan, ona sədaqət andı içməyə hazır əyanlardan güc ala bilmirdi. Çünki inamı qırılmış, tarmar olmuşdu. Hələ yeniyetmə ikən gözlərinin qabağında İbrahim bu meydanda tonqalda yandırılmaq üçün edam ayağına gətirilmişdi. Tonqala od vurulmuşdu. Ömründə bir kəsin Nəmrudun qəzəbindən yaxa qurtara bildiyini görməyən Marud o vaxt şahid idi ki, İbrahim ölümün bircə addımlığından qayıtmışdı. O vaxt elə hadisə baş vermişdi ki, Nəmrud İbrahimi də, yanan tonqalı da qoyub qaçmışdı, özü ölümün əlindən zorla xilas olmuşdu.

- Get, hara istəyirsən, get. Get, varsa... Allahının yanına.

Şəninə durmadan tərif qoşan izdihamın təntənəli səsi Marudu yenə düşüncələrindən ayıra bilmirdi. Çünki Marud hiss edirdi ki, baş verən hadisələrdə özünün dərk edə bilmədiyi bir fəvqəl sirr var. Fəqət, bu sirri açmaqda aciz idi. İndi hakimiyyətini və təntənəsini sevinclə qarşılaya bilməməkdə kimsəni günahkar hesab etmirdi.

Gözləri uzaq-uzaq üfüqlərə zillənmişdi. İbrahimin nicat, Lutun əxlaq axtardığı, qurtuluş tapdığı, yol başladıkları tərəfə. O, əsl həqiqəti elə o yolda arayıb-axtarmaq istəyirdi.

Yol isə bitib-tükənmirdi, bir-birinə calanır, qovuşur, ayrılır, yenisi başlayırdı...

* * *

Nəmrudun ölüm xəbəri tez bir zamanda ətraf vilayətlərə yayıldı. İbrahim çox düşündü, çox daşındı. Yuxusu ərşə çəkildi. Ürəyində bir haray dolaşırdı - Vətən harayı... Ürəyini bir həsrət göynədirdi - Vətən həsrəti...

Uzun çək-çevirdən sonra o, ürəyinin səsinə qulaq asdı, atası Azərin kimsəsizlikdən üşüyən məzarı gözünün qabağından çəkilmədi, qulağına pıçıldadı ki, şirindən-şirin, doğmadan-doğmadı Vətən! Kim nə məqsədlə, zor və ya xoş niyyətlə torpağını tərk edir-etsin, keç-tez yurduna qayıtmalıdır. İnsanın nəslə-nəcabəti, ulu əcdadı seçir Vətəni, daha sonra həmin yerin şəhdi-şirəsi canına-qanına hopur, ağaclarının, zərif çiçəyinin, yabanı kol-kosunun ətri-rayihəsi nəfəsini isidir. Əslində, hər kəs yurdunun yeriyan ağacıdır, zəmisində bitdiyi sünbülüdür, otu-ələfi, daşı-kəsəyidi.

Günlərin bir günü İbrahimin köçü Vətənə üz tutdu... Bu, yuxu deyildi... Bu, gerçəklik idi. Bu, həqiqət idi.

Günlərin bir günü İbrahimin köçü qibləyə üz tutdu. Bu, yuxu deyildi. Bu, gerçəklik idi. Bu, həqiqət idi.

Üçüncü həftəydi, karvan yorulmadan, dincəlmədən yol gedirdi. Daha Nəmrud hədə-qorxusu sönmüşdü, köç “İlanlar vadisi”ndən keçməyəçəkdi. Hərana yol xeyli qısalmışdı.

Səfər zamanı sanki aylı - ulduzlu axşamların sayı da çoxalmışdı. Yenə də aylı-ulduzlu axşamların biriydi. Köç səhra bəyazlığına qovuşmuş, qaranlıq sovuşmuşdu. Kəhkəşan süd işığıyla səhra güllərini əmizdirir, ehtiyacına mərhəmənlə şəkildə cavab verirdi. İbrahimin üzü nura bələnmişdi.

O, dincini almaq üçün yaşıl vadidə, qollu - budaqlı ağacın altında bir az yuxulamalı oldu. Gözlərini yuman kimi Nəmrudun oğlu Marud yuxusuna girdi. Yuxuda gördü ki, Marud şəhərin girəcəyində böyük bir dəstə ilə onları qarşılayır. Onlar gülə-gülə görüşüb öpüşürdülər. Bir az keçməmiş yuxudan oyandı. O, xoş əhval ruhiyyə ilə, yuxunun təsiri altında atlanıb yola düşdü. Doğrudan da, Marudla münasibətləri pis deyildi, arada hörmət-izzət vardı. Arada xətir-hörmət vardı. Ancaq xeyli vaxt ötmüşdü. Marud indi görən nə düşünəcəkdə? İbrahimin köç - külfətini qarşılayıb yerləşdirəcəkdimi? Həran hakimliyi xislətini dəyişməmişdi ki?

O, qara-qura fikirləri özündən uzaqlaşdırmaq üçün sirr dolu kəhkəşana baxdı, ümid bütün kölgələri qovdu. Gecənin bəyaz işığı zəhnini qidalandırdı.

Yad məmləkətdən, Hərana tərəf yol başlanan gün qoca karvanbaşı İbrahimi tam toxdatmış, içində sübhə yeri qoymamışdı. “Marudun yanına nə elçi göndərmək lazımdı, nə də faydasız hay-küy salmaq. Biz yurduмуza qayıdırıq, dədə - baba həyat tərzimizi davam etdirmək istəyindəyik. Başqa heç bir niyyətimiz yoxdur. Bütperəstliyi cəsərlə ləvğ edən Marudun, yəqin, bizim acı, didərgin taleyimizdən də xəbəri var.” İbrahim qoca karvanbaşının müdrik məsləhətini axıracan dinləmiş, əlini ehtiramla kürəyinə vurmuş, “Əhsən fərasətinə, səninlə həmfikirəm” - söyləmişdi.

Köç Həran torpağına yetişmişdi. İndi İbrahim və bütün ləşkər elə bil buludların üstüylə uçurdu... Görünür, doğma torpağın gücündən idi, hamının üzü gül kimi açılmışdı. Bu möhtəşəm köç yorulmadan yol gedirdi. Doğma torpaqların çəzibəsi çəkirdi onları, şəhər İbrahime “gəl-gəl” deyirdi, ürəyində yeni-yeni arzular çiçəklənir, xəyalları aşırıb-daşırdı. Həran müqəddəs ruh kimi varlığına hopurdu. Artıq bu, xəyal deyildi, yuxu deyildi; xoşbəxtlikdən gerçəklik idi. Həqiqət idi.

Yuxular çin olmuşdu...

EPILOQ ƏVƏZİ

Ey gözəgörünməz, dərkolunmaz, ucalardan uca, dərinlərdən dərin, Sonsuzlardan sonsuz və işıqlardan işıqlı Tanrım! Sənin qəzəbindən bərk qorxuram, bərk... Bir də Səni tanımayan, Səndən qorxmayan adamlardan qorxuram!.. Yaman qorxuram!.. Yaman!..

Sentyabr 2001-ci il